

KARADENİZ BÖLGESİNDE GÜRCÜ MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Mari TSUTSKİRİDZE

Eskişehir 2021

KARADENİZ BÖLGESİNDE GÜRCÜ MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİ

Mari TSUTSKİRİDZE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erhan AKARÇAY

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aralık 2021

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY

.....’ nın “.....
.....” başlıklı tezi
.../.../20.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek “Anadolu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği” nin ilgili maddeleri uyarınca,
..... Anabilim/Anasanat dalında Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta
Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) :
Üye :
Üye :

.....
Enstitü Müdürü

ÖZET

KARADENİZ BÖLGESİNDE GÜRCÜ MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİ

Mari TSUTSKİRİDZE

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erhan AKARÇAY

Bu araştırma, Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'ne mevsimlik işlerinde özellikle çay ve fındık hasadına istihdam edilen Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarıyla beraber Karadeniz'li işverenler ve Gürcüler arasında olan ilişkilere odaklanmaktadır. Gürcistan'dan Türkiye'ye göçün yoğun başlaması 90'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin dağılmasının bir sonucu olarak Gürcistan'daki yoksulluk, işsizlik, sürdürülemez ekonomi ve siyasetten kaynaklı binlerce Gürcü göçmenin Türkiye'ye sınırı geçmesine bağlantılıdır. İki ülke arasında 2006 yılında imzalanan serbest vize anlaşması da Gürcistan ile Türkiye için vizesiz seyahat imkanı sağlamıştır. Tüm bunları Türkiye'de çeşitli sektörlerde Gürcü işçilerin istihdamı izlemiştir. Gürcüler, Karadeniz Bölgesi'ndeki tarım sektöründe özellikle çay ve fındık üretiminde önemli bir işgücünü temsil etmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarını, Türkiye'de işveren ve işçi ilişkisini ve Gürcistan'dan göç edip Türkiye'de istihdam nedenlerini incelemektir. Nitel olarak gerçekleştirilen bu çalışmada, toplam 18 Gürcü mevsimlik tarım işçisi ile beraber 8 Türkiye'li işverenle görüşülmüştür. Araştırma şu sonuçlara ulaşmıştır: Gürcü mevsimlik tarım işçileri, diğer uyruklu işçilere kıyasla daha iyi yaşam ve çalışma koşullarına sahiptirler. Gürcüler ve Karadeniz'li üreticiler arasındaki ilişkiler sadece işle ilgili değil, aralarındaki ilişki büyük ölçüde iki ülkenin tarihsel süreçlerinde birbirlerine olan bağların ve coğrafi yakınlığın neden olduğu kültürel benzerlikler tarafından belirlenmektedir. Gürcü işçiler Türkiye'de çalışırken ciddi bir engelle karşılaşmamakla birlikte ileride aynı işi sürdürmek istememekte ve kendi ülkelerinde çalışmayı tercih etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Gürcü, mevsimlik tarım işçileri, göç, kırsal sosyolojisi, Karadeniz Bölgesi

ABSTRACT

GEORGIAN SEASONAL AGRICULTURAL WORKERS IN THE BLACK SEA REGION

Mari TSUTSKİRİDZE

Department of Sociology

Anadolu University Graduate School of Social Sciences, 2021

Advisor: Dr. Instructor Member Erhan AKARÇAY

This research focuses on the working and living conditions of Georgian seasonal agricultural workers employed in the Black Sea Region of Turkey for their seasonal work, especially in the tea and hazelnut harvest, as well as the relations between Turkish and Georgians. The intense initiation of migration from Georgia to Turkey is related to the fact that thousands of Georgian immigrants crossed the border into Turkey due to poverty, unemployment, unsustainable economy and politics in Georgia as a result of the disintegration of the Soviet Union in the 90s. The visa liberalization agreement signed between the two countries in 2006 also provided visa-free travel opportunities for Georgia and Turkey. All these were followed by the employment of Georgian workers in various sectors in Turkey. Georgians represent an important workforce in the agricultural sector in the Black Sea Region, especially in tea and hazelnut production. The main purpose of this study is to examine the working and living conditions of Georgian seasonal agricultural workers, the employer-employee relationship in Turkey, and the reasons for immigrating from Georgia and being employed in Turkey. In this qualitative study, a total of 18 Georgian seasonal agricultural workers and 8 Turkish employers were interviewed. The research has reached the following results: Georgian seasonal agricultural workers have better living and working conditions compared to workers of other nationalities. The relations between Georgians and Turkish people are not only related to work, but the relationship between them is largely determined by the cultural similarities caused by the ties and geographical proximity of the two countries in the historical processes. Although Georgian workers do not face any serious obstacles while

working in Turkey, they do not want to continue the same job in the future and prefer to work in their own country.

Keywords: Georgian, seasonal agricultural workers, migration, rural sociology, Black Sea Region

TEŞEKKÜR

Bu cümleleri yazarken, yüksek lisans tezimin sonuna yaklaştığımı hissediyorum. Bir yandan hayatımda böylesine büyük bir sorumlulukla yüzleşebildiğim ve bunun üstesinden gelebildiğim için çok mutluyum. Ancak öte yandan hayatımın bu noktasında benim için en iyi üniversitede mükkemel iki akademik yılın çok heyecan verici ve son derece önemli bir dönemin sona erdiği gerçeğine alışmayı çok zor buluyorum.

Bu dönemin benim için faydasız ve kazançsız geçmediğini belirtmek istiyorum. Tam tersine bu süreç hem akademik hem de özel hayatım için son derece verimli ve yararlı bir şekilde geçmiştir. Dr. Öğr. Üyesi Erhan AKARÇAY mesleğimin oluşumunda büyük katkı sağlamıştır. Bu iki yıl boyunca her gün, Erhan hocanın ilk dersinin gelecekteki mesleğimi tanımladığına inanıyorum. İlk dersinden sonra tez danışmanımın Erhan hocanın olmasını çok istemiştım ve tez danışmanı olarak beni kabul ettiği, tezime katkıda bulunduğu ve emek verdiği için teşekkür ediyorum. Ayrıca sabrı, profesyonelliği ve tüm tavsiyeleri için kendisine teşekkürümü sunmak istiyorum. Akademik hayatımda başarılı olmam Erhan hocamın sayesinde. Emeginize sağlık!

Türkiye'nin en iyi üniversitelerinden birinde eğitim görmemi sağlayan Türkiye Bursları programına ve Anadolu Üniversitesi'nin her öğretim ve akademik üyesine müteşekkirim. Profesyonellikleri ve işe karşı sorumlulukları, bugün yüksek lisans tezimi başarıyla tamamladığımın bir başka kanıtıdır.

Çalışmalarımın materyal ve literatürle zenginleşmesine katkıda bulunan Kalkınma Atölyesi'nin genel sekreterine, Ertan Karabıyık'a minnettarlığımı ifade etmek istiyorum. Ayrıca, düzenledikleri çeşitli etkinliklere ve konferanslara katılımam, bana mevcut konuları daha derinlemesine çalışma şansı vermiştir. Kendisine ve ekibine gelecekteki kariyerime katkı sağladıkları için çok teşekkür ediyorum.

Bu satırlarda en sevdiklerimin, annem ve babamın yer almalarını istiyorum. Tüm kaynaklarını ve imkanlarını eğitimime harcayan ebeveynlerim, bu zor dönemde beni destekleyip yüreklendirmiştir. Hayatımdaki bütün başarımlarım onlara bağlıdır ve bu tezimin

başarıyla tamamlamamı onlara adamak istiyorum. En iyi anne baba oldukları için çok şanslıyım!

Son olarak en yakın arkadaşım ve meslektaşım Hilal Erol'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Onun sabrı, desteği, tavsiyeleri ve en zor dönemimde manevi veya fiziksel olarak yanımda olması benim için çok önemlidir. Bu yıllar boyunca en iyi arkadaş, en değerli dostum olduğu için kendisine teşekkür etmek istiyorum. İyi ki varsın!

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....
(İmza)

.....
Mari TSUTSKİRİDZE

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	vi
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
GÖRSELLER DİZİNİ	xiv
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Problem	6
1.2. Amaç.....	7
1.3. Önem	8
1.4. Sayıtlar	9
1.5. Sınırlılıklar	9
2. ALANYAZIN	11
2.1. Mevsimlik Tarım İşçiliği Olgusu ve Kuramsal Temelleri.....	11
2.1.1. Karl Marx'ta mevsimlik tarım işçilerinin emeği.....	11
2.1.2. Chayanov ve Wolf'un köylülük kavramı üzerine görüşleri	15
2.1.3 Kautksy ve Lenin'in köylülük kavramı üzerine görüşleri.....	17
2.1.4 Yeni Köylülük	19
2.2 Türkiye'de Tarım İşçiliğinin Gelişimi.....	20
2.2.1 Mevsimlik tarım işçiliği olgusu – dünya örneği.....	22
2.2.2. Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin Almanya'da istihdamı.....	27

2.2.3. Mevsimlik tarım işçiliği- modern kölelik kavramı	30
2.3. Gürcistan Ülke Profili.....	34
2.3.1. Gürcistan'ın sosyo-ekonomik durumu	34
2.3.2 Gürcistan'daki işsizlik ve büyük sorun olarak göç	35
2.4. Gürcistan Türkiye İlişkileri	37
2.5. Gürcistan'dan Türkiye'ye Göç	41
2.5.1 Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliği	43
2.5.2. Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliğinin aktörleri: aracılar	47
2.5.3. Türkiye'de Gürcü mevsimlik tarım işçileri	49
3. YÖNTEM	58
3.1. Araştırma Modeli	58
3.2. Çalışma Grubu	59
3.3.Verilerin Toplanması	62
3.4. Verilerin Analizi	63
3.5. Geçerlilik ve Güvenilirlik	64
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	64
4.1. Demografik Bilgiler – Gürcü Mevsimlik Tarım İşçiler	65
4.1.1. Demografik Bilgileri – Yerli Türkiye'li Çay ve Fındık Üreticiler	72
4.2. Gürcü Mevsimlik Tarım İşçilerinin Türkiye'ye Gelme Sebepleri	73
4.3. Gürcü Mevsimlik Tarım İşçilerinin Türkiye'deki Durumu	81
4.3.1. Barınma/ Konaklama	84
4.3.2. Beslenme	89
4.3.3. Çalışma Saatleri, Ücret, Sigorta	93
4.4. Kültürel Benzerlikler ve Farklılıklar	107
4.5. Gelecekteki Beklentiler ve Almanya'daki İstihdam	113

4.6. Mevsimlik İşçiliğinde Aşçı Kadın	118
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	120
KAYNAKÇA.....	130
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1. Kapitalizmin koşullarında ücretli işgücünün dönüşümü	14
Şekil 2. Modern Köleliğin tanımları (Crane, 2013, s. 56).	32
Şekil 3. 2020 Yılı Gelen ve Giden Göçmenlerin Yaşa Göre Dağılımı (Geostat,2019).....	37
Şekil 4 Gürcistan'dan Türkiye'ye gitme sebepleri (ICMPD, 2014, s. 104).	51
Şekil 5. Mevsimlik işçiliğinde daha fazla ücret alan uyruklular. (Ücretler yukarıdan aşağıya düşmektedir)	101
Şekil 6. 2015 Yılı mevsimlik tarım işçilerin günlük ücretleri (Dedeoğlu, 2018, s.58).	103

TABLÖLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Gürcistan’dan Giden Göçmenlerin Hedef Ülkeleri	42
Tablo 2. Katılımcılara ulaşım yolları	61
Tablo 3. Yerli üreticilere ulaşım yolları	62
Tablo 4. Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin profilleri	66
Tablo 5. Gürcistan'daki bölgelere göre dağılımı	67
Tablo 6. Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin iş türlerine ve çalıştığı bölgelere göre dağılımı	68
Tablo 7. Türkiye’deki bölgelere göre dağılımı	69
Tablo 8. Türkiye’de Mevsimlik İşlerine göre Gürcü işçilerin dağılımı	70
Tablo 9. Yerli üreticilerin demografik bilgileri.....	72

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 1. Türkiye’de mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan yabancı göçmen işçilerin geldikleri ülkeler (Kalkınma Atölyesi, 2015)	53
Görsel 2. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Mola Saati	92
Görsel 3. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Fındık Toplaması	94

1.GİRİŞ

Bu araştırma, Gürcistan'dan Türkiye'ye, özellikle Karadeniz bölgesine çay ve fındık hasadı olmak üzere mevsimlik tarım işlerine gelen Gürcü mevsimlik tarım işçileri, onların faaliyetleri, çalışma ve yaşam koşulları hakkındadır. Öncelikle tarihsel bir arkaplan verilecek, 'göç' ülkesi olarak Gürcistan'ın ekonomik ve toplumsal seyri ele alınacaktır.

Mevcut durumu daha iyi sunabilmek için araştırmada Gürcistan ve Türkiye'nin tarihsel döneminin gözden geçirilmesine yer ayrılmıştır. İki ülke arasındaki süreçler ve sınırların yakınlığı Türkiye ile Gürcistan arasındaki gelecekteki ilişkileri önemli ölçüde belirlemiştir. Orta Çağ'da Gürcistan'ın komşu ülkelerle gergin ilişkileri olurken, bu durum Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra yavaş yavaş değişip Gürcistan'ın Sovyetler Birliği'nden çekilmesi döneminde ilişkiler daha güçlenmiştir. Yakın geçmişte Gürcistan ve Türkiye ortaklığı ve komşuluk ilişkilerini derinleştirmeye yönelik bir politika başlangıcının en açık örneği iki ülke arasında 2006 yılında vizesiz seyahatin getirilmesidir. Gürcistan'daki hükümet ve cumhurbaşkanları değişmesine rağmen Gürcistan ile Türkiye arasındaki politikalar ve ilişkiler değişmemektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Gürcistan'da yaşanan ekonomik krizin de eşlik ettiği bu siyasi arka plana karşı Gürcistan kitlesel göç veren bir ülke haline gelmiştir. Daha ayrıntılı olarak, 1991-1995, Gürcistan'daki en büyük göç dalgasıyla karakterize edilmektedir. Kötüleşen ekonomik durum, nüfusun çalışabilen bir bölümünü fiziksel olarak hayatta kalmak için yurtdışında iş aramaya zorlamıştır. Nüfus, Gürcistan'da piyasa dengesizlikleri, düşük işgücü maliyetleri, istihdam olanaklarının çok sınırlı olması nedeniyle göçe itilmiştir. Tüm bu etkenler ülkenin ekonomik ve toplumsal gelişimini tehdit etmektedir; sosyo-ekonomik ve demografik sorunlar yaratmaktadır. Uluslararası göç hem olumlu hem de olumsuz olabilir. Bir yönden olumsuzdur, çünkü çalışabilen nüfusun önemli bir kısmı ülkeyi terk etmektedir, bu da ülkenin demografik ve ekonomik durumuna yansımaktadır. Olumlu yanı ise göçmenlerin belirli aralıklarla kendi ülkesine gönderdiği gelirdir (Http-1).

Gürcüler Türkiye'nin birçok sektöründe istihdam edilmektedir. En fazla istihdam hasta bakıcısı (%36); masaj terapisti / fizyoterapist (%18); bebek bakıcısı (%10); oto atölye

personeli (%9); aşçı (%9); bahçıvan (%9); mobilya ustası (%9) alanlarındadır (Intellect, 2017, s. 15). Türkiye'ye belirli bir süreliğine gelen ve mevsimlik işlerde çalışan tarım işçileri her iki ülke için de önemli bir işgücünü temsil etmektedir. Gürcü mevsimlik tarım işçileri, Türkiye'deki çay ve fındık üretiminde/hasadında en önemli rol oynamaktadır. Gürcistan için ise ülkeye bir miktar gelir getirebilen, çalışabilen nüfus olarak düşünülmektedir. Ancak Türkiye'de tarım sektöründe uzun yıllara dayanan deneyimlerinin kendi ülkelerinin tarım sektörünü geliştirmek için kullanılamayacağını ve Türkiye'de uzun yıllar kesintisiz çalışmalarının Gürcistan'da önemli bir istihdam sorunu olduğunun ve sosyo-ekonomik düzeyinin oldukça düşük olduğunun altını çizmektedir. Gürcistan para birimi Lari, Türkiye para birimi olan liranın yaklaşık iki katı değerinde olmasına rağmen, Gürcüler hala çalışma ülkesi olarak Türkiye'yi seçmektedir. Bu araştırma, Türkiye'deki Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarını incelemektedir. Buna ek olarak, çalışma Gürcü ve farklı etnik kökenlerden gelen mevsimlik tarım işçilerinin sınıf karşılaştırmasını, Gürcü işçileri ile yerli işverenler arasındaki ilişkileri ve tutumları, kültürel benzerlik ve farklılıklara da odaklanmaktadır.

Araştırma kuramsal çerçeve temelinde göçmenlerin ve genel olarak mevsimlik tarım işçilerinin tarihsel sürecini de tartışmaktadır. Kapitalizmin kökleri derinleştikçe, konuyla ilgili literatürün çeşitliliği de artmaktadır. Kapitalizm sadece bir sektörde değil, hemen hemen her sektörde kendine yer edinmiş, farklı sektörlerdeki mevcut süreçlerin bir kısmını hızlandırarak, bir kısmını dönüştürerek ve diğerlerinde yeni süreçlerin yaratılmasına zemin hazırlamıştır. Kapitalizm kendini güçlendirerek bu süreçleri kendi çıkarları doğrultusunda hızlandırmış ve dönüştürmüştür. Geçmişte göçün nedenleri savaşlar, din, doğayla ilgili süreçler iken günümüzde kapitalizmle birlikte göç akımları ve dalgaları daha da hız kazanmıştır (Akkuzu, 2015, s. 20-21). Günümüzde göçün temel nedeninin sosyo-ekonomik, özellikle yoksulluk nedeniyle yeni iş arayışları olduğu söylenebilmektedir. Az gelişmiş ülkelerden daha gelişmiş ülkelere kitlesel göçleri başlayarak oldukça büyük göç akışlarının oluşmasına yol açmıştır (Kansu Karadağ, 2018, s. 486). Dolayısıyla ülkeler göçmenleri hem veren hem de alan ülkeler haline gelmiştir. Kapitalizm kendi niteliklerinden dolayı, daha fazla kâr elde edebilmek için ücretli ucuz emek işgücünü kullanmaktadır. Kapitalizm için ise

yeterince artan göç akışları, göçmen emeğinin daha esnek ve ucuz olmasıyla birlikte daha da çekici hale gelmektedir.

Çalışmanın kuramsal çerçevesi dikkate alınarak alanyazın bölümünde daha ayrıntılı olarak sunulan üretim ilişkilerinin feodalizmden kapitalizme dönüşümünü, kısaca şu şekilde özetlenebilir: Feodalden kapitalist üretim ilişkilerine geçiş sürecinde tarım alanında da köklü değişimler başlamıştır. Göçmen işçilerin yeni bir işçi sınıfı olarak ortaya çıkışı, kapitalizm sırasında köylülüğün yoksullaşması ve mülksüzleşmesi, tarımın ticarileştirilmesiyle bağlantılıdır. Bütün bunlar köylüleri geçimlerini sağlamak için yeni işler aramaya zorlamıştır. Sonuç olarak da bu durumlar ücretli ucuz işgücünün ortaya çıkmasına yol açmıştır. Karl Marx, Vladimir Lenin, Karl Kautsky, Eric Wolf, Alexander Chayanov kapitalizm koşullarında köylülüğün değişmesine, değiştiyse nasıl ortaya çıktığına odaklanmaktadır.

Marx, köylülerin mülk ve üretim araçlarından kopmaları nedeniyle köylülerin yavaş yavaş işçilere dönüştüğüne inanmaktadır. Feodalizmden kapitalizme geçişte, Marx köylülerin gerçek anlamda ne kadar “özgür” oldukları sorusunu öne çıkarmaktadır. Feodalizmden kapitalizme geçişte “özgürleşen” köylüler aslında bütün mülkten koparılan bir grup olarak nitelendirilmektedir. Yoksulluktan kurtarmak için kendi yeteneklerini ve emeğini satmak üzere geçim kaynaklarını bulmaya çaba göstermektedirler (Marx, 1979; Çınar, 2014). Yavaş yavaş işçileşen köylüler kendi iradesiyle canlı işgücü piyasasına katılmaktadır. Ancak burada söz konusu kendi iradeleri, işçiyi özgürleştiriyor gibi görünen ve ona kendi iradesine sahip olma olasılığını bırakan kapitalizm mekanizması tarafından yaratılan bir koşuldur. Bu durum ise yine Marx’ın Yedek İşgücü Ordusu dediği daha ucuz emek yaratmak için onun manipülasyon aracıdır (Omay, 2011; Akpınar, 2020).

Marx gibi Lenin (1901) de köylülerin serbest bırakılmasından bahseder ve gerçekte bu grubun sınıfın en alt kategorisine ait olduğunu ve her zaman ezileceklerini belirtir. Lenin kapitalizmin gelişmesiyle birlikte köylülüğün artık var olmayacağına inanmaktadır ve sınıflar arası değişimlerden köylülükteki zengin köylülerin fakir ve zayıfların yerini alacağına dikkat çeker. Ona göre kapitalizm döneminde üretim araçlarına zenginler sahip

çıkarak ve el konarak yoksul köylüleri arka plana iterler. Başka bir deyişle, Lenin köylülüğü sınıf bölünmesinin nedenlerinden biri olarak görmektedir (Lenin, 1989; Aydın, 2018).

Lenin köylülüğün tasfiyesine inanıyorsa ve görüşlerini bu açıdan daha fazla geliştirmiyorsa, Kautsky bir sınıf bölünmesi olduğunu düşünüp bu köylülüğün sonu olarak algılamamaktadır. Görüşlerine göre toprak, temel üretim aracıdır ve köylülerin mülklerini kaybetmediklerini, ancak küçük meta üreticileri haline geldiklerini ve ürettirdikleri ürünlerin fiyatının pazar tarafından belirlendiğini ve tamamen kapitalizm koşullarına tabi olduklarını belirtmektedir (Saka, 2010; Aydın, 2018).

Chayanov, Kautsky ve Lenin'in karşıt görüşünü geliştirir. Köylülük tamamen geleneksel ve aile emeğine bağlı olduğundan, köylünün ne kadar çalışması gerektiğine kendisinin karar verdiği yerde köylülüğün hiçbir zaman kapitalizme dahil olmayacağını savunuyor. Ona göre köylü kendi ailesi için çalışır ve bu nedenle üretim ile tüketim arasındaki dengeyi o düzenler. Kendini sömürerek ya da asgari geliri olacak kadar kazanabilir ve en önemlisi kâr odaklı değildir. Onun için en önemli şey yıllık birikimidir. Bütün bunları ifade etmek için, Chayanov Kapitalist Olmayan Köylü kavramını kullanmaktadır (Wolf, 2000; Aydın, 2016; 2018).

Wolf, köylülüğü antropolojik bir bakış açısıyla anlatır ve bu tür üretim ilişkilerinin bir tür aile emeği görünümünde olduğunu ifade eder. Çiftçi için aile ve aile üyelerinin tasarruf ve giderlerini hesaplamak en önemlisidir. Buna göre, bu giderleri göz önünde bulundurarak çalışmaktadır (Wolf, 2000, s. 16-39).

Kapitalizm, dünyadaki göç dalgalarını ve hareketlerini oldukça hızlandırmayı başarmıştır ve Türkiye bu dalgalardan ve hareketlerden istisna değildir. Türkiye göçmenleri kabul eden ülkelerden biri olarak sayılmaktadır. Dünyada en çok göçmen alan 20 ülke sıralamasında Türkiye 2010-2011 yıllarından itibaren 12. sırada yer almaktadır (Http-2). Türkiye'de kırsal kesimlerden kentlere göç oldukça yoğunlaşmış durumdadır. Köyde genellikle yaşlı nüfus kalmaktadır ve sonuç olarak, tarım sektöründe artan talebin mevcut işgücü tarafından karşılanamaması farklı bölgelerden ve daha sonra farklı ülkelerden yedek işgücünü talep etmesine yol açmıştır (Kalkınma Atölyesi, 2016; Dedeoğlu, 2018). Bu bağlamda araştırmada göç akımlarının yoğunlaşmasıyla birlikte göçmen mevsimlik

işçilerinin dünyadaki örneklerle, Türkiye'de güney ve güneydoğu bölgelerinden gelen mevsimlik tarım işçilerinin durumlarını da özellikle dikkate alınarak Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin Karadeniz bölgesine göç edip istihdam edildikleri de gözlemlenmektedir.

Teorik çerçeveye ek olarak, çalışmada uluslararası kuruluşlar tarafından mevsimlik tarım işçileriyle ilgili raporlara da dikkat edilmektedir. FAO'nun (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü) Türkiye'deki tarım sektörünün raporlarındaki verilere göre Türkiye, tarım sektörü ağırlıklı olarak mevsimlik tarım işgücüne bağlı kalmaktadır. Türkiye'de bulunan mevsimlik tarım işçileri Türkiye'nin farklı bölgelerden seyahat edip mevsimlik tarımsal faaliyetlere büyük katkı sağlamaktadırlar (FAO, 2016; 2018; 2021). Ayrıca uluslararası kuruluşların ortak raporlarında hem dünyada hem de Türkiye'de mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları ön plana çıkmaktadır. Hukuki düzeyde bir iş kanunu olmasına rağmen pratikte uygulanmamaktadır. İş kanununda öngörülen çalışma saati, mevsimlik tarım işçilerinin günlük çalışma saatlerinin uzunluğuna kıyasla aslında oldukça azdır. İşçiler daha fazla ücret alabilmek için daha uzun saatler çalışmak zorundadır. Ayrıca bu araştırma, sadece Türkiye değil, dünya genelinde mevsimlik tarım işçilerinin sağlık sigortasına daha az hak kazandığı ve en savunmasız grup olduğu gerçeğine odaklanmaktadır (ILO, FAO & IUF, 2007; Montes & Linder, 2007).

Türkiye'deki alanyazında Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin geliş nedenlerini, yaşam ve çalışma koşullarını, bölgelere ve işgücü sektörlerine göre dağılımlarından söz edilmektedir. Gürcülerin Türkiye'de mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmasının temel nedeni menşei ülkesindeki sosyo-ekonomik durumdur. Olumsuz ekonomik koşullar ve istihdam sorunları onları göç etmeye ve başka bir ülkede iş bulmaya itmektedir. Gürcüler, ağırlıklı olarak Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde, çay ve fındık tarlalarında gruplar halinde çalışmaktadır. Bu konuları derinlemesine incelemek ve Türkiye'deki Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşamlarının genel bir resmini sunmak için Ulukan ve Cığerci (2011), Kalkınma Atölyesi (2014), Engin (2017), Dedeoğlu'nun (2018) çalışmalarına dikkat edilmiştir. Ayrıca Kablay'nın (2016, 2018) eserlerine yalnızca çalışma ve yaşam koşullarını değil, aynı zamanda kültürel yönlerini, yerlilerin ve Gürcü işçilerin tutumları ve bir arada yaşamaları da ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

Bunlardan hareketle araştırmanın yöntemi, konunun özünü ve detaylarını daha detaylı araştırmak için derinlemesine görüşmelerden yararlanılmıştır. Araştırmanın temel amacı Karadeniz Bölgesi'nde çalışan Gürcülerin deneyimi olmuştur. Temel şart, Gürcü işçilerin Türkiye'de en az bir kez mevsimlik tarım işlerinde çalışmaktır. Yerel işverenlerle mülakatlar yapılırken de aynı şart geçerli olmuştur. Sonuç olarak, farklı sosyal medya platformlar ve tanıdık, akrabalık bağlantıları kullanılarak hedef kitleye kartopu örnekleme seçim yöntemi ile ulaşmak mümkün olmuştur. Derinlemesine görüşmeler sırasında hem işçilerle hem de yerli bahçe sahipleriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Literatür tarandıktan sonra soru ve konulara odaklanmak araştırmanın daha derinlemesine yapılmasını kolaylaştırmıştır. Araştırma yapıldıktan sonra, alınan cevaplar deşifre edilip analiz edilmiştir. Bu noktadan itibaren araştırmanın önemli bulguları kategoriler şeklinde hazırlanmıştır. Kategoriler arasında Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları, Türkiye'ye geliş nedenleri, yerli halk ve Gürcüler arasındaki ilişkiler ve tutumlar, yeni iş türünün tanımı, Almanya'da istihdamın detayları ve tutumları yer almaktadır.

1.1. Problem

Gürcistan'daki ekonomik ve sosyal krizlerin yanı sıra işsizlik ve istihdamın karmaşıklığı, düşük ücretler ve yoksulluktan kaynaklanan problemler insanları iş bulmak için farklı yollar aramaya itmektedir. Gürcistan nüfusunun çoğu kırdan kente göç etmekte, kentleşmenin hızlı büyümesiyle birlikte köyler yavaş yavaş boşalmaktadır. Tarım için kullanılacak topraklar terk edilip köylerde çoğunlukla yaşlılar kalmaktadır. Şehir merkezlerine göç edenlerin bir kısmı iş bulamayınca yurtdışına göç etmeyi seçip alternatif yollar ararken farklı sektörlerde çalışmaya başlamayı çabalamaktadır. Bunlardan biri mevsimlik tarım işleridir. Gürcistan yıllardır mevsimlik işçi göçü veren bir ülke konumundadır. Türkiye ise tarım sektöründe ucuz işgücü talebinin artışıyla deneyimlemektedir. Gürcistan Türkiye'nin sınır komşusu olduğu için Türkiye mevsimlik işlerde çalışmak isteyen Gürcülere (hem maliyet hem de mesafe açısından) çalışma şansını sunmaktadır. Gürcülerin çoğu gelirlerinden, yaşam ve çalışma koşullarından az çok memnun olsa da bu konu Gürcistan'da derinlemesine çalışılmamıştır. Gürcistan, Türkiye'deki Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin ülkelerinde iş ve çalışma koşulları bulmasını sağlayacak kaldıraca henüz sahip değildir. Gürcü işgücü Türkiye için çok önemli bir güç, ancak

Gürcistan'da bu gerçeğin önemine daha az dikkat edilmektedir. Bunun nedeni Gürcü kamuoyunda varolan bilgi eksikliği ve bu alanda az sayıdaki araştırmalarla birlikte tarımın ve genel olarak tarım sektöründeki aktörlerine öncelik verilmemesidir. Bu araştırmanın problemi, her yıl Gürcistan'dan Türkiye'ye mevsimlik tarım işgücünün kaybı gerçeğinde ve Gürcü işçilerin ağır mevsimlik işlere katılımını değerlendirmektir. Gürcistan'daki tarım sektörü, kendi topraklarında fındık ve çay üretebilme ayrıca kendi vatandaşlarını istihdam edebilme potansiyeline sahip olmasına rağmen, bu konuda ilgili faaliyetlere öncelik vermemektedir. Bu hem çalışabilen nüfusun emeğinin kaybının hem de işsizliğin artmasının bir ön koşulu olarak düşünülebilmektedir.

1.2. Amaç

Bu çalışma, Gürcistan'dan Türkiye'ye, özellikle Karadeniz Bölgesi'ne, çay ve fındık hasadı sürecinde gelen mevsimlik tarım işçilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bir diğer ifadeyle Gürcülerin Türkiye'yi tercih edip mevsimlik tarım işçisi olarak Karadeniz bölgesindeki fındık ve çay hasatlarında çalışmalarının sosyolojik sebeplerinin anlaşılmasıdır. Araştırma, işçilerin geliş nedenleri ve buradaki işçilik süreçlerinde belirlemiş oldukları hedeflerine odaklanmaktadır. Araştırmada işçilerin neden geldikleri, ne iş yaptıkları ve hangi koşullarda çalıştıkları gibi sorulara cevap aranmaktadır. Gürcistan tarım alanı çeşitliliğine sahiptir. Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yetişen narenciye, çay ve fındık gibi kabuklu yemiş bitkileri Gürcistan topraklarında da bulunmaktadır. Gürcistan'ın her bölgesinde tekrardan işlenecek hale gelebilen ve yenilenme potansiyeline sahip çok sayıda terk edilmiş arazi, bağ ve tarla bulunmaktadır. Bu toprakların ekilmesi ve çeşitli bitkilerin üretilmesi, Gürcistan'daki işsizlikten kaçmanın yanı sıra tarımsal kalkınmaya da katkıda bulunabilir. Ancak bu topraklar işlenmediği için ucuz işgücü olarak Gürcü işçiler Türkiye'de elverişsiz koşullarda çalışmaktadır. Ayrıca, Gürcistan para birimi olan *Lari* kurunun Türk lirasına göre daha iyi durumda olması dikkat çekicidir. Dolayısıyla bu çalışma, Gürcülerin bu nedenlere rağmen Türkiye'yi tekrar tekrar çalışma yeri olarak seçmelerinin nedenlerini, Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarını, Türkiye'li ve Gürcü halk arasında tutumları ve varsa kültürler arasındaki benzerlikleri veya farklılıkların tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bunun dışında yerli üreticiler tarafından işçilerin nasıl seçildikleri, yerel işçiler yerine Gürcü işçileri tercih etme sebepleri irdelenmektedir. Mevsimlik tarım

işçilerinin Türkiye'ye gelişlerindeki tüm aşamalarla birlikte sınır kapısını geçmek, kullanılan araçlar, ücretler, barınma koşulları gibi konuların incelenmesi hedeflenmiştir.

1.3. Önem

Gürcistan'dan Türkiye'ye çalışmak için sürekli gelen işçilerin sosyal veya ekonomik yaşamlarına odaklanan bir çalışma Gürcistan literatüründe bulunmamaktadır. Türkiye ve Gürcistan ilişkileri bir geçmişe sahip olmasına rağmen bu alanda yapılan araştırmalar Gürcü dilinde yapılmamıştır ve yazılan literatür sadece iki ülke arasındaki siyasal ve tarih ile ilgili çalışmaları kapsamaktadır. Her yıl birkaç bin Gürcü mevsimlik tarım işçinin Gürcistan'dan Türkiye'ye çalışmaya gelmesine rağmen, sosyologların, araştırmacıların ve medyanın bu tür çalışmalara sınırlı görünmektedir.

Bu tür bir araştırmanın yürütülmesi her iki ülke için de farkındalık yaratmak ve dolayısıyla çeşitli hükümet organlarının ve/veya STK'ların ilgisini artırmak için oldukça önemlidir. Türkiye'de yapılan çalışmalar daha çok sosyo-ekonomik değişkenlere dayanmaktadır. Araştırma sürecinde taranan raporlar ve literatür büyük ölçüde işçilerin yaşam ve çalışma koşullarına, ücret ve çalışma saatlerine, sigortalara odaklanmıştır. Bu çalışma Gürcistan'dan mevsimlik işgücü olarak gelenlerin sosyo-ekonomik özellikleri dışında kültürel temellerine de odaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle, iki ülkenin vatandaşlarının tutumlarını, varsa- kültürel benzerlikleri veya farklılıklarının ortaya çıkarmasını de içermektedir.

Gürcü mevsimlik tarım işçileri hakkında tutumları Kablay'nın (2018) eserinde yer almaktadır; ancak bizzat Gürcülerin Türkiye'lilere karşı ne düşündüklerini ortaya çıkarmamıştır. Bu doğrultuda mevcut çalışmada tutumların incelemesine, işçilerin sosyal ve ekonomik unsurlarının araştırılmasının yanı sıra önem verilmektedir. Ayrıca çalışmanın esas noktası dil konusudur. Araştırma hem Gürcü hem de Türk dili bilen araştırmacı tarafından yürütülmüş ve dolayısıyla Gürcü mevsimlik tarım işçilerinde olan bütün konuları irdelenmesi sağlanmıştır. Araştırmanın en önemli değeri, Almanya ile Gürcistan arasında Şubat 2021'de başlatılan "Yasal Mevsimlik İstihdam Programı"¹nin tartışılıyor olmasıdır. Bu program

¹Yasal Mevsimlik İstihdam Programı ile bilgi ayrıntılı şekilde tezin 2.2.2. Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin Almanya'da istihdamı kısmında anlatılmıştır.

Gürcistan'dan Almanya'ya üç aylık mevsimlik tarım işçilerini götürüp istihdamını sağlamaktadır. Ancak program barınma, ücret, seyahat vb. gibi konularla ilgili net detaylar içermemektedir. Araştırmada bununla ilgili tartışma ile, Türkiye ile Gürcistan arasındaki işçilerin hareketlerine ve çalışmalarına yansiyabilecek sonuçlar içermektedir. Program yeni olduğu için şimdiye kadar herhangi bir sosyolojik araştırma yapılmamıştır ancak medya ve son dakika haberler aracılığıyla farklı tahmini sonuçlara varmak mümkündür. Bu araştırma, programın tahmini sonuçlarını Türkiye ve Gürcistan açısından ilk tartışanlardan biri olabilme potansiyelini taşımaktadır.

1.4. Sayıtlar

Gürcistan'dan mevsimlik olarak Türkiye'nin Karadeniz bölgesine çay ve fındık toplamaya giden tarım işçilerinin temel gidiş nedenleri menşe ülkesindeki dengesiz ve kötü sosyal ve ekonomik sorunlarından kaynaklanmaktadır.

Gürcü mevsimlik tarım işçileri, Karadeniz bölgesindeki diğer etnik kökenlerden gelen mevsimlik tarım işçilerine göre daha iyi bir konumda olmalarına rağmen, yerel tarım işçilerine kıyasla daha kötü yaşam ve çalışma koşullarında bulunduklarını söylemek mümkündür.

Gürcü mevsimlik tarım işçileri, Türkiye'de göçmen bir etnik grup olarak göç sırasında entegrasyonlarını kolaylaştıran ve destekleyen akrabalık temelli ilişkilerle karakterize edilmektedir.

Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin yıllardır aynı ülkeye gidip çalışmasına teşvik eden nedenlerden biri yerli ve Gürcü halkın arasındaki olumlu tutumlarından kaynaklanmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Karadeniz Bölgesi'nde çalışan Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin araştırması nitel bir yöntem çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında 18 mevsimlik tarım işçisinin yanı sıra 8 yerel üretici ile görüşme yapılmıştır.

Bilindiği gibi Covid-19 pandemisi koşullarında ülkelerin sınırların kapanması nedeniyle Gürcistan ile Azerbaycan'dan 2020 yılında Türkiye'ye çalışmaya gelen yaklaşık 40 bin mevsimlik tarım işçisi ülkeye giriş yapamamıştır (Http-3). Öngörülemeyen bu engel

nedeniyle saha çalışması için planlanandan daha az sayıda işçi ile görüşme yapılabilmektedir. Ayrıca virüsün yayılmasına karşı alınan tedbirlere cevaben hem işçilerle hem de üreticilerle yüz yüze görüşmeler yerine çevrimiçi platformlar ve telefon üzerinden mülâkatlar gerçekleştirilebilmiştir.

Görüşmelere katılanların bir kısmının Gürcistan'daki ilçede yaşadığı göz önüne alındığında, çevrimiçi platformlar internet, bağlantı ve ses kesintileri gibi engeller ortaya çıkmıştır. Ayrıca birkaç katılımcının Zoom gibi çevrimiçi görüşme sağlayan uygulamaların nasıl kullanacağını bilmemesi nedeniyle çeşitli aksaklıklar saha çalışmasında ve mülâkatlarda yaşanmıştır.

Telefon görüşmelerinde ise özellikle Gürcistan'da olmak üzere yurt dışı aramalarında zorluklar tespit edilmiştir. Gelip çalışmayı başaran işçiler (özellikle çay hasadına çalışanlar) yamaçlarda çay toplamaktan dolayı telefon görüşmeleri yapmakta zorlanmıştır.

2. ALANYAZIN

2.1. Mevsimlik Tarım İşçiliği Olgusu ve Kuramsal Temelleri

Mevsimlik tarım işçiliği kavramı, birkaç belirleyici ve önemli tarihsel unsuru görünür kılmaktadır. En önemli noktası köylülüğün eski tarihlerde varolmasıyla birlikte günümüzdeki halini da tekrardan gözden geçirilmelidir. “Tarım sorunu” olarak isimlendirilen ve özellikle kır sosyolojisinde büyük bir rol oynayan tarım tartışmaları günümüze kadar pek çok yazar ve alan tarafından dile getirilmiş durumdadır. Kautsky ve Lenin köylülüğü klasik teorilere ve Marksist düşüncelere dayanarak ele alırken, Wolf onu antropoloji, Chayanov ise popülist (Narodnik) açısından değerlendirmektedir. Köylülük üzerine tartışmalar esas olarak feodalizmden kapitalizme geçişte ortaya çıkmaktadır. Kapitalizmin gelişmesiyle ve tarımın ticarileşmesiyle beraber köylülüğün değişim-dönüşümü, sermayeye daha fazla bağımlı oldukları ve gitgide küçük meta üreticileri olarak dönüştüğünü varsaymaktadır. Kapitalizm koşullarında köylülüğün üretim tarzlarının nasıl ve hangi biçimde değiştiği de tarım tartışmalarında önemli unsurlardan biridir. Küçük köylülerin mülksüzleşmesi, ticarileşmiş tarımda metalaşmış emeği, kentleşme ve göç, sermayeye bağlı bırakan, zorunlu olarak göç ettiren ve tarımsal üretimde, başka bir deyişle mevsimlik tarım işçiliğinin işgücü piyasasına sürüklenen işçilerin ortaya çıkması kapitalizmin getirilmiş ve bugüne kadar süreklilik hale gelmiş bir olgudur.

2.1.1. Karl Marx’ta mevsimlik tarım işçilerinin emeği

Karl Marx, Grundrisse (1979) eserinde işçi yaratılmasına katkıda bulunan süreçlerden bahsetmektedir. İşçi yaratma süreçlerinin dayandığı yöntem ilkel birikim, diğer bir deyişle, sermayenin ilk oluşumu sürecidir. Marx, esas olarak sermayenin oluşmasıyla beraber üreticilerin üretim araçlarından kopmasını ve ayrılmasını belirtmektedir. Kapitalin ve mantık olarak kapitalizmin ortaya çıkmasıyla beraber tarımın ticarileşmesi ve yukarıdaki cümleyi devam edilecek olursa, mülksüzleşen kitle, ayrıca farklı üretim araçlarından uzaklaşan “köylünün, kölenin, serfin işçi olabilmesi için iki konuda özgür olmalarının yolunu açmıştır” (Çınar, 2014, s. 96). Marx, bu kitlenin canlı emek piyasasına katıldıklarına dair kendi bakış açısını bu eserde şu şekilde aktarır:

“Bu kitle, iki anlamda özgürdü: hem eski himaye, ya da tabiiyet ve hizmet ilişkilerinden, hem de her türlü mal ve mülkten, her türlü nesnel, maddî varoluş biçiminden, her türlü mülkiyetten kurtulmuş ve özgür; tek geçim kaynağı olarak çalışma yeteneklerini, emek güçlerini satmaya, ya da dilencilığe, serseriliğe ve soyguna terkedilmiş bir kitle” (Marx, 1979, s. 577).

Marx’ın özgür emek yaklaşımının ne kadar özgür olup olmadığı tartışılmaktadır. Günümüzdeki kapitalizmin kaosunda bu kavramın tekrardan gözden geçirip sorgulanması haksız görünmemektedir. Kapitalizm özgür emeğin, bir insanın yaşayabilmesi için emeğin satışı anlamına geldiği toplumsal bir düzendir. Kapitalist sistem ve dolayısıyla izlenen politikalar, tüm mülkiyetten olup bırakılan insan emeğinin satılmasıyla beslenmektedir.

Mevsimlik tarım işçilerinin canlı emek piyasasına sürülmesi de kapitalizmin getirmiş olduğu, “özgürleştirdiği” emeğin göstergesidir. Her türlü mülkten, varlığından, topraktan ayrılan köylünün kendi yetenekleri kullanarak emeğini satmaya mecbur kalan bu kitle aslında modern yoksulluk yaratan bir toplumdur. Kendi rızasıyla canlı emek piyasasına katılmamalarının kesinlikle altını çizilmelidir. Başka bir deyişle, bugünkü örnekte, mevsimlik tarım işçileri bir kez daha doğru bir şekilde yansıtan kapitalizmin bir diğer sonucu, köylülere ve mülksüz kitlelere yönelik izlenen politikaların aslında kapitalizmin tekrar tekrar gelişmesine ve köklenmesine doğru bir adım olmasıdır. Bununla birlikte, hepsini farklı şekilde sunması aynı zamanda kapitalizmin en güçlü araçlarından biridir. Buğra’nın (2010a, 2010b) belirttiği gibi kapitalizmin yükselişinden sonra izlenen politikalar, insanın bir meta haline gelen bir toplumun yaratılmasına katkıda bulunur; bu, bir işçi ne kadar çok emek satarsa, yaşayabilme şansının fazla olduğu anlamına gelir. Tüm bunların karanlık tarafı, işçinin emeği, kendi isteği veya iyi düşünülmüş iradesiyle değil, kapitalizmin politikalarının yarattığı koşullarda satmasıdır. Kısacası, bu sistem köylünün emeğini satması için her türlü kendine uygun ortamı yaratır. Öyleyse görünüşte özgürleşmiş emek hiç de özgür değildir. Aksine, sürekli bir yoksulluk eğilimi ile karakterize edilen kitlelerin yaratılmasına yol açmaktadır. Buna ek olarak, bu tür savunmasız grupları yoksul oldukları için sorgulanıp suçlu bir kitle haline gelmektedir.

Buğra (2010a), Marx’ın bahsettiği özgür emek yaklaşımını şu şekilde yorumlamaktadır: Özgür emek, herhangi bir insana bağlı olmamak veya riayet etmemek anlamında özgür olduğunu söylemekte. Ancak Marx, bu yaklaşımın olumlu anlamının

ötesindeki gerçekliği açıklamakta bulunmuştur. Bu durum özgür emeğin tüm mülkiyetten ayrılması anlamına gelir: nesnelliğini kaybedip soyut emek olarak ortaya çıkmaktadır. Marx, canlı emek piyasasına katılan kitlelerin iki açıdan özgür olduklarından bahsettiğinde, aslında emeğin soyut bir durumda var olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda, Marx'ın düşüncesine göre, bu insanların iki seçeneği vardır: kapitalizmin koşullarında sunulan piyasada yaşayabilmek için emeğini satarak bulabildikleri işi kabul etmeleri ya da dilenciliğine, hırsızlığına mahkûm olmaları (Buğra, 2010a, s. 32).

Marx kendi eserlerinde Yedek İşgücü Ordusu teriminden de bahsetmektedir. Marx'a göre bu terim, kapitalizmin işgücünü sömürmeye yardımcı olan araçlardan biridir. Kapitalizm bu durumu çıkarları doğrultusunda ve amaçlarına ulaşmak için kullanır. İşçilerin işini kaybetme, işsiz kalma ve yerine başka işçiler geçirme olasılığının yüksek olduğu bir ortam yaratır. Sömürünün bir biçimi olan kapitalizm korkusunu manipüle etmenin bir yoludur. Marx'a göre bu terim, işlerini yaptıktan sonra artık ihtiyaç duyulmayan tek kullanımlık işçileri ifade eder. Ancak Omay (2011) Gezgini'den aktardığında “Yedek İşgücü Ordusu, mevsimlik çalışanlar ya da demiryolu, inşaat gibi geçici işlerde iş bulduklarında çalışanları” olarak adlandırmaktadır (Omay, 2011, s. 138-139). Akpınar'ın (2020) yorumladığı gibi bu kuram sadece göçmen işçilerin emeğinin olduğunu açıklamaktan ibaret değildir. Marx, bunun ötesinde, yani sermayenin çalıştırabilmesi için emek gücünün nasıl işlediğini göstermektedir. Kapitalist birikimin sürekli genişletilebilmesi için yedek işgücü kullanılmaktadır. Yedek sanayi işgücü ya da başka deyişle ordusu, işsiz ya da yarı işsiz kesimlerinden oluşmaktadır. Bu ordudan çalışanların işten atılmasıyla boş yerleri artık yukarıda bahsedilen işsiz ya da yarı işsiz insanlar doldurmaktadır. Fazla emekçi nüfus sermayenin daha da fazla genişlemesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu sistem, emekçi nüfusunu aşırı çalışmaya ve her zaman sömürülmesine neden olmaktadır (Akpınar, 2020, 30-31).

Marx'ın bu kuramına ve Akpınar'ın yorumlarına dayanarak, kapitalizmin koşullarında işgücünün dönüşümünü gösteren bir şekil (Şekil 1.) sunmak mümkündür:

Şekil 1. Kapitalizmin koşullarında ücretli işgücünün dönüşümü

Marx tarafından kullanılan yedek sanayi ordusu kavramı tarım işçilerinde şu şekilde uygulanabilmektedir: İş gücünün tablodaki dönüşümü, kapitalist sistemin doğuşuyla kendini gösteren bir dizi önemli süreci içerir. Bunlardan biri kentleşmenin hızlı artmasıdır. Marx'a tekrardan bakılırsa, tüm mülklerinden ayrılan bir köylü, aynı zamanda çok rekabetçi olan canlı işgücü piyasasına katılmaya zorlanmaktadır. Kentsel yerleşimlerde yaratılan iş yerleri, köylülerin geçinebilmeleri için büyük bir şans olarak sunulmaktadır. Ancak kentlerde köylülerin istihdam edilmesinin amacı daha fazla para kazanmak veya daha iyi durumda yaşamaktan ziyade kendi geçimini sağlayabilecek düzenli iş bulmasıdır. Sonuç olarak, çalışma ve büyük şehirlere taşınabilme kabiliyetine sahip olan bir köylü tarafından ikamet yerinin terk edilmesi, bu dönüşüm zincirinin başlangıç noktasıdır. Şehre giden köylü de bu büyük çalışan ordusunun yedeklerinden biridir. Sömürülmeye daha yatkın olan tarım sektöründe ikinci bir ordu, kırsal alanlarda kalan yaşlanan nüfus, çalışamayan bir kısım tarafından oluşturulmaktadır. Bu nedenle, tarımda yeni ucuz işgücü talebi ortaya çıkmakta ve bu talep ilk aşamada ya diğer kırsal yerleşim yerlerinden göç eden yerel ucuz işgücü ya da başka bir ülkeden göç eden yabancı işgücü ile karşılanmaktadır. Bu dönüşümden sonra, yani üçüncü aşamada, piyasada yerli işçilerden ziyade yabancı göçmen işçileri yer almaktadır. Bunun nedeni ise sermaye için daha ucuza satılan emeğin daha avantajlı görünmesidir. Son aşamada, bu zincirde en zayıf, en savunmasız, yabancı kaçak göçmenler bulunmaktadır. Kaçak olmaları sermaye için daha elverişlidir. Marx'ın söylediği gibi bu kitle, sömürülmeye ve boyun eğdirilmeye sürekli hazır olan yedek bir işgücü ordusudur. Kaçak göçmenler, en ucuz ücretli işçilerdir, ancak kapitalizmin işleyişine en büyük katkıda bulunan bir grubu oluşturmaktadırlar.

Kapitalizmin Türkiye'ye girişi oldukça geç bir döneme dayanmaktadır. Türkiye'de feodal köylülük sisteminin dağılması ve ücretli emeğin ortaya çıkışı 1980'lerin sonlarında başlamaktadır. Köylülüğün dönüşümüne ve işçilerin oluşumuna feodalizmden kapitalizme geçiş, mülksüzleşme, kırdan kente g gibi çeşitli etkenler Türkiye'de işçi sınıfının oluşmasında büyük rol oynamıştır. İşileşme süreci, köylülerin mlkszleşmesine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle, köylülük toprak ve tarımı işleyecek aletler gibi üretim araçlarından koparak giderek yoksullaşmaktadır. Bunun esas nedeni ise sanayi ve tarım arasındaki ticaret koşullarının dengesizliğidir. Dolayısıyla köylüler geinemediği toprakları ve emeğini satarak işileşmeye başlamaktadırlar. Marx'ın belirttiği üzere köylüler kendi mülkiyetini kaybederek işileşecekler ve işileşmeye karşı çıkan küçük toprak sahibi olan köylüler ise tarımın tekelleşmesi sonucunda kapitalizm tarafından tarımda çalışmaya mecbur kalacaklardır (Yıldırım, 2014, s. 46-50).

2.1.2. Chayanov ve Wolf'un köylülük kavramı üzerine görüşleri

Marx'tan değişik bir düşünce sunan Wolf (2000) köylülüğü ve köylüyü antropolojik bir bakış açısıyla ele almıştır. Wolf köylülük hakkında konuşmanın tek bu açıdan haklı olduğuna inanmaktadır: Toprağı işlerken köylünün parasal kazancına ve krına odaklanmadığını ve köylünün amacının kendi ailesini ve hanehalkını geindirmektir. Çiftçiler tarlada çalışsalar da kültürel anlamda çiftçinin aile üyelerini beslemenin yanı sıra başka sorumlulukları da bulunmaktadır. Sorumlulukları arasında aile üyelerine, yaşlılara ve çocuklara bakmak, çeşitli masrafları karşılamak, cenazeler veya törenler dahildir. Bunlara harcanan emek ise ücretsiz emektir çünkü “aile içinde sevgi emeği maliyet muhasebesine ihtiyaç duyulmaksızın hep hazır olarak harcanmaktadır” (Wolf, 2000, s.33). Ayrıca sadece köylü değil, bu köylünün olduğu yer, yani hanehalkı da bu sisteme dayanmaktadır. Onlar kendi masraflarının ve gelirlerinin ne kadar olduğunu biliyorlar; tüm ekonomi ve gelir kaynakları bu sisteme göre işlenmektedir (Wolf, 2000, s. 33-35).

Chayanov köylülerin kendi özgün ekonomisinin niteliklerine sahip oldukları için kapitalizmin şartları altında da var olmaya devam edebileceklerini iddia etmektedir. Chayanov'un da köylü ekonomisinin sermaye ekonomisinden farklı olduğunu vurgularken bahsettiği şey budur. Ona göre, çiftinin hanehalkındaki ihtiyaçlarının ve taleplerinin farkında olması köylü ve sermaye ekonomisinin ayırt edici özelliklerinden birisidir. Dolayısıyla,

hanehalkındaki ekonomiyi desteklemek için eğer gerekli ise yedek işgücünün artmasını da koordine etmektedir. Kapitalist ekonomi, daha fazla sermaye biriktirmeye ve daha fazlasını kazanmaya odaklanmaktadır. Ayrıca köylü ekonomisinin temel amacı, günlük iş için değil, tüm yıl boyunca çalışmanın bir sonucu olarak kazanılan miktardır (Chayanov'dan akt. Wolf, 2000, s. 34). Bu doğrultuda “kapital olmayan” köylü kavramını Chayanov'un bu bakış açısının üzerinde değerlendirilebilmektedir. Chayanov'a göre köylüler, rekabete ve zorlu çalışma koşullarına rağmen kendileri hayatta kalabilmek ve geçinebilmek için tüm emeklerini sarf ederler. Chayanov, kendilerini sömürdüklerini ve böylece kapitalizmle uğraşmaya çalıştıklarını belirtmektedir. Sadece kendilerine özgü ekonomik tarzından bahsedildiğinde, ücretli emeğin varlığı yerine patriyarkal bir aile ekonomisi ile karakterize edildiği ima edilmektedir. Başka bir deyişle, bir saatlik ücrete değil, ailesinin toplam gelirine bağlıdır ve ailesini geçindirebilmesi için buna göre çalışır. (Aydın, 2016, s. 46-47). Başka bir deyişle, köylülük teorisini kapitalizmle karşılaştıran Chayanov, kapitalizmin amaçları doğrultusunda daha kârlı olduğuna dikkat çekip köylü ailesi için kârlar, kiralar, vergiler ve kapitalizme özgü diğer özelliklerin önemli olmadığını vurgular (Aydın, 2018, s. 58).

Chayanov, tarımda sınıf farklılaşmanın olmadığını da iddia etmektedir. Ona göre, farklılaşma köylü ekonomisinin demografik niteliğine bağlıdır bu ise emek-tüketici dengesini korumakla ilgilidir. Başka bir deyişle, bu denge, köylünün minimum geçimini elde etmek için emeğin artırabileceği anlamına gelir; amaçlandığı hedefine ulaştığında daha da düşürebilmektedir. Demografik farklılaşma, bir köylü ailesinde daha fazla yetişkin olmasını emek-tüketici dengesinin olumsuz olduğu anlamına gelir. Çünkü ailede çalışabilen üyeden çok tüketici bulunmaktadır. Dolayısıyla, aile de emek verimliliğini artmaktadır. Ancak çocuklar büyüyüp emek sürecine dahil olduklarında denge olumluya değişir. Chayanov'a göre, köylülüğün refahı emeğe ve toprağa bağlıdır: aile üyelerinin sayısı arttıkça, toprak miktarı da artar (Aydın, 2018, s. 59-61). Ancak bu görüş eleştirilmiştir. Çünkü kapitalizm koşullarında dünyadaki ulusötesi ve dev şirketlerin hakimiyetleri tarım sektöründe de görülmektedir. Dolayısıyla aile üyelerinin büyümesi ile beraber toprak sayısının artması Chayanovcu anlamda köylülüğün de pek mümkün olmadığını göstermektedir. Chayanov'un görüşleri, kapitalizme bağlı olan piyasanın özelliklerini, genel olarak ekonomik krizleri ve

uluslararası arka planları gibi konuları göz önünde bulundurmayıp köylülüğü kapalı bir çerçevede açıklaması sıkça eleştirilmektedir (Aydın, 2018, s. 63).

Köylülüğün sınıfsal farklılaşması üzerine Marksist görüşler taşıyan Patnaik de (Patnaik, 1976; Boratav, 1980) ilgi çekicidir. Patnaik “emek sömürüsü kriteri” terimini kullanır. Bu terim, üretim sürecindeki farklı köylü sınıflarının doğrudan veya dolaylı olarak kaçınılmaksızın birbirleriyle iletişim kurmaya başladığı gerçeğine atıfta bulunmayı amaçlamaktadır. Yoksul köylüler başkaları için çalışmaya zorlanırken, diğerleri üretimin sonucunu çalışmadan ulaşabilmektedir. Bu diğerleri, başka bir deyişle, kapitalistler ve kendisi için çalışacak bir işçi kiralama fırsatına sahip toprak sahipleri olan zengin köylüleri içerir. Kendi emeğini sattığı toprakları kiralayan köylü başkasının işletmesinde sömürülmektedir. Aynı zamanda sömürülen bir köylü ücretli işçi olan ve emeğini kendi ailesinin dışında satan birey olarak da düşünülebilmektedir.

2.1.3 Kautsky ve Lenin’in köylülük kavramı üzerine görüşleri

Chayanov’un düşünceleri Kautsky ve Lenin tarafından eleştirilmiştir. Lenin (1901) köylülüğe gösterilen özgür emeğin “angarya ve esaret” olduğunu ifade etmektedir ve “Nereden Başlamalı” isimli kitabında işçi sınıfı ve köylülerin “özgürlüğüne” kavuşmasından bahsetmektedir. Feodalizm ile getirilen köylülerin azat edilmesinin aslında gerçek olmadığını, bu insanların sürekli toplumun en alt ve en savunmasız katmanları olarak herhangi bir menfaatten yararlanamayan, ancak yine de vergi ödemek zorunda kalan sınıf olarak kaldıklarını dile getirmektedir.

Köylülük Kautsky için kendi kendine çözülecek bir olgu ise, Lenin bu düşüncüyü pekiştirip onun teşhisine göre ise köylülük kapitalist gelişme sonucunda ortadan kaldırılacaktır. Başka bir deyişle, Lenin köylülüğün tasfiyesi olacağına inanmaktadır. Kapitalizmdeki tarımı kendi gelişme sürecinde sanayideki gelişme biçimine benzetmektedir. Başka türlü söylenecek olursa, köylülüğün proleterleşmesi, Lenin’e göre toprak mülkiyetine ve üretim araçlarına el konarak, köylüler içerisinde oluşan farklılaşma yüzünden zengin köylülerin diğerlerine göre daha güçlenmesi gibi faktörlerden başlamaktadır. Lenin pazarın var olduğuna inanır ve onun vurguladığı üzere kapitalizm kendi pazarını kendisi yaratabilmektedir. Bu pazarın ve dolayısıyla oluşan rekabete katılan köylüler ayak uydurmaya çalışmaktalar ancak bunu beceremeyenler zengin köylülerin yanında çalışan

işçiler olarak dönüşeceklerdir (Aydın, 2018, s. 49-54). Başka şekilde yorumlanacak olursa, Lenin’e göre kapitalizmin en önemli niteliği küçük meta üreticilerinin zengin köylüler tarafından geride bırakıp itilmesidir (Lenin, 1989, s. 19). Kısaca, Kautsky ile Lenin Chayanov’un görüşlerinin aksine köylülükte gerçekleşecek sınıfsal farklılaşmaktan bahsetmektedir.

Kautsky sonrasında da Lenin, köylülüğün tasfiyesini iki yoldan açıklarlar. Onlara göre, köylülük gelenekselliğinde kalan veya prekapitalist üretim ilişkileridir ve bunun silik duruma gelmesi ya kapitalizmin pekiştirmesiyle ya da modernleşme ile gerçekleşecektir (Saka, 2010, s. 11). Ayrıca Kautsky için toprak temel üretim aracı olduğu için sermayenin tarıma girmesi küçük üreticilerin topraktan koparmadan da mümkün olduğunu belirtmektedir (Saka, 2010, s. 22). Aynı yazar sermayenin tarıma köylülerin mülksüzleştirmeden hakimiyetini kurmasında da bahsetmektedir. Başka bir deyişle, kapitalizm sürecinde “artan uzmanlaşma ve işbölümüne koşut olarak küçük köylü haneleri bakımından pazara artan bağımlılık, nakit ihtiyacı ve atıl emek oluşumu temelinde ek gelir getirici faaliyetlere yönelmek anlamına gelmektedir “ (Saka, 2010, s. 29).

Aydın (2018) Kautsky’nin düşüncelerini şu şekilde aktarmaktadır. Tarımda proleterleşme sürecine gelinecek olursa, Kautsky’e göre sanayindekinden farklı şekilde gerçekleşmektedir. Köylülüğün proleterleşmesinin yeterince topraklarına sahip olmadıkları ve dolayısıyla emek satmaya mecbur kaldıkları için piyasaya yeterince bağlamaktadır. Proleterleşmiş köylü hanesi meta yerine emek satmaktadır o yüzden toprağın işlemesi hanenin bir etkinliği olarak algılamak gerekmektedir. Buradan Kautsky iki sonucu ortaya koymakta. Birinci: kapitalist olmayan köylülüğün yok olması proleterleşmeden kaynaklı değil ve ikincisi, kapitalizm ve köylü işletmelerindeki ilişki birbiriyle yarışmak yerine birbirleri tamamlayabilmektedir:

“Kapitalist ve köylü işletmeleri arasındaki ilişkisi pek de öyle bir yarışma ilişkisi değil birbirlerini tamamlayıcı bir ilişkidir. Küçük köylüleri kendine özgü bir proletarya olarak niteleyen Kautsky bunların büyük çiftliklerle aynı veya benzer tarımsal meta satıp birbirleriyle rekabet etmelerini değil, küçük köylülerin büyük çiftliklere emeklerini sattıklarını varsaymıştır. Mülkiyetten tümüyle kopma niteliği tarım proletaryası için söz konusu değildir” (Aydın, 2018, s. 46-47).

Boratav ise köylülük üzerinde kendi düşüncelerini Kautsky'yle benzer şekilde açıklamaktadır. Boratav, az gelişmiş tarımsal yapılardan bahsederken ilaveten kapitalist üretim ilişkilerinin temel belirleyicisi ücretli emek ve sermayenin olduğunu da vurgulamaktadır. Boratav ücretli işçi varken kapitalizm de var görüşüne karşıya çıkmaktadır. Bunun sebebini ise tarımsal işletmelerin farklı doğasından kaynaklandığını iddia etmektedir. Onun temel sorusu kapitalizm koşullarında köylü ve küçük üreticinin ayırt edici özelliklerinin ne olduğudur. Ayrıca bazen köylü üretim ve küçük meta üretim birbirine benzer niteliklere sahip olabilmektedirler ve bu unsur da dikkate alınmalıdır. Köylü üretiminin farklı dönemlerinde iki tür eylem gelişebilir. Birincisi, yazarın kendisinin de dediği gibi, fazla çalışma nedeniyle emeğin “ihraç edilmesi”, ikinci durum da, yabancı işgücü kullanımına yol açabilecek bir işgücü sıkıntısı olabilir. İşçilere gelince, bunlar ücretli tarım işçisi olarak adlandırılan yerel veya göçmen işçileri olabilir. Ona göre, yalnızca ücretli bir emek ve dahası, bir tarım proletaryası olduğu varsayımı, üretimin kapitalist olduğu anlamına gelmez. Ona göre, küçük işletme, emeğin herhangi bir sermaye, artı değer veya kâr güdüsü olmaksızın kullanılabileceği bir sosyo-ekonomik biçim olmalıdır. Üretimin kapitalist sayılabilmesi için, kapitalizmin kâr ve artı değer gibi çeşitli özelliklerinin ortaya konulması gerekir (Boratav, 1980, s. 25-26).

Görüldüğü gibi köylülüğün varolup olmaması konusunda oldukça çeşitli görüşler bulunmaktadır. Kimileri için kapitalizmden bağımsız ve sadece köylülerin kendi geçimleri için çalışan bir üretim biçimi iken kimilerine göre ise kapasitesini tüketmiş ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Ancak köylülüğün ortadan kalkması fikrine karşı çıkan ve yeni köylülük hakkında yeni bir teori sunan görüşler var. Yeni köylülüğün doğuşunda farklı süreçler büyük rol oynamıştır.

2.1.4 Yeni Köylülük

Yeni köylülükle ilgili görüşleri öne süren Van Der Ploeg, köylülüğün kapasitesinin son aşamasına yaklaştığını inkâr etmez, ancak tamamen ortadan kalkacağı fikrini desteklememektedir. Tam tersine yeni bir köylülük teorisi ortaya koyup köylülüğün yeniden şekillenmekte olduğunu kanıtlamaya çaba göstermektedir. Onun görüşüne göre, girişimci tarımın ortaya çıkışı köylü tarzı tarımı tamamen ortadan kaldıramadığını, çünkü köylü tarımın bugün dünyada hala görüldüğünü vurgulamaktadır (Özkaya, 2016, s. 871-872). Ploeg

tarımsal alanda üç çeşitli sürecin olduğunu açıklar: Tarımın sanayileşmesi, yeni köylüleşme ve köylü, girişimci, kapitalist üretim türün diğer bir üretim tipine değişmesi. Ploeg'e göre tarım, zor koşullarda bile bağımsız olarak varlığını sürdürme yeteneğine sahip, kapsamlı bir alandır ve dolayısıyla kendini sürdürülebildiği gücüne sahiptir. Köylülüğün bir kısmının kaybolduğu, bir kısmının ise başka bir şekilde, değişerek ortaya çıkmasına inanmaktadır; köylülüğün temel bir özelliği ve niteliği olarak bir zamanlarda kırsal alandan şehirlere göç eden insanların geri köylere dönüşü ve geçimlik üretim yapımlarıyla kapitalizme direnç gösterdiklerini ayrıca vurgulamaktadır (Aydın, 2018, s. 133).

Yeni köylülüğünü dile getiren ancak kapitalizm sürecinde bu formunun “yeni işçilik” olarak ortaya çıkmasından bahseden Deniz Pelek, 2020 yılında “Toplum ve Bilim” dergisinde yayınlandığı makalesinde Türkiye’de 1980’den beri tarım sektöründe meydana gelen süreçleri öne sürmektedir. Kapitalizm ve neoliberal politikalardan sonra, kırdan kente artan göç, köylüler tarafından terk edilmiş arazileri ve toprakları, standartlaştırılmış üretim ve kısacası kapitalizmin ve küreselleşmenin getirdiği tüm faktörler köylülüğü olumsuz etkilemiştir. Köylülüğü ve tarımı desteklemek için devletten bir miktar yardım alınmaması nedeniyle, köylüler başka gelir kaynakları aramaya zorlanmaktadır. Bu kaynaklardan bir tanesi ise kredilerdir. Devlet tarafından sağlanan krediler ve borçlar sistemin yüzünden köylü insanların daha uygun olmayan hale görünmektedir. Herhangi bir kârdan ziyade kendi geçimlerini sağlamak için ucuz emek piyasasına katıldıkları, bazılarının toprak sattıkları ve benzeri geçim stratejileri de bu makalede dile getirilmektedir. Köylülerin “yokluğundan doğan emek ihtiyacını ise hayatını geçici tarım işleri sayesinde kazanan, çoğu zaman şehirlerarası göç etmek zorunda kalan mevsimlik tarım işçisi aileler doldurdu” (Pelek, 2020, s. 113-114). Bu anlamda, tarımsal kalkınma için yeni bir vizyon ve strateji olması beklenen 1980 yılında başlayan “yeni köylülük”, aslında çeşitli sorunların eşlik ettiği bir “yeni işçiliğin” ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2.2 Türkiye’de Tarım İşçiliğinin Gelişimi

Türkiye’de ücretli tarım işçilerinin ortaya çıkması cumhuriyetin kurulmasıyla tarımın yapısal değişim-dönüşüm süreçleriyle bağlı olarak tartışılmaktadır. Türkiye’de cumhuriyetin kurulmasından sonra, Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne devredilen, üretim şekli ve ilkel üretim araçlarının olduğu tarımsal yapıların dönüşümü görülmektedir

(Dernek, 2006; Güneş, 2017). Cumhuriyet kuruluş döneminde Türkiye'nin nüfusunun % 90'ı kırsal alanda yaşamaktadır ve tarımda üretim faaliyetlerine katılmaktadır (Dernek, 2006, s. 2). Bu nüfusu oluşturan küçük üreticilerin üretim biçimi aile emeğine dayanarak kendi geçimliğini sağlayabilenler olarak karakterize edilebilmektedir (Güneş, 2017, s. 138). Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber kökten değişimler yaşanmaya başlamıştır ve ana hedef olarak hiçbir çiftçinin topraksız olmaması için köylüleri destekleme politikası izlenmiştir (Dernek, 2006; Köymen, 2008).

Köymen (2008), cumhuriyetin kurulmasından sonra çiftçileri destekleme politikasını anlatırken Atatürk'ün izlediği yöntemini de şu şekilde aktarmaktadır: “Topraksız köylü kalmamalı, bir çiftçi ailesini geçindirecek topraklar bölünmemeli ve büyük çiftliklerin toprağı sınırlandırılmalı” (Köymen, 2008, s. 125).

1930 yılındaki Büyük Buhran'da devlet küçük köylülere ve topraksız çiftçilere arazileri vermekle teşvik etmeye kalkıp büyük toprak sahiplerine dokunmadan küçük üreticileri güçlendirme çabalarına girmiştir (Köymen, 2008; Güneş, 2017). Hükümet bu destekleme ve güçlendirme politikaları ve reformları izlenirken köylülerin “kendi birikimleriyle toprak satın alması, tarımda sermayenin merkezileşme eğiliminin zayıflığı, tarım işçiliğinin tarımsal üretimde marjinal bir emek olarak varlığını sürdürmesine neden olmuştur “ (Güneş, 2017, s. 138).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem Türkiye, tarım sektöründeki küçük meta üretiminin gelişimi ile karakterize edilmektedir. Bu dönemde kapitalist üretim oldukça güçlü ve belirleyici bir güç olup teknoloji, toprak, işgücü, mal kendi koşullarında işlemeye başlamaktadır. Sonuç olarak, köylülerin çoğu meta üretime giderek daha fazla bağımlı hale gelmektedir. Başka bir deyişle, kapitalist üretim yavaş yavaş güçlenmekte ve etkisini tarım sektöründe yaymaya çalışmaktadır. Tarımsal faaliyetlerde üretim talebinin yavaş yavaş artması, küçük ve orta ölçekli üreticilerin mevsimlik, geçici olarak çalışan ücretli işçilere olan talebinin artmasına neden olmaktadır. Bunun dışında 1980'lerde olan neoliberal politikalar tarım sektörünü çeşitli şekillerde etkilemeye başlamaktadır. Türkiye'de tarım sektörünün gelişmesindeki gerileme ile Türkiye ithalatçı bir ülke konumuna gelmiştir. Çok uluslu şirketlerin gerçekleştirdiği reformlar, köylüleri bağımlı ücretli işçilere dönüştürmeyi

başarmıştır. Neoliberal politikaların bir başka etkisi de köylülerin yoksullaşması ve emeklerinin satılmak zorunda bırakmasıdır. Yoksullaşan ve fakirleşen köylülerin kırdan kente göç etmelerinin ve geçimlerini sağlamak için mevsimlik işlerde bulunmalarının altında yatan sebep aslında budur. Ayrıca tarımda oluşan bu değişiklikler ve sürekli hale gelen göçler daha da yoğunlaşmaya başlamıştır ve bunun sonucu ise tarımda işgücü talebinin artması olmuştur. Yoğunlaşan taleplerin cevaben mülksüz köylüler de mevsimlik işgücü piyasasına girerek mevsimlik tarım işçiliğinin en önemli aktörlerinden biri olmuştur. Buna açık örneği olarak Güney Doğu Anadolu'dan bu koşullarda zorunlu göç eden işçilerin akımlarını dile getirilebilmektedir (Güneş, 2017, s. 138-139).

2.2.1 Mevsimlik tarım işçiliği olgusu – dünya örneği

Günümüzde sürekli hale gelmiş olan çay ve fındık hasatlarında çalışmaya gelen göçmenler için mevsimlik tarım işçiliği kavramı yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. TBMM tarafından 2015 yılındaki yayınlanan raporda mevsimlik tarım işçisi:

“Kendisinin ya da başkasının tarım alanında ekim, yetiştirme, ilaçlama, hasat gibi tarımsal üretimin herhangi bir aşamasında çalışan, ücretli/yevmiyeli veya ayni ödeme karşılığı sözleşmeyle veya sözleşme olmaksızın, o ülkenin vatandaşı ya da göçmen olup sürekli ya da gezici mevsimlik çalışan kişi” olarak tanımlanmıştır (TBMM, 2015, s. 65).

Ancak bu kavramın kullanımı zaman geçtikçe değişmiş ve son zamanlarda “mevsimlik gezici tarım işçiliği” olarak literatürde yer almaktadır. Kalkınma Atölyesi'nin yakın tarihli bütün raporlarında “mevsimlik gezici tarım işçiliği” kavramı kullanılmaktadır. Bu değişimin nedeni ise bu tür işçilerin çalıştıkları yere (tarlaya, bahçeye) ait olmamalarından kaynaklanmaktadır. Kalkınma Atölyesi'nin 2014 ve 2019 raporlarında mevsimlik gezici tarım işçiliği şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Sürekli ikamet ettiği yerleşimden ayrılarak bir başka yerleşim yerinde bitkisel üretim, hayvancılık, arıcılık, ormancılık ve balıkçılık üretim süreçlerine ekonomik gelir elde etme amacıyla en az bir gün katılan, ancak sürekli olarak bu işte çalışmayan kişi” (Kalkınma Atölyesi, 2014, s. 37; 2019, s. 124).

FAO-Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (2018) ve IOM-Uluslararası Göç Örgütü (2011) Raporlarına göre mevsimlik tarım işçileri istihdam ve işe başlamak için göç eden işçiler olarak anılmaktadır. Hareketlerinin doğası mevsimseldir ve belirli bir zaman aralığında, yani hasat zamanında yapıldığı yıllık takvime göre belirlenir (IOM, International Migration Law N° 25 - Glossary on Migration, 2011).

Çeşitli literatürde verilen terimlerden birine göre, çoğu gelişmekte olan ülkelerde ve bazı gelişmiş ülkelerde günlük, geçici veya mevsimlik işlerde istihdam edilmektedir. Bu şartlar arasındaki farka gelince, ücret türüne ve çalışma süresine bağlıdır. Gününbirlik işlerde, ücretler o günün sonunda ödenir. Geçici çalışma, sınırlı bir süre için istihdam anlamına gelir. Bu tür istihdama katılan kişilere herhangi bir sosyal yardım sağlanmamaktadır (ILO, FAO & IUF, 2007).

Zaman geçtikçe mevsimlik gezici tarım işçilik konusu Türkiye’de yeni kavramların ortaya çıkışında etken olmaktadır. Örneğin, Sidar Çınar’ın (2014) “Öteki Proletarya” isimli kitabında belirttiği gibi başka yeni kavramlar da oluşturulmaktadır. Bunun nedeni ise mevsimlik gezici tarım işçilerin gitgide daha zor koşullarda çalışmalarındır. Mevsimlik gezici tarım işçileri zorlu ve insan haklarının uygun olmayan bir şekilde çalıştıkları için Güler (2018) ve Bakır’ın (2016) ifadesiyle “modern kölelik” kavramına denk gelmekteyiz. Bunun temel nedeni ise küreselleşmenin sonuçları olan kentleşme, endüstriyelleşme, tarımda olan büyük değişiklikler, kırdan şehre göçmekten kaynaklanan köylerde mevsimlik işçilerine talep artması vs. şeklinde özetlenebilir.

Dünyada mevcut süreçler, özellikle neoliberal politikalar döneminde, serbest piyasanın varlığı ve küreselleşme birbiriyle bağlantılıdır. Bunun kanıtı, büyük uluslararası şirketlerin güçlerinin yeniden dağıtılmasının, farklı sektörlerde daha fazla ücretli işgücü talebine yol açmasıdır. Mevcut krizler, yoksullaşan insanlar, geçimlerini sağlamak için çeşitli yollara başvurmak zorunda kalıyorlar. Bu durumda, bu sosyal grup için herhangi bir ücret kabul edilebilir hale gelmektedir. Bu gruplar esas olarak göçmenleri, geçici işçileri ve azınlıkları içerir ve buraya dahil olan üyelerin esnek çalışma kapasiteleri bu sorunu daha da derinleştirmektedir. Dünya çapında çok büyük göç akışlarının varlığı büyük ölçüde işsizliği, yoksulluğu yenmek arzularından kaynaklanmaktadır (Petrzelka, 2014, s. 232). Uluslararası

şirketlerin ve büyük ağ şirketlerinin güçleri, tüm sektörlerde etkilerini kurmaya çalışmakta ve işçileri daha düşük maliyetle ürün üretmeye zorlamaktadır. İşveren tarafından sunulan vergiler ve düşük ücretler yerel işçiler için dikkat çekici değildir. Bu durum göçmen işçilere olan talepteki artışa doğrudan yansımaktadır. Dünyada önemli bir olgu olarak işgücü göçü ve bu hareketliliğin varlığı bir kez daha vurgulanmakta çünkü emek göçü, göçmen işçilerin emek esnekliğinin artması, düşük ücretler ve yoksulluğun artmasının temel nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir (ILO, FAO ve IUF, 2007, s. 25).

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü ile Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu, Uluslararası Göç Örgütü ve Dünya Gıda Programı tarafından 2018 yılında yayınlanan bir raporda, göç akımlarının ağırlıklı olarak az gelişmiş ülkelere daha gelişmiş ülkelere geldiğine dikkat çekiliyor. İç ve dış göç karşılaştırmasına dayalı olarak, Human Development tarafından yayınlanan 2009 tarihli bir rapor, iç göçün yüzde olarak daha yüksek olduğunu ve dünya çapında % 10'a tekabül ettiğini bulmuştur. Ayrıca ülke içinde değil yurt dışına göç eden uluslararası göçmenler % 3'tür. Raporda ayrıca çoğu insanın iç göçü tercih etme nedeninin mesafe, yol maliyetleri, yemek, kültürel ve dilsel benzerlik olduğu belirtilmektedir. Başka bir deyişle, insanlar dil ve kültürel yönlerin kendilerine en yakın olduğu yerlere taşınmayı tercih etmektedirler (FAO, 2018).

Mevsimlik tarım işçilerinden bahsederken göç nedenlerinin yanı sıra yabancı göçmen işçilerin yaşaması, çalışması ve hareket etmek zorunda olması gibi koşulları da göz önünde bulundurulmalıdır.

"İş Hukuku ve Tarım İşçileri" isimli 2007 yılında Dünya Bankası tarafından yayınlanan rapor Endonezya, Filipinler, Bangladeş, Hindistan, Fas ve Şili gibi ülkeleri kapsamaktadır. Bu ülkelerde tarım sektöründe çalışanların payının oldukça yüksek olması dikkat çekicidir. Listelenen tüm ülkelerde, tarımsal işgücünün büyük çoğunluğu resmi olmayan işgücü olarak tahmin edilmektedir. Pratik olarak, tarım işçilerinin büyük çoğunluğu kanun kapsamında değildir. Bu ülkelerde tarım sektöründe istihdam edilen işçilerin yanı sıra mevsimlik işlerde de yüksek hareketlilik gözlenmektedir. Mevsimlik tarım işçileri her yıl belirli bir süre, daha spesifik olarak belirli bir türün hasadı sırasında çalıştıkları için onlarla herhangi bir sözleşme yapılmamaktadır. Dolayısıyla ücretler her zaman değişkendir. Ücret

değişkenliğinin bir başka nedeni de farklı ürün türlerinin hasadına gelmeleridir. Geçici işçiler genellikle günübirlik işe alınırlar. Teorik olarak, bu faaliyetleri organize edebilir ve anlaşmalar yoluyla çalışabilirler, ancak bu pratikte yapılmamaktadır. Tarım sektöründeki işçiler için yasaya göre günde ortalama 7,5 çalışma saatinden fazlasına izin vermemektedir. Aslında, maksimum çalışma saati sınırı 10 saat ve haftada 45 saat olarak belirlenmiştir. Ancak mevsimlik işçiler için bu kanun, sözleşmeli olmadıkları için yukarıda belirtilen nedenle etkisizdir (Montes & Linder, 2007).

Diğer sektörlerle karşılaştırıldığında tarım sektöründe istihdam edilen işçiler genellikle haftada 45 saatten fazla çalışmakta ve aynı zamanda çalışma programı ve saatleri düzensizdir. Bu, haftalık çalışma saatlerinin azaltılabileceği, hatta artırılabilceği anlamına gelir. Bu sektörde işçinin işini yapacağı sabit ve tanımlanmış saatler yoktur. Saatlerdeki değişim iklim, hasat dönemi vb. gibi çeşitli faktörlere bağlıdır. (ILO, FAO ve IUF, 2007, s. 49). ILO 2001 Tarımda Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesi'nin (No.184), çalışma süresi anlaşmalarını ele alan alt paragrafında “Tarım işçilerinin çalışma saatleri, gece çalışması ve dinlenme süreleri ulusal kanun ve yönetmeliklere veya toplu sözleşmelere uygun olacaktır” (http-4) şeklinde belirtmiştir.

Şili gibi bazı ülkelerde, mevsimlik tarım işçilerinin 18 saate kadar çalışabileceklerini ve günlük yevmiyesini aldıklarını göstermektedir. Tarım sektöründe haftada 63 saatten fazla çalışan işçiler için bile, fazla saatler yasaya göre ödenmez. Yine Şili örneğinde, toplumsal cinsiyet açısından kadınlardan ziyade çok sayıda erkek tarımsal sektöründe dahil oluyor ve bu da kadınların istihdamında bir miktar eşitsizliğe yol açmaktadır. Ancak, mevsimlik tarım işçilerinin fazladan çalıştıkları saatler genellikle ödenmemektedir ve bu da bir sözleşmenin olmamasından kaynaklanmaktadır (Montes & Linder, 2007).

Mevsimlik ve göçmen tarım işçileri için büyük bir sorun olarak ulaşım ortaya çıkmaktadır. İşçilerin yer değiştirmesi ve mevsimsel faaliyetleri için yola çıkması bir miktar problemlere bağlıdır. İşçilerin ve işgücünün uygunsuz ulaşım araçlarıyla taşınması, işçilerin sayısı, ağırlıklar, ulaşım aracının güvenilir olup olmaması sebeplerden dolayı bu konu mevsimlik tarım işçiliğinde ek sorunlar yaratmaktadır (ILO, FAO, & IUF, 2007, s. 51).

Dünyadaki mevsimlik tarım işçiliğinin farklı örneklerinden bahsedilecek olursa, ulaşım sorununun hakikaten dikkate alınması gereken konu olduğunu belli olacaktır. Nisan 2021'de Singapur'da arka arkaya birkaç kişinin hayatını kaybettiği birçok olay yaşanmıştır. Olaylardan birinde, bir işçi nakliyecisi bir kamyonla çarpışmış, bir kişi hayatını kaybedip 16 kişi ise yaralanmıştı. Bu araçların uygun olmamasının kanıtı işçilerin yağmur sırasında kendilerini korumak için torba kullanmalarındır. Bu tür araçların ne camları ne de işçileri korunacak bir ortama sahiptir (http-5). ABD örneğinde, birkaç mevsimlik tarım işçisi, işçiler için güvenli ulaşım sağlamayan vasıfsız bir sürücünün neden olduğu bir trafik kazasında canlarını vermiştir (http-6). Mevsimlik tarım işçilerinin trafik kazaları Türkiye'de de sık görülmektedir. Konya'da tırın çarpışması sonucu 7 kişinin hayatını kaybettiği kaza bu olaylardan yalnızca biridir (http-7). Türkiye'deki bir diğer örneği ise, Manisa'da meydana gelen trafik kazasında 15 mevsimlik tarım işçisinin hayatını kaybetmesidir. Bu trajik haberlerin sayısı her yaz işçilerin gelmesiyle daha da artmaktadır. Sadece 2013 yılında Türkiye'de 198 mevsimlik tarım işçisi trafik kazasında hayatını kaybetmiştir (http-8). Tüm bunlar pandemi benzeri küresel sorunlarla birleştiğinde durum daha da kötüleşmektedir. Koronavirüs pandemisi sırasında devletler, koronavirüsün yayılmasına karşı, 1-1,5 metre mesafenin korunabilmesi için çeşitli kurallar getirmiştir. Ancak Mayıs ayında, 2020'de mevsimlik tarım işçilerinin işe gelmeye başlamasıyla Adana'dan yola çıkan en fazla 14 kişi taşıyabilen ulaşım aracında yukarıdaki kuralları ihlal ederek 14 yerine 35 yolcu seyahat etmiştir (http-9).

Bu mevcut durum mevsimlik tarım işçileri yasalarında belirlendiği saatlerden, yaklaşık 10 saatten daha fazla çalışmaya zorunlu kılmaktadır. Çoğu, haklarını bilmedikleri için işverenlerin sunduğu koşullardan şikâyet edememektedir. Sabitlenmemiş ücretler, fazla mesai saatleri, mevsimlik göçmen işçileri daha da savunmasız bir grup haline getirmektedir. Bilgi eksikliği mevsimlik tarım işçileri için bir diğer büyük sorundur. Haklarından ve bilgisizliklerinden dolayı bu tür adaletsiz ve uygunsuz çalışma veya yaşam koşullarındaki memnuniyetsizliklerini yasal düzeyde dile getirememeleri bir başka önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu grupların mevcut işçi sınıflarının en alt ve en savunmasız sınıfına ait olduğu düşünüldüğünde, ücretli işçiler aralarında bile hiyerarşik bir piramidin varlığını belirleyen belirli kriterlerin olduğu açık ortadadır.

2.2.2. Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin Almanya'da istihdamı

Mevsimlik tarım işçilerle ilgili gündemde olan örneklerden bahsedilecek olursa Almanya da Gürcistan arasında 2021 yılın şubat ayında resmi mevsimlik istihdam programının ortaya çıkışı söz konusudur. Bu program Gürcistan'ın tamamının ilgisini 24 saat içinde kayıtlı başvuru sayısı 50 bini aşarak çekmiştir. Almanya'daki Gürcü mevsimlik tarım işçilerin istihdam programının resmi olarak Şubat 2021'de başladığı göz önüne alındığında, bu olguya ilişkin herhangi bir araştırma mevcut değildir. Ancak, bu programın başlangıcından bu yana, her türlü fikri ifade etmelerine izin veren birçok medya kuruluşunun ilgilendiğini belirtmek gerekir.

Bu konu ile ilgili literatüre bakılırsa Almanca'da "*Gastarbeiter*", zaman içinde ailesini getiren ve Almanya'da yaşamaya devam eden misafir işçi anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle göçmenler demektir. Bu kelime devlet tarafından tanıtılmamış ve yerel halk tarafından kurulmuştur. *Gastarbeiter*'in sözünün kesinlikle tarihsel bir arka planı vardır. Nazi Almanyası döneminde esir alınan işçiler zorla çalıştırılmıştır. Buna göre, bu olgunun kötü imajını silmek için bir tanım, kavram geliştirmek gerekmiştir. O an için en uygun karar "Misafir İşçi" adını devralmaktır. Bu insanlar bilinen bir efsaneye göre, çalışıp sonra anavatanlarına döneceklerdi. Ancak ziyaret sırasında neden kaldıkları sorusunun cevabı sosyopsikolojik durumlarındadır. "*Gastarbeiter*"in amacı bir iş bulmak, çalışmak ve kendi ülkesine geri dönmektir. Ancak iş geri dönüş aşamasına geldiğinde statü, prestij ve yeni bir iş için savaşmak zorunda kalacaklarından endişeleniyorlar. Sonuç olarak geri dönmek ile ilgili birçok sorun yaşıyorlar. İşi sevmek zorunda değiller, asıl mesele deneyim ve yetenekleriyle bir miktar başarıya ulaşmak. Bu başarı kısa sürede işi bitirip ülkeye dönmektir. Bunun açık bir örneği 1970'lerdedir (Sunata, 2013; Gedik, 2010). Türk misafirin bir işçiden göçmene dönüşmesiyle ilişkilendirilen bu dönemdir. Almanya'da 1970'lerde yabancı işçilerle ilgili yazılı olarak hiçbir politikası ya da uygulama bulunmamakta. Yabancılar daha çok işçi politikası uygulandığı için ve ayrıca Almanya'ya sık göç dalgaları ve akımlarından dolayı Almanya göç alan ülkesi olarak nitelendirilmiştir (Gedik, 2010, s. 50). Gürcü göçmenler için ise Kırım Savaşı ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra aynı senaryo tekrarlanmıştır. Amerika, İtalya, Yunanistan, Türkiye, Rusya en çok Gürcülerin göç ettiği ülkeler olmuştur. Gürcistan'ın zaten bir göçmenler ülkesi olduğu ve her yıl daha fazla insanın göç ettiği göz

önüne alındığında, Almanya'da yasal istihdam olarak adlandırılan mevcut anlaşma, Gürcistan nüfusunun azalmasına daha fazla katkıda bulunması mümkündür.

Bu fenomen şubat ayından haziran ayının sonuna kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu süre zarfında, Gürcüler programa kaydoldular ve sadece Gürcülerden değil, aynı zamanda yabancı medya kuruluşlarından da çok sayıda internet ve medya yanıtı yazılmıştır. Almanya'da yaşayan işçileri betimleyen videolar, raporlar ve röportajlar, programın vaatlerini hiçbir şekilde yerine getirmediğini ortaya çıkarmıştır. İlk defa bu kadar resmi düzeyde sözleşme yapılması ve mevsimlik tarım işçisi çalıştırılması dikkat çekicidir. Almanya'da toplam 5.000 kişi istihdam edilebilmektedir. 2021 yılına kadar çeşitli etkinlikler için toplam 4 grup gönderilmiştir. Bunlar kuşkonmaz, çilek ve diğer mevsimlik ürünlerdir. Bu konudaki raporlar, Gürcü mevsimlik işçilerin yaşam ve çalışma koşullarını, sigorta, gıda ve rutin yaşam koşullarını açıkça yansıtmaktadır.

Şirket ile çalışanlar arasında yapılan sözleşme, günde 8 saat çalışma ve haftada 48 saat çalışma saatini nakit olarak 9,5 Euro'yu içermektedir. Gürcistan'ın ekonomik arka planı nedeniyle, özellikle Gürcistan'da euro fiyatı 4.06 GEL'e ([http-10](#)) ulaştığında bu program çok cazip bir teklif olarak sunulmuştur. “Kuşkonmaz ve çilek hasadı için Gürcistan'dan ilk hasat yardımcısı” olarak Almanya'daki medyanın gündeminde ([http-11](#)) yer alan bu istihdam projesi için hangi belgelerin gerekli olduğuna gelince, bunlar: masrafları işçilere ait olmak üzere sağlanması gereken bir sağlık sertifikası, gidiş-dönüş seyahat bileti, bir korona virüs testi. İşe alınan işçiler 18-60 yaş sınırını karşılamak zorundalar ([http-12](#)). Bu programda toplam 467 yer bulunmaktadır. Hem ilkbahar hem de yaz mevsimi için işler mevcuttur. Bunlar başlıca hasat, tasnif, paketleme, depolamadır. Almanca veya İngilizce bilenler tercih edilecektir. Grup halinde gidiyorlarsa gruptan en az bir kişinin bu dilleri bilmesi gerekmektedir. Bu talep, kendileriyle, yani işçilerle iletişim kurmak için üreticilerin kendilerinden gelmektedir. Tarımda da deneyim gereklidir ([http-13](#)). Almanya'ya giden işçiler ise bambaşka bir gerçekle karşılaşmıştır. Alman işverenin söz verdiği koşullar ve ücretle işçileri işe almaması, bazı Gürcü işverenleri sözleşmeyi feshetmeye ve işveren şirketle bağlarını kesmeye zorlamıştır. İşçilerden birinin kendisinin de söylediği gibi, çalışma saatleri işverenler tarafından 8 saat yerine 4 saate düşürüldü ve saatle değil ağırlıklı çalışılmıştır. Kilo kontrolü işveren tarafından yapılır. Sonuç olarak, işçi vaat edilenden çok

daha düşük bir maaş almaktadır. Almanya’da çalışmaya giden bir Gürcü işçi Jaba Chachanidze oradaki yaşananları şu şekilde ifade etmiştir:

“Herhangi bir saatlik ücretle ilgilenmiyordu. 5 kilo almamız durumunda bize 3 euro verdi. Hatta 4 saatte 7- 8 kere toplamamız lazımdı ve bu yaklaşık 20-25 euro yapar. Sözleşme şartlarına göre 70-75 avro ödenmesi gerekiyordu” ([http-14](http://14)).

Sendikalar ise, "Saatte vaat edilen 9 avro yerine maaşları 3 avro. Ayrıca Gürcü vatandaşlarının içinde bulunduğu dayanılmaz yaşam koşulları daha da endişe verici" olarak değerlendirmiştir.

Jaba Chachanidze’ye göre, onlara iş sürecinde kullanmaları için bir form verilmeliydi. Çalışma günleri genellikle yağmurlu günler olduğundan, çilek toplarken sıralardaki yer suyla kaplıdır. Sonuç olarak bu suyla dolu bir yerde 4 saat çalışmak zorunda kaldılar. Ayrıca yemekler sadece akşam 8’de mevcuttu, ancak sabah 6’da işe başladıkları için kahvaltı ve akşam yemeği için yiyeceklerini kendileri satın alarak yatak odalarında yemek zorunda kalmışlardır.

Barındırma yerine gelince, Gürcü mevsimlik tarım işçileri, aşağıdaki mevcut koşullar nedeniyle yaşam için uygun olmayan özel konteynerlere yerleştirilmiştir. Duvarlarda ve tavanda mantarlar, korkunç koku, sıkışık, kirli, havasız ve bakımsız yaşam ortamı. Gardiropoların olmaması, neredeyse bir mekânda kadın ve erkek odalarının bulunması, orada çalışan kadınlar için rahatsızlık yaratmaktadır. Mutfağın çok küçük ve dar olması nedeniyle 25 kişi aynı anda yemek yiyemediği için çoğu zaman yürüyerek yemek zorunda kaldıkları da tespit edilmiştir. Yağmurlu havalarda bile odalarına yemek götürmeye mecbur olduklarını iddia edilmektedir. Kanalizasyon sistemi tamamen bozuk. Evsel konteynırların önüne dökülen kanalizasyon, kötü kokuya ve sağlıksız koşullara neden olmaktadır.

Gürcü mevsimlik tarım işçileri ekonomik durumu iyileştirmek için bu hizmeti kabul etmişlerdir. Gürcistan'daki ekonomik kriz ve işlerin olmaması nedeniyle insanlar mevsimlik çalışmaya başlamış durumdadır. Ancak sözleşmeye göre programda öngörülen şartlar yerine getirilmedi ve Gürcü işçiler dayanılması zor koşullarda çalışmak zorunda kalmışlardır. Birkaç Gürcü mevsimlik tarım işçisi, işverenlerinin sözleşme şartlarını ihlal etmesi nedeniyle beklenenden daha erken anavatanlarına dönmüştür. İşveren kurumu da vatandaşları için

yeterli barınma ve çalışma koşulları sağlayamamıştır. İşçilerin bir kısmının borca girerek ulaşım ücreti olduğu için Almanya'ya gitmesi dikkat çekicidir. Ancak daha fazla borçla memleketine dönmek zorunda kalmıştır.

İstihdam şirketi davanın sorumluluğunu almamakta, Alman tarafı ise sorunu çözmek için birkaç gün harcayıp kendi açılarından sorunu bu gruptaki işçileri başka bir işverene transfer ederek çözmüştü. Bu durumda işçiler, maaşlarında hiçbir değişiklik olmamasına rağmen yaşam koşullarının biraz iyileştiğini belirtmişlerdir. Kısacası, Almanya'da Gürcü mevsimlik işçi çalıştıran ve bunlardan sorumlu kurumların hiçbiri, bu işçilerin maliyetleriyle ilgili sorunlardan sorumlu değildir. Unutulmamalıdır ki işçiler ulaşım masraflarını kendileri karşılamaktadır. Raporlardan da anlaşılacağı gibi, birkaç işçi ayrılmak için borç alıp bu borcu ödemek yerine eve daha fazla borçla dönmüştür. Almanya'da mevsimlik iş için farklı şehirlere giden diğer 3 grubun üyeleri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu aşamada yaşam veya çalışma koşulları, ücretleri ve giderleri bilinmemektedir. Tam bu konu bağlamında *modern kölelik* olarak denilen bir kavram bu çalışmada yer almaktadır.

2.2.3. Mevsimlik tarım işçiliği- modern kölelik kavramı

2017 yılında ILO ve IOM tarafından yayınlanan raporlara göre dünyada 40 milyondan fazla insan modern kölelik içinde yaşamını sürdürmektedir. Cinsiyet dağılımına gelince, %71'i kadın ve bu oran 28,7 milyona karşılık gelmektedir. Göçmenlerin hareketi ve göç süreçleri, oldukça karmaşık bir olgu olarak kabul edilen tüm bölgelere özgü bir olgudur. Göçmenler, modern köleliğin en görünür örneklerinden biri olan iş aramak için hareket halindeyken insan ticareti mağduru olabilmektedirler. Modern kölelik, giyim, tarım ve balıkçılık, imalat sektörleri gibi büyük sektörlerde yaygındır (ILO, WFF ve IOM, 2017).

Kölelik, binlerce yıl önce ortaya çıkmış ve günümüze kadar devam eden, farklı tarihsel dönemlerde farklı biçimler almış ve içinde bulunduğumuz çağda kesinlikle kendine has özellikleri olan bir olgudur. 19. ve 20. yüzyıllarda kölelik resmi olarak etnik kökene dayanıyordu. Ancak Crane'e göre günümüz köleliği sadece etnik farklılıklara değil, aynı zamanda çeşitli endüstriyel, sosyo-ekonomik, coğrafi, kültürel, düzenleyici faktörlerine dayalı olarak modern bir biçim almıştır. Endüstriyel bağlamda, tartışılan ana faktörler,

modern köleliğin duyarlılığını teşvik eden ve katkıda bulunan şeylerdir (Crane, 2013, s. 50-51).

Hem modern hem de geleneksel kölelik, emek yoğunluğunun yüksek olduğu yerlerde ortaya çıkar. Bu genellikle tarım, düzenlenmemiş veya daha az düzenlenmiş sektörler, inşaat vb. içermektedir. Crane'e göre, emeğin sınırlı olduğu endüstriler (tarım gibi) ve vasıfsız emeğin kullanıldığı sektörler, modern köleliğin ortaya çıkmasına katkıda bulunur çünkü bu pratik, maliyetleri minimuma indirdiğinde daha fazla kârlılığın artmasına yardımcı olmaktadır. Bu sistemde mevcut olan düşük piyasa ücretleri ve teknolojinin yüksek maliyetleri tarımsal işgücüne katılan işçileri minimum maliyetle çalışmaya zorlamaktadır (Crane, 2013, s. 53-54).

Patterson (1982) köleliği, dürüst olmayan ve ahlâksız insanlar tarafından devamlı şiddetli bir tahakküm olarak tanımlamıştır. Bilim adamları ve hukukçular, şiddetin köleliğin önemli bir bileşeni olduğu konusunda hemfikirdirler. Köle bu, miras üzerinde hiçbir iddiası olmayan, tüm kan bağlarından kopmuş, sosyal olarak ölmüş bir kişidir. Kendini ancak efendi-köle ilişkisi içinde sosyalleştirmeyi başarır. Androff (2010), Bales'in söylediği gibi modern ve geleneksel kölelik arasındaki farkın, köleliğin bugün yasadışı olduğu görüşünü de aktarır. Geleneksel köleliğin en karakteristik özelliği ırksal ve etnik işaretse, şimdi modern köleliğin teşvik edici işaretinin ekonomik olarak savunmasız insanlar olarak kabul edildiği değiştirilmiş bir biçimde sunulmaktadır (Androff, 2010, s. 211).

Sözleşmeli ya da diğer kaynaklarda belirtildiği gibi zorunlu kölelik, istihdamı garanti altına almak için belirli sözleşmelerin oluşturulduğu modern kölelik biçimlerinden biridir. Şu anda işverenler iş arayanları uzaktan getiriyor. Çoğu durumda, çalışan insanlara karşı bir tür şiddet ve tazminat ödenmemesi söz konusudur. Bu modern kölelik biçimi, tarlalar, balıkçılık, tarım, hayvancılık vb. sektörlerde ve faaliyetlerde yaygındır (Androff, 2010, s. 214). Bu sistemde büyük bir rol, belirli bir süre işçi çalıştıran ve vergi şeklinde ya asgari ücreti ödeyen ya da hiç ödemeyen devlet tarafından oynanır. Devletin sunduğu çalışma ortamı çoğu zaman uygunsuz ve dayanılmazdır. Sonuç olarak işçiler, düşük ücretli ve kötü çalışma ortamlarında belirli zaman geçirmek zorunda kalmaktadır (Miers, 2000, s. 733-737).

Davidson, modern köleliği, egemen liberal görüşte insanların kendilerini köle olarak satmadıkları bir siyasi bağlamda görür. Ancak bu görüşe, emeğin hayatta kalma uğruna üretim sürecinin bir parçası haline geldiğinde köleliğin öznesi haline geldiğine dair Marksist görüş karşı çıkıyor. Başka bir deyişle, “insanlar seçimler yapar ama kendi seçtikleri koşullar altında değil” (Davidson, 2013, s. 185). Davidson göçmenlerin göç etmek için belirli bir miktar kredi almak zorunda olduğunu ve göç sırasında seçim ve karar verme süreçleri etrafındaki sosyo-ekonomik veya politik arka plana göre gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Bu sınıf, belirli mülkleri satın almak ya da okumak için kredi alan batılı orta sınıftan farklıdır. Aralarındaki temel fark, göçmenlerin belirli türde tehditler, kandırmalar vb. olduğunu bilmeleridir (Davidson, 2013, s. 185). Kredi sistemi, liberalleşme ve esnek politikaların işgücü piyasası ile sosyal koruma sektörü arasında bir dengesizliğe neden olduğu mevcut liberal politikanın tezahürlerinden biridir. Yoksulluğun üstesinden gelmenin çözümü, sosyal güvenlik sektörünü geliştirip daha esnek bir sisteme dönüştürmek değil, krediye erişimi kolaylaştırmaktır. Bu durum Batı demokrasilerinde işçi sınıfının bu sisteme dahil edilmesi ve işçi sınıfının borç vererek piyasaya bağımlılığının artması sonucunu doğurmuştur (Davidson, 2013, s. 188; Güler, 2018, s. 26)

Bakır (2016), modern kölelikten bahsettiğinde eski tarihsel dönemlerde var olan klasik kölelik sisteminin, günümüzün küresel dünyasında modern bir biçimde ortaya çıktığını belirtmektedir. Yeni kölelik biçimi, geleneksel olandan farklı bir şekilde sunulmaktadır. Günümüz dünyasında belli yasalarla ve engellerle ortadan kaldırılmaya çalışılsa da halen çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası terminolojide modern köleliğin genel bir tanımı yoktur, ancak ucuz emek, beden ticareti, kadınların zorla evlendirilmesi, çocuk işçiliği vb. konuları kapsamaktadır. Crane (2013), ise aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi modern köleliği birkaç açıdan tanımlamıştır (Crane, 2013; Bakır, 2016; Güler, 2018).

Tehdit yoluyla zorla çalıştırma	İstismar yoluyla mülkiyet kontrol	İnsan dışılaştırma ve metalaştırma	Hareket özgürlüğüne ilişkin kısıtlamalar	Düşük ödeme yoluyla ekonomik sömürü
---------------------------------	-----------------------------------	------------------------------------	--	-------------------------------------

Şekil 2. Modern Köleliğin tanımları (Crane, 2013, s. 56).

Bakır (2016) da eserinde eski ve modern kölelik sistemi arasındaki farkı vurgular. İlk ve en önemli fark kişinin hukuki durumudur. Başka bir deyişle, eski zamanlarda bu statü kölenin "köle" dışında bir statüsü yoktu, modern dünyada ise köleleştirdiği halde insan kendi kimliğini taşımaktadır. İkinci neden, insan özgürlüğü ile ilgilidir. Bir kişi özgür olabilir, ancak belirli koşullara direnme gücüne sahip olmayabilir. Bunun açık bir örneği yoksulluk, soykırım, etnik çatışmalar, savaşlar, doğal afetler vb. Üçüncü fark ise, sömüren, sömürülene karşı yöntemlerin zamanla değişmesidir. Bu yöntemler sürekli değiştirildikleri için sömürülenin durumu sürekli aynı şekilde devam etmektedir (Bakır, 2016, s. 4-8; Duymaz, 2013, s. 70-74).

Güler'in (2018) eserinde aktarılan Bales de modern köleliğin farklılıkları ortaya koymaktadır. Bales'e göre, geleneksel kölelikte yasal mülkiyetin varlığı gerekliydi, modern kölelikte bu olmaz. Geleneksel kölelik çok daha büyük finansal kaynaklara dayanmaktadır. Kârlılığa gelince, aynı zamanda modern köleliği karakterize eden ayırt edici faktörlerden biridir. Geleneksel kölelik döneminde köle kıtlığı görülürken, günümüzde oldukça fazla sayıda köle görülmektedir. Ayrıca kölelik dönemi de önemlidir. Modern kölelikte, kölelik büyük ölçüde zamansızdır ve kalıcı değildir ve modern kölelik etnik veya ırksal özelliklere dayanmaz. Bales ayrıca modern köleliğin oluşumuna ve teşvik edilmesine yol açan faktörlerden de bahsetmektedir. Ona göre ilk ve en önemli neden, dünyadaki savunmasız ve yoksul insan sayısındaki önemli artıştır. İkinci neden, küreselleşmenin sonucu olarak köylülerin mülksüzleşmesi ve tarım sektörünün makineleşmesi. Üçüncü sebep ise, işgücü piyasasında yüksek talep gören ve popüler olan ucuz işgücüdür (Güler, 2018, s. 27).

İnsan ticareti çoğunlukla modern kölelik teorilerinin karakteristik bir biçimi olarak kabul edilir. Ancak belirtmek gerekir ki, sadece insan ticareti değil, tarım veya diğer çeşitli sektörlerde istihdam edilen kişilerin ücretlerinin ödenmemesi ve uygun olmayan bir ortamda çalıştırılması da modern kölelik biçimlerinden biridir. Yukarıda belirtildiği gibi, farklı ülke veya bölgelerde iş aramak için göç eden göçmenler insan ticareti mağduru olabilmekte veya uygun olmayan koşullarda çalışmak ve yaşamak zorunda kalabilmektedir.

2.3. Gürcistan Ülke Profili

Gürcistan, Kafkasya bölgesinde, Avrupa ve Asya'nın kesişme noktasında yer almaktadır. Kuzeyde Rusya, doğuda Azerbaycan, güneyde Ermenistan ve Türkiye batıda Karadeniz ile sınırlanmıştır. Abhazya ve Adjara bölgesi, Gürcistan'ın özerk cumhuriyeti olarak ilan edilmiştir. Şu anda, ülkenin %20'si, Abhazya ve Kuzey Osetya, 2008'den beri Rusya tarafından işgal edilmektedir. Stratejik konumu nedeniyle, Gürcistan genellikle çeşitli ülkeler tarafından fetihlerin hedefi olmuştur. 15. yüzyıldan 19. yüzyılın başına kadar Gürcistan, Osmanlı İmparatorluğu, İran ve Rusya'ya karşı savaşmak zorunda kalmıştır. Bu savaşların sonucu, Rusya ile Osmanlılar arasındaki ateşkes temelinde Gürcistan'ın Rusya'nın bir parçası olmasıyla beraber sona ermiştir. Gürcistan'ın bağımsızlığı ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Gürcistan, Türkiye dahil komşularıyla ilişkilerini yeniden başlatmıştır. Yakın tarihe gelindiğinde, Gürcistan ile Türkiye arasındaki ilişkiler, iki ülke arasında imzalanan birçok önemli anlaşmanın da teyit ettiği 2004 Gül Devrimi'nden bu yana derinleşmektedir.

2.3.1. Gürcistan'ın sosyo-ekonomik durumu

2018'de yayınlanan Dünya Bankası Raporu'nda, Gürcistan'ın ekonomik gelişiminden söz edilmektedir. Resmi kaynaklarda, ekonominin önceki yıllara göre önemli ölçüde büyüdüğü görülmekte ancak işyerlerinin ve genel olarak istihdam imkânlarının arttığı görünmemektedir. Ekonomik büyümeye rağmen işsizlik ve yoksulluk seviyeleri hala yüksektir. Dünya Bankası'na göre her beş Gürcü'den biri yoksul ve nüfusun yarısı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Gelir dağılımında cinsiyet dengesizliği ispat edilmektedir. Gürcistan'da erkeklerin maaşı kadınların maaşını aşmış durumdadır (World Bank Group, 2018).

Gürcistan'ın ekonomisi esas olarak hizmet ve turizm sektörüne bağlıdır. Ayrıca Gürcistan'da üzüm kültürünün gelişmesi şarap üretimine ve ihracatına da olanak sağlamaktadır. Gürcistan'ın Karadeniz bölgesi çay, fındık ve çeşitli narenciyeler yetiştirmekle ünlüdür. Sanayi, tekstil ve metalürji sektörleri Gürcistan'ın ekonomisinde önemlidir. Enerji bağımsızlığı konusunda ise hem Rusya'dan hem de Türkiye'den enerji satın almaktadır. Ancak Gürcistan nehirleri üzerindeki küçük hidroelektrik santrallerinden kendi

enerjisini de üretmesini de sağlamaktadır. Sovyet döneminde ekonomik gelişme açısından en gelişmiş ülkelerden biriydi. Ancak 1990'lardan sonra başlayan krizler ülkenin ekonomik durumunu zorlaştırmıştır (DEİK, 2012).

2.3.2 Gürcistan'daki işsizlik ve büyük sorun olarak göç

Gürcistan'daki işsizlik ve istihdam sorunu oldukça sıkıntılı olduğundan, birçok insan yoksullukla mücadele etmektedir. Gürcistan Milli İstatistik Ofisi (Geostat) tarafından yayınlanan 2021 yılı istihdam ve işsizlik istatistiklerine göre işsizlik oranı bir önceki seneye göre %18,5'ten % 21,9'a yükseldiği görülmektedir.

Gürcistan'dan yoğun olarak işgücü çıkışı, Gürcistan'daki olumsuz ekonomik durumla ilgilidir. Nüfusun yaşam standardı ve genel olarak ulusal ekonominin mevcut kaynaklara² dayandığından ve bunlara ilişkili olduğundan, işgücünün ve çalışabilen nüfusun verimliliği istihdama bağlıdır. İstihdam konusu Gürcistan'da oldukça önemli ve acil bir sorun olarak önemini neredeyse hiç kaybetmemektedir. Bu konu, hükümet politika programında ilk sırada yer almaktadır. Bununla birlikte, bu sorunu gidermek için bugüne kadar etkili bir politika izlenmemiştir. Tüm bunların nedeni işsizlik ve kalifiye eleman eksikliğidir. Sonuç olarak, işgücü talebi ile arz arasında büyük bir dengesizlik yaratılmaktadır (Kakabadze, 2019).

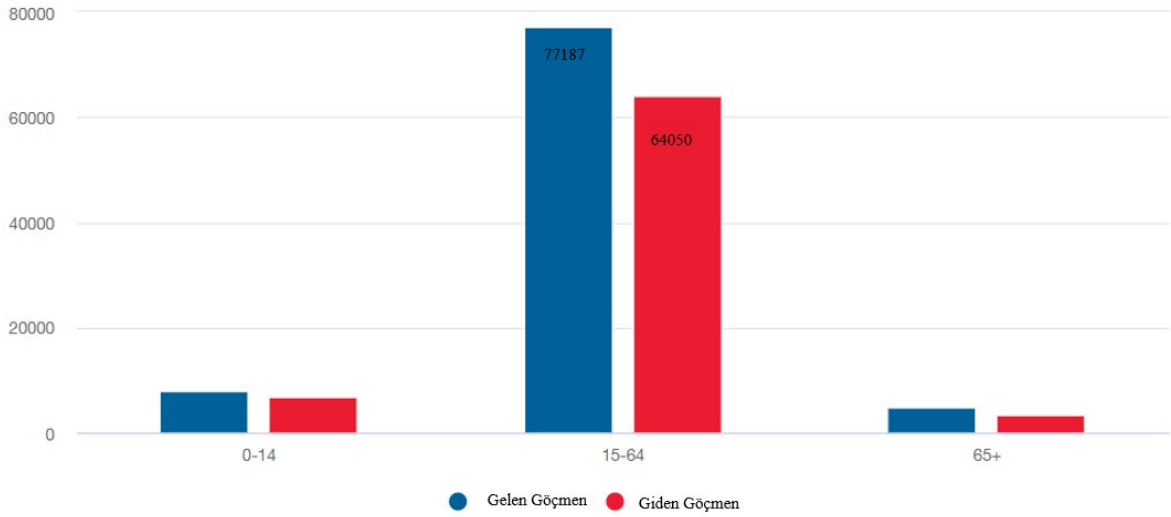
Gürcistan'da işgücü piyasası oluşumunun birkaç aşaması gözlemlenmektedir. Bu aşamalar, Gürcistan'ın tarihinin farklı bölümlerindeki ekonomik çöküşün bir sonucu olarak işsizlik düzeyi ile göç düzeyindeki artış arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bu ekonomik gerileme, Doğu Bloku'nun çöküşüyle tekrar bağlantılıdır. Ekonomi bu dönemde hem sanayide hem de tarımda büyük bir dağılma yaşanmıştır. 1988'de Gürcistan'da sanayi %100 iken, 1994'te %13,6'ya düşmüş durumdadır. Tarıma gelindiğinde, 1988'e göre yarı yarıya azalıp 1994'te %49,2 olmuştur. Tarım sektöründeki böyle bir gerileme Gürcistan'dan giden göçü etkilemiştir. İşgücü piyasasının oluşumuna katkı sağlayan ikinci aşama, ülkedeki mevcut durum nedeniyle işsizliğin artmasıdır. 1990'ların yapısal değişiklikleri, nüfusu kırsal alanlara geri dönmeye ve düşük verimli tarım sektöründe iş bulmaya zorlayıp nüfusun bir

²Kaynak kelimesini yazar tarafından işgücü ve çalışabilen nüfus olarak tanımlanmıştır.

kısmı yine tarımsal faaliyetlere devam etmek zorunda kalmıştır. Resmi istatistiklere göre, en az 0,5 hektar araziye sahip olan tüm sağlıklı üyelerin işsiz olarak kabul edilmediği unutulmamalıdır. Sonuç olarak, gerçek işsizlik oranı resmi kaynaklarda verilenden daha yüksektir (Labadze & Tukhashvili, 2013).

Tecrübeli ve kalifiye eleman eksikliği tarım sektöründe de yaşanmaktadır. Tarım alanı, atalarından toprağı işlemeyi öğrenen köylülerden oluşur. Ayrıca bu bilgi nesilden nesile aktarılmaktadır. Bununla birlikte, gençlerin düşük katılımının yanı sıra kırsal gençliğin nüfusunun azalması ve yüksek kentleşme nedeniyle, yeni neslin tarım sektörüne daha az katılımı söz konusudur. Eğitim kurumlarında bir alan olarak tarımla ilgili daha az çalışma olması dikkat çekicidir. Sonuç olarak, bu sektörün gelişimi yalnızca yerel köylüler düzeyinde gerçekleşmektedir. Gürcistan'ın tarım sektörü, ekonomi üzerinde olumlu bir etkisi olacak iş yaratma fırsatına sahiptir. Elverişsiz ekonomik koşullarda, nüfus çeşitli geçim yollarına başvurmak zorunda kalmaktadır. Bu araçlardan biri, esas olarak çalışabilen nüfusu içeren işgücü göçüdür.

Çalışabilen nüfus, Uluslararası Çalışma Örgütü sınıflandırması tarafından belirlenen minimum yaşa göre tanımlanmaktadır. Bunun tanımı aynı zamanda ülkenin özelliklerine de bağlıdır. Gürcistan örneğinde, asgari yaş 15'tir, ancak üst sınır tanımlanmamıştır. Çünkü Gürcistan'da emeklilik yaşındaki nüfusun ekonomik faaliyeti oldukça yüksektir (Kakabadze, 2019). Gürcistan Milli İstatistik Kurumu'nun göçmenlerle ilgili (Geostat) 2019 yılı verilerine göre en yüksek göçmen oranı 14-64 yaşları arasında gözlenmektedir. Ayrıca, bu yaşta erkeklerin sayısı kadınlardan fazladır (<http-15>).

Şekil 3. 2020 Yılı Gelen ve Giden Göçmenlerin Yaşa Göre Dağılımı (Geostat,2019).

Yukarıdaki bilgilerin tümü, Gürcistan'daki göç sorununun genel bir resmidir. Mevsimlik işçilerin göçü ise iş ve istihdam için nüfusun geçici olarak başka bir ülkeye gitmek üzere ayrılması ve bunun sonucu da kendi ülkelerine geri dönmesidir. Böyle bir durumda, ülkedeki çalışabilen kişi sayısı azalır elbette ülkenin demografik yapısını olumsuz etkilemektedir.

2.4. Gürcistan Türkiye İlişkileri

Araştırmanın bu bölümünde Orta Çağ'dan günümüze Gürcistan ve Türkiye arasındaki ilişkiler ele alınmakta ve bu dönemde yaşanan en önemli olayların genel değerlendirmesi yapılmaktadır. Gürcistan ve Türkiye arasındaki ilişkiler, Orta Çağ döneminde sorunlarla karakterize edilmektedir çünkü farklı ülkelerin hala bölgeleri yeniden dağıtmaya çalıştığı dönemdir. Sovyet döneminde ise Gürcistan'ın bağımsızlığı kazanmasıyla beraber Türkiye ve Gürcistan arasında ilişkiler daha stratejik hale gelmiştir. Son olarak da iki ülke arasında 1990'lardan bu yana imzalanan ve bugüne kadar başarıyla devam eden birçok önemli anlaşma dostluk ve komşuluk üzerine kurulmaktadır.

Orta Çağ'da Gürcistan ile Türkiye arasındaki ilişkiler oldukça sorunluydu (Demirağ, 2005; Çini Şimşek, 2018). Bu, hala güçlü imparatorlukların toprakları yeniden dağıtarak ve işgal ederek farklı bölgelerde kendi hakimiyetlerini kurmaya çalıştıkları dönemdir. Gürcistan'ın bir yandan Osmanlı İmparatorluğu'yla, diğer yandan İran'la başa çıkması oldukça zor olmuştur. 15. yüzyıldan beri Osmanlı İmparatorluğu ve İran, Gürcistan üzerindeki hakimiyetlerini genişletmeye çalışmıştır. Bu iki imparatorluk, Gürcü halkı tarafından tehdit ve fetih olarak algılanıyordu. Sonuç olarak, her iki taraftan da herhangi bir siyasi veya komşuluk ilişkisinin çözülmesi beklenmiyordu. Rus İmparatorluğu Gürcü tarihi sahnesine çıktığında, hükümetin dizginleri Osmanlı ve Rus İmparatorluklarına geçmiştir. Diğer bir deyişle, Rusya artık Kafkasya'ya hâkim olmaya çalışıyordu. Gürcistan'ın Kafkasya'daki konumunun stratejik olarak çok önemli olduğu unutulmamalıdır. Doğu ülkelerini Batı'ya bağlayan tek ülkedir. Bilindiği gibi Karadeniz, Batı ile sınırlanmıştır. Bu nedenle, oldukça elverişli coğrafi durum nedeniyle Gürcistan, yıllarca hep aynı sorunla boğuşmuştur. 19. yüzyılın başlarında, Rus İmparatorluğu Gürcistan'da derin kökler kazandığında, Osmanlılar ve Rusya arasında Gürcistan'ın 1801'de Rus İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmesi anlamına gelen bir antlaşma ile bölgeler yeniden dağıtıldı.

Bu süreçlerde dinin çok büyük bir rol oynadığı unutulmamalıdır. Gürcistan yüzyıllardır pek çok farklı dine mensup işgalcilere karşı savaşıyor olmasına rağmen, Gürcistan'ın nüfusunu dini inançlardan dönüştürmek mümkün olmamıştır. Sonuç olarak, Gürcistan'ın Rusya ile tarihsel olarak yakın bağları olması büyük ölçüde dini nedenlerden kaynaklanmaktadır. Gürcistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na ve Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik olumsuz tutumunun sonraki yıllarda değişmesi, Moskova'nın Türkiye'yi her zaman potansiyel bir düşman ("Türk Tehdidi") olarak yerleştirmeye çalıştığı büyük Rus propagandası tarafından engellenmiştir (Demirağ, 2005).

Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla bağlantılı olan Gürcistan tarihinin en önemli dönemlerinden biri olarak 1918-1921 süreci kabul edilmektedir. 1917 Bolşevik devriminden sonra, Gürcülere bağımsızlık kazanma umudu verilmiş ve bazı özgürlük kavuşma mücadelelerine girişilmiştir. Birçok savaş ve kanlı protestodan sonra 26 Mayıs 1918'de Gürcistan, 25 Şubat 1921'e kadar süren bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu tarih, Gürcistan'ın Sovyetler Birliği'ne girmesiyle bağlantılıdır (Taşkın, 2006, s. 28-31).

Menşeviklerin ve Bolşeviklerin darbesinden yararlanan Gürcistan hükümeti, Türkiye ile güçlü bağlar kurmaya çalışmak amacıyla 31 Aralık 1920'de Ankara'ya Gürcistan elçisi Simon Mdivani'yi göndermiştir (Güzel, 2019, s. 13). Mustafa Kemal bu ziyarette Gürcistan ile ilgili görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır:

“Bizi, Gürcistan ile birleştiren yalnız sempati değil, aynı zamanda hedeflerimizin de bir olmasıdır. Güçlü bir doğuya ihtiyacımız var. Özellikle güçlü bir Kafkasya'ya. Kafkasya'da ise, en önemli ulus olan Gürcülerin, güçlü olmasına ihtiyacımız var. Bize, güçlü ve bağımsız bir Gürcistan lazım. Biz Kafkasya'nın diğer ülkelerinin de bağımsız olabilmeleri için Gürcistan ile birlikte çaba sarf etmeliyiz” (http-16).

Yukarıdaki ifadelerle göre, Mustafa Kemal Atatürk erken tarihlerde Gürcistan'ın önemini altını çizerek halkını Gürcistan ile iyi komşuluk ilişkileri kurma çağrısında bulunmuştur. Bu girişimin sonraki yıllarda da devam etmesi dikkat çekicidir. Gürcistan ve Türkiye tarihinde çok önemli anlaşmaların imzalanması günümüzle bağlantılıdır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, iki ülke hala komşuluk ilişkilerinin istikrarını korumayı başarmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin çöküşünün başlamasıyla birlikte doğu blok devletlerin sosyo-ekonomik krizleri başlamıştır. Bu, Mihail Gorbaçov ideologlarının izlediği politikalarla ilgilidir. Gorbachev 1985'te Sovyetler Birliği'nde iktidara geldikten sonra, Dönüşüm Politikası olarak denilen uygulamaların girişiminde bulunmuştu ve bu uygulamalar bütün sosyal, ekonomik ve siyasal düzenlerine dokunmuştu. Bunlar siyasi faaliyetinin artması için, daha önce elbette yasaklanmış olan çeşitli örgütler kurulması vb. birçok olumsuz sonuca yol açmıştır. Kısacası, Sovyet sisteminin reformu oldukça şiddetli krizlerin nedeni olmuştur. Elbette Gürcistan bir istisna değildi. Gürcistan için 80'ler ve 90'lar zorluklar ve ekonomik krizle ilişkilendirilmektedir. Bu dönem aynı zamanda gerekli tüm kaynakların, sonsuz ekmek sıralarının vb. eksikliğiyle de ilişkilidir (Beridze, 2019).

Gürcistan ile Türkiye arasındaki ilişkiler, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana stratejik olarak gerçekleşmiştir. Ancak 1992'den bu yana iki ülke arasındaki politika yavaş yavaş değişmiş ve bugüne kadar Gürcistan-Türkiye ilişkilerinde önemli ilerlemeler görülmüştür.

Yirminci yüzyılın 90'lı yıllarından sonra, özellikle 1992'de, Gürcistan ve Türkiye arasında dostluk, işbirliği ve iyi komşuluk ilişkileri konusunda bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma çeşitli alanları kapsamaktadır ve toplam 17 maddeden oluşmaktadır. Bu dönemde Gürcistan'da Türk eğitim kurumlarının, üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin kurulması vb. askeri eğitim, teçhizat ve bilim alanındaki işbirliği anlaşması da dikkate değerdir. Anlaşmanın ardından askeri alandaki Türk-Gürcü ilişkileri birçok yönden gelişmiştir; bu durum maddi ve teknik yardıma, personelin eğitime ve diğer askeri programların uygulanmasına da yansımaktadır (Otiashvili, 2019).

Gürcistan'da, Gül Devrimi'nin ilk girişimlerinin başladığı ve yeni bir hükümetin iktidara geldiği 2003 yılının cari döneminde, Türkiye, yeni Gürcistan hükümeti ile işbirliğine tam olarak hazır olduğunu açıklamıştır. Gürcistan'ın siyasi gücü, iktidarı sırasında Gürcistan-Türkiye ilişkilerinin yeni bir düzeye ulaştığı ve daha da güçlendiği yeni cumhurbaşkanı Mikheil Saakashvili'ye geçmiştir. Saakashvili'nin cumhurbaşkanlığı döneminde Türkiye ve Gürcistan arasındaki ticaretin önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Ardından da çeşitli reformlar ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında bu iki ülkenin vize serbestleşmesi de bulunmaktadır. Buna göre Türkiye'li ve Gürcü vatandaşlar ülkeye üç aylık turist olarak giriş yapabilmektedir. Bu durum pasaportsuz, sadece kimlik kartıyla geçme imkânı sağlayıp Sarp sınırının değerini büyük ölçüde artırmıştır. Sarp sınırı, bu iki ülkede ticaret, turizm ve diğer önemli faaliyetler için önemli bir kontrol noktasıdır. Bu dönem aynı zamanda Gürcülerin Sarp sınırına yakın Kemal Paşa pazarında günlük işlerinin başlamasıyla da bağlantılıdır. Gününbirlik Türkiye sınırını geçip alışveriş yapmak Gürcü kadınlar arasında hala en popüler ve en sık görülen işlerden biri olarak kabul edilmektedir. Karadeniz bölgesinde mevsimlik işçiler de bu dönemden itibaren sık çalışmaya başladığının da altı çizilmelidir. Bunun temel nedeni, basitleştirilmiş bir şekilde “yeni bir iş kaynağı arayışı”dır.

Kısaca özetlemek gerekirse, Gürcistan ile Türkiye arasındaki ilişkiler halen yakın ve çeşitli anlaşmalar temelinde işbirliğine dayalıdır. Türkiye'nin çeşitli alanlardaki yardım çabalarının altını çizmek de önemlidir. Bunlardan en önemlisi 2008 savaşında Türkiye'den alınan insani yardımlardır.

2.5. Gürcistan'dan Türkiye'ye Göç

Gürcistan, neredeyse her yıl nüfusunu etkileyen bir göçmen sorunu yaşamaktadır. Gürcistan ekonomisinin başka sektörlerle beraber göçmenlerin gelirlerine bağlı olduğu söylenebilir. Çünkü çoğu durumda göçmenler ailelerini destekleyen insanlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Gürcistan'ın 2001'deki nüfusunun yaklaşık 4 milyondan fazla olduğu ancak 2017 verilerine göre bu sayının yaklaşık 3,7 milyona düştüğü görülmektedir. Nüfustaki böyle bir azalma, sürekli göçün sonucu olarak yorumlanabilmektedir (Shamugia, 2019).

Gürcistan en çok göçün hedef ülkeleri olarak Rusya, Ukrayna, Türkiye ve Avrupa'daki farklı ülkelerini seçmektedir (Taşkın, 2006, s. 15; Khashimov, 2020, s. 2). Türkiye, Gürcistan'da işgücü göçünün en popüler yerlerinden biri haline gelmektedir. Özellikle 1990'lardan sonra, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden kaynaklanan ekonomik krizler, siyasi sistemin tamamen yıkılması, yoksullaşmış zenginler ve Gürcü toplumunun zaten alt tabakalaşmış katmanlarının daha da yoksullaşması, bireyleri Türkiye'ye göç etmeye zorlamıştır. Bu dönem, birçok bireyin çeşitli sektörlerdeki istihdamı ile ilişkilidir. Gürcü canlı işgücü Türkiye'nin hemen hemen her bölgesine yayılmaya başlamıştır. Sanal ortamın gücü, medyanın ve internetin vasıtasıyla Türkiye'de çalışanların bizzat kendisinin Türkiye'nin iş ve maaş bakımından Yunanistan ve İtalya gibi göçün hedef ülkelerinin gerisinde kalmayacağına dair çağrısı, herhangi bir ücreti kabul eden Gürcü işsiz toplumun üzerinde önemli etki yaratmıştır. Ayrıca Türkiye'yi seçmenin nedenlerinden biri, Gürcistan nüfusunun bir kısmının Rusya'nın etkisi altındayken Türkiye'ye göç etmeye başlamasıydı. Bu kısım, halen Türkiye topraklarında yaşayan Gürcü Müslümanlarını temsil etmektedir.

Gürcülerin Türkiye'ye en yüksek göç oranının Gürcistan'dan göçün ilk aşamasına denk gelmektedir. Sonraki yıllarda Türkiye, göç için bir hedef ülkesi olmaktan ziyade Avrupa ülkelerine geçiş ülkesi haline gelmiştir. Bunun nedeni Türkiye'nin o dönemdeki düşük ekonomik durumudur. Göçün sonraki aşamalarında olan Gürcülerin çoğu, maaş Türkiye'dekinden çok daha yüksek olduğu için esas olarak Avrupa ülkelerini seçmiştir (İOM, 2003; Labadze & Tukhashvili, 2013).

Gürcistan'dan giden göç akımlarına ve özelliklerine bakarsak, göç akımları ağırlıklı olarak belirtilen ülkelerde aşağıdaki tabloda (Tablo 1.) yer almaktadır. Türkiye' ye göçmen akınının nedenleri yukarıda tartışılmıştı. Rusya'ya gelince, Gürcistan'dan göç sürecindeki en önemli üç neden belirlenmektedir. Birincisi, Gürcistan'da yaşayan yüzbinlerce başka milletten Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından tarihi anavatanlarına döndüklerinde etnik göç yaşanmasıdır. İkincisi- işgal altındaki topraklardan çok sayıda yerinden edilmiş kişinin göçü (Abhazya Özerk Cumhuriyeti ve Güney Osetya Özerk Bölgesi) iken üçüncüsü, o dönemde ülkede meydana gelen sosyo-ekonomik çöküştür (Archvadze & Sulaberidze, 2019).

Tablo 1. *Gürcistan'dan Giden Göçmenlerin Hedef Ülkeleri*

Hedef Ülkeler	Toplam%
Türkiye	%32
Rusya	%29
Yunanistan	%13

Gürcistan'dan göç hususunda göçmenlerin cinsiyet dağılımı da çok önemlidir. Gürcü kadın göçmenler çoğunlukla Türkiye'yi transit olarak kullanıp Avrupa'ya gitmeyi amaçlarken, erkekler göç için Rusya ve BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) ülkelerini tercih etmektedir. Ayrıca göçün üçüncü aşaması “beyin göçü” ile ilgilidir. Genç eğitimli insanların eğitim amacıyla Gürcistan'dan göç etmesi çok yaygındır. AB ülkelerine giden göçmenlerin, BDT ülkelerine göç edenlere göre kendi ülkelerine dönme olasılıklarının daha düşük olduğu yönünde bir eğilim de vardır. Bu, Gürcülerin farklı Avrupa ülkelerine yasadışı göçünün bir başka örneğidir (ETF, 2013).

Yukarıda dile getirilen sınıflar canlı işgücü piyasasını oluşturmaktadır. Bu durum sadece Türkiye'de mevsimlik olarak tarımda çalışan insanları değil, aynı zamanda genellikle herhangi bir iş için aynı ülkeye göç edenleri de ifade etmektedir. Bu durum istatistik verileri ile de doğrulanmaktadır: Türkiye'de oturma izni olan Gürcistan vatandaşlarının sayısı bir önceki yıl 18,511 iken artarak 2017 yılında 21,465 olmuştur. Gürcü vatandaşları, ağırlıklı olarak çalışma, aile birleşimi ve kısa dönem oturma izinleri temelinde Türkiye'de bulunmaktadır (Migratsiis Komisia, 2019). Bu sayının resmi kaynaklara göre sayıldığını

belirtmek gerekir ancak unutmamak gerekir ki yasal yolların yanı sıra Gürcistan'dan Türkiye'ye düzensiz göç de görülmektedir. Bunu ortadan kaldırmak için Gürcistan, Türkiye kara sınırlarında düzensiz göç hareketi engelleyecek çeşitli projeler yürütmektedir:

“Gürcistan-Türkiye devlet sınırının belirli kesimlerinde elektronik gözetim sistemi geliştirilmektedir. Mevcut durumun analizinin, devlet sınırını ihlal etme girişimlerinin çoğunun bu sınır kesiminde gerçekleştirildiğini gösterdiği göz önüne alındığında, devlet sınırının tamamen kapatılması bir önceliktir. Ek olarak, elektronik gözetim sistemlerinin geliştirilmesinin devlet sınırının tüm bölümlerinde gerçekleştirilmesi önemlidir” (Migratsiis Komisia, 2015, s.22).

Bir yandan bu proje mükemmel görünse de bazı olumsuz yanları vardır. Düzensiz göçmenler diğer ülkeler tarafından birkaç bin ucuz işçinin kaybı anlamına gelmektedir. Sınırlardan yasadışı yollarla girdikleri için daha ucuz emek anlamına gelmektedir. Gürcülerin yoksulluk riskini düzeltmekte tek çıkış noktasının ucuz işçilik olduğu söylenebilir. Bu durum kesinlikle ülkenin sınırlarının yasadışı olağan olduğu anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla, Gürcistan'da iş yaratma, herhangi bir sektördeki işçilerin haklarını ve güvenliğini sağlayacak, göç sorununu çözecek ve kendi vatandaşlarını çalışmaya zorlamayacak bir politika geliştirecek bir mekanizmanın bulunmadığının tek açık örneğidir.

2.5.1 Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği

Zygmunt Bauman (2016) ekonomik göçmenler ve sığınmacılar hakkında konuşurken, hareketlerinin daha gelişmiş bir kıtaya veya ülkeye göç etmek olduğunu söylemektedir. Ancak gerçekte bunun tersi doğrudur. Bu tür yerler mümkün olan en ucuz işgücü ile daha fazla kâr elde etmeye odaklanmıştır ve asıl amaç budur. Halihazırda acı çeken ve artık hiçbir beklentisi olmayan ve zayıflamış bir toplumda, bu tür bir göçmen dalgası işyerinde daha fazla rekabet yaratır ve bu da daha fazla karmaşıklık ve daha az zengin olma şansı olduğunu gösterir (Bauman, 2016, s. 11).

Türkiye’de genel tarım sektöründe çalışanların oranı 1991-2019 yılları arasında %29,76’dan %18,11’e düşmüştür (http-17). FAO 2021 verilerine gelince, bu sayı yüzde 20’ye yükselmiştir (FAO, 2021, s. 2).

Türkiye'de tarım sektörü ağırlıklı olarak aile çiftçiliğine ve küçük girişimciliğe dayalı olup, kadınların ve mevsimlik göçmenlerin büyük katkısı bulunmaktadır. Türk tarım faaliyetlerine katılan gruplar dört kategoriye ayrılabilir. Birinci grup, çoğu yaşlı ve bazı sosyal yardıma muhtaç yoksul köylüleri içermektedir. İkinci grup, nispeten yüksek fiyatlı ürünler üreten küçük girişimcilerdir. Üçüncü- toprak sahipleri ve dördüncü- mülksüz işçiler, örneğin mevsimlik tarım işçileri (FAO, 2016, s. 32).

Türkiye'de resmi olarak teyit edilmiş yaklaşık 300 bin mevsimlik göçmen bulunmaktadır. Bu sayıya kayıt dışı ve çocuk göçmen işçi sayısı dahil değildir (FAO, 2016, s. 49-50). Türkiye'de mevsimlik tarım işçisi faaliyetlerinin bölgesel dağılımı ise bu şekilde bölünmüştür. Karadeniz kıyısı ağırlıklı olarak çay ve fındık tarlaları ile tanınır, Ege bölgesinde zeytin hasadı yapılır, Çukurova pamuk yetiştiriciliği için popülerdir ve Orta Anadolu'da mevsimlik göçmenler ağırlıklı olarak soğan, şeker pancarı ve çeşitli meyve ve sebzelerle çalışır. Bu sosyal grubun özelliklerine gelince, bunlar esas olarak sosyal olarak savunmasız bir gruptur. Başka bir ifadeyle, tarım sektöründe yaşayan düşük ücretli, hijyen ve uygun olmayan yaşam ve çalışma koşullarında çalışan bir kitledir (FAO, 2016, s. 49-50).

Dünyada neoliberal politikaların kurulması ve küresel yayılmaya bağlı olarak süregelen değişimler, hemen hemen tüm sektörlerde büyük bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Tarım bir istisna değildir. Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü gibi ulus ötesi şirketlerin bu geçiş dönemine büyük katkı sağladığını bir kez daha belirtmek gerekir. Bütün piyasaya el konarak tüm güçlerini yayılmıştı ve bu yüzden sanayi ve tarım alanında baştan sona her şey yeniden tasavvur edilmiştir. Köylülerle ilgili ve genel olarak tarımda izlenen politikalar farklı sonuçları ortaya çıkartmıştı (Buğra, 2010b).

İkinci Dünya Savaşı sonrası sanayileşme, günümüz Batı kentleşmesinin özelliklerini şekillendirmede önemli bir rol oynamıştı. Türkiye'de kentsel oluşum dinamikleri son 50 yılın tipik bir örneğidir. Ticaretin gelişmesi, kentleşmenin ve insanların köylerden kentlere göçünün bir başka örneğidir. Ticaretle birlikte sanayileşme daha fazla güç ve hız kazanmıştır. Şehrin nüfusundaki artış, iş için oldukça fazla rekabete yol açarak ücretli işçiye ihtiyacı duyup kentsel nüfusta yeni sınıflar ortaya çıkarmıştır (Niray, 2002).

Neoliberal politikalarla birlikte tarım, kentleşme ve tarım sektöründeki yeni politikalar tarafından oldukça ağır etkilenmiştir (Niray, 2002; Yıldırak vd. 2003). Türkiye’de neoliberal politikaların yoğun bir şekilde uygulamaya konması 1990'lara dayanmaktadır. Türk nüfusunun yüzde 35'i hala kırsal kesimde yaşamaktadır. Küreselleşmenin ve neoliberal politikaların kendine has özelliklerinden dolayı tarımda istihdam edilenlerin sayısı yüzde %40'tan yüzde %15'e düşmüştür (Yıldırak vd. 2003, s. 153). Gürsoy (2010) da yazısında tarımda istihdam edilen kişi sayısındaki değişimden bahsetmektedir. Ona göre 1988'de çalışan sayısı %47 iken, bu sayı 2006'da %27'ye gerilemiştir ve bunun sebebi ‘‘pazar garantisi ortadan kaldırılarak üretimlerine dolaylı sınırlamalardır’’ (Gürsoy, 2010, s. 37). Bir başka deyişle, Türkiye Cumhuriyeti'nde oldukça kaliteli sayılan tütün, şeker pancarı, kuruyemiş ve çay gibi ürünlere devlet tarafından kota açılmıştır. Bu, bir köylünün veya küçük girişimcinin, devlet tarafından belirlenenden fazlasını üretme ve/veya satma hakkının kısıtlandığı anlamına gelir. Sonuç olarak, bu dolaylı kısıtlamaların üretimdeki azalmasına sebep olmuştur. Buna karşılık, bu nedenler başka önemli sorunları da beraberinde getirmiştir. Kırsal nüfusun bir kısmının kentsel hizmetlerde ve sanayide istihdam edilmesi ve bir kısmının da şehirdeki işsiz kalabalığa katılmasıyla, istihdam sorunları arttırmıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, neoliberal politikaların tarımda kökten değişimi küçük girişimcileri ve köylüleri doğrudan etkilemiştir. Mevsimlik tarım işçileri istisna değildir. Piyasa garantisinin ihmal edilmesi ve daha az işçi gerektiren üretimin olmaması nedeniyle mevsimlik tarım işçileri arasında istihdam sorunu ortaya çıkmıştır. Buna, küçük serbest çalışan girişimcilerin yavaş yavaş mevsimlik tarım işçilerinin işgücü piyasasına katıldığı rekabetçi bir piyasanın varlığı eşlik etmiştir. Bunun bir örneği, Doğu ve Güneydoğu Anadolu topraklarındaki Kürtlerin siyasi durumudur (Gürsoy, 2010; Küçükkırca, 2012, s. 201-202). Mevsimlik tarım işçilerinin işgücü piyasasına girişi 1990 yılından itibaren gözlemlenmekte ve bu gruplarda göç, işsizlik ve yoksulluk benzeri sorunların yoğun olarak ortaya çıktığı tarihtir (Gürsoy, 2010; Uzun, 2015, s. 106).

Emek göçünün ağırlıklı olarak gerçekleştiği yerlerde üretimin geleneksel biçimi olan aile emeğinin ücretli emek biçimine kaydığı gözlemlenmiştir. Türkiye örneğinde, bu en çok Karadeniz bölgesindeki çay ve fındık üretimi gözlemlendiğinde belirgin olmuştur. Mevsimlik tarım işçilerinin göçü yoğun olarak burada yaşanmaktadır. Bunun nedenleri,

kırsal alanların terk edilmesi, yaşlanan kırsal nüfusun artması, miras yoluyla toprakların bölünmesidir. Şehirde ücretli emeğin ortaya çıkması nedeniyle, kırsal nüfusa yeni bir gelir kaynağı fırsatı verilmiştir ve tarımsal faaliyetlerde destekleyici bir gücün, yani göçmen emeğin ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur (Dedeoğlu, 2018; 2020).

Dedeoğlu'nun (2018; 2020) ve Kalkınma Atölyesi'nin (2020) mevsimlik tarım işçileri hakkında yaptığı çalışmalarda mevsimlik tarım işçilerinin göç edilen bölgelerde işgücü rekabetine yol açtığına altı çizilmiştir. Türkiye'nin sadece doğudan gelen yerli veya mevsimlik Kürt işçilerin çalıştığı bölgelere, zamanla Gürcü işçiler (Karadeniz Bölgesi'nde) eklendi. Suriyeli göçmenlerin birkaç yıl önce Türkiye'ye gelmesiyle bu rekabete bir yenisi daha eklenmiştir. Tüm bu göçmenlerin ayırt edici özelliğinin yoksulluk olması dikkat çekicidir, bu yüzden bu rekabete girmek zorunda kalmaktadırlar. En önemlisi çok kültürlü, etnik ya da sınıfsal açıdan çeşitlilik gösteren insanların göç bölgelerinde bir araya gelmesi zamanla bazı sorunları beraberinde getirmektedir. Türk tarım sektörünün homojenliği üzerinde önemli bir etkiye sahip olan bu değişikliklerdir. Sonuç, farklı etnik kökenlerden insanların bir araya gelerek tarım alanlarında ve üretimde bir arada yaşamaları farklı görüşlere göre olumsuz süreçlere dönüşebilecektir.

Mevsimlik tarım işçilerin göçü, ideal koşulların olması durumunda bu insanların yaşamını kolaylaştırması, ekonomik olarak istihdamlarını sağlaması ve dolayısıyla yoksulluğun azalmasına neden olabilecekken gerçekleşen durumun bu şekilde olmadığı söylenebilir. Gürsoy'un (2010) çalışması Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Karadeniz kıyılarında çalışmak üzere göç eden mevsimlik Kürt işçilerin iş deneyimlerine dayanmaktadır. Ekonomik durumları diğer mevsimlik işçilerden çok daha kötü; hatta dayanılmaz olduğu söylenebilir. Etnik olarak Kürt mevsimlik tarım işçileri tarihsel geçmiş nedeniyle oldukça olumsuz bir bağlamda algılanmaktadır. İşverenlerin şüpheciliği, olumsuz tutumları, onları çadırlarda ve açık havada işverenlerden bağımsız yaşamaya zorlamaktadır. Sonuç olarak, kötü yaşam koşullarına sahip olmanın yanı sıra, tam olarak dayanılmaz çevre koşullarından kaynaklanan sağlık sorunlarının olması da oldukça önemlidir. Sağlık sigortası bile çözülmemiş en büyük sorun olmaya devam etmektedir. Mevsimlik tarım işçileri her yıl çok az ücret karşılığında zor seyahat koşullarında saatlerce seyahat etmek zorunda kalıp kötü koşullarda yaşamaktadır. Pek çok açıdan hakları gözmezden gelinirken, sağlık riski de

taşımaktadırlar. Birkaç maddeden oluşan İş Kanunu'nun varlığına rağmen, ondan yararlanamadıkları bir gerçektir. Bunun temel nedenlerinden biri, işverenin 50 kişiden fazla kişiyi istihdam etmesine izin verilmemesidir (Gürsoy, 2010).

Kablay'ın (2018) makalesinde Türkiye'deki mevsimlik işlerde çalışan farklı etnik kökene sahip işçilerin sorunlarının üzerinde durup, herkes için ortak olan büyük bir sorunun barınma olduğunu belirtmektedir. Doğu, Güneydoğu Anadolu Arap, Türk ve Kürt kökenli işçiler, ağır çalışma koşullarının yanı sıra kötü yaşam koşulları içinde yaşamaktadır. Yaklaşık yarım yılı sürekli çalıştıkları göz önüne alındığında, durumu daha da kötüleştirmektedir. Çadır olmasına rağmen gözlemlere göre barınmak için ideal koşulların çadır ortamında sağlanamadığı tespit edilmektedir. Yağışlı mevsim başladığında sorun daha da kötüleşmektedir. Mevsimlik işçilerin uyumak zorunda kaldığı sulak alanlar, yağmur nedeniyle çoğu zaman uygun olmayan yiyecekler, işçilerin sağlığını tehlikeye atmaktadır. Özellikle çocukların bu koşullarda yaşaması zordur. Ayrıca hijyen ve tuvaletler açısından oldukça zor koşullar mevcuttur. Tuvaletler olsa da, ancak işçiler genellikle işverenin yetersiz su temini nedeniyle hijyen sorunu ortaya çıktığını söylemektedir. Hatta işverenler, ihtiyaç olmadığı halde işçilerin çok fazla su harcadığını söyleyerek bu durumu haklı çıkarmaktadır (Kablay, 2018).

Sonuç olarak, Türkiye'de neoliberal politikaların ve sanayileşmenin oldukça hızlı temposu birçok sektörde köklü değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Tarım sektörü, teknolojinin gelişmesiyle birlikte kırdan kente artan sayıda göçten etkilenmiştir. Bu akımların bir kısmı şehirlerde çeşitli sektörlerde iş bulmayı başarırken, bir kısmı da işsizler ve yoksullar arasına katılmıştır. Mevsimlik tarım işçisi talebi, terk edilen köylerin ve ekilmeyen arazilerin varlığından kaynaklanmıştır ve üretimin geleneksel emeği biçiminden ücretli işçilerin emeğine geçiş yaşanmıştır.

2.5.2. Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliğinin aktörleri: aracılar

Türkiye'de işverenler veya aracılar göçmen işçilerin istihdam sürecinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu, Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin gelişi sırasında açıkça görülmektedir. Aracılar, mevsimsel tarım sektöründe en önemli aktörlerden biridir. Bunlar,

geçici mevsimlik tarım işçilerinin iş bulmalarına yardımcı olan kişilerdir. Bunlara elçiler ve dayıbaşılar denir. Asıl görevleri işverene işçi, mevsimlik tarım işçisine ise iş bulmaktır. Aracıların bu faaliyetlerden hem maaş hem de komisyon alacağı bilinmektedir (Çınar, 2014; Kalkınma Atölyesi, 2020b). İsimleri bölgeden bölgeye değişir. Çavuş, Dayıbaşı ve Elçi olmak üzere hepsi aracılar olarak tanımlanmaktadır (Benek & Ökten, 2011, s. 661).

Elçi, işveren ve iş arayan arasında oldukça büyük bir rol oynamaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin üretimde çok büyük rol oynaması büyük ölçüde elçilerin çalışmalarına bağlıdır. Bu pozisyon Türkiye'de çok uzun zamandan beri görülmektedir. Temel olarak elçiler hem işveren hem de iş arayan için çalışan bir kitledir. Araştırmalar, onların çoğunlukla mevsimlik tarım işçilerinin göç ettiği yerlerde yaşadıklarını ve çoğu durumda köylüler ile kökenlerinin aynı olduğunu göstermiştir. Aralarındaki fark, daha eğitilmiş olmaları ve sosyo-ekonomik bir statüye sahip olmaları olabilir. İş fonksiyonlarına gelince, oldukça ilgi çekicidirler, çünkü çoğu zaman etkililer ve hiyerarşik olarak bazı durumlarda işverenden daha yüksek seviyede olduklarını söylemek mümkündür. Mevsimlik tarım işçileri ile elçi arasındaki güven çok önemli ve çoğu zaman başarılıdır. Bunun nedeni akraba ve akrabalık ilişkisidir (Çınar, 2014; Dedeoğlu, 2020). Aracılara işverenlerden daha fazla güvenilmektedir çünkü çalışma sürecinde elçi para ve saatlerle ilgili sorunları çözmekten sorumludur. Sonuç olarak tarımda bu var olan kurum ve statü üretim sürecinde de büyük rol oynamaktadır. Öte yandan elçilerin hem işverenlerden komisyon alması hem de ucuz işgücünden ücret alması sorun yaratmakta ve mevsimlik işçileri yoksullaştırmaktadır. Başka deyişle, “aracılar çeşitli yollarla ucuz emeği sömürerek zenginleşen bir kesimdir” (Çınar, 2014, s. 149). Dedeoğlu (2020) bu konuyu ise şu şekilde yorumlamaktadır: “İşçilerin ve elbette kadın ve çocukların emeği bir yandan işverenler tarafından sömürülürken, diğer yandan da hem gelirlerine ek konarak hem de emekleri farklı süreçlerde kontrol altında tutularak tarım aracıları tarafından da sömürülmektedir” (Dedeoğlu, 2020, s. 227).

Bu sistemdeki bir diğer halka ise, sadece mevsimlik tarım işçilerinin grubunun lideri olan çavuştur. Görevleri, iş süreci boyunca işçinin ihtiyaçlarını ve genel olarak iş sürecini izlemeyi içermektedir. Mevsimlik tarım işçisi herhangi bir sorunda veya çeşitli taleplerde çavuşa başvurur (Uzun, 2015, s. 132; Kalkınma Atölyesi, 2020b, s. 27). Bir araştırmada çavuş kendi yaptığı işi şöyle anlatmaktadır:

“Ben çavuşluk yapıyorum. Milleti toplamak için, ev ev geziyorum memlekette. Göttürdüklerim akraba, eş ve dostlar oluyor... Ben tüm işlerde çavuş olduğum için, %10 ücret işçilerin parasından alıyorum. Bu çavuş yüzdesini, Ziraat Odası belirliyor... İşçiler sigortasız çalışıyor. Benim de sigortam yok. Çalıştığımız yerlerde bazen ağalar paramızı vermiyor. Ben milletle önceden pazarlığımı yapıyorum. Bir iş bittikten sonra diğer işi ayarlayıp ona götürüyorum. Böylece devamlı çalışmış oluyorlar” (Kaya & Özgülner, 2015, s. 121).

Hiyerarşik bir bakış açısından, çavuş, mevsimlik tarım işçileri ile elçi arasındaki ve elçilere daha fazla işçi bulmakla görevli bir aktördür. Ancak bunun elçi ile işveren arasındaki ilişkiyle hiçbir ilgisi yoktur. Çavuşlar, elçinin aksine kendi gruplarını oluşturup birlikte çalışmaktadır. Elçi tüm sezon boyunca hiç görünmeyebilir ve sadece mevsimsel sorunları koordine eder ve bunlarla ilgilenir. Hatta bir elçi için birden fazla çavuşun çalışması mümkündür (Çınar, 2014).

2.5.3. Türkiye’de Gürcü mevsimlik tarım işçileri

Türkiye'deki çeşitli etnik göçmen işgücünün yanı sıra Gürcüler de çeşitli sektörlerde istihdam edilmektedir. Türkiye'ye göç eden Gürcü göçmenlerin temel amaçları çalışmak ve iş bulmaktır. Türkiye, uzak bir ülkeye gitme imkânı olmayan bu tür Gürcü göçmenler için konumu itibarıyla çok uygun durumdadır. Dolayısıyla, göç için bir hedef ülke seçerken göçmenlerin görüşlerinin şekillenmesinde mesafe ve ekonomik durum çok önemli bir rol oynamaktadır (ICMPD, 2014, s. 35-36).

Avrupa Birliği tarafından desteklenen Göç Komisyonu'nun 2014 araştırması, Gürcü göçmenlerin Almanya, Yunanistan ve Türkiye'deki diasporanın ve derneklerin ihtiyaç ve çıkarlarını belirlemeyi içermektedir. Araştırmadan yola çıkarak bu ülkelere göç eden Gürcülerin göç ve istihdamının doğası üzerinde durulmuştur. Gürcü göçmenler daha çok resmi ve uluslararası değişim eğitim programları ile Almanya'ya gitmekte ve Gürcistan'dan beyin göçü (*brain drain*) (http-18) yaşanmaktadır. Bu ise “yüksek vasıflı ve kalifiye insanların daha iyi koşullarda çalışabilecekleri ve daha fazla para kazanabilecekleri bir ülkeye taşınması” anlamına gelmektedir. Yunanistan'ın örneğinde, Gürcistan'dan çoğunlukla kadınlar olmak üzere hane içi işlere gitmektedirler. Yaş grubuna göre ise Yunanistan'a giden göçmenlerin büyük çoğunluğu, Almanya'ya giden göçmenlere göre daha

yaşlı ve daha az eğitimli kişilerden oluşmaktadır. Araştırmaya göre, yasadışı statü verilen göçmenlerin, genellikle dışlanmaları için mevcut çevreye uyum sağlamada ve bütünleşmede zorluk çekmeleri daha olasıdır. Türkiye'ye gelince, Gürcüler için göç açısından Türkiye, geçici göç için çok elverişlidir. Bunun nedeni, Gürcülerin geçici bir vizesiz rejime sahip olmalarıdır. Yunanistan'da olduğu gibi, Türkiye'de de Gürcü göçmenler esas olarak aile faaliyetlerine (yaşlı bakımı, çocuk bakımı, ev işleri vb.) katılmaktadırlar ve Yunanistan örneğinde olduğu gibi kadın istihdamına daha fazla talep vardır. Ayrıca vizesiz rejim nedeniyle, fındık ve çay tarlaları, fabrikalar ve inşaat işlerinde ağırlıklı olarak mevsimlik işler için kullanılan 3 ay boyunca Türkiye'ye turist olarak gelebilmektedirler (ICMPD, 2014, s. 36).

Gürcistan'dan Yunanistan'a giden göçmenleri inceleyen diğer araştırmalarda da belirlendiği üzere Yunanistan Gürcistan'lı göçmenleri alan ülkelerden birisidir (Maroufof, 2017, s. 34-35). 2002 yılındaki Gürcistan nüfus sayımının sonuçlarına göre Gürcistan'dan gelen göçmenlerin %64,1'inin Rusya Federasyonu'na gittiğini, bunu Yunanistan'ın %16,2, Almanya'nın %4,3 ve Amerika Birleşik Devletleri'nin %3,8'ini izlediğini belirtmektedir. Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) Karadeniz Bölgesi üzerine 2008 yılında yaptığı bir araştırma, Türkiye ile birlikte Rusya ve Yunanistan tekrardan Gürcistanlı göçmenlerin en sık göç ettiği ülkelerdir. 2009 yılında yapılan araştırmada ise Gürcü göçmenlerin %34,3'ü Rusya'ya, %22,2'si Yunanistan'a, %15,1'i Türkiye'ye, %6'sı ABD'ye ve %6'sı İtalya'ya göç etmektedir (Iashvili & Gvenetadze, 2016, s. 628). Yunanistan'da Gürcistanlıların istihdam edildiği sektörler arasında aile faaliyetleri öne çıkmaktadır ve genel olarak Gürcü kadınlar çalışmaktadır (Hofmann, 2014, s. 831; Maroufof, 2017, s. 43). İşgücü piyasası talebi, ekonomik çekicilik, iki ülke arasındaki ulaşım altyapısı, kültürel ve fiziksel benzerlikler, gelişmiş sosyal ağların varlığı Gürcülerin Yunanistan'ı seçmelerinin önemli sebepleridir. Ülkenin ekonomik çekiciliği, Yunanistan'a göçün diğer konumlara göçten çok daha düşük maliyetli olmasının yanı sıra ev işleri için pozisyonlar sunması, Gürcistan'dan göçmen kadınların masraflarını en aza indirmesine ve daha fazla para biriktirmesine olanak sağlamasından kaynaklanmıştır. Ayrıca Yunanistan ve Gürcistan'ın coğrafyî yakınlığı da göç etmelerini kolaylaştırmıştır. Bu iki ülkedeki halkların da birbirlerine benzemesiyle beraber

dinin yakınlığı Gürcülerin Yunanistan'ı seçmelerinde önemli rol oynamaktadır (Maroufof, 2017, s. 40-41).

Gürcülerin ABD'ye göçmen olarak gitmelerinin alt yapısı da 90'larda yaşanan krizlerden kaynaklanmaktadır. Ancak literatüre bakılınca ABD'ye göç eden insanların eğitim seviyesi oldukça yüksektir ve genel olarak başkent Tiflis'ten göç etmektedir. Bunun esas nedeni ise İngilizce dilinin bilinmesidir. Araştırmalara göre İngilizce dilinin bilinmesi başkentte yaşamalarından kaynaklanmaktadır. Geçici olarak çalışmaya giden insanların tek amacı para kazandıktan sonra ülkeye para göndermesi ve en yakın zamanda memleketine dönmeyi istemeleridir. Ancak tamamen göç eden bireyler için en önemlisi kariyerle birlikte kendini geliştirmektir. Göçmenlerin eğitim seviyeleri ve adaptasyon arasında bağ görülmektedir. Uyum sorunu yaşamayan Gürcülerin %24,8'inin çoğunlukla başarılı öğrenciler veya genç profesyonellerin yanı sıra istikrarlı bir işi ve geliri olan yasal göçmenler olduğunu söylemek mümkündür. Gürcülerin Amerika'ya gitme sebeplerinde Amerika'nın Avrupa'dan daha iyi durumda olduğu vurgulanmaktadır ancak Gürcüler tarafından ABD istihdam etmekten ziyade eğitim amaçlarını gerçekleştirmek için seçilmektedir (Iashvili & Gvenetadze, 2016, s. 628-631).

Gürcülerin Türkiye'ye gelme sebepleri sıralanırken farklı literatürler dikkate alınmıştır ancak hepsine sebeplerin homojen olması görülmektedir. Aşağıdaki tabloda görsel olarak ayrıntılı bir şekilde bilgileri sunulmuştur.

Şekil 4 Gürcistan'dan Türkiye'ye gitme sebepleri (ICMPD, 2014, s. 104).

Vize serbestisi nedeniyle Gürcülere, aile sektörü başta olmak üzere Türkiye'nin çeşitli sektörlerinde iş bulabilme imkânları verilmiştir (Toktaş ve Çelik, 2016, s. 388). Ayrıca Gürcistan'da devam eden süreçler nedeniyle Gürcistan'ın ekonomik seviyesinin düşmesi ve ülkedeki boşanma oranlarının artması, çalışmak için Türkiye'ye giden Gürcü kadınlarının göç etmesine neden olmuştur. Başka bir deyişle, göçün kadınsılaşması başlamıştır (Hofmann ve Buckley, 2013; Toktaş ve Çelik, 2016).

Gürcülerin Türkiye'ye gitmelerinin birkaç nedeni var. Ekonomik sebep bunun en açık örneğidir. Kapitalist ekonomiye geçiş sürecinde yaşanan çeşitli olaylar, neoliberal politikalar ülke ekonomilerine damgasını vurmuştur. Hızla artan işsizlik, yoksullaşan nüfus, yükselen fiyatlar insanların büyük çoğunluğunun çıkış yolu bulmak için farklı ülkelere göç etmesine neden olmuştur. Bu açıdan Gürcistan bir istisna değildi. İkinci sebep ise 2006 yılında Gürcistan ile Türkiye arasında vizesiz bir rejimin kurulması ve bu sayede iki ülke arasında seyahat etmeyi kolaylaştırmasıdır. Üçüncü neden yine ulaşım ile ilgilidir. Türkiye-Gürcistan arası ulaşım kolay olduğu kadar ucuzdur. Bir sonraki neden, göçmenler için, özellikle kadın göçmenler için çok büyük bir rol oynayan akrabalık bağlarıyla ilgilidir. Akrabalık bağları sayesinde yeni ortama uyum sağlamak ve mevcut zorluklarla baş etmek daha kolay hale gelmektedir (Dinçer, 2015). Rusya ile Gürcistan arasında süregelen gergin ilişkiler nedeniyle Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanmasından bu yana Gürcü kadınların göçü artmıştır. Gürcülerin Rusya'ya vizesiz seyahatleri reddedildikten sonra göçmen akışı büyük ölçüde azaltmıştır. Türkiye, Gürcistan ile 2012 yılında yeni düzenlemelere başlamıştır. Bu düzenlemelerden önce, Gürcistan vatandaşları üç ayı doldurduktan sonra kısa bir süre için Türkiye'den ayrılmak kaydıyla Türkiye'ye vizesiz giriş yapıp üç ay kalabilime imkanı verilmiştir. Vize türlerinde ziyaretçi vizesi ve çalışma vizesi bulunmaktadır. İlk durumda, diğer ülke vatandaşları, adres göstermeleri ve özel sağlık sigortası için ödeme yapmaları şartıyla bir yıl süreyle Türkiye'de kalabilirler. Çalışma vizeleri, işverenle bir sözleşme gerektirir. Her iki yılda bir yenilenmeleri ve işverenlerin aylık sosyal güvenlik ücreti ödemeleri gerekmektedir (Sevgur, 2021, s. 133-134). Türkiye Gürcü göçmenlere esnek çalışma koşulları sunmaktadır. Burada Türkiye'den verilen vizesiz geçişler kastedilmektedir. Amerika'ya ya da Avrupa'ya gitmek için vize ile beraber büyük miktarda para ödenmesi de

gerekmektedir. Dolayısıyla hem mesafeler hem de masraflar açısından Gürcüler için Türkiye çekici bir ülke haline gelmektedir (Sevgur, 2021, s. 192-193).

2000 yılından itibaren Türk tarım sektöründe göçmenlerin emeği çok büyük bir rol oynamakta ve üretimin büyük bir kısmının buna bağlı olduğu rahatlıkla söylenebilir (Dedeoğlu, 2020). Türkiye birçok mevsimlik tarım işçisinin toplanma yeridir. Kalkınma Atölyesi (2016) ve Dedeoğlu'nun (2018; 2020) çalışmalarına göre Batı Karadeniz Bölgesi'nde ağırlıklı olarak Gürcüler fındık ve çay hasadıyla, Azeriler ise Kars ve Ardahan'da büyükbaş hayvancılıkla uğraşmaktadır. İç Anadolu Bölgesi'ne gelen Kürt işçiler ise ağırlıklı olarak şeker pancarı hasadı yapmaktadır. Ancak Türkiye'deki Suriyelilerin durumuna gelince, hemen hemen tüm bölgelerde ve tarımın her alanında çalışmaları görülmektedir. Görsel olarak Kalkınma Atölyesi tarafından 2015 yılında çizilen haritalar (http-19) incelendiğinde mevsimlik tarım işçilerinin Türkiye'de tarımsal üretimde çalışma durumlarının anlatıldığı görülmektedir. Haritanın aşağıdaki sunulan kısmında ise Gürcistan'dan gelen mevsimlik tarım işgücünün Türkiye'deki Karadeniz Bölgesi'ne dağılımını göstermektedir.

Görsel 1. Türkiye'de mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan yabancı göçmen işçilerin geldikleri ülkeler (Kalkınma Atölyesi, 2015)

Haritada sunulduğu üzere Gürcistan uyruklu göçmen işçileri ağırlıklı olarak Karadeniz Bölgesi'ndeki Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun, Düzce, Doğu

Anadolu Bölgesi'nde Ardahan, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Batman, Marmara Bölgesi'nde Sakarya illerine gelmektedirler. Bunun dışında ise Gürcülerin çalıştıkları yerler olarak Ankara, Antalya, Adana ve Hatay illeri görülmektedir.

Yukarıda belirtilen işçilerin tarımsal faaliyetlerde çalışması, yalnızca bir tür ürün hasat etmeleri anlamına gelmez. Gürcü ve Azeri işçiler belli bir süreliğine gelip iş çıkışı memleketlerine dönerlerse Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Kürt işçiler için durum böyle değil. Kablay'ya (2018) göre, Kürt mevsimlik tarım işçileri yıl boyunca çeşitli faaliyetlerde bulunuyorlar. Onlar için mevsimlik çalışma nisan ayında başlar ve ekim ayında biter. Bu faaliyetler arasında şeker pancarı, patates, çilek vb. hasat bulunmaktadır. Fındık hasadına gelince, sınıflandırması dört gruba ayrılabilir farklı gruplar söz konusudur. İlk grup, kendi tarlalarında işçi çalıştırmayan bir grup insandır. Çoğunlukla kendi başlarına veya akrabalarının yardımıyla hasat ederler. İkinci grup, küçük arazilere de sahip olan yerel işçileri içerir. Ancak onlar (günübirlik) diğer insanların bahçelerinde günlük olarak çalışıyorlar. Üçüncü grup ise yabancı mevsimlik tarım işçileridir. Türkiye örneğinde bunlar Gürcülerdir. Sınıflandırmada dördüncü ve en kalabalık ise Arap, Türk ve Kürt kökenli Kürt mevsimlik tarım işçileridir (Kablay, 2018, s. 211-216).

Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Karadeniz illerinin işgücü piyasası araştırması üzerine 2017 yılında bir Gürcü STK tarafından yapılan bir araştırmaya göre, Gürcü göçmen işçilerin Türkiye'de 1-3 ayda istihdamı %54'e ulaşmaktadır. Türkiye'li işverenlerle yapılan görüşmeler sonucunda Gürcü göçmenlerin en çok çalıştıkları pozisyonlar belirlenmiştir. Sonuçlar şu şekilde dağılmaktadır: İlk sırayı fındık toplayıcı %17, ardından hasta bakıcı pozisyonu %13, bahçıvan 13%, yükleyici işçi 11% ve çay toplayıcı ise %6 (Intellect, 2017, s.15).

Bu araştırmanın bulgularına göre tek başına kırsal sektörde (fındık, çay, bahçecilik) çalışan Gürcü göçmen işçi sayısının 2017 verilerine göre 1,4 milyondan fazla olduğu söylenebilir. 2017 yılı verilerine göre Gürcistan nüfusunun 4 milyon kişi (http-20) olduğu düşünüldüğünde, yukarıdaki veriler oldukça büyük bir sayı oluşturmaktadır. Bu da Türk fındığı ve çayı üretiminde Gürcü işgücünün oldukça büyük bir işgücü olduğu anlamına

gelmektedir. Gürcistan örneğinde, bunu çalışabilen nüfusun oldukça büyük bir kaybı olarak düşünülebilmektedir.

Yiğit ve arkadaşlarının (2017) çalışmasında bahsedildiği gibi mevsimlik işçi sınıfı barınma, yemek, maaş, güvencesizlik, sigorta gibi her bakımdan en savunmasız ve ezilen sınıflardan biridir (Yiğit, Çiçek ve Öztürk, 2017). Doğal afetler ya da yapay ve/veya doğal olarak meydana gelen hastalıklar zaten ezilen bir toplumu daha da yoksullaştırmaya zemin hazırlamaktadır.

2.5.3.1 Gürcü mevsimlik tarım işçileri - barınma

Gürcü mevsimlik tarım işçileri çoğunlukla Türkiye'ye çalışmaya gruplar halinde gelmektedir. Barınmalar genellikle işverenden veya bir aracılardan rehberliğinde bulunmaktadır. Bazen bahçe sahibinin evlerinde de yaşamaktadırlar. Gürcü mevsimlik işçiler genellikle masrafları kendilerine ait olmak üzere kiralık bir dairede yaşamayı tercih etmektedir (Dedeoğlu, 2018, s. 42).

Sınıflandırmaya bakılırsa Gürcülerin bu sınıflandırmada daha iyi bir yerde oldukları söylemek mümkündür. Gürcülere karşı işverenlerin ve bahçe sahiplerin hem olumsuz hem de olumlu tutumları da söz konusudur. Bu tutumlardan dolayı ise zaten fakir ve yoksul sınıfların içinde daha alt sınıflarını yaratmaktadır.

Gürcü mevsimlik tarım işçileri çadırlarda yaşamamaktadırlar (Ulukan ve Cigerci Ulukan, 2011; Kablay, 2018). Çoğunlukla işverenin ayarladığı yerlerde toplanırlar. Ayrıca Gürcüler, tuvalet ve yıkanma yeri olmayan bir evi tutmazlar. Yerel işverenlerin Gürcü işçi çalıştırmasının temel nedenlerinden biri hijyen ve yaşam tarzıdır (Kablay, 2018, s. 219).

Gıdaya gelince, bu konuda çeşitli anlaşma türleri vardır. İşçiler ve bahçe sahipleri, gıda ve yaşamın sağlanması konusunda belirli koşullar üzerinde anlaşılırsa, yiyeceklerin tamamı bahçe sahibi tarafından karşılanacaktır. İkinci durumda, işçiler yiyecekleri gruplar halinde kendileri hazırlarlar. Bu nedenle gıdaların bozulması ve zehirlenmesi gibi durumlar gıda sorunlarından ayırt edilebilir. İkamet yeri ve iş yeri uzak olduğunda bu sorun sıklıkla

kendini gösterir. Kadınlarda tuvalet sorunu da ön plana çıkmakta. Tuvaletler genellikle işyerinden uzaktadır (Engin, 2017, s. 10-11).

Mevsimlik tarım işçilerinin çadırlarda yaşaması zaten zor, ancak korona virüsü sırasında ve sonrasında yaşam koşullarının büyük bir soru işareti olduğunu söyleyen Kalkınma Atölyesi'nin (2014) raporunda 13 metrekare alanda ortalama 5,9 kişinin yaşadığı belirtilmiştir. Ayrıca 10-12 kişinin konaklayabileceği kalabalık çadırlar da bulunmaktadır (Kalkınma Atölyesi, 2014, s. 87). Gürcüler genellikle çadırları bir yaşam seçeneği olarak görmezler. Ancak Karadeniz Bölgesi'nde çok sayıda Kürt kökenli mevsimlik tarım işçisi bulunmaktadır. Kürtlerin yarım yılını mevsimlik işlerde geçirdikleri göz önüne alındığında, aileleriyle birlikte hareket ediyorlar. Bu nedenle aileleriyle birlikte çadırlarda kalmayı tercih etmektedirler (Kablay, 2018, s. 214-220).

Bugün itibari ile korona virüsünün tüm dünyaya yayıldığı gerçeği ışığında hemen hemen her alanda oldukça fazla zarara yol açmıştır. Tarım bir istisna değildir. 2020'de binlerce Gürcü işçi Türkiye'ye gelemedi. Çadırlarda yaşayan Suriyeli ve Kürt işçiler gibi işçiler ise oldukça büyük bir tehlike içindeler. Yukarıda da bahsedildiği gibi 13 metrekarelik bir çadırda 10-12 kişinin konaklama, mesafe, dezenfeksiyon olmaması ve korona virüse karşı alınan tedbirlerin ne kadar koruma sağladığı bir tartışma konusudur.

2.5.3.2 Gürcü mevsimlik tarım işçileri – çalışma koşulları ve ücretler

Türkiye'de mevsimlik tarım işçileri, işin özelliklerine göre farklı mevsimsel aralıklarla çalışmaktadır. Örneğin, çay toplaması sezon boyunca birkaç kez yapılır. Mayıs'tan Eylül'e kadar. Fındık hasadı yaklaşık 40-45 gün sürer. Buna göre, çalışma süresi farklıdır. Ancak mevsimlik tarım işçilerinin esas çalışma saatleri günde ortalama 10-12 saattir (Kalkınma Atölyesi, 2016, s. 19-20).

Gürcü ve diğer etnik kökenli mevsimlik tarım işçileri arasında ücret farkı vardır. Gürcülerin, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan (bu araştırmaya göre ağırlıklı olarak Mardin, Urfa, Diyarbakır, Adıyaman İlleri) gelen yerli işçilerden daha fazla maaş aldıkları görülmektedir. Bu bağlamda Karadeniz kıyısındaki çay tarlalarında çalışan Gürcülerin haberlerde sıklıkla yer aldığını belirtmek gerekir. Özellikle korona virüsü döneminde Gürcü

işçilerin fındık ve çay toplamaya gelemediği zamanlar sıklıkla gündem olmuştur. İşverenlerden biri, Gürcü işçilerin Türkiye’de başlangıçta bu alanda en ucuz işçiler olduğunu, ancak zaman zaman bu işle ticaret yapmayı öğrendiklerini ve şimdi 200 lira günlük ücreti istediklerini belirtmektedir. Ancak 12 saat boyunca çalışıyorlar. Günde 300 TL’ye kadar kazanan işçiler bile var. Kürtler bu işi bilmiyorlar, ağırlıklı olarak yükleme işleriyle uğraşıyorlar. Çalışma saatleri açısından Gürcüler ve diğer işçiler yerel halktan daha fazla (yaklaşık 10-11 saat) çalışmaktadır (Ciğerci Ulukan & Ulukan , 2011, s. 20).

2.5.3.3. Gürcü mevsimlik tarım işçileri - sigorta

Karadeniz Bölgesi’nde çalışan mevsimlik tarım işçileri için bir diğer özel konu da sigortasızlıktır. Çalışma ortamlarının koşullarına bağlı olarak, genellikle nemli havalarda çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu genellikle sağlık sorunlarına yol açar. Ayrıca, işyerinde herhangi bir sağlık sorunu olması durumunda, çalışanların herhangi bir sağlık sigortasına erişimi yoktur. Kısacası böyle bir mekanizma bulunmamaktadır. Aynı zamanda önemli olan ikinci sorun ise vize sorunudur. Çoğunun çalışma vizesi yok, bu yüzden 90 gün boyunca turist olarak sınırı geçmek zorunda kalmaktadırlar (Engin, 2017; Kablay, 2018).

Sonuç olarak, Türkiye’nin Karadeniz Bölgesi’nde mevsimlik tarım işçisi olarak istihdam edilen Gürcü işçiler sigortalı değildir. Bu, öngörülemeyen durumlarda ve yardımın yerel veya bahçe sahipleri tarafından sağlandığı durumlar dışında çalışanın tüm tıbbi ve sağlıkla ilgili durumlardan sorumlu olduğu anlamına gelir.

Türkiye’de kırsaldan kentsel alanlara geçiş, artan kentleşme, kırsal nüfus azalması, kırsal alanların mekânsal olarak dönüşümüne katkıda bulunan nedenlerdir. Teknolojinin gelişmesi kuşkusuz bu süreçleri hızlandırmıştır. Bu alanlarda yaşayan yerleşimlerin tek geçim kaynağı tarım sektörüdür. Tarımsal faaliyetler bir bütün olarak buna bağlıdır. Sonuç olarak, kırdan kente göç tarım üzerinde büyük etki oluşturmuştur. Kırsal nüfus ve çalışabilen insan sayısı, başka bir deyişle, işgücü azalmaktadır (Güreşci, 2014). Bu sebepler tarım alanlarında yeni işçilerin aranmasına ve istihdam edilmesine yol açmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin farklı bölgelere göç ettikleri ve aylarca çalıştıkları Türkiye’deki kırdan kente göç dinamiklerin yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır. Kırdan yerli işgücünün gitmesiyle beraber alternatif işgücüne ihtiyaç duyulmaya başlamaktadır. Kapitalist tarımda bu ucuz

işgücü olarak mevsimlik tarım işçilerine talepler artmaktadır. Bundan dolayı ise kapitalist tarımından bahsedilecek olursa mevsimlik işçilerin daha düşük maliyetle daha fazla iş yapmaları anlamına gelmektedir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Tezin bu bölümünde çalışmada kullanılan sosyolojik araştırma ve örnekleme yöntemleri ile araştırma kapsamında seçilen örneklem özellikleri, veri toplama ve analiz süreci ele alınmaktadır.

Araştırma nitel olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi belirli bir konuyu daha derinlemesine incelenmesi için iyi organize edilmiş bir yöntemdir ve çeşitli olguları ayrıntılı ve derinlemesine araştırılmasını sağlamaktadır. Başka bir deyişle, bu yöntemde deneyimlerin ve duyguların en uygun ve kapsamlı şekilde anlatıp verileri toplanarak zengin bakış açısı ve açıklama sunulmaktadır (Naderifar, Goli, & Ghaljaie, 2017, s. 1). Araştırma amaçları ve hedefleri göz önünde bulundurarak günümüzde Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin Türkiye'ye gelişinin nedenleri, nerede ve hangi koşullarda çalıştıkları ve/veya yaşadıklarını derin bir şekilde incelemek adına nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, araştırmanın konusu ile ilgili zengin ve çeşitli bulgular sunma imkânları sağlayabilmektedir.

Üreticilere ulaşmak için sosyal medya (özellikle Facebook) üzerinde araştırmacı, Karadeniz Bölgesi'nde Gürcü mevsimlik tarım işçilerini araştıran bir çalışma olduğunu ve bunun kapsamında görüşmeler yapacağına dair çay ve fındık üreticilerinin sosyal grubuna katılmıştır. Araştırmaya katılmak isteyen kişilere ulaşıldıktan sonra kartopu tekniğiyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Nitel yöntemle planlanan bu araştırma Mayıs-Ağustos 2021 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Çay hasadı mevsim boyunca 3-4 kez hasat edilmekte; fındık hasadı sezonda sadece 1 ay sürmektedir. Bu doğrultuda görüşmeler, belirli aralıklarla Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde çalışan Gürcü mevsimlik tarım işçileri ve yerli üreticileriyle pandemi koşullarına uygun şekilde planlanıp gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada örneklem seçiminde kartopu örneklem kullanılmıştır. Kartopu örneklem tekniği, araştırılacak anakütlenin üyelerine zor ulaşıldığında, hedef özelliklere sahip nesnelere erişmenin zor olduğu ve araştırmacı tarafından oluşturulmuş örneklem çerçevesinin çok sayıda bireyi içermediği durumlarda, seçim sürecinde katılımcıların herhangi bir listesi bulunmadığında ve insanlar arasında olan ilişki ağını irdelemek için kullanılan bir örnekleme yöntemidir (Karadoğan Donuk & Karadoğan Donuk, 2010; Göncü Savran, 2017; Naderifar, Goli, & Ghaljaie, 2017). Kartopu örnekleme incelenecek popülasyondan herhangi bir üye ile iletişim kurulmakta daha sonra temas kurulan kişinin yardımıyla diğer kişiyle bağlantı kurulur ve böylece zincirleme bir reaksiyonla seçim

çerçevesi büyümektedir. Bu zincirleme süreç, veriler zenginleştirilene kadar devam etmektedir (Tsuladze, 2020, s. 21-22). Örnek verilecek olursa, kartopu yöntemi, örneğin etnik azınlıklar gibi sayısal olarak küçük sosyal gruplarla kullanılmaktadır ve araştırma sürecinde hedef kitlesine kolay bir şekilde ulaşmaya sağlamaktadır. Bu özellik bu örnekleme yöntemin güçlü tarafı olmaktadır (Gönç Şavran, 2017, s. 156).

Kartopu örnekleme yöntemi zamanda uzatılan bir süreç değildir. Daha az önyargı riskinin olduğu homojen bir popülasyon söz konusu olduğunda uygun bir yöntemdir. Homojen olmayan gruplarda, bu örnekleme yönteminin hata riski daha yüksektir (Naderifar, Goli, & Ghaljaie, 2017, s. 2). Bunun nedeni, mevcut araştırmanın, her yıl aynı mevsimde aynı ülke ve bölgeye taşınan Gürcü mevsimlik tarım işçileri başta olmak üzere, hem hedefler hem de etnik köken açısından homojen insanların birliğini temsil etmesidir. İncelenen bireyler ya da gruplar homojen bir nüfusu oluşturduğundan ve Karadeniz Bölgesi'ndeki mevsimlik Gürcü işçi sayısının fazla olmasının yanı sıra aralarında akraba, arkadaş vb. bağlantıları olması nedeniyle bu örnekleme tekniği uygun seçenek olarak ortaya çıkmaktadır.

Daha zengin, derin sonuçlar alabilmek ve mümkün olduğunca gerçekçi cevaplar elde edebilmek için bu çalışma kapsamında iki çalışma grubu belirlenip derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu araştırmaya katılan insanlar etnik olarak Gürcüler ve Türkiye'ye Karadeniz Bölgesi'ne çay, fındık ya da her ikisine de gelen sürekli ya da bir süreliğine bu sektörde çalışmış olan mevsimlik tarım işçileridir. Gündemde olan korona virüsü salgınından dolayı kapatılan sınırlar mevsimlik işçilerin gelmelerini engellemiştir. Ayrıca bütün salgın önlemleri göz önünde bulundurularak görüşmeler çevrimiçi olarak yapılmıştır. Araştırma sürecinde işçiler ve üreticiler toplam yaklaşık 40 katılımcı ile görüşmeyi planlanmıştır ancak hem pandemi koşulları nedeniyle Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin gelememeleri ve genel olarak bu gruba ait olan bireylerin araştırmalara önyargılı olduklarından toplam 18 kişi (14 erkek, 4 kadın) ile görüşme yapılabilmektedir. Sunulan sınırlılıklar göz önünde bulundurularak Gürcü mevsimlik tarım işçilere ulaşabilmek için 2 farklı yol çizilmiştir:

1. Sosyal medyada hem Gürcülerin hem de Türkiye'de yaşayan Gürcü kökenli bireyler tarafından oluşturulan gruplara dahil edilerek katılımcılara ulaşmak.
2. Akrabalar, tanıdık ağları kullanarak ulaşmak.

Bu araştırma kapsamında Facebook Messenger (Zoom uygulaması yeni olduğu için kullanmayı bilmeyen katılımcılar için uygun bir yol olmuştur), Zoom uygulaması ve telefon görüşmeleri gerçekleştirilmiştir (Tablo 2.' de detaylarıyla sunulmuştur).

Tablo 2. *Katılımcılara ulaşım yolları*

Gürcü mevsimlik tarım işçiler	Toplam
Facebook Messenger	11
Zoom Uygulaması	3
Telefon Görüşmeleri	4

Diğer yandan Gürcü mevsimlik tarım işçilerini çalıştıran ve istihdam etmeye yardımcı olan Karadeniz Bölgesi'ndeki çay ve fındık üreticisi olan yerel vatandaşlarıyla derinlemesine görüşme yapılmıştır. Üreticilerin kitlesine ulaşmak için “fındık üreticileri”, “çay üreticileri” gibi anahtar sözcüklerle internet üzerinden arama yapılmıştır. Arama sonuçlarından sosyal medyada özellikle Facebook üzerinden Karadenizli üreticilerin ve bu konular kapsamında oluşturulan gruplar ortaya çıkmıştır. Facebook uygulamasındaki grubun aktif bildirimlere sahip olması sayesinde hem fındık hem de çay üreticilerinden aktif olan gruplar seçilmiştir. Bir sonraki adım olarak Facebook üzerinde araştırmacı tarafından Karadeniz Bölgesinde Gürcü mevsimlik tarım işçilerini araştıran bir çalışma olduğunu ve bunun kapsamında görüşmeler yapıldığına dair ilan, çay ve fındık üreticilerin sosyal grubunda paylaşılmıştır. Araştırmaya katılmak isteyen kişilerin iletişime geçtikten sonra kartopu yöntemiyle derinlemesine görüşmelere devam edilmiştir. Bu çalışma grubunun belirlenmesi ve görüşmeler yapılması araştırma konusunun sadece tek taraflı değil, iki tarafından da değerlendirmesine imkân vermektedir. Dolayısıyla çay ve fındık üreticileriyle görüşmeler de dikkate alınmıştır. Görüşmelere katılan bireyler için konum olarak Karadeniz Bölgesi belirlenmiştir. Bunun sebebi ise bu bölgede Gürcü mevsimlik tarım işçileri ile uzun süreli etkileşimde bulunulmasıdır.

Facebook uygulamadaki üreticilerin 3 sosyal grubunda ilan paylaşılmıştır. Çalışma kapsamında 6 grup: “Fındık Üreticisi Grubu”, “Gürcüler, Çveneburiler”, “Çveneburi Gürcüler Gürcü Ailesi”, “Çay Üreticileri Grubu”, “Çay Müstahsilleri”, “Gürcü Dostlarının”

içerikleri gözlemledikten sonra sadece “Fındık Üreticisi Grubu”, “Çay Müstahsilleri”, “Gürcü Dostları” seçilmiştir. Bu grupların seçilme nedeni ise diğer gruplardan daha aktif olmasıdır.

Tablo 3. Yerli üreticilere ulaşım yolları

Belirlenen Facebook Grupları	Toplam
“Çay Müstahsilleri”	4
“Fındık Üreticisi Grubu”	2
“Gürcü Dostları”	2

Bu gruplardan katılımcıların isteklerine bağlı olarak görüşmeler Messenger ve/veya telefon aracılığıyla toplam 8 erkek üretici ile gerçekleştirilmiştir. Bu üreticilerden hepsi ya daha önce Gürcü mevsimlik işçilerle çalışmıştır ya da halen çalışmaktadır.

3.3.Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, tamamen yapılandırılmış bir görüşme türünden daha uygundur. Araştırmacı, önceden planladığı sorular sorarak araştırma için faydalı ve yararlı bilgiler elde etmeye çalışmakta aynı zamanda görüşme sırasında, araştırmacıya, katılımcının cevaplarına bağlı olarak, görüşme formunda var olmayan soruları sorma fırsatı vermektedir. Bu noktada, çeşitli bilgiler alma olasılığını daha da artırmaktadır (Türnüklü, 2000, s. 547).

Bahsedildiği üzere her yıl Gürcü mevsimlik tarım işçileri çalışmak için Türkiye'ye gelmektedir. Bu olgu yeni olmaması sebebiyle onlarca yıldır geçerlidir. Yarı yapılandırılmış görüşme, kendine has özellikleri ile görüşme sürecinde soru olmayan soruların sorulmasını mümkün kılmaktadır. Görüşmeye katılanların cevaplarına paralel olarak, bilgileri netleştirmek veya daha derinlemesine incelemek için ekstra sorular sormak mümkündür. Bu çalışmada, Gürcülerin Türkiye'deki hem demografik hem de çalışma ve yaşam koşullarını, Türkiye'ye geliş nedenlerini ve Türkiye vatandaşları ve Gürcülerin tutumlarını ölçen 60 sorudan oluşturulan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formundaki sorular ve elde edilen bulguların tamamı Gürcü dilinde olup analiz için Türkçeye çevrilmiştir.

Üreticiler için soru formu 27 temel sorudan oluşmaktadır ve demografik bilgileri dahil olmak üzere, genel olarak ne iş yaptıkları, Gürcüleri nasıl ve hangi koşullarda çalıştıklarını ve bu konuda genel bakış açılarının ne olduğunu kapsamaktadır.

Mülâkat sırasında, görüşmeye katılan kişiye araştırmanın içeriği hakkında bilgi verilmiş olup dilediği zaman görüşmeye katılmayı reddetme hakkı sunulmuştur. Bilgilerin gizliliğinden araştırmacının kendisi sorumludur. Ses kaydına gelince, elbette, her katılımcının arzusuna bağlı olup Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin 18 kişiden sadece 13'ü ses kaydedilmesine izin vermiştir. Diğer 5 kişinin görüşmeleri not alarak değerlendirilmiştir. Üreticilerden oluşan 8 katılımcıdan demografik bilgilerini vermek ve seslerinin kayıt altına alınmasını istemeyen 2 kişi olmuştur. İşçilerle derinlemesine görüşmeler 9–29 dakika, üreticilerle ise 15 – 45 dakika aralığında devam edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırmada, veri işleme sürecinde birkaç aşama dikkate alınmaktadır. Bunlar deşifre, kodlama, araştırmacı günlüğü yazımı ve kategoriler oluşturulmasıdır (Çelik , Başer Baykal, & Kılıç Memur, 2020, s. 384). Bu çalışma, yarı yapılandırılmış bir görüşme kullanılan nitel bir çalışmanın parçası olarak yürütüldüğünden, araştırma analiz süreci yukarıdaki aşamalar dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Veri analizi sürecinde, elde edilen sonuçların detaylı ve kolay bir şekilde analiz edilebilmesi için toplanan veriler birkaç aşamaya ayrılmıştır. İlk aşamada, ses kayıtlarında sunulan verilerin deşifresi olup Gürcüce cevaplar Türkçeye çevrilmiştir. Bir sonraki adım bilgileri kodlamaktır. Başka bir deyişle, ikincil kodların toplandığı ve ilgili bilgilerin içlerinde birleştirildiği ana kodlar ayrılmıştır. Daha sonra araştırmacının araştırma sürecinde günlüğüne not aldığı veriler, kategoriler ve kavramlar hakkında yaptığı yorumları analiz etmektir. Son aşama, analiz ve sonuçlar bölümünde ayrıntılı olarak ele alınan kodlanmış verilerin analiz edilmesi ve tematik kategorilerin ayrılması aşamasıdır. El yazısıyla yazılan görüşmelerde, bilgilerin kendisi zaten not alındığı için deşifresine gerek duyulmamıştır. Üreticilerden Türkçe alınan cevaplar analiz edilirken çevrilmek hariç bütün aşamaları adım adım geçmiştir.

3.5. Geçerlilik ve Güvenilirlik

Nitel araştırmalarda nicel araştırmalardaki güvenilirlik ve geçerlilik güven duyulabilirlik (trustworthiness) kavramı ile açıklanmaktadır ve bu bağlamda inandırıcılık, aktarılabilirlik, bağlanabilirlik ve doğrulanabilirlik ölçütleri ile sağlanmaktadır (Kümbetoğlu, 2020, s. 102). Nitel olarak desenlenen bu araştırmada araştırmacının hem işçiler hem de üreticiler için güvenilir bir ortam oluşturulmuş ve inandırıcılık temelinde araştırmada ilerleme kaydedilmiştir. Katılımcıların kimlikleri korunmuş ve mülâkatlarla ilgili her türlü isteklerinin dikkate alındığı bir ortamsağlanmıştır. Derin ve detaylı verilerin toplanması için sorularda katılımcılar için istenmeyen konulara değinilmemiştir. Araştırmanın her aşamasında danışman, meslektaş ve alandan çeşitli katkı sunmuş kişilerle görüşülmüş ve bu anlamda bağlanabilirlik ilkesi sağlanmıştır. Araştırma sonuçları benzer özellikler gösteren öteki sosyal çevrelere aktarılabilmesi için aktarılabilirlik ilkesi de sağlanmıştır. Verilerin kaybolmaması adıyla hem ses kaydı hem de not alma tekniğı aracılığıyla bilgileri kaydedilmiştir. Gürcistan uyruklu katılımcıların söylediklerinin anlamını kaybolmaması için Türkçe'ye dediklerine göre çevirilmiştir. Gürcü mevsimlik tarım işçileriyle ilgili yapılan araştırmalarında kullanılan görüşme formları da dikkate alınarak ve araştırmacının hem Gürcü hem de Türk diline hakim olmasından dolayı görüşmelerde herhangi bir sorun yaşanmamıştır. Son olarak araştırmacının kişisel değerleri ve kuramsal bakış açısı araştırma bulgularını çarpıtacak şekilde ya da verileri bozacak şekilde ele alınmadığı için doğrulanabilirlik ilkesi de gözetilmiştir. Bu ölçütler çerçevesinde güven duyulabilirlik sağlanmıştır.

4. ARAşTIRMA BULGULARI VE TARTIşMA

Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'ne çay ve fındık hasadını yapmaya gelen Gürcü mevsimlik tarım işçileri incelenen bu çalışma analiz esnasında birkaç paragrafa bölünmüştür. Bu bulguları içeren alt bölümler, Gürcülerin Türkiye'de çalışmaya başlamanın temel nedenleri ile Gürcistan'daki faaliyetleri ve yaşamı hakkındadır. Ayrıca Türkiye'deki iş süreçleri, çalışma saatleri ve ücreti, barınma, sağlık, beslenme koşulları irdelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarından biri, Türkler ve Gürcüler arasındaki kültürel farklılıkları ve benzerlikleri ve bu kültüre dayalı ilişkilerdir. Bu araştırmanın bulgularının tahlil etme

sürecinin önemli sonuçlarından biri, Gürcü mevsimlik işçilerin Almanya ile Gürcistan arasında imzalanan yasal mevsimlik istihdam sözleşmesine ve Almanya'da istihdama yönelik tutumlarıyla beraber gelecekteki beklentileridir. Tüm araştırmanın planlanması ve literatürün taranması sürecinde hiçbir yerde fark edilmediği söylenebilecek bu araştırmanın en ilginç ve beklenmediği sonucuna gelince, Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin arasında aşçılığın ortaya çıkması ve bir Gürcü kadının istihdam edilmesi görülmektedir. Yukarıdaki konuların tümü, analiz bölümünde ayrıntılı şekilde yer almaktadır.

4.1. Demografik Bilgiler – Gürcü Mevsimlik Tarım İşçiler

Bu bölüm, Gürcistan'daki Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin demografik bilgileriyle birlikte memleketindeki yaşamı ve durumu ile Türkiye'de işe başlamalarının sebeplerine odaklanmaktadır. Diğer bir deyişle, çalışmanın bu kısmında Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin Türkiye'de iş aramaya sevk eden sosyo-ekonomik nedenler ortaya çıkmaktadır.

Araştırmaya katılanlar Gürcistan vatandaşlarıdır ve katılımcıların hiçbirisi başkent Tiflis'te yaşamamaktadır. Görüşme yapılan mevsimlik tarım işçilerinin yaşları 26 – 44 arasında değişmekte ve Gürcistan'ın farklı bölgelerinden gelmektedir. Araştırmaya 14'ü erkek, 4'ü kadın olmak üzere toplam 18 mevsimlik işçi katılmıştır. Görüşmeye katılan işçiler eğitim düzeyi açısından benzerdir. Erkek katılımcıların 13'ü sadece lise mezunu ve dönemlik işlerde çalışmaktadır. Mülâkatlara katılan kişilerden 3'ü (İ1, İ7, İ13) hariç hepsi evlidir. Evli kişilerden (15 katılımcı) ise iki kişinin çocukları yoktur. Görüşmelere katılanların geliri, sahip oldukları arazinin ekimine ve mevsimlik işçiliğe bağlıdır. Bunun istisnası, bir kozmetik firmasında çalışan iki kadındır (İ8, İ15). Ancak çalıştıkları yerde ücret verilmesi kazanacağı işe dayalıdır. Katılımcıların meslekleri oldukça farklıdır. 18 katılımcıdan sadece 4 kişi meslek sahibi ve bu 4 kişiden 3'ü kadındır. Diğerleri liseden sonra eğitim görmemiştir. Kalan 4 kişi kendi mesleklerinde istihdam edilmemektedir.

Kadınların ise 3'ü üniversite mezunu ancak şu anda mezuniyetleri ile ilgili mesleklerde çalışmamaktadır. Bu alanda yazılan literatürde Türkiye'ye göçüp çalışan insanların eğitim seviyesinin düşük olduğu iddia edilmektedir (ICMPD, 2014, s. 102; Ulukan & Cığerci Ulukan, 2018, s.108) Ulukan ve Cığerci Ulukan (2018) tarafından Doğu

Karadeniz’de Gürcü işçiler üzerine yapılan çalışmada mevsimlik işlerine gelen Gürcülerin eğitim seviyeleri şu şekilde açıklanmaktadır: Görüşülen katılımcıların “%49’u lise ya da meslek lisesi, % 38’i lise altı, % 13’ü yüksek öğrenimden mezun olmuştur” (Ciğerci Ulukan & Ulukan, 2018, s. 108).

Bu araştırmaya katkı sağlayan katılımcıların eğitim düzeyleri ve katılımcı profilleri Tablo 4 ile sunulmaktadır:

Tablo 4. *Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin profilleri*

Gürcü mevsimlik	Cinsiyet	Yaş	Medeni durumu	Eğitim
Tarım işçileri				
Katılımcı İ1	Erkek	35	Bekar	Lise mezunu
Katılımcı İ2	Erkek	43	Evli	Lise mezunu
Katılımcı İ3	Erkek	42	Evli	Lise mezunu
Katılımcı İ4	Erkek	45	Evli	Lise mezunu
Katılımcı İ5	Erkek	30	Evli	Lise mezunu
Katılımcı İ6	Erkek	34	Evli	Lise mezunu
Katılımcı İ7	Erkek	39	Bekar	Lise mezunu
Katılımcı İ8	Kadın	42	Evli	Terzi
Katılımcı İ9	Kadın	35	Evli	Tıp Fakültesi Mezunu
Katılımcı İ10	Kadın	33	Evli	Lise mezunu

Tablo 5. (Devam) *Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin profilleri*

Gürcü mevsimlik	Cinsiyet	Yaş	Medeni durumu	Eğitim
Tarım işçileri				
Katılımcı İ11	Erkek	44	Evli	Makine mühendis
Katılımcı İ12	Erkek	39	Evli	Lise mezunu
Katılımcı İ13	Erkek	26	Bekar	Lise mezunu
Katılımcı İ14	Erkek	39	Evli	Lise mezunu
Katılımcı İ15	Kadın	35	Evli	Eczacı
Katılımcı İ16	Erkek	43	Evli	Lise mezunu
Katılımcı İ17	Erkek	40	Evli	Lise mezunu

Türkiye'ye çay ve fındık toplamaya gelen işçiler ağırlıklı olarak Gürcistan'ın İmereti, Samegrelo ve Adjara bölgelerinden gelmektedir. Araştırmaya İmereti Bölgesi'nin iki Chiatura ve Kutaisi şehrinden toplam 8 kişi, Samegrelo Bölgesi'nin Martvili şehrinden de 8 kişi ve Adjara Bölgesi'nin Batum şehrinden ise 2 kişi katılmıştır. Aşağıdaki tablo (Tablo 5.) araştırmaya katılan Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin Gürcistan'daki bölgelere göre dağılımını göstermektedir:

Tablo 6. *Gürcistan'daki bölgelere göre dağılımı*

Bölgeler, Şehirler	Toplam
Samegrelo Bölgesi, Martvili	8
İmereti Bölgesi, Chiatura	6
İmereti Bölgesi, Kutaisi	2
Adjara Bölgesi, Batum	2

Katılımcılar Tablo 5'ten de anlaşılabacağı gibi farklı bölgelerden gelmektedir. Başkent Tiflis'ten göç eden katılımcı bulunmamaktadır. Bu araştırmanın bulguları ile Avrupa Eğitim Vakfı (2013) tarafından hazırlanan bir çalışmanın bulguları benzeşmektedir. Bu noktadan hareketle genel olarak Tiflis'te yaşayan nüfus göç etmemektedir. Göç eğiliminin Tiflis dışında kalan bölgelere ait bir özellik olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (ETF, 2013, s. 28). Cinsiyetin dağılımı dikkate alınırsa Türkiye'deki mevsimlik tarım işlerine kadınlardan ziyade erkekler katılmaktadır. Bu durum çay sektörünün cinsiyete dayalı bir iş bölümü olarak dönüşmesine işaret etmektedir (Karaçimen & Değirmenci , 2019, s. 83). Ayrıca konumlarına göre Türkiye'ye giriş daha çok Adjara bölgesindeki Batum şehrinden gerçekleşmektedir. Bunun temel nedeni ise Türkiye'nin sınırına yakın olmasıdır. İmereti bölgesindeki Kutaisi şehri de ikinci konum olarak ortaya çıkmaktadır. Başkent Tiflis'ten gelen işçilere nadiren rastlanmaktadır. Bu çalışmanın bulgularının birisine göre Türkiye'ye Gürcistan'ın daha çok kırsal bölgelerinden göç ettikleri tespit edilmiştir (Ciğerci & Ulukan, 2018, s. 107).

Özetle, yapılan araştırmaya ve alanyazındaki veriler değerlendirildiğine Türkiye'de mevsimlik işlerde çoğunlukla Gürcü erkeklerin istihdam edildikleri, çalışmaya göç eden nüfusun eğitim seviyesinin düşük olduğu ve daha çok kırsal bölgelerden çalışmak için Türkiye'ye göç ettikleri ortaya konmuştur.

Mevsimlik tarım işçileri üzerinde yapılan çeşitli makaleler ve çalışmalar tarandıktan sonra bu işgücünün başka bir yere, bölgeye, şehre, ülkeye vb. göç etmeleri farklı sebeplerden kaynaklandığı tespit edilmektedir. Bu nedenlerden en önemlisi kendi ülkelerinde ya da yaşadıkları konumlarda var olan zor sosyal ve ekonomik şartlardır. Kendi memleketindeki mevcut şartlardan kaynaklanan iş arayışları Türkiye'ye mevsimlik işlere başlamalarına neden olmaktadır. Bu çalışmada sunulan bulgulara göre Gürcü mevsimlik tarım işçileri çay ve fındık hasadı için hedef bölgeleri Rize ve Ordu illeridir. Tablo 6 ile Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin iş türlerine ve çalıştığı bölgelere göre dağılımı verilmektedir.

Tablo 7. *Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin iş türlerine ve çalıştığı bölgelere göre dağılımı*

Gürcü mevsimlik tarım işçileri	Çay	Fındık	Aşçı	Bölge
Katılımcı İ1	+	-	-	Rize
Katılımcı İ2	+	-	-	Ordu
Katılımcı İ3	+	+	-	Ordu
Katılımcı İ4	-	+	-	Ordu
Katılımcı İ5	+	+	-	Rize/ Ordu
Katılımcı İ6	-	+	-	Ordu
Katılımcı İ7	+	+	-	Rize/ Ordu
Katılımcı İ8	+	-	-	Rize

Tablo 8. (Devam) *Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin iş türlerine ve çalıştığı bölgelere göre dağılımı*

Gürcü mevsimlik tarım işçileri	Çay	Fındık	Aşçı	Bölge
Katılımcı İ9	+	-	-	Rize
Katılımcı İ10	-	-	+	Ordu
Katılımcı İ11	+	-	-	Rize
Katılımcı İ12	+	+	-	Ordu
Katılımcı İ13	+	-	-	Rize
Katılımcı İ14	+	-	-	Ordu
Katılımcı İ15	+	-	-	Rize

Katılımcı İ16	+	-	-	Ordu
Katılımcı İ17	+	-	-	Ordu
Katılımcı İ18	+	-	-	Ordu

Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin iş türlerine ve çalıştığı bölgelere göre dağılımına ilişkin Tablo 6'daki bilgiler sayısal olarak gösterilirse şu şekilde olacaktır: Elde edilen bulgulara göre Gürcistan'dan çalışmaya sadece Rize'ye 6 kişi, sadece Ordu'ya 10 ve her ikisinden de toplam 2 kişi olmak üzere gelen işçiler olmuştur.

Tablo 9. *Türkiye'deki bölgelere göre dağılımı*

Bölgeler	Toplam
Sadece Rize	6
Sadece Ordu	10
Rize ve Ordu	2

Katılımcıların demografik verileri temel gelir kaynağının çay ve fındık toplamayı içeren mevsimlik faaliyetlerinin olduğunu göstermiştir. STK Intellect'in 2017 yılda yapılan "Türkiye Cumhuriyeti Karadeniz Bölgesi İlleri İşgücü Piyasası Araştırması" isimli çalışmanın sonuçlarından birine göre, çalışanların en fazla istihdam edildiği alanlar tarım (%31,8) sektörüdür. Bu faaliyetler fındık ve çay toplama, yükleme, bahçe işleri ve genellikle yapılacak işin mevsimselliği ile karakterize edilen pozisyonları içermektedir (Intellect, 2017, s. 22). Benzer şekilde Gürcistan'dan çalışmak amacıyla göç eden insanlar ağırlıklı olarak tarım alanda mevsimlik tarım işçisi olarak ve ayrıca inşaat ve ev hizmetleri sektöründe istihdam edilen işçiler olarak nitelendirilebilmektedir (ICMPD, 2014, s. 102-103).

Gürcüler Türkiye'ye genel olarak çay ve fındık hasadı için mevsimsel olarak belirli bir zamanda gelmektedirler. Araştırma esnasında ortaya çıktığı gibi katılımcılar genel olarak çay ve/ veya fındık toplamaya gelmektedirler. Görüşme yapılan kişilerden sadece çay toplamaya 11 katılımcı, sadece fındık hasadına gelen 2 kişi, aynı zamanda hem çay ve hem fındığa gelen 4 kişi ve katılımcılardan 1 kişi aşçı olarak gelmektedir. Aşağıdaki tabloda katılımcıların hangi mevsimlik işlere katıldıkları gösterilmektedir:

Tablo 10. Türkiye 'de Mevsimlik İşlerine göre Gürcü işçilerin dağılımı

Mevsimlik işleri	Toplam
Sadece Çay	11
Sadece Fındık	2
Çay ve Fındık Birlikte	4
Aşçı	1

Gürcü mevsimlik işçilerin yaptıkları mevsimsel işler sadece çay ya da fındık hasadından ibaret değildir. Katılımcılardan bir kadın gürcü mevsimlik tarım işçileri için aşçı olarak istihdam edilmiştir:

“Bir kere Türkiye’de Ordu’da aşçı olarak bir kere de İstanbul’da bir fabrikada çalıştım. Fındık ve çay toplama işlerine hiç katılmamıştım. Ordu’da aşçıyken işçilere yemek yapıyordum. Kocamla birlikte gelmiştik biz. Bizi tutan ev sahibi bana günlük ödeme olarak ücret veriyordu. Günde 9 saat çalışıp 1 saat mola veriyordum. Yemek için malzemeler getiriyorlardı ve ben de 30 kişilik yemek yapıyordum. Masayı temizlemek, ortalığı toplamak, bulaşıkları yıkamak vb. görevime dahildi. Çalışmamdan memnun kaldılar. Bazı şeylerden memnun olmadıkları bir durum olmamıştı. Yaptıklarımı beğeniyorlardı” (İ10, Aşçı, Martvili).

Görüşme yapılan kişiler eskiden sadece çay veya fındık hasadına değil ayrıca çay işleri yokken odun toplama, inşaat sektöründe yükleme yapma gibi işlerde de çalışmışlardır. Bir erkek katılımcının birine göre İstanbul gibi büyükşehirlerinin bahçeleri yeşillendirme faaliyetlerine de işçi olarak çalıştığını belirtmektedir:

“İstanbul’da yeşillendirme faaliyetlerini yapıyordum. Benim için zorlaştıran herhangi bir durum olmadı ya da zorluktan dolayı iş yapamadığımı hatırlayamıyorum. Durumum iyidi ve iyi koşullarda çalışıyordum. 6 yıl İstanbul’da Zeytinburnu’da aynı adamla çalıştım ve hiç değiştirmemişim. Her şey kendi tarafından ayarlanmıştı ve ev tutmama gerek kalmamıştı. Rahat şartlar olmasaydı çalışamazdım... Günde 12 saat çalışıyordum. Molalar sayılmazsa çalışma süresi muhtemelen 10,5 saat olurdu. İşe sabah saat 8’de gidiyorduk. Koşullar güzeldi, hem çalışma saatleri hem de maaş düzgün bir şekildeydi” (İ2, Çay işçisi, Martvili).

Diğer bir erkek katılımcı da odun toplayıcı olarak çalıştığını şu şekilde anlatmaktadır:

“Biz sürekli aynı bahçe sahibinde durmuyoruz çünkü bazılarının bahçesi 2-3 günlük içinde toparlayabiliyoruz, hatta bir kere sabahtan başladık ve öğlene kadar bile topladık. Bazıların daha

büyük bahçeleri var ve bir süreliğinde orada kalıyoruz. Dolayısıyla her zaman işimiz yok. Şimdi artık tanıdık buraları ama eskiden iş bulmaya zorlanıyorduk. Ben mesela ne bulursam çalışıyorum ama tabi bildiğim iş yapmayı tercih ederim. Bir kere odun topladım para karşılığında ama çok zordu. Hem de ıslanmış ve ağır olmuş. O günden sonra böyle bir işe katılmayacağıma karar verdim. Ama bazen iş bulmak çok zor oluyor o yüzden öyle ağır işleri de yapıyoruz” (İ11, Çay İşçisi, Batum).

Bu işler kendileri tarafından mevsimsel iş olarak algılanmaktadır. Karadeniz Bölgesi’ne gelen bu işçiler bu tür yerlerde istihdam ettikleri dışında açılılık, odun toplama, yeşillendirme faaliyetleri ve özellikle çay hasadında çay toplamakla birlikte yükleme işleri de yapmaktadırlar. Bir Gürcü mevsimlik tarım işçisinin anlattığına göre çay bahçelerinde iş bulamadıkça fındık toplamaya gittiğini belirtmiştir:

“Ben Ordu’da hem çay hem de fındık toplamaya gidiyorum. Genel olarak iş zordur. Fındık toplamaktan ziyade çay toplamak daha enerji gerektiriyor. Ayrıca ben belirli saatlerle çalışmıyorum. Mesela ne kadar toplanırsa ona göre maaş alıyorum. Öyle olunca da hem çay hem de fındıkta çalışıyorum. Dolayısıyla ne kadar fazla çalışırsam o kadar fazla ücret alabilirim. Fındık toplamada çalışmakta fayda var çünkü belki az çalışırsın ama çaydan daha fazla kilo toparlarsın. Çay bahçelerinde iş bittikten sonra bazen hemen iş bulamıyorum o yüzden fındığın mevsimi de olduğu için fındık toplamaya gidiyorum. Orada iş bitince de geri çay bahçelerine dönüyorum” (İ13, Çay/ fındık işçisi, Martvili).

Bunun dışında Gürcü mevsimlik tarım işçileri Türkiye’de ne tür iş yaptıklarını şu şekilde belirtmişlerdir:

“Ben kocamla ve akrabalarımınla birlikte Rize’ye çay toplamaya gitmiştim. Ben sadece çay topluyordum. Yükleme işlerini ben yapmıyordum çünkü kocam ve dayım vardı orada. Ben toplayınca onlar bahçeden taşıyıp yükleme işleri yapıyorlardı. Onlar olmasaydı bu işleri yapmak mecburen bana düşerdi. Bazen çayı taşıyan erkeklere bakıp üzül müştüm çünkü gerçekten çok ağır yük taşıyorlar. Bunu yapan kadınları da görmüştüm. Genelde öyledir: senin topladığın çay sen kendin taşırsın, kimse yardım etmez. Ama kocam ve dayım orada olunca benimkini de onlar taşıdılar” (İ18, Çay işçisi, Chiatura).

Bu araştırma kapsamında elde edilen bilgileri göz önünde bulundurduğunda birkaç sonuç ortaya çıkıyor: Gürcü mevsimlik tarım işçileri Gürcistan’dan ağırlıklı olarak Türkiye’nin Ordu ve Rize illerinde çay ve fındık hasadına gelmektedirler. Göçmen işçilerin çay ve fındık işlerine öncelik verdikleri ve diğer işler olarak kendiler tarafından mevsimlik iş olarak algılandığı odun toplama, açılılık, yeşillendirme gibi faaliyetleri sadece yedek iş

olarak görmektedirler. Bu tür işler mevsimlik tarım işleri yani çay ve fındık hasadında iş bulamayınca yaptıkları faaliyetler olarak belirmiştir.

4.1.1. Demografik Bilgileri – Yerli Türkiye’li Çay ve Fındık Üreticiler

Daha önce belirtildiği üzere Gürcü mevsimlik tarım işçileriyle beraber Türkiye’deki yerli çay ve fındık üreticileri de bu araştırmanın odağındadır. Çalışmaya katılan Karadeniz Bölgesi’nde yaşayan yerli üreticilerin hepsi, toplam 8 kişi olmak üzere erkektir. Hepsi ya çay ya da fındık tarlalarıyla uğraşmaktadır. Üreticilerden 4 kişi Rize’de, 2 kişi Samsun’da, birer kişi Trabzon ve Düzce illerinde yaşamaktadır. Ayrıca bu katılımcılardan 5 kişi çay üreticisidir, 3 kişi ise fındık üretimine dahil olmaktadır.

Tablo 11. Yerli üreticilerin demografik bilgileri

Üreticiler	Çay	Fındık	Bölge
Ü1 Üretici	+	-	Rize
Ü2 Üretici	+	-	Trabzon
Ü3 Üretici	-	+	Samsun
Ü4 Üretici	-	+	Samsun
Ü5 Üretici	+	-	Rize
Ü6 Üretici	+	-	Rize
Ü7 Üretici	-	+	Düzce
Ü8 Üretici	+	-	Rize

Araştırma kapsamında Karadeniz’deki çay ve fındık yerel üreticilerinden toplam 8 erkekle görüşülmüştür. Bulgulara göre, katılımcılarının tamamı fındık veya çay üreticisi olmakla birlikte, faaliyetleri, yıllık ürün miktarı, fiyatı ve devletten aldıkları yardımlar hakkında ayrıntılı olarak konuşmaya istekli değildiler. Ancak Kautsky’nin köylülük kavramını kullanarak, üreticilerin mevcut faaliyetlerini karakterize etmek ve tanımlamak oldukça mümkündür. Kautsky’nin görüşleri kapitalizm sürecinde sermayenin, tarımı ve üreticileri hangi ve nasıl mekanizmalarla bağladıkları ve kendi hakimiyet altında aldığına odaklanmaktır (Aydın, 2018, s. 40). Aslında Kautsky’nin düşünceleri göz önünde bulundurularak köylülüğü küçük meta üreticisi olarak algılamak gerekmektedir ki bunun esas nedeni kapitalizmin niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Kapitalizmin yönettiği pazarın

sürekli değişken olması üreticiyi devamlı bir şekilde fazla üretmeye itmektedir. Sermaye aleyhine ne kadar karşı çıksalar da kapitalizmin mekanizmaları onları geçimlik üretiminden koparıp pazar için üreten bir kitle olarak oluşturmaktadır. O yüzden Kautsky'nin düşündüğü gibi kapitalizm üreticileri her zaman proleterleşemez ama sermayeye bir şekilde bağlandırabilme kapasiteye sahiptir. Türkiye örneğinde Kautsky'nin açıklamaya çalıştığı durum yorumlanacak olursa Karadeniz bölgesindeki çay ve fındık üreticileri en açık görülebilen bir olgudur. Başka bir deyişle, her sene fındık ve çay sektöründeki piyasa tarafından her üründe kilo başı fiyatı belirlenmektedir. Bu fiyat seneden seneye fazla olmazsa da artış göstermektedir (http-21). Türkiye'de üreticilere devlet tarafından mazot ve gübre gibi bazı destekler verilmektedir (TEPGE, 2021, s. 10). Çay ve fındık her yıl aynı verimliliği sağlamaktadır ancak maksimum hedefe ulaşmak için üreticiler bu destekleri kullanarak geçimlikten ziyade daha fazla üretmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda piyasa ve kapitalizmin bu özelliği üreticilerin temel üretim araçlarını yani toprağını kullanarak pazara bağlandırıp küçük meta üreticileri şeklinde oluşturmaktadır. Kautsky'nin vurguladığı gibi kendi üretim tarzını kaybetmeye çalışan ancak mevcut şartlara da ayak uyduran bir kitlenin varolduğunun altı çizilmelidir. Bu çerçevede Karadeniz'deki çay ve fındık yerel üreticilerin küçük meta üreticisi olarak tanımlanması mümkündür.

4.2. Gürcü Mevsimlik Tarım İşçilerinin Türkiye'ye Gelme Sebepleri

Bu çalışma Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin Türkiye'ye gelme nedenlerine de odaklanmaktadır. Araştırma sürecinde ve sonraki analiz sırasında aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkarılmıştır.

Yapılan bu araştırmada Türkiye'de mevsimlik işlerde çalışan Gürcülerin çalışma izinlerine sahip olmadığından sınırı turist olarak geçtikleri ve 90 günü aşmayacak şekilde mevsimlik tarım işlerine katıldıkları bulgulanmıştır. 2006 yılında Gürcistan ve Türkiye arasında imzalanan anlaşmaya göre ise sınırı geçmek daha da kolaylaştırılmıştır. Araştırmaya katkı sağlayan katılımcıların dedikleri gibi Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliğine başlamak için herhangi bir belgeye gerek duyulmamaktadır. Turist olarak geçici süreliğine Türkiye'ye gidip istihdam edildikleri belirlenmiştir. Sınırdan istenen belgeler sadece pasaport ya da kimliktir. Vize uzatabilme gereği kalmamaktadır. Bunun nedeni ise coğrafi olarak yakın olmasıdır. Turist süresi bittiği zaman, yani 90 gün geçtikten sonra Gürcistan sınırını

geçmeleri gerekmektedir. Yakın oldukları için rahat ve kolay bir şekilde Gürcü mevsimlik tarım işçileri kendi memleketine dönebilmektedirler.

Bunun dışında bu araştırmada Gürcülerin mevsimlik işlerine grup halinde geldikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların söylediklerine göre grupta en az 5, en fazla 17 işçi bulunmaktadır. Türkiye’de yıllardır çalıştığı kişilerin geniş bağlantılarının olması gelişlerinde herhangi bir sıkıntı yaşamamalarına yardım etmektedir. Katılımcılar bu konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Ordu’ya 16 kişilik bir grup halinde gitmiştik” (İ2, Çay işçisi, Martvili).

“16-17 kişi gidiyoruz genel olarak, grup şeklinde gidiyoruz” (İ6, Fındık işçisi, Martvili).

“Biz grup olarak gidiyoruz. 10-15 kişi. Ev ayarlayıp orada kalıyoruz sonra” (İ7, Çay/ fındık işçisi, Martvili).

“Biz çalışmaya gidince 5-6 kişi kalınacak ev tutuyoruz. Buradan arkadaşlarımla birlikte gidiyoruz” (İ17, Çay işçisi, Chiatura).

Araştırmada görüşülen katılımcılar Türkiye’ye çalışmaya gelişlerini anlattıklarında “biz” ifadesini kullanmaktadır. Bu durum onların grup olarak geldiklerine işaret etmektedir. Kalkınma Atölyesi’nin (2016) ve Dedeoğlu’nun (2018) araştırmalarının bulgularına benzer şekilde bu çalışmada da Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin Türkiye’ye grup olarak geldikleri, Türkiye’de çay ve fındık hasadının sonuna kadar yani yaklaşık Mayıs-Eylül arasında kaldıkları tespit edilmiştir. Kalkınma Atölyesi tarafından yapılan araştırmada Türkiye’de mevsimlik işlere işçi olarak en fazla sayıda katılan üç grup ortaya çıkmıştır. Bu grupta birinci sırada Gürcüler gelmektedir (Kalkınma Atölyesi, 2016, s. 15).

Gürcistan ve Türkiye sınır komşusu olduğu ve toplu taşıma araçlarıyla yolculuk yapılabilmesinden dolayı Gürcülerin, bir diğer ifadeyle mesafenin kısa oluşu ve karayoluyla ulaşım imkânlarından maliyetleri minimuma indirebilme olanakları bulunmaktadır. Görüşme yapılan katılımcıların hepsinin Gürcistan’da ikamet ettiği yerlerden Sarpı sınırına kadar dolmuşla geldikleri ve sınırı geçtikten sonra yine toplu taşıma araçları kullandıkları ortaya çıkmıştır.

“16-17 kişi gidiyoruz genel olarak, grup şeklinde gidiyoruz, köymüzden dolmuşlarla sınırına kadar gidiyoruz. Sınırdan zaten bir sürü aracı var, otobüs, dolmuş, taksi de var. Biz oradan da dolmuşla

gidiyoruz çünkü artık nereye gideceğimizi biliyoruz. Eskiden yolculuk daha ucuzdu ama şimdi biraz pahallandı. Ama yine de burada başka işimiz yok, mecburen iş için gidiyoruz... Sınırda sadece kimlikle geçiyoruz ve fındık hasadını bitene kadar oradayız biz” (İ6, Fındık işçisi, Martvili).

İki ülke arasındaki anlaşmaya dayalı olarak sınırı geçmek için normal koşullarda³ kimlik dışında herhangi bir ek belge, vize gerekmemektedir. Gürcistan Türkiye sınırında olan Sarp kapısının önemli bir geçiş nokta olmasına altını çizilmelidir. Sarp sınırına en çok giriş çıkış yapanlar da ayrıca Gürcüler olmaktadır (Ciğerci Ulukan & Ulukan, 2012, s. 5). Çay ve fındık hasadı sürecinde ise bu sayı daha da artış göstermektedir. 2014 yılında Gürcistan’dan Türkiye’ye girişler Mayıs-Ağustos arasında en fazla sayıya ulaşmıştır (Kalkınma Atölyesi, 2016, s. 15). İki ülke arasında giriş çıkışların yoğun olmasının esas sebebi Gürcistan ve Türkiye arasındaki anlaşmadır. Bu anlaşmaya göre her iki ülkenin vatandaşı 90 gün süreliğine, turist olarak ve sadece kimliğini kullanarak vizesiz seyahat edebilmektedir (Ciğerci Ulukan & Ulukan, 2012; Ciğerci Ulukan & Ulukan, 2018; Dedeoğlu, 2018). STK Intellect’in bulgularına göre Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin çalışma izinlerinin olmaması vurgulanmıştır. Türkiye’nin tarım sektöründe çalışanların sorun olduğu konu Gürcü işçilerin çalışma izinlerine sahip olmadıklarıdır (Intellect, 2017, s. 20). Ayrıca başka bir araştırmada da onların turist olarak sınır geçtiklerine ve çalışma izni verilmemesine de dikkat verilmiştir (Kalkınma Atölyesi, 2016, s. 30). Buna ek olarak Gürcistan Dışişleri Bakanlığı’na göre, Gürcistan ile Türkiye arasında 10 Ekim 2011 tarihinde imzalanan vize anlaşması Türkiye tarafından daha da kolaylaştırılmıştır. Türkiye, yabancı uyrukluların, bu durumda Gürcü uyrukluların, ailelerin yanında (hizmetçi, temizlikçi, çocuk, yaşlı veya hasta bakıcısı olarak) çalışmasına izin vermiştir (Http-22). Ancak Kalkınma Atölyesi’nin 2020 yılında yapılan araştırmanın verilerinde vurgulandığı gibi Giresun Valiliği Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulu Toplantısı’nda şu karar alınmıştır:

³Ancak koronavirüs salgınında PCR testleri ya da aşı belgesiyle birlikte HES kodlarını göstermeleri gerekli bir kural haline gelmektedir. Gürcistan’da aşılarda henüz zorunlu değildir. İki kere aşılardan insanları covid kartı/pasaportuna sahip olmaktadır. Gürcistan’da şimdilik HES kodu gibi uygulama bulunmamaktadır. Dolayısıyla Gürcüler Türkiye’ye gelmeden önce HES kodlarını oluşturmaktadırlar. Sınırda bununla birlikte aşı kartı da istenmektedir. Aşı kartı olmayınca PCR test zorunlu bir şarttır. Türkiye’de çalışma izni olmayan kişiler sınırları yalnızca kimlik göstererek geçip, turist statüsünde Türkiye sınırları içinde bulunup ancak mevsimlik tarım işçiliğine katıldıkları görülmektedir. Mevsimlik tarım işleri yaklaşık Mayıs-Eylül ayları arasında devam etmektedir. Turist statüsünde gelen işçilerin Türkiye’de 90 gün kalabilme imkânları bulunmaktadır. Dolayısıyla bu süreç içinde işçiler alınan tedbirlere uygun bir şekilde sınırları geçebilmektedirler.

“17- 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanununun “Çalışma İzin Muafiyeti” başlıklı 13. Maddesi çerçevesinde Karadeniz Bölgesinde (Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin İllerinde) Gürcü uyruklular mevsimlik tarım işçisi olarak çalışabileceklerdir. Gürcü uyruklu işçilerin Kaymakamlıklar tarafından verilecek olan muafiyet belgesi ile 90 günü aşmayacak şekilde izinli olarak çalışabileceklerinin duyurulması” (Kalkınma Atölyesi, 2020, s. 109).

Bu araştırma kapsamında yapılan mülâkatlarda, Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin hepsini Türkiye’ye çalışmaya gelişleri ile ilgili iki neden belirttikleri ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi Gürcistan’daki genel anlamda sosyal ve ekonomik durum nedeniyle işsizlik oranlarının çok yüksek ve ücretlerin çok düşük olmasıdır. Bir diğer sebep ise göç etmek için seçtikleri konumun yakın olmasıdır.

Katılımcıların önemli bir kısmı geçici olarak işsizdir ve yıldan yıla sadece mevsimlik işlerde istihdam edilmektedir. Üç aylık çalışmadan sonra alınan paranın tüm yıl boyunca geçim sağlamaya yeterli olmadığı da açık ortadadır. Başkentte yaşamadıkları ve çoğunlukla belirli arazi ve bahçelere sahip oldukları için, gelir kaynakları tamamen tarıma dayalıdır. Buna ek olarak katılımcılarından 6 kişi ikamet ettiği yerde istihdam edildiğini ancak tarım alanında, kendi arazilerde çalıştıklarını belirtmiştir. Bir katılımcı kendi ürettikleri ürünlerini bazen pazarda sattığını söylemiştir:

“Türkiye’de mevsimlik işlerinde kazandığım parayı tabii ki de bütün yıl boyunca yetmiyor. Chiatura’da çalışacak yerler yok. Bir mağarada çalışılıyor ama ben yapamam. Zor bir iş çünkü. Benim bir tane köyüm var. Orada fındık ağaçları var fazla bir şey değil ama onları da toplayıp satıyoruz bazen pazarda” (İ18, Çay işçisi, Chiatura).

Kendi topraklarından gelen para, hanehalkı için tek gelir ve geçim kaynağıdır. Mevsimlik tarım işçiliğinin onlar için bir öncelik olmadığı unutulmamalıdır. Bu türden işçilik, bu insanlar tarafından zorunlu durum olarak algılanan bir faaliyettir. Bunun için ileri sürülebilecek argüman, Korona virüsü sırasında kapatılan sınırlardır. Gürcü mevsimlik tarım işçileri için salgın nedeniyle Türkiye’ye gelemiyor olmaları, işçiler için çok fazla endişe verici bir durum değildir. Bunun asıl nedeni merkezde ve başkentte yaşamadıklarından, görece olarak daha pahalı bir kentte ikamet etmemeleri, kendilerine ait ekilebilir arazilere, topraklara ve bahçelere sahip olmalarıdır. Mevsimlik tarım işçiliğinden alınan para, çeşitli

“kara günler”⁴ veya herhangi bir temel ihtiyaç için kazanılan paradır. Kırsal bölgelerde yaşayan insanlar oldukları için, tarım arazisine sahip olmanın kendilerine bazı avantajları olduğu gibi, Korona gibi öngörülemeyen bir durumda da diğerlerine göre kendi yiyeceklerini üretme imkânına sahip olmalarıdır. Katılımcılardan biri mevsimlik tarım işçiliğine katılmasının birinci sebebi olarak Gürcistan’da yetersiz iş imkânının olması, olunca da düşük ücret verildiğini ve kendi kızının üniversiteye gidebilmesi için para kazanması gerektiğini belirtmektedir. Diğer katılımcılar da işlerin olmamasından dolayı para kazanmak amacıyla gittiklerini vurgulamıştı:

“Esas sebebi Gürcistan’da iş yerlerinde Türkiye’ye göre daha az para veriyorlardı. Ayrıca kızım üniversiteye gidiyordu. Eğitim görmesi için para gerekiyordu. Ben de bu yüzden gittim” (İ8, Çay işçisi, Chiatura).

“Gürcistan’da işsizdim. Türkiye’ye gelirim olsun diye gittir. 3 yıldır çalışıyorum. Bizim bir tane komuşu sürekli gidip geliyordu, ben de onunla gitmişim ilk defa. Türkiye hem yakındır hem de köyümüzden herkes oraya gidiyor” (İ1, Çay işçisi, Martvili).

“Burada çalışacak bir yer yoktu, iş yoktu o yüzden gittim” (İ2, Çay işçisi, Martvili).

“Gürcistan’da iş yerler var gidip çalışın diye diyorlar bize ancak nerede ki çalışacak yerler? Burada kendini geçindirecek hiç bir şey yok. Burada çalışırsan bir ayda 300 Gel verirler, ama Türkiye’de bu kara parayı bir günde kazanabilme şansın var” (İ3, Çay/ fındık işçisi, Martvili).

“Burada işler yoktu, o yüzden gittim” (İ17, Çay işçisi, Chiatura).

“Gürcistan’da iş yerler yok. Türkiye’de de Lira değersiz oldu ama yine oraya gidip çalışmak zorundasın. Burada bir şey yok ama orada en azından çalışıp 5 kuruş alacağına eminsin. Ama bu işlere devam etmek istemiyorum” (İ7, Çay/ fındık işçisi, Martvili).

“İş bulunmuyor burada. Mecburen oraya gidiyoruz çalışmaya” (İ14, Çay işçisi, Chiatura).

Gürcistan’ın ekonomik koşulları zor bir dönemden geçmektedir. Bu durum yıllardır devam etmektedir. Ancak şimdiye kadar ne tarım sektöründe ne de genel olarak işsizliği yok etmek için herhangi bir etkili politika uygulanmıştır. Gürcistan ile ilgili Geostat istatistiklerine göre 2020 yılında işsizlik oranı %18,5’tir ([http-23](#)) ve nüfusun %21,3’ü ([http-24](#)) yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Fakirlik seviyesi gittikçe artmakta ([http-25](#)) ve insanların

⁴Kara Günler için para toplamak deyimi Gürcü dilinde zorluk sırasında toplanan para anlamına gelmektedir.

gelirleri bu seviyenin altında kalmaktadır. 2005 yılında Dünya Bankası tarafından hazırlanan raporda Gürcistan'ın nüfusunun %50 yoksulluk sınırı ve günlük elde ettiği gelirin 2,5 dolar olduğu belirtmiştir. Buna ek olarak 2016 Ağustos ayında yayınlanan “Gürcistan: Yoksulluğu Azaltmanın Son Eğilimleri ve Etkenleri” isimli bir raporda, 2014 senesine göre Gürcistan'nin ekonomisinde iyileşme görülmektedir ve gelişmekte olan ekonomiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Dünya Bankası'nın aynı yıldaki başka bir raporuna göre “Gürcistan'ın ekonomik gelişimde düşük orta seviyeden üst orta seviyeye yükseldiği ifade edilmektedir” (Güzel, 2019, s. 20). 2010-2016 yılları arasındaki ekonominin büyümesine ve işsizlik oranı belirli ölçüde düşüş görünmesine rağmen işsiz insanların sayısının yine fazla olduğunu söylemek mümkündür (Ari, 2018, s. 95-96). Gürcistan Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan bir raporda, ekonominin büyük ölçüde koronavirüs nedeniyle 2020'de düşüş yaşadığını belirtilmektedir. Ayrıca, ekonominin gerilemesi ile birlikte işsizlik oranı önemli ölçüde artarak 2020 yılında %18,5'e ulaşmıştır (Gürcistan Maliye Bakanlığı, 2021, s. 4-6).

Gürcistan'ın sosyo-ekonomik durumu bu şekilde görünürken Gürcü vatandaşların mevsimlik tarım işçiliğine başlamasının nedenlerinin en başında Gürcistan'ın içinde bulunduğu bu makro ekonomik göstergeler olduğu bir gerçektir.

Türkiye'nin Ordu iline çay toplamaya gelen ve ara sıra fındık hasadına da katılan bir erkek katılımcı SSCB döneminde Gürcistan'ın ekonomik durumunun daha iyi olduğunu belirtmektedir. Katılımcının hatırladığı zamanlarda Gürcistan'da Türkiye gibi çay ve ekilip biçilen tarlaların daha çok olduğunu, fabrikalarda çalıştıklarını ve kendi ülkesinde istihdam edilmelerinden bahsetmektedir. Günümüzde Gürcistan'da böyle fabrikaların, çalışacak işyerlerinin olmadığını ve kendilerini geçindirmek için hiç bir yerden para kazanamadıkları için başka bir çare bulmak zorunda kaldıkları için Türkiye'de işe başladıklarını belirtmektedir.

“Türkiye’de çay hasadına 10 senedir gidip geliyordum... Burada yapacak bir şey kalmadı. Türkiye hem elverişli hem de çalışabilmek için yakındır... Çay toplamakta tecrübeliyim. Eskiden köylerimizde çay toplanıyordu. Babam da çay fabrikasında çalışıyordu. Biz de çalışmıştık, Baltık ülkelerinde de çalıştım... 80-90’larda işler de vardı ve eğitim de aynı anda görüyorduk. O zamanlarda 500 Rus manatımız vardı bursumuz. Kendi ülkemizde hem çalışıyorduk hem okuyorduk. Hiç kimseyi rahatsız etmiyorduk” (İ4, Fındık işçisi, Martvili).

Göç, günümüzde Gürcistan'ın en büyük sorunlarından biridir (http-26). Bu durum, Türkiye'de mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaya giden binlerce göçmen işçi akımıyla da doğrulanmaktadır. Gürcistan yıllardır göç sorununun üstesinden gelememektedir. Ayrıca cinsiyet dağılımına bakıldığında Gürcistan sınırlarını mevsimsel olarak değil, yıllardır terk edip farklı ülkelere giden göçmenlerin çoğunun kadın olduğu görülmektedir. Yurtdışına yaşlılar veya çocuklar için bakıcı olarak gidenlerin sayısı daha yüksektir. Neredeyse her ailede herkesin halen var olan veya geçmişte yurtdışında çalışmış en az 1 aile üyesi veya tanıdığı olmasıdır. Türkiye ayrıca Gürcüler için göçün hedef ülkesi olarak düşünülmektedir. Gürcistan maalesef büyük ölçüde göçmenlerin gelirine dayalıdır çünkü göçmenlerin çoğu ailelerini destekleyen insanlardan ziyade aile üyeleri arasında istihdam edilen tek kişi olarak önümüze çıkmaktadır. Gürcistan'dan Türkiye'ye göçün başlaması, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Gürcistan'ın bağımsızlığına kavuşması ile bağlantılıdır. SSCB'den ayrıldıktan sonra olumlu ekonomik gelişme beklentileri gerçekleşmemiştir. Yaşanan bu olaylar Sarp sınırının her iki ülke için önemli bir geçiş noktası olmasına yardımcı olmuştur. İki taraflı göçün başlamasıyla beraber hem girişimcilik hem de işgücü piyasası açısından ekonomiyi etkilemiştir. Ayrıca Gürcistan'dan gelen insanların ağırlıklı olarak sınırın yakınlarda geçişleri, işgücü piyasasına ve enformel sektörde istihdam edilişleri de tespit edilmiştir. 2008 yılında Rusya Gürcistan arasında yaşanan savaş ve politik arka planı Gürcistan'dan göç eden insanların hedef ülke olarak Türkiye'yi seçmelerinde önemli rol oynamıştır (Aslan, 2018, s. 42-46). Özbey'in (2016) oldukça kapsamlı nitel bir araştırmasında da tespit edildiği gibi Gürcistan'dan işgücünün Türkiye'ye göçün nedenleri Gürcistan'daki sosyo-ekonomik sebeplerden kaynaklanmaktadır. Özbey'in araştırmasına katılan kişilerin belirttiği gibi Türkiye'ye gelişlerin esas nedeni ülkesindeki parasızlık, yoksulluk ve işsizlik olmuştur. Ayrıca ailelerini geçindirebilmek için bu kararları aldıklarını da belirtmektedirler. Araştırmacının görüşüne göre “bu tür ekonomik nedenlerin, göçmenler açısından sınır ötesi göçü kaçınılmaz kıldığı gözlemlenmektedir” (Özbey, 2016, s. 157).

Bu araştırmanın bulgularına dayanarak Gürcülerin Türkiye'de işe gitmelerinin ikinci nedeni yakınlarının Türkiye'de olmasıdır. Türkiye ile Gürcistan arasındaki yakın komşuluk ilişkileri nedeniyle bu iki ülke arasında gidip gelmek daha kolay hale gelmektedir. Gürcü mevsimlik tarım işçileri için yakın mesafeye göç edip çalışmak elverişli bir durum olarak

sayılmaktadır. İki ülke arasındaki araç sistemin gelişmiş olması, ayrıca otobüs, minibüs ve dolmuşların taşıma ücretlerinin uygun olması mevsimlik tarım işçisi için Türkiye'nin tercih edilmesinin en önemli nedenleri arasındadır.

Türkiye'li üreticileriyle görüşmeler yapıldığında bazı önemli konular tespit edilmiştir. Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin niye Türkiye'de istihdam edildikleri üreticilere sorulurken iki farklı yanıt ortaya çıkmıştır. Çay üreticilerine göre Gürcistan'daki ekonomik durum Gürcü işçilerin Türkiye'ye gelmelerine neden olurken, fındık üreticileri aynı fikre sahip değildir. Fındık üreticileri Gürcülerin 8-10 sene önce daha sık ve çok geldiklerini, şimdi bu sayıların geçmişle kıyaslandığında çok azaldığını belirtmektedir. Sözgelim, Gürcülerin Türkiye'ye gelişleri ile ilgili Düzcce'de ikamet eden fındık üreticisi birkaç senedir Gürcülerin Düzcce'ye kadar gelmedikleri, daha sınırın yakınlarına, yani Rize ve Trabzon'a çay hasadı için geldiklerini ve yol maliyet açısından yüksek olduğunu vurgulamıştır:

“Gürcistan'dan işçi getirdiğinde yüksek maliyeti olduğu için genellikle Doğu ve Güney Doğu illerinden geliyor. Onun da belli bölgeleri vardır, oradan geliyorlar. Yerli işçiden bahsediyorum. Yerli işçiler de var, Kürtler de var ama genellemeye baktığımız zaman genellikle Güney Doğu'dan geliyor... Gürcüler 8-10 sene olmuştur, gelmiştir, çalışmışlardır da fakat maliyeti yüksek oluyor, yol mesafesi de olduğu için bu tür işçiler genellikle çaya, çay üretimin illeri daha yakın olduğu için Rize, Trabzon'un belli bir kısmına daha çok getiriyorlar. Genellikle bu tarafa, yani fındık illerine Doğu ve Güney Doğu'dan geliyorlar” (Ü7, Fındık Üreticisi, Düzcce).

Gürcülerin uzak bölgelere gitmemelerin nedenleri birkaç başlıkta açıklanabilmektedir: Birinci neden; Gürcüler çok fazla mesafe gelmek istemiyorlar; çünkü maliyet açısından seyahat pahalılaşmıştır ve artık işçiler çay hasadında çalışmayı öğrenip sınırdan daha yakın illere gelmeyi tercih etmektedir. İkincisi ise, Gürcü Lari'si ve Türk Lirasındaki büyük farktır. Eskiden bu fark az olduğu için Gürcülerin gelişlerinin bir anlamı vardı ancak şimdilik fındık üreticilerine göre çok fazla dikkat çekici olamamaktadır. Çay üreticileri de Gürcülerin sayısında ve geliş sıklığında bir azalmadan bahsetseler de de yoğun olarak çalıştıklarını altını çizmektedirler.

Yakın yerlere göç etmek işçiler için birtakım pratik nedenlerden kaynaklanmaktadır. En önemlisi işlerden kazanılan ve yolda harcanacak paranın bir şekilde dengelenmesidir. Göçmen işgücünün para kazanmak için zor koşullarda çalışması, onların yakın bölgelere göç

etmelerini ve iş aramalarını daha uygun hale getirmektedir. Bunun temel nedeni, işçilerin kazanılan parayı bu şekilde harcamayı tercih etmemeleridir. Uzun mesafe seyahat ile orantılı olarak yol maliyetleri artmaktadır, dolayısıyla Gürcü işçiler sınıra yakın şehirlerde çalışmak için göç etmektedir. Ayrıca yakın bölgelerde çalışmaya geldikleri için ulaşım ve yol maliyetlerinin düşük olması onları gününbirlik işe hareket edebilmelerine yönlendirmektedir. Örneğin Hopa'da günlük çalışan işçiler Sarp sınırına ulaşım araçlarını kiralamaktadırlar. Günlük gelirleri 70-80 lira olunca, dolmuşla seyahat ederken 5 lira ödüyorlar, bu da işçiler için avantajlı bir durumdur (Özbey, 2016, s. 197-198). Özbey'nin (2016) çalışmasının sonuçları ve bu araştırmadaki bulgular dikkate alındığında bölgelerin yakınlığı belirleyici faktörlerden biridir. Bu duruma göre Gürcüler, hem günlük hem de mevsimlik faaliyetler için Türkiye'yi bir çalışma yeri olarak seçmektedir. Sonuç itibarıyla hem Türkiye'ye seyahatin maliyeti hem de mesafe açısından daha elverişli olduğu belirlenmektedir.

4.3. Gürcü Mevsimlik Tarım İşçilerinin Türkiye'deki Durumu

Çay ve fındık hasadına gelince Gürcü mevsimlik tarım işçileri de yavaş yavaş çalışmak için Türkiye'ye göç etmekte. Mülakat yapılan işçiler ekstra maaş almak için hem çay hem de fındık toplamaya gelmektedir. Araştırma bulgularına göre çay toplamının iş pratiği açısından fındıktan daha zor olduğu anlaşılmıştır. Çay tarlalarının yamaçlarda olması, bazen yoğun nem olduğu için taşıma işleminin zor bir iş olarak kabul edilmesi nedenler arasında gösterilmiştir.

“Fındık toplamak kolay bir iş değil. Fındık yerde ise sürekli eğiliyorsun ve o şekilde topluyorsun” (İ6, Fındık işçisi, Martvili)

“Saatlerle çalışmıyorsan çayda fındıktan ziyade daha fazla enerji harcanıyor... Fındık hem dağlarda da olabilir hem de alçak yerlerde de. O yüzden Gürcistan'a kıyasladığımda coğrafi olarak fındık toplamak bizde daha kolay” (İ3, Çay/ fındık işçisi, Martvili).

“Çay toplaması yağmurlu ve yamaçlı yerlerde zor oluyor. Rize'de bir köyde çalıştım, yamaçlar çok yüksekti ve yağmurda bu yamaçlarda çay toplamasıyla taşınması zor oldu. Bazen ayağın kayıyor, çamur oluyor. Genelde yağmurlu günlerde çalışmıyoruz ama çay toplayınca yağmur başlayabiliyor. Oradan artık toplanmış çayın çok fazla ıslanmadan ve ağır olmadan çıkartmaya çalışıyoruz. O yüzden çay toplamak kolay bir iş değil ama baş edemeyecek bir iş de değil” (İ13, Çay işçisi, Kutaisi).

“Bu işlerde her şey zor. Özellikle yağmurda çalışmaktan zorlanıyorum. Ayağım kayıyor, çamur, nem oluyor. O havalarda çay zor toplanıyor genelde” (İ1, Çay işçisi, Martvili).

“Çay toplmaya alışkın değilsen zor bir iş. Çok zorlanıyordum ben, özellikle yağmurda. Bir de onun taşıması var ama zamanla alışıyorsun hepsine” (İ15, Çay işçisi, Chiatura).

Gürcü işçiler her mevsimde ikamet edildiği yerden grup olarak olup Türkiye’ye geçmektedir. İşçiler arasındaki ilişki tamamen akrabalık ilişkilerine dayalı olduğu için işçi gruplarında yabancı biri bulunmamaktadır. Ayrıca Gürcistan’da başka bölgelerde yaşamalarına rağmen Türkiye’deki gruplarda bazen birlikte denk gelip çalışmaktadırlar. Dolayısıyla bu ilişki ağı oldukça kuvvetlidir. Bunun diğer sebebi de sosyal medyadan tanışıklık sağlamalarıdır. Sosyal medya hem işçiler arasındaki hem de işçiler ve Türkiye’de bahçe sahiplerinin ilişkilerini güçlendirmektedir. Gürcistan’ın Samegrelo bölgesindeki işçilerin söylediklerine göre otobüsle 10-12 kişilik (bu sayılar değişmektedir) gruplar olarak toplanıp Türkiye’ye çalışmak için yola çıkmaktadırlar. Mevsimlik tarım işçiliği ekip çalışmasından oluşması nedeniyle buna dahil olan aktörler de gruplar (gruplar aile üyeleri ve akrabalarından oluşmaktadır) halinde işyerlerine göç etmektedirler (Dedeoğlu, 2018, s. 52). Bu araştırmanın katılımcılarının da benzer şekilde sürece katıldıkları bulgulanmıştır. Martvili’de yaşayan, hepsi birbirini tanıyan katılımcılar hem komşu hem de akrabadır (bir karı-koca dahil olmaktadır). Chiatura şehrinde yaşayan insanlar birbirlerinin komşusu veya arkadaş çevresinden tanışmaktadırlar. Batum ve Kutaisi’den gelen diğer katılımcılar birbirlerini tanımamaktadırlar. Dedeoğlu’nun tespit ettiği gibi “Hemen hemen bütün grupların Türkiye’ye göç etmeleri bu akrabalık ilişkileri sayesinde başlamıştır” (Dedeoğlu, 2018, s. 53). Buna ek olarak Aslan’ın (2018) da belirttiği gibi akraba arkadaş tanıdık gibi sosyal ağlar göç etme kararında önemli rol oynamaktadır (Aslan, 2018, s. 72). Aslan’ın araştırmasına göre Türkiye’de işe gelen işçiler komşu, akraba, arkadaş gibi sosyal ağlar yardımıyla mevcut bir konu hakkında gerekli bilgilere sahip olmaktadır. Buna ilaveten araştırmaya katılan bir Gürcü katılımcı ise mevcut durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“İlk olarak 2010’da geldim. 2010’dan önce hayvanlarımız vardı. Köydeydik. O şekilde geçiniyorduk. 2010’da, aynı sene Kutaisi’ye (il merkezini kastediyor) taşındık. Burada para kazanmaya başlayınca Kutaisi’ye geçtik. Annemden önceki kuşaklarda da burada çalışmış olan akrabalar var. Çok eski zamanlar da var. Bilmiyorum o kadarını. Bildiklerim içinde en eski... teyzem var. 21 senedir geliyor. Annem de teyzem de otelde temizlik yaptı” (Aslan, 2018, s. 102-104).

Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde sosyal ağlar ve bireysel ilişkiler sadece Gürcü işçiler arasındaki ilişkilerden ibaret değildir. Söz konusu yerli bahçe sahipleri ve

işçiler arasındaki ilişkilerdir. Türkiye’li bahçe sahiplerinin ve Gürcü işçilerin ilişkileri yılların deneyimlerine ve tecrübelerine dayalı olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca sadece tarım sektöründe değil tamamen Gürcüleri çalıştıran sektörler de söz konusudur. Örneğin, STK İntellect tarafından 2017 yılında yayınlanan “Türkiye Cumhuriyeti Karadeniz Bölgesi İlleri İşgücü Piyasası Araştırması” isimli nicel bir araştırmaya dayalı hazırlanan raporda Türkiye Cumhuriyeti’ndeki Gürcü işçi göçmenlerin istihdamının çoğunlukla kişisel temaslar ve tavsiyeler yoluyla (%65) yapıldığını ortaya çıkarmıştır. Bunların %11’inin Batum’da bir tanıdığı, akrabası, arkadaşı var ve gerekirse iyi bir iş gücü göndermek için yardım istemektedirler. İşveren kategorisinin geri kalan %54’ü ise tanıdıklarına, illerindeki iş ortaklarına yönelmekte ve diğer işverenlerin işinden memnun olduğu Gürcü işçileri işe almaya çalışmaktadır. Buna ek olarak Gürcü işçilerin, halihazırda istihdam edilmiş bir Gürcü’nün (%24) talebiyle işe alındığı sık durumlar vardır. Görüşmelere katılan işverenlerin %9’u aracılar yardımıyla Gürcü işçileri işe almaktadır. Nadiren, ama aynı zamanda Gürcü iş arayanlar işverenlere iş başvurusunda da bulunmaktadırlar (Intellect, 2017, s. 13). Dolayısıyla Gürcü işçilerin Türkiye’de istihdam edilişleri büyük ölçüde tanıdığı, arkadaşı ve akrabası gibi sosyal ağlara dayalıdır. Bu nedenle Gürcülerin sürekli gittiği bahçe sahipleriyle ilişkileri yıllar boyunca daha da güçlendirmektedir.

“Birbirimizi hep arayıp hatrını soruyoruz. Telefon numaralarımız var o şekilde hep haberleşiyoruz” (İ2, Çay işçisi, Martvili).

“Gitmeden önce hep arıyoruz, anlaşıyoruz bazı koşullarda. Kendileri mevsim başlamadan önce soruyorlar gidip gitmeyeceğimizi. Numaralarımız var o yüzden kolay iletişime geçebiliyoruz” (İ16, Çay işçisi, Chiatura).

Katılımcıların hepsini Türkiye’de mevsimlik işlerin olmasını yakın çevrelerinden, akraba, komşu ya da tanıdık birilerinden bilgi aktararak duyduklarını ortaya çıkmıştır. Bir katılımcının bu durumu şu şekilde anlatmaktadır:

“Komşum yıllardır bu işlere gidiyor. Ben Chiatura’da oturuyorum. Köyüm de var ama orada pazarda satılacak kadar ürünler üretmiyoruz maalesef. Yetmiyor. Şehirde de işyerleri yok. Olsa da çok düşük ücretlerle çalıştırıyorlar. Bir kere komşum Türkiye’de çayda işçilere ihtiyaç olduklarını söyledi ben de o yüzden gittim. Burada yapacak bir şey bulamadım” (İ17, Çay işçisi, Chiatura).

Bireysel ilişkiler ve sosyal ağlar, yabancı göçmen mevsimlik tarım işçilerinin Türkiye'nin tarımsal faaliyetlerine katılmasını ve çalışmasını kolaylaştırmaktadır. Bu sosyal ağlar tüm göçmen gruplarda farklı şekilde ortaya çıkmakta ve onların varlığı göçmenleri işçi olarak mevsimlik işlerine katılmaya yönlendirmektedir. Göçmenler arasında giderek önem kazanan akrabalık bağlarına vurgu yapılmaktadır. Örneğin Kalkınma Atölyesi'nin (2016) araştırma gruplarından biri Gürcü mevsimlik tarım işçileriydi. Söz konusu çalışmada mevsimlik tarım işçilerinin göçünün yönünü büyük ölçüde akrabalık bağlarının varlığının ve yakınlığın belirlediğini söylemek mümkündür. Gürcü mevsimlik tarım işçileri bu nedenlerle Doğu Karadeniz Bölgesi'ne hareket etmektedir (Kalkınma Atölyesi, 2016, s. 23).

“Bizim duygusallık kardeşliğimiz var. Zaten Gürcistan'daki insanlar da sırf Gürcülerin yanına gelirler rahat olmaları için. Onlar da rahat eder bizim yanımızda” (Ü4, Fındık üreticisi, Samsun).

Kalkınma Atölyesi tarafından 2016 yılında yapılan aynı çalışmaya göre, Türkiye'deki tarım faaliyetlerinde çalışanlar yoğun olarak üç ülkeden, Gürcistan, Azerbaycan ve Suriye'den gelmektedir. İş bulmaları, şartlar üzerinde anlaşmaları tamamen sosyal ağlara ve akrabalıklara bağlı olmaktadır. Yabancı göçmenler, akrabalık ilişkileri veya çeşitli sosyal ağlar gibi yollarla Türkiye'deki faaliyetlerinin daha da güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca işverenlerin ve bahçe sahiplerin daha önce birlikte çalışmadıkları veya hiç deneyimi olmayan göçmen işçilerle çalışmaktan kaçınmaları da bu çalışmaya göre dikkat çekici olmuştur (Kalkınma Atölyesi, 2016, s. 44-45).

Bireysel ilişkiler ve akrabalık bağları, göçmen işçilerin başarılı bir şekilde entegrasyonunun ön koşullarından biridir. Görüldüğü gibi, sadece işçiler arasındaki akrabalık veya yakınlık değil, aynı zamanda işyerinde işçiler ve işverenler arasındaki ilişki de önemli olmaktadır. Gürcüler söz konusu olduğunda, yerel işverenlerle olan ilişki, uzun yıllara dayanan sosyal deneyime dayanmaktadır. Gürcü işçilerin kendi aralarındaki bağlantılar da esas olarak aynı yerde yaşamaktan ve komşular, tanıdıklar, arkadaşlar, bireysel ilişkiler veya sosyal ağlar gibi yakın ilişkilerden kaynaklanmaktadır.

4.3.1. Barınma/ Konaklama

Gürcü mevsimlik tarım işçileri Türkiye'de mevsimsel işlerine katılmadan önce üreticilerle ve bahçe sahipleriyle hukuki ve yazılı olmayan bir anlaşma yapmaktadır ve bu

anlaşma genel olarak konaklama, yemek ve ücretler gibi içeriklere dayanmamaktadır. Katılımcılara anlaşma konusu ile ilgili sorular sorulunca şu şekilde yanıtlar alınmıştır:

“Yazılı anlaşma yok, yemek biz verirsek farklı fiyatı, vermezsek farklı oluyor. Değişebiliyor yanı” (Ü2, Çay üreticisi, Trabzon).

“Herhangi bir hukuki anlaşma yok. Sadece telefonda irtibat kuruluyor. Mesela bazen gelen grubunda bazen birinin acil bir iş olabilir, onu memlekete gönderebiliriz. Herhangi bir anlaşma yapmıyoruz yanı” (Ü7, Fındık üreticisi, Düzce).

“Hukuki anlaşma hiç bir şekilde bulamazsın mevsimlik işçilerde” (Ü4, Fındık üreticisi, Samsun).

“Biz gitmeden önce arayıp anlaşma yapıyoruz ne şekilde çalışacağımız ile ilgili” (İ3, Çay/ fındık işçisi, Martvili).

“Anlaşıyoruz ama bir belge ile değil, sözel olarak. Genelde fiyatlar konusunda anlaşma yapıyoruz” (İ12, Çay/ fındık işçisi, Kutaisi).

Bu araştırmada ortaya çıkan bulgular Kalkınma Atölyesi’nin (2016) ve Mesleki Sağlık ve Güvenlik (2010) kurulunun yayınlanan çalışmasına benzer bir şekilde Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerinin sigortasız ve özel haklar dışında çalıştıklarını doğrulamaktadır. Gürcistan’dan çalışmak amacıyla gelen mevsimlik tarım işçilerinin ve yerli işverenlerinin arasında herhangi bir hukuki ve yazılı anlaşmanın olmamasının temel nedeni İş Kanun’nda onlara ait hakların olmamasından kaynaklanmaktadır. Çalışma koşulları, ücret ve saatler, izinler, sigortalar, korumalar, konaklandığı yerlerin nasıl olacağını bir hukuki anlaşmaya dayalı olmaksızın tamamen işçi ve işveren arasındaki kararlara ve sözel uzlaşma yani enformel bir şekilde çözülmesine bağlı kalmaktadır. Dolayısıyla enformel olarak uzlaşılan bu koşullarda aksi bir durum söz konusu olduğunda bağlayıcı herhangi bir hükümün ya da koşulun olmaması mevsimlik tarım işçileri güvencesiz çalışma koşullarına mecbur bırakmaktadır. Kalkınma Atölyesi’nin (2016) yabancı mevsimlik tarım işçileri hakkında yayınlanan raporunda mevsimlik gezici tarım işçilerinin İş Kanunu’nun dışında kaldıkları vurgulanmıştır (Kalkınma Atölyesi, 2016, s. 68). Bunun nedeni ise İş Kanunu’nda “İstisnalar” başlıklı 4’üncü maddesinde belirtilen kanundur. Bu maddeye göre tarım ve orman ya da aile ekonomisi sınırlarında kalan işlerde 50 kişiden (50 dahil) az işçi çalıştırılanlar bu kanun kapsamından faydalanmamaktadırlar. Ayrıca bu kanun dışında işe alınanlar sözleşme yapma, çalışma koşulları, yıllık veya haftalık izin alma, işçi sağlığı ve

güvenliği yapma gibi hakların dışında kalmaktadır. Üstelik mevsimlik tarım işçileri söz konusu olunca sürekli aynı yerde çalışmadıkları için belirlenen 50 kişiyi aşsalar da kayıtdışı olduklarından dolayı bu kanundaki belirtilen koşullardan kurtulamamaktadırlar (MSG, 2010, s. 2). Dolayısıyla mevsimlik tarım işçilerine yönelik özel bir hak bulunmadığından ve kayıtdışı olduklarından kullanılabilecek ve net veriler ya da istatistikler olmadığından dolayı çalışma koşullarının ve biçimlerinin ayrıntılı ve güvenilir bilgilerine ulaşmak mümkün olmamaktadır (Kalkınma Atölyesi, 2016, s. 68-69).

Mevsimlik tarım işçileri söz konusu olduğunda en önemli sorunlardan biri barınma olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılan işçilerin belirttiğine göre barınma sorunu iki şekilde çözüme kavuşmaktadır. Birincisi Türkiye’deki bahçe/toprak sahibi kendi evinde ağırlayıp orada kalmalarına izin vermekte; ikincisi, Gürcüler grup olarak tarlanın yakınlarında bir evi kiralayıp birlikte kalmaktadırlar. Katılımcılara göre rahat bir yerde kalmaları önemli bir şarttır. O yüzden Türkiye’ye gelmeden önce ev sahibi ile konuşup bu konu çözülmektedir. Ev sahibinde kaldıkları sürece verilen ücretlerden kira parası bazen kesilmektedir. Diğer şekilde ise barınma ile ilgili bütün masraflar işçiler tarafından üstlenilmektedir.

“Bizi tutan adam evimizi de kiralıyordu ve bir miktar ücreti kesiyordu yevmiyemizden. Mesela diyelim bir gün 250 TL yerine 200 TL’yi alıyorduk” (İ8, Çay işçisi, Chiatura).

“Evi biz tutuyorduk ve orada kalıyorduk arkadaşlarımla. Koşullar normaldi, bu açıdan sıkıntı yaşamamıştık” (İ13, Çay işçisi, Kutaisi).

“Biz Gürcüler kendimiz tutuyoruz evi” (İ3, Çay/ fındık işçisi, Martvili).

“Genelde tarla sahibinin arazisinde yer alıyor, çadır kuruyorlar ya da ev tutuyorlarç Bizim burada Doğu’dan gelenler daha çadırdaki kalıyorlar, Gürcüler evde. Gürcüler biraz daha sosyete” (Ü4, Fındık üreticisi, Samsun).

“Barınma bize ait oluyor. Anlaşmamıza bağlı” (Ü8, Çay üreticisi, Rize).

Gürcüler ve Türkiye’liler arasındaki ilişkinin yoğunluğu bu türden önemli konuların üstesinden gelebilmek için rol oynamaktadır. Gürcü işçiler onlarca yıl aynı insanların tarlalarında sürekli çalıştıkları için aralarında olan samimiyet ve yakın ilişkisi barınma ve beslenme konularını hafifletebilmektedir. Bu, her sene Gürcü mevsimlik tarım işçileri için rahat barınma, iyi beslenme, garanti iş ve zamanında kendi ücretlerini alma anlamına

gelmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların yanıtlarına göre Gürcüler Türkiye’de istihdam edilen başka mevsimlik tarım işçileri gibi çadırlarda kalmamaktadırlar ve üreticiler de onlara kendi evlerinde kalmalarına izin vermektedirler.

“Biz Gürcüleri çadırdaki ve herhangi bir yerde bırakmadık. Biz onları hep evlerde ağırladık. Hiçbir zaman çadırdaki bizde bir Gürcü kalmamıştı. Biz de ona izin veremeyiz zaten... Doğu’dan gelen Kürt işçiler illa çalışır, çalıştırırız, ama onları kendi çadırlarda bırakırız. Kürtler de bizim kardeşimiz, Gürcüler de bizim kardeşimiz. Ama Gürcü bizim kardeşten de öte duygusal bağımız. Gürcistan’dan bir Gürcü geldiği zaman onu çalıştırıyorsak hiçbiri çadırdaki kalmamıştır. İlla bir akrabamızın evinde kalmıştır. Kürtler ayrı. Kürtlerin sosyal yaşamıyla Gürcülerinki farklı. Gürcüler daha titiz insanlardır. Duş yapmadan o gün durmazlar. Onlarla aile akrabalık bağımız var” (Ü3, Fındık üreticisi, Samsun).

“Burada çadır gibi bir sistem yok. Ev tutuyorlar ve Gürcüler o evde kalıyor. Kendileri ucuz evler buluyorlar orada kalıyorlar. Burada evlenmiş Gürcüler de var ve bazen oraya geliyorlar ama çadır yok. O kadar kötü işçi sistemi yok burada Gürcülere karşı. Ev kiralamak da çok ucuz. 300, 400, 500 TL ile kiralayabiliyorlar” (Ü1, Çay üreticisi, Rize).

Araştırmaya katılan yerel üreticiler Gürcüler ve akrabalık bağlarına odaklanarak aralarındaki ilişkinin kardeşlikten daha fazla olduğunu vurgulamaktadır. Gürcülerin bu şekilde karakterize edilmesi, bu bölgede çalışan işçilere belirli bir statü vermekte ve bu da daha sonra bölgede diğer uyruklu işçilerinin sınıflandırılmasına yol açmaktadır. Başka deyişle, üreticilerin Kürtlere ve Gürcülere karşı tutumu farklıdır. Gürcülerin, Kürtlerinkinden farklı sosyal yaşamları olan titiz ve temiz insanlar olarak nitelendirilmeleri, Gürcü işçileri ayrıcalıklı kılmaktadır. Ayrıca üreticilerden verilen Gürcü işçilerin belli bir sosyal statüde olmaları, mevsimlik Kürt işçilerin dışarıda kalması, Gürcü işçilerin bölgede rekabetçi olmayan bir işçi olarak kalmasına neden olmaktadır.

Bu araştırmada tespit edildiği gibi görüşülen Gürcü mevsimlik tarım işçilerinden hiç kimse çadırdaki kalmamaktadır ve konaklama konusunda rahat edebilecek ve hijyen, tuvalet, banyo açısından uygun olan yerleri seçmektedir. Barınma ile ilgili Ulukan ve Çiğerci Ulukan (2018) tarafından yapılan araştırmada bu konu benzerlik göstermiştir ve Gürcülerin çadırlarda kalmaları ispat edilmemiştir. Kısaca Gürcülerin %65’i ayrı ev tutmayı tercih ederken %35 bahçe sahibi tarafından ayarlandığı işçi evlerine barındırılmaktadır (Çiğerci Ulukan & Ulukan, 2011, s. 19; 2018, s. 109). Aslan (2018) tarafından Hopa’da Gürcü mevsimlik çay toplayıcılar üzerinde yapılan nitel bir araştırmada 9 Gürcü mevsimlik tarım

işçisi ile beraber 10 çay tarla sahibi ile toplam 19 katılımcı olmak üzere derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bulgularına göre Gürcülerin çay hasadı döneminde en fazla giderler olarak kira ve ev giderleri ortaya çıkmıştır. Bu giderleri me masrafları azaltmak amacıyla işçiler birlikte ev tutup bütün masraflarını paylaşmaktadırlar. Aslan'ın (2018) araştırmasının bulgularına göre Gürcü katılımcılar alınan paranın kira, sigara ve yemek için harcadığını belirtmiştir (Aslan, 2018, s. 110-112).

Çadırlarda ve METİP kamplarında genel olarak Doğu ve Güney Doğu'dan gelen Kürt ve Arap kökenli işçiler kalmaktadır (Kablay, 2016, s. 291). Bu konuya ilişkin Türkiye'nin genelinde mevsimlik tarım işçilerinin üzerine yapılan çalışmalara bakılırsa Support To Life (STL) tarafından 2014 yılında gerçekleştirilen bir araştırma, Türkiye'de mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik, çalışma ve yaşam koşulları, yoksulluk ve bunun etkilerine ilişkin bir araştırmayı içermektedir. Çalışma raporu, ayrıca mevsimlik tarım işçileri için mevcut konut durumuna odaklanmaktadır. Görüşme sonuçları, Türkiye'de mevsimlik işçilerin %80-81'inin çadırlarda, geri kalanının konutlarda yaşadığını göstermiştir (STL, 2014, s. 7; Kalkınma Atölyesi, 2016, s. 73). Yaşam koşulları temel standartları karşılamamaktadır. Buradaki odak, tuvaletler, banyolar, hijyen ve temiz suya erişim olmuştur. Araştırmanın gösterdiği gibi, saha çalışmasının 10 lokasyonunda durum bu açıdan aynıdır. Tankerlerle çadırda kalanlara verilen suyun temiz olduğu belli değil; buna göre diyare vakaları bildirilmiştir. Ayrıca, orada yaşayanların hijyenik tüketim araçlarına erişimi yoktur. Kendi tuvaletlerini kendi imkanlarıyla yapmaktadırlar. Çadırların çevresinde de çok sayıda böcek ve sivrisinek görülmektedir (STL, 2014, s. 105). STL tarafından 1.353 kişiyi kapsayan bu çalışmanın saha araştırmaları Türkiye'nin 10 lokasyonunda gerçekleştirilmiştir. Bu bölgeler arasında Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin gittikleri Düzce, Samsun ve Ordu illeri de dahil olmasına rağmen bu araştırmada Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin ne çadırlarda ne de konutlarda yaşadıklarına rastlanmaktadır. Ancak Kalkınma Atölyesi'nin 2014 yılında yapılan çalışmasına göre çay ve fındık hasadında istihdam edilen Gürcü mevsimlik tarım işçileri genel olarak toplu veya grup şeklinde konaklama sorununu çözmektedirler. Mevsimlik işlerine gelip çalışma süresiyle ve bu tür işçilerin ayrı kalmakla bağlantılıdır (Kalkınma Atölyesi, 2016, s. 164). Başka deyişle çay hasadın boyunca mevsimlik işçiler aynı yerde veya bahçede çalışmamaktadırlar. Sürekli bahçeden bahçeye, köyden köye çalışmaya

gittikleri için uygun bir yerde kendileri tarafından ev tutmak daha avantajlı olmaktadır. Dolayısıyla Kalkınma Atölyesi'nin de tespit ettiği gibi ev tutmakla ve yapılacak işin uzunluk ile bir bağlantı bulunmaktadır.

Üreticilerin ve işçilerin bu konuda görüşleri birbirine benzemektedir. Gürcü mevsimlik tarım işçileri artık Karadeniz Bölgesi'nde çok tanınan gruplar olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla yıllar boyunca sürekli iletişim içinde olmak bazı konularda zorluk çıkartmama anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, Gürcüler yerli halk tarafından kabul edilebilir bir grup olarak ortaya çıkmaktadır. Anlaşma yapıldığında işçiler ya tarla/bahçe sahibinin evinde kalır ya da evini tutar. Ancak üreticilerin belirttiği gibi sürekli çalıştıkları Gürcü işçileri artık aileden saydıkları için kira parasını almıyorlar ve kendi evinde kalmasını kabul etmektedirler.

Genel olarak mevsimlik tarım işçileri arasında barınma başlığı altında banyo, tuvalet ve hijyen konusu en önemli sorunlar arasında yer aldığı için Gürcülerde bu sorunların nasıl olduğuna dair sorular sorulmuştur. Gürcüler hasada gittikleri yerlerde kaldıkları mekânların hijyenik bir ortama sahip olduğunu ve tuvalet ya da banyo açısından hiçbir problemle karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Bazen konaklanan evlerin nemli olduğunu ancak bu durumun genel olarak Karadeniz Bölgesi'nin iklim koşullarından kaynaklandığının altını çizmektedirler. Herkesin kaldığı evlerde sıcak su imkânı bulunmaktadır. Kanalizasyon ile ilgili sorun yaşanmamaktadır. Bir katılımcı ise banyo ve tuvalet uygun olmadığı için belirlenen yerde kalmayı kabul etmediği belirlenmiştir. Bunun nedeni ise tarlalarda sabahdan akşama kadar çalıştıkları için akşam banyoları kullanmak gerektiğini belirtmesidir.

Gürcü mevsimlik tarım işçileri ve yerliler aralarındaki ilişkileri senelerce bu şekilde yani sözel anlaşmaya dayalı ve birbirlerine karşı varolan olumlu tutumlarıyla inşa edildiği için aralarında barınma konusu sorun olmaktan çıkmıştır ve genel olarak temizlik, hijyen koşulları ve ihtiyaçları karşılanmaktadır.

4.3.2. Beslenme

Beslenme de önemli bir pazarlık konusudur. Bu mesele de tamamen önceden ev sahibi ve işçiler arasındaki anlaşmaya bağlıdır. Yemeklerin üretici tarafından verilip verilmemesi ya da kimin tarafından sağlandığı tamamen işçilerin nerede barındıklarına bağlı

olarak değişiklik göstermektedir. Bu değişikliği Aslan (2018) da kendi araştırmasında şöyle yorumlamaktadır: İşveren ve işçiler arasında yapılan anlaşmaya bağlı olarak eğer işçiye konaklayacağı yer tahsis ediliyorsa o halde yemek öğünleri de artmaktadır. Aksi halde ulaşımları sağlanmaktadır. Genel olarak yemekler bir ila üç öğün olarak anlaşmasına göre belirlenmektedir (Aslan, 2018, s. 115-116). Engin (2017) Doğu Karadeniz’de çay tarımında Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşullarını gözlemlediği bir çalışmada Gürcülerin beslenme şeklini iki şekilde gerçekteştiğini ortaya koymaktadır. Beslenmeyle konaklama konusu işçi ve işveren (bahçe sahibi) arasındaki yapılan anlaşmasına bağlı olduğunu altını çizmiştir. Anlaşmaya göre eğer yemek ve barınma ücretlere dahil olup işverene ait ise bahçe sahibi günde üç öğün yemeği kendine üstlemektedir. Diğer türlü ise, yani yemek ve konak yeri ücretlere dahil değilse Gürcü mevsimlik tarım işçileri toplu olarak yemekleri kendileri pişirip yemekteler (Engin, 2017, s. 10-11).

Ancak Engin’in (2017) araştırmasında ve bu çalışmada farklılık görünmektedir. Engin’in belirlediği işçileri beslenme sistemi her zaman kabul gören ve sabit bir sistem olarak görülmemektedir. Mevcut araştırmaya katılan Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin yanıtları değerlendirildikten sonra ortaya çıktığı gibi beslenme konusunda sürekli değişiklik yaşanmaktadır. şöyle ki genelde kahvaltı ve öğle yemeği iş sahibi tarafından karşılanmaktadır. Akşam yemeği ise işçiler tarafından karşılanmaktadır. Ancak bu araştırmaya göre bu genelde kabul gören bu sistemden daha farklı bir uygulama ortaya çıkarılmıştır. Yıllardır Gürcüler bu tür işlerde çalıştıkları için bu süreç ve şartlar açısından bazı değişiklikler yaşanmaktadır. Eskiden, Türkiye’li bahçe sahipleri işçilere bu şartları sunumuşsa da, şimdi Gürcü mevsimlik tarım işçileri yaşam koşullarının yanı sıra yemek, çalışma ücretleri, saatleri, ücretlerin neye göre belirleneceği vb. konularda dair önceden pazarlık yapmaktadırlar. Bu nedenle beslenme konusunda farklı uygulamalara rastlanmaktadır. Bazen işverenler kahvaltı, öğle ve akşam yemeğinin tamamını karşılamakta ya da sadece akşam yemeğinden sorumlu olmaktadır. Bazen ev sahipleri işçilere gıda malzemeleri tedarik etmektedir. Bu araştırmada çok ilginç bir konu ortaya çıkmıştır: Bir katılımcının söylediği gibi grup olarak Türkiye’ye gittiklerinde beraberinde Gürcü aşçı kadın getirip çalıştırıyorlar.

“Aşçılar da bazen bizimle geliyorlar. Sabah gittiğimizde ve akşam geri döndüğümüzde yemekleri hazır oluyor. Bu kadınlar hep akrabalar, tanıdıklardır” (İ7, Çay/fındık işçisi, Martvili).

Bu aşçının ücreti de ev sahibinden alınmaktadır. Yemek konusunda farklı sistemler geliştiği için hangisinin daha sık rastlanan bir durum olduğunu kesin olarak belirlemek güçtür. Çünkü bu tamamen işçi ve ev sahibi arasındaki önceden anlaşılmış bir durumdur.

“Anlaşmaya bağlı. Bazılar kahvaltı ve öğle yemeği, bazılar ise sadece kahvaaltı veriyor ya da sadece öğle yemeği. Değişebiliyor bunlar” (Ü1, Çay üreticisi, Rize).

“Yemekler onlara ait oluyor... Yemek bizim tarafından alırlarsa malzemeler biz alıyoruz, yemekler kendi yapıyorlar. Masraflar biz karşılıyoruz” (Ü5, Çay üreticisi, Rize).

“Gürcü işçilerde mesela üç öğün yemeği ben veriyorum, yevmiyeyi de 100 TL veriyorum diyorum. Mesela sadece sabah kahvaltısını alıyorsa 140 TL veriyorum. Anlaşmaya bağlı” (Ü7, Fındık üreticisi, Düzce).

“Fındığa gittiğimde beslenme çok iyidir. Hep arazinin sahibi yapar bize yemekler. Çaya gittiğimizde yemekler bize ait oluyor. Evi de biz tutuyoruz, yemekler de biz karşılıyoruz” (İ5, Çay/fındık işçisi, Martvili).

“Çalıştığımızda bizi tutan kişi sabah ve öğlen yemekleri karşılıyordu. Akşam yemekleri biz yapıyorduk. Arasına ev sahibi de getiriyordu akşam yemeğini” (İ8, Çay işçisi, Chiatura).

Sabah kahvaltısında genel olarak kahve, çay ve atıştırmalık gıdalar kullanılmaktadır. Ev sahibinde konaklandığı zamanlarda yemek türleri genel olarak ev sahipleri tarafından belirlenmektedir. Ancak Gürcüler ayrı tuttuğu evlerde konakladıklarında kahvaltılarına pek dikkat etmedikleri dikkate alınmalıdır. Bir işçiye göre öğlene kadar bir kahve ya da çay ile dayanabilmektedirler.

Öğle yemeği de iki şekilde gerçekleşmektedir. Önceden yapılan anlaşmaya göre ya ev sahibi hazırlayıp tarlalara göndermektedir ya da işçiler öğlen molasında marketlere gidip hazır gıda almaktadır.

Akşam yemeği katılımcıların hepsinin belirttiği gibi işçiler tarafından yapılmaktadır. Ne tür yemek yediklerini sorulduğunda Türkiye’deki mevcut olan gıdaların onlara uygun olduğunu ancak bazen Gürcü yemeklerini de özlediklerini ifade etmişlerdir.

Gürcü işçiler üzerine yapılan bir diğer araştırmada benzer bulgular ortaya çıkmıştır. Gürcü mevsimlik tarım işçileri işteyken genel olarak bahçe sahibinin yedikleri yemeklerden yemektedirler. Akşam konakladıkları eve döndüklerinde ise marketlerden alışveriş yapıp akşam yemeklerini hazırlamaktadırlar. Kahvaltı için işçilere işveren tarafından tedarik ediliyorsa zeytin, poğaç, peynir ve meyve gibi genel olarak Türkiye’de kabul gören kahvaltı tarzında yapmaktadırlar. Aksi takdirde kahvaltı malzemeleri alıp hazırlanması işçilere düşmektedir. Ayrıca bu çalışmada kahvenin Gürcü işçilerin önemli bir unsuru olmasının altı çizilmelidir. İşçilere üç öğün yemek veriliyorsa genel olarak ev içinde yapılan hamur işleri ve sıcak günlerde ise serinlenmeye yardımcı olan soğuk meyveler de işveren tarafından işçilere gönderilmektedir ya da akşam yemeklerinde birlikte yenmektedir (Aslan, 2018, s. 119).

Görsel 2’de mevsimlik tarım işçilerinin Düzce İlinde mola saatinde bahçede bir araya gelip yemek yedikleri gösterilmektedir.

Görsel 2. *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Mola Saati (Düzce’li üreticiden gönderilen fotoğraf. Paylaşmak için izin alınmıştır).*

Mevsimlik tarım işçileri genel olarak birlikte topluca yemektedirler (Kablay, 2016, s. 302). Çalışma ve Toplum'da Dedeoğlu'nun yayınlanan bir çalışmasında söz edildiği gibi 2015 yılında Doğan kent Gazetesi Giresun İli için ücretlere ilişkin alınan bir karar yayınlamıştır. Bu karar işçilerin çalışma ve yemek ücretlerine dair bilgi içermektedir. Tam olarak ise fındık hasadında çalışan işçiler için yaş ve cinsiyet ayrımı yapılmaksızın yemekler işçilerine ait olursa 46 TL, bahçe sahiplerine ait olursa ise 42 TL sabit olarak ödenmektedir. Rize'de çay hasadından kurumlar tarafından 2014 senesinde işçilere verilecek ücret 70 TL iken bu miktar 2015 senesinde 100 TL'ye artmıştır (Dedeoğlu, 2018, s. 57-58). 2019 yılı verilerine göre ise fındıkta çalışan işçilerin yemeği işverene ait olursa 85 TL, olmazsa ise 95 TL ödenmektedir (Kalkınma Atölyesi, 2020b, s. 108). Bu tarz sistem mevcut araştırmada da ortaya çıkmıştır. Bahçe sahipleri günlük yevmiyesine ekstra ücret ekleyerek işçilere yemek yapmak sorumluluklarını atmaktadır. Ancak ekstra para denilen 4 TL ya da 10 TL, işçilerin kahvaltısı, öğlen ve akşam yemeğini uygun bir şekilde karşılanamamaktadır. İşçilerin beslenmesine ilişkin verilen bu karara göre bir fındık işçisi bütün temel ihtiyaçlarını karşılayarak para kazanması da isterse 46-95 TL ile kendisini geçindirmek zorundadır.

Özetle, Gürcü katılımcılar beslenme açısından sıkıntılarla karşılaşmamaktadır. Gürcüler sürekli aynı işveren tarafından aynı işlerde ve neredeyse aynı ortamlarda istihdam edildikleri için bu tarz şartları önceden kendi aralarında müzakere edip anlaşmaya bağlamaktadırlar. İşçileri beslenme sistemleri değişken olduğu için sabit bir yöntem bulunmamaktadır. Ayrıca Gürcülerin son zamanlarda pazarlık öğrendikleri de bilinen bir gerçek olduğu için kabul edebilecek anlaşmalar yapmaktadırlar. Dolayısıyla Gürcülerin yaşadıkları alanda bu açıdan problem bu araştırma bağlamında görülmemektedir.

4.3.3. Çalışma Saatleri, Ücret, Sigorta

Türkiye'de mevsimlik tarım işçileriyle ilgili araştırmalarda en önemli konulardan biri çalışma saatleri ve ücrettir. Bunlar mevsimlik işin özelliklerine bağlıdır. Hem Gürcüler hem de yerli üreticilere göre fındık ve çay toplamak çok çaba gerektiren işlerdendir. Özellikle yağışlı, sisli ve çamurlu havalarda çay toplamadan ziyade toplanan çayın taşınması son derece zordur.

“Çay toplaması zor bir iş ve buradaki birçok çay tarlası yokuş yani dağların tepesinde, yamaçlarda. Bir insan mesela aşağıda çay topluyorsa onu tepesine kadar çıkartmak zorunda kalıyor ve bu 50 kiloyu

bir şekilde 200, 250 metre kadar sırtında taşıyor. Gerçekten aslında baktığın zaman insan gücünün dışında şeyler yani insani şeyler değil” (Ü1, Çay üreticisi, Rize).

Görüşmeye katılan Gürcü işçiler arasında, en yaygın sorun olarak bu durum tespit edilmiştir. Fındık toplamaya gelince, en sıkıntılı durum eğimli pozisyonda toplanması ve bu sebeple işçilerde sıklıkla sırt ve bacak ağrısına neden olması görülmektedir. Kablay (2016) tarafından Ordu ve Giresun illerinde fındıkta çalışan mevsimlik tarım işçilerine yönelik bir çalışmada görüşmelere katılan işçilerin çoğunlukla bel ve sırt ağrılarıyla güneş çarpmaktan, düşmeler ve alerjiden şikayet etmişlerdir. Nem ve yağmur da ayrıca bazı hastalıklara ve iş kazalarına yol açabilen faktör olarak çıkmaktadır. Yerlerin kaygan olması işçilerin kolayca yararlanmasına neden olabilmektedir (Kablay, 2016, s. 300-301). Aşağıdaki Görsel 3’te Düzce’de ikamet eden üreticisi mevsimlik tarım işçilerini fındıkta çalışmasını fotoya yansıtmıştır:

Görsel 3. *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Fındık Toplaması (Düzce’li üreticiden gönderilen fotoğraf. Paylaşmak için izin alınmıştır).*

Bu araştırmadaki katılımcılarının yanıtlarına göre Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin ücret, çalışma saatleri ve konaklama açısından Karadeniz Bölgesi’nde çalışan Afganlarla beraber Doğu’dan ve Güneydoğu’dan gelen mevsimlik tarım işçilerinden daha avantajlı durumda oldukları söylenebilmektedir. Samsun’da ikamet eden bir fındık üreticisi işçilerin aldığı fiyatların farklılığını altını çizmektedir. Fındığı toplayan yerli işçiler Gürcülerden daha

fazla ücret alıyorlarsa, Gürcüler Doğu'dan gelen işçilerden daha fazla maaş kazanabilmektedirler.

“İşçi bulamıyoruz. İşçi bulamayınca da herkesi çalıştırıyorsun. İster Gürcü ister Doğu'dan gelen olsun. Yerli işçiler de var. Arada fiyat farkı var. Yerli ve yabancı arasında fiyatlar her sene değişir ama Gürcüler yerlilerden daha ucuz çalışıyorlar. Doğu'dan gelenler Gürcülerden daha ucuz” (Ü4, Fındık üreticisi, Samsun).

“İşçiler sabah 8'de başlar akşam 6'da bitirirler. Ücret de yerli işçilerin bir miktar fazladır. Fiyattan konuşacak olursak yerli işçiler 150 TL, Güneydoğu'dan gelen işçiler ise 120 TL. Güneydoğu'dan gelenler sabah 7'den akşam 6:30'a kadar çalışırlar. Gürcüler de üç öğün yemek isterlerse 100 TL veriyorum” (Ü7, Fındık üreticisi, Düzce).

“Gürcülerden 100, 150, 200 TL isteyen de oluyor. Biraz ekonomiden dolayı da farklılaştı. Şimdi Afganlar geliyor ve daha uygun fiyatla çalışıyor” (Ü8, Çay üreticisi, Rize).

Özbey (2017) tarafından yapılan Gürcistan'dan Hopa'ya çalışma amacıyla göç eden ve birbirinden oldukça farklı sektörlerde çalışan kadınlara yönelik bir nitel araştırmada yerli ve yabancı göçmen arasındaki çalışma koşullarının farklılaşmasından söz edilmektedir. Yabancı göçmenlerin tercih edilme sebeplerinden en önemlisi yerli işçilere göre maliyet açısından uygun olmalarıdır. Diğer sebepler ise Türkiye'de ya yasadışı ya da ikamet izinlerine sahiplerse bile yine de çalışma izinlerine sahip olmamaları, sigortasız olmakla birlikte mesai saatler dışında çalışmaları ve genel olarak yerli işgücü tarafından kabul edilmeyecek koşullarda istihdam edilmeleridir (Özbey, 2017, s. 112).

Göçmenlerin daha iyi ve yeni bir hayat arayışlarında çalışma koşullarının farklılaşmasını Lordoğlu (2015) şu şekilde yorumlamaktadır: Yabancı göçmenler çalışmak amacıyla geçici süreliğine kaldıkları ülkede bir şekilde geçinmek için gelir elde etmeleri gerekmektedir. Onların yerli işçilere göre daha ağır koşullarda çalışma ve yaşamaları işgücü piyasasında yasal olarak istihdam edilmediklerinden kaynaklanmaktadır. Lordoğlu'na göre yabancı işçilerin koşullarının hafifletmesi onların yasal olarak işlere girmesine dayanmaktadır (Lordoğlu, 2015, s. 43; Özbey, 2017, s. 112).

İşçinin o mevsim için maaşı her yıl devletin belirlemesine göre ve ayrıca Gürcü işçilerle yapılan anlaşma temelinde belirlenmektedir. Fındık hasadında valilikler tarafından temmuz ayında fiyatlar açıklanmaktadır ve “2017/6 sayılı Mevsimlik Tarım İşçileri

Genelgesi'ne göre kurulan Mevsimlik Tarım İşçileri İzleme Komisyonu tarafından belirlenmektedir" (Kalkınma Atölyesi, 2020b, s. 72). Türkiye'de işverenler çay toplamada ücreti ya günlük ya da belirli bir miktar topladıktan sonra işçilere vermektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin günlük yevmiyesi da bu duruma göre belirlenmektedir.

"İlk gittiğimde 2017'de günlük 120 lira, sonra 150, sonra 170 liraydı. En son ise 200 liraya kadar arttırdılar. Bunun dışında kilolar üzerinden de çalıştım. Kilo üzerinden çalıştığınızda gürcü Lari parasıyla ödeme yapılır. Ne kadar çok çay toplarsanız, o kadar çok fazla ücret alırsınız. Kilogram başına 80-90 Tetri ⁵ bazen 1 GEL bile..." (İ8, Çay işçisi, Chiatura).

Genel olarak mevsimlik tarım işçileri ile ilgili yapıldığı çalışmalarında ücret ödenmesinin farklı yolları gözlemlenmektedir. Örneğin, Kablay'ın (2016) çalışmasında araçlar ücret ödenmesinde büyük rol üstlenmektedir. Aracı olan kişi işverenden iş sonunda ücret alıp işçilere vermektedir ancak ödenen miktardan %10 aracıya sahiptir (Kablay, 2016, s. 292-293). Ancak yapılan araştırmadaki bulgularına göre araçlar ne Gürcü işçiler ne de yerli bahçe sahipleri tarafından tercih edilmektedir. Bunun nedeni ise Gürcülerin belirttiği gibi araçlara ihtiyaç duyulmamasıdır. Gittiği yerlere tanıdık olmaları, önceden anlaşp gittikleri ve yerlilerle artık yakın ve arkadaşça ilişkiler oluşturulduğu için Gürcüler araçlarla işbirliği yapmamaktadırlar.

Bölgeden bölgeye ve yapılan işten işe ücretler değişmektedir. Dolayısıyla bir sabit ücret bulunmamaktadır. Gürcü mevsimlik tarım işçilerinde ücret sistemlerinde farklılık görülmektedir. Bazıları günlük yevmiye alırken (%76) diğerleri tamamen işi bitirdikten sonra maaş almaktadır (Ciğerci Ulukan & Ulukan, Çay Tarımı ve Göçmen Emeği: Doğu Karadeniz'de Gürcü İşçiler, 2018, s. 109).

Gürcü işçilere maaşlarının ve çalışma saatlerinin yıllar içinde değişip değişmediği sorulmuştur. Bu sorunun cevabı tek tiptir. Çalışma saatleri açısından hiçbir şey değişmemiştir, ancak ücret açısından ücret her seferinde farklılık göstermektedir. Ücret değişiminde herhangi bir azalma yoktur. Rize'li bir çay tarlasının sahibi ile mülâkat yapılırken, Gürcüler her yıl çalıştıklarında, her iki taraf için de kabul edilebilir bir maaş üzerinde anlaştıkları görülmektedir. Genel olarak, çalışma saatleri çalışma tarzına

⁵Bu ücret 2021 yılın 1 Mayıs-1 Eylül aralığında Türk lirası olarak yaklaşık 2,40-2,67 TL ediyor, daha önce bu para daha azdır.

dayanmaktadır. Üreticiler iki seçenek sunulmaktadır. Birinci seçenek kilo başı çalışılacak ikinci seçenek de saat başı. Dolayısıyla ödeme de ona göre yapılacaktır. Kilo başına çalıştıkları zaman çalışılan saatleri hiç kimse kontrol ve takip etmemektedir. Ne kadar çalışacağı tamamen işçiye bağlıdır. Amacı daha fazla toplanmasıdır ve işçiler bu yüzden daha fazla çalışmaktadır.

“Genelde kilo başı fiyatı veriyoruz. Herkes çalıştığı, hak ettiği kadar kazansın... mesela güzel çalışırsa bir ayda kişi başı 9-10 bin lira para kazanıyorlar... Çalışma saatlerini kendilerine bağlı. Biri diyor ben 15 saat çalışacağım diye, kilo başı çalışıyorlar ya, bazıları diyor ki paraya ihtiyacım var ben 12 saat çalışırım diyor. Kendiler belirtiyor. 20 saat çalışan insanları da görmüştüm. Benim çok paraya ihtiyacım var çok çalışacağım diyor” (Ü8, Çay üreticisi, Rize).

Ancak eğer saatlere göre çalışmak için anlaşma yapılıyorsa işçinin belirli saatler çalışması belli zamanlarda da mola vermesi gerekir. Bu ikinci türe göre çalışan kişiler günde 8-10 saat çalışmaktadır. Mola için öğlen bir saat ayrılıp işçiler kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Çalışma saatleri ile ilgili Gürcü mevsimlik tarım işçileri üzerine yapılan hemen hemen tüm çalışmalarda (Ciğerci Ulukan & Ulukan, 2011; 2018; Kablay, 2016; Kalkınma Atölyesi, 2016; Dedeoğlu, 2018) benzerlik ortaya çıkmıştır ve ortalama 10-11 saate yakın işçilerin çalıştıkları tespit edilmiştir.

“Sabah saat 8’den başlıyorduk ve akşam saat 5 ya da 6 gibi bitiriyorduk. Öğlen saat 2’de mola vardı yarım saatlik, bazen bir saatlik yemek ve biraz dinlenmek için” (İ17, Çay işçisi, Chiatura).

“Genelde 9-10 saat çalışıyoruz. Naisl çalışacağına bağlı. Ben mesela kilo başı çalışmıyorum o yüzde sabah 7 ya da 8 gibi başlıyorum akşam 5 ya da 6’ya kadar” (İ16, Çay işçisi, Chiatura).

Mülâkatlarda Gürcü mevsimlik tarım işçileri yerel üreticilerle çalıştıklarında ücret ödeme konusunda kendi deneyimlerini paylaşmıştır. Görüşme yapılan işçilerden sadece bir işçi (N8, Çay işçisi, Chiatura) yerli işverenle kötü bir deneyim yaşamıştır. İlk çay toplaması için ücretlerinin tamamını ödediklerini, ancak bugüne kadar diğer iki hasadında hiçbir işçiye ödeme yapmadıklarını söylemiştir. Bu olaydan sonra işvereni değiştirdiğini de vurgulamıştır. Tarımsal alanlarda ve özellikle mevsimlik işlerinde ücret ödeme konusu en önemli konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimi ödemeleri geç alabilmekte, kimi ise hiç alamamaktadır. Tam bu noktada duran Ulukan ve Ciğerci Ulukan (2018) Doğu Karadeniz’de Gürcü çay işçilerinin çalışma koşullarına yönelik bir araştırmada görüşülen işçilerin %35’i

eksik ya da geç ödeme konusu bildirmiştir (Ciğerci Ulukan & Ulukan, 2018, s. 109). Özbey (2016) tarafından yapılan Türkiye’ye istihdam için gelen ve farklı orman, tarım, inşaat ve nakliyecilik gibi sektörlerde çalışan Gürcülere odaklanan çalışmada ücret konusunda anlaşmazlıkların iki boyutu ortaya çıkmıştır. Birinci, işçiler tarafından yapılan işin karşılığında ücret alınmaması ve bunun sonucunda şiddete başvurulmasıdır. İkincisi, işçi ve işveren arasında sözel olarak yani enformel şekilde yapılan anlaşma kapsamında işçinin yapması gereken ama yapamadığı iş için ücret kesilmesidir (Özbey, 2016, s. 264). Bir diğer literatüre bakılırsa ise mevsimlik ve orman işlerinde özellikle ise Rize ilinde işçilere ücretin az ödenmesi ya da hiç ödenmemesi sık sık yaşanmaktadır. Günlük yevmiyede 100 TL’da anlaşıldığı halde bazen 80 TL verildiği öğrenilmiştir. Bu tür olayların sadece bu işlerde olduğu iddia edilmektedir “çünkü göçmen emeğinin söz konusu olduğu her yerde ve ortamda sömürünün ve adaletsizliğin boyutunu veya şeklini kestirebilmek pek mümkün olamamaktadır” (Güzel, 2019, s. 121).

Mevcut araştırmaya katılan işçilere görüşme sırasında eski zamanlarda çalıştıkları dönemde olumsuz deneyimleri sorulmuştur; yıllar geçtikçe bu tarz sorunları üretici ve işçiler arasında olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bundan 5-7 sene önce ücret ödenmemesi durumuna daha sık rastalanabildiği ancak şimdilik böylesi bir durumun olmadığı anlaşılmaktadır. Bazen küçük anlaşmazlıklar yaşanabilmekte ancak konuşarak ya da üreticiyi değiştirerek sorun derinleşmeden çözülmektedir. Güzel’in (2019) de belirttiği üzere ücret ödememe mevsimlik işçilikte özellikle çay hasadında sıkça rastlanılan bir olgudur. 1990’lardan bugüne kadar böyle durumların azalmasına rağmen işçiler bazen çalıştıkları günlerde yevmiyelerini alamamaktadırlar (Güzel, 2019, s. 120).

Yerli üreticiler Gürcülerle genel olarak sıkıntı yaşamamaktadır. Elbette birtakım istisnalar vardır. Eskiden hırsızlık yapmak üzere gelenler, iş yapmayanların da olduğu ancak böylesi durumlarda ücret verilmediği tespit edilmiştir. Üretici kabul edilen çalışma saatlerinin üzerinde çalıştırıyorsa işçiye fazla çalıştığı saatlerin parasını verecektir ancak bazen işçiler anlaşılan ve uzlaşılan çalışma koşullarına kendi uymamaktadır. Bu gibi durumlarda üretici düşük ücret vermektedir. Üreticiler tarafından da belirtildiği üzere bu tarz sorunlar artık çok az sayıda yaşanmaktadır. Artık Gürcüler ve Türkiye’liler çalışma pratikleri

ve iş yapma biçimleri açısından birbirlerini tanıyıp aynı dilde konuşmaya başlamıştır ve iletişimdeki bu gelişmesi sorun yaşamasını engellemektedir.

“Dil eskide yaşanan bir şeydi. Ama şu anda bugüne kadar Gürcülerle hiç sorun yaşamadım. Gürcistan’da çok fazla Türk dizisi izleniyor Türkçe izliyorlar. Ondan da az çok biliyorlar. O yüzden hiç sorun yaşamadık. Mesela tanesi Gürcü geliyorsa bir kişi kesin Türkçe biliyordur” (Ü6, Çay üreticisi, Rize).

“Gürcüler dili yoksa da anlıyorlar. Bilmediklerinde bile artık öğrendi işler. Onlar da 15 sene geçti artık öğrendi dil. 30 kişi geliyorsa 15 kişi dili bildikleri için diğeri bilmiyorsa o yönetiyor, söylüyor ne olacağını, nasıl yapacağını. Sorun yaşamıyoruz” (Ü8, Çay üreticisi, Rize).

“Türkçe biliyorum, herhangi bir şey lazım olurken cevap verebiliyordum, o yüzden biri bana kötü davrandı ya da bir çatışma oldu diye bir olay olmadı hiç” (İ2, Çay işçisi, Martvili).

Yabancı göçmenlerde iletişimle ilişkin sorunlar yaşanmaktadır. Gittikleri ülkedeki dilde konuşulması işçiler için farklı sektörlerde daha kolay bir şekilde işlere erişebilme imkânları sağlayabilmektedir. İşveren ve işçi arasındaki sorunsuz iletişim istihdam edilmeye, yapacağı işin doğru yapılmaya ve dolayısıyla para kazanmaya, gelecekte garantili iş bulmaya teşvik etmektedir. Gürcülerin Türkçe dili bilmesi yerli toplumda entegrasyonuna ve rahat çalışmaya yol açmaktadır (Özbey, 2016, s. 273-274).

Bu araştırma bulgularına göre, işverenlerin işçilere çalışma saatleri konusunda herhangi bir baskı uygulamadığı ortaya çıkmıştır. Her şey işçilerin kendilerine bağlıdır. İlk bakışta, işverenin işçilere herhangi bir koşul veya baskı uygulayan bir eylemi görülmez, ancak bu durumun hiçbir şekilde işçilerin işini hafifletmediğini veya maaşını artırmadığını görülmektedir. Mevsimlik işçiler ekstra para kazanmak için 8-10 saatten fazla çalışıyorlar çünkü bu sistem onları yetersiz bir maaş veya ek ücret almak için ekstra saatler çalışmaya mecbur bırakmaktadır.

“İstediğin zaman uyanabilirsin. Kendileri sana üstüne gelmezler ama amacın daha fazla toplamandır. Sabah çok erken kalkıyoruz. Öğlenki sıcak hava için mola verip hava serinleyince yine işimize devam ediyoruz... Ben her gün çalışıyordum ama zorunlu değil. Örneğin oradayken 2 gün çalışmamıştım. Ancak çalışmaya gidiyorsun ya oraya, boşa oturamazsın, başka ne yapacaksın ki... Çalışmadığım günlerde yevmiyem verilmiyor... Gürcüler parayı çok seviyorlar. Türkler de severler ama Gürcüler daha fazla ve fazla kazanmayı hedefliyorlar. Tabii ki de Türkiye’ye gittiğinde daha

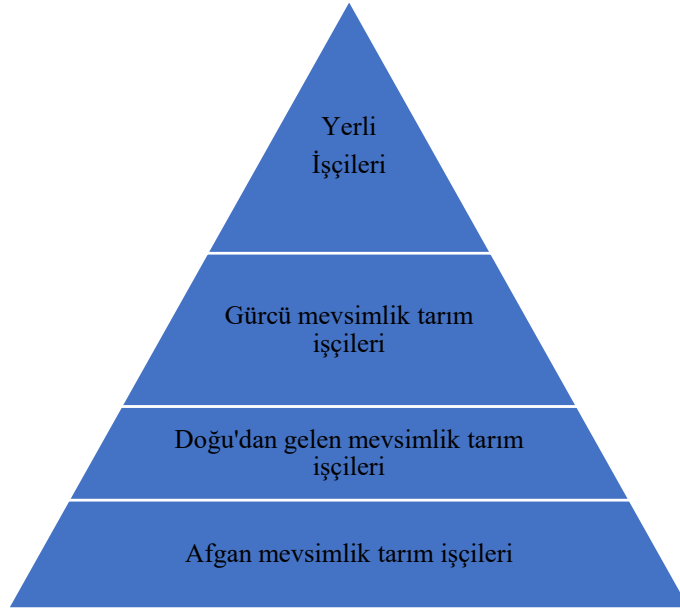
fazla çalışmaya çalışıyorsun ki daha fazla para kazanalım. Oradaki yerli Türkler pahalıya çalışıyorlar ama az iş yapıyorlar (İ9, Çay işçisi, Batum).

“Çalışmaları kendilerine ait, ister fazla çalışırlar, ister az ama genel olarak 8-9 saat. Adam ne kadar toplarsa o kadar kazanır. Kendi bilir çalıştığını. İstedığı zaman gidip çıkıyor” (Ü2, Çay üreticisi, Trabzon).

“Çok acıdığım çalıştıran da var. Bazıları sabah 5’ten akşam 7 ya da 8’e kadar, 10-15 saat arasında çalıştıran var aynı 200-250 TL parayla. Bizde genelde 7’de gelirler, 8’de kahvaltı biter, 8’den akşam 6’ya kadar çalışırlar. Ama bunun arasında öğle yemeği için 1 saat var. Toplam 9 saat çalışırlar ortalama” (Ü1, Çay üreticisi, Rize)

Görüşülen hem Gürcü işçilerin hem de üreticilerin yanıtlarına göre kilo başı çalışanlarda saatler farklılığı göstermektedir ve çalıştıkları saatler tamamen işçilerin kararlarına ait olduğu tespit edilmiştir. Bunun dışında her senedeki fiyatlar da değişmektedir. Dolayısıyla sabit bir ücreti tespit edilmemiştir.

Hem Gürcü mevsimlik işçiler hem de yerel üreticilerle yapılan mülâkatlarda, Karadeniz Bölgesi’nde mevsimlik faaliyetlerde istihdam edilen insanların etnik olarak oldukça çeşitli olduğu hemen hemen her zaman belirtilmiştir. Üreticilere göre, son zamanlarda Afgan işçilerin istihdamı artmış olsa da, Gürcüler ve Kürtler en sık görülenlerdendir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi, Gürcüler yerel işçilerin sayıca gerisinde kalmaktadır. Tabii bu durum maaşlarını da etkilemektedir. Mevcut araştırmanın bulgularına dayanarak Karadeniz Bölgesi’nde etnik olarak mevsimlik işlerde daha fazla maaş alanlar piramit şemasına göre sıralanırsa şöyle görünecektir.

Şekil 5. *Mevsimlik işçiliğinde daha fazla ücret alan uyruklular. (Ücretler yukarıdan aşağıya düşmektedir)*

Bu görselde de vurgulandığı gibi en pahalıya yerli işçiler çalışmaktadırlar. Üreticilerle mülâkatlar yapıldığında Gürcü mevsimlik tarım işçileri Kürtlerden ve Afganlardan daha fazla kazanmakla beraber bu işleri daha iyi bilmektedirler. Afganlar piramidin en alt kısmında kalmaktadır. Yerli toplumda oluşan tutumlar Afgan işçilerin savunmasız grup olarak ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Trabzon'da yaşayan Afgan sığınmacıların profillerini incelemeye yönelik nitel bir araştırmada yerel halk tarafından Afgan sığınmacılara karşı ayrımcılık ve dışlayıcı tutumlar taşındığı tespit edilmiştir. Ayrıca Afgan sığınmacılar ülkede sabit olmayan ekonomi ve istihdam olanaklarının azalmasında, ücretlerin düşmesinde de piyasanın bozulmasında da suçlanmaktadır (Buz, Canlı, & Aygüler, 2021, s. 35-36). Ulukan ve Ciğerci Ulukan (2011) tarafından 2009 yılının Ağustos-Eylül arasında Perşembe ilçesinde gerçekleştirdikleri çalışmada fındık hasadına gelen mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşullarına ve tarzlarına odaklandıkları araştırma bulgularında söyledikleri gibi Gürcü ve Doğu/Güneydoğu'dan gelen mevsimlik tarım işçilerine göre yerli işçilerin ücretleri arasında farklılıklar görülmektedir. Yerli işçilerin yevmiyesinde dikkat çekici yanı orada çalışan işçilere göre ücretlerin yüksek olmasıdır. Ücret miktarı 35-40 TL aralığında değişmektedir. Bu işçilerin tercih edilme sebeplerinden biri onların az olmalarıyla birlikte tecrübeli olmalarıdır. Ayrıca çalışma verimliliğine dikkat edilmektedir ve genellikle bu işçileri büyük fındık arazilere sahip üreticilerin tarafından seçilmektedir. Bunun dışında

Gürcülerin Doğu/Güneydoğu'dan gelen işçilerinden çok fazla farklılık olmasa da yine ücreti daha fazla yani 25-30 TL değiştiğini göstermektedir (Ciğerci Ulukan & Ulukan , 2011, s. 19-20). Benzer sonuçlardan Kablay'nın (2016) araştırmasında da söz edilmektedir. Ücretler açısından farklılaşma ve yerli işçilerin, Gürcülerden ve Kürt kökenli mevsimlik tarım işçilerinden daha fazla ücret aldıkları tespit edilmiştir. Bunun sebebi olarak yerli işçilerin daha vasıflı ve hızlı oldukları belirlenmiştir. Gürcülerin ve Doğu/Güneydoğu'dan gelen işçilerin ücret arasındaki farkı birkaç Türk lirası olup Gürcüler yerli işçilerden sonra daha fazla ödenen işgücü olarak sayılmaktadır (Kablay, 2016, s. 307). Bu durumda neoliberal piyasa koşullarında tarım işçiliğinde piyasa koşullarının üreticiler ve mevsimlik işçilerin ücret politikalarında dönemsel olarak farklılıkların gözlenmesine neden olmaktadır. Üreticilerin ürünlerine ilişkin fiyat politikalarındaki dalgalanmalar, ürün girdi maliyetlerinin yıldan yıla artış göstermesi, ürün desteklerinin devlet tarafından kısıtlanması gibi pek çok faktör üreticilerin en önemli girdilerden biri olarak hasat zamanlarında işçi tercih ederken beceri, deneyim, hız gibi pek çok etmeni göz ardı ederek ucuz yedek işgücüne yönelebildiğini göstermektedir. Bu anlamda işgücü ve emek piyasası kırılgan, ücretlerde değişkenlik, güvencesizlik gibi diğer sorunları beraberinde getirmektedir.

Dedeoğlu'nun (2018) tarımsal üretimde göçmen işçiler üzerine gerçekleştirdiği çalışmada elde edilen bulgulara göre bir tablo sunulmuştur. Bu tabloda da gösterildiği gibi ücretler açısından farklılık görülmektedir. Gürcü işçiler çay ve fındık toplamada 2015 yılındaki verilerine göre diğer işçilerden fazla ücret almaktadır. Bu bulgulara dayalı olarak işçiler arasındaki rekabetin olup olmadığı tartışılıp bu çalışmada rekabetin temel nedeni etnik köken üzerinden ortaya çıktığı savunulmaktadır (Dedeoğlu, 2018, s. 58).

Şekil 6. 2015 Yılı mevsimlik tarım işçilerinin günlük ücretleri (Dedeoğlu, 2018, s.58).

İşçi Grubu	Ürün	Ücret	İlave ödemeler
Gürcü işçi	Çay toplama	90 – 100 TL	Öğle yemeği, sigara, telefon kontörü
Azer işçi	Ot biçme	90 – 100 TL	Öğle yemeği, sigara
Gürcü işçi	Fındık	45 – 50 TL	Öğle yemeği, barınma, akşam yemeği.
Yerli mevsimlik gezici tarım işçisi, Urfa, Mardin, Adıyaman, vs...	Fındık	42 TL	Öğle yemeği, çadır yeri tahsisi veya konut tahsisi
Suriyeli işçi	Kayısı	42 TL	Öğle yemeği, çadır mekan tahsisi
Yerli mevsimlik gezici tarım işçisi, Urfa, Mardin, Adıyaman, vs...	Kayısı	42 TL	Öğle yemeği, çadır mekan yeri tahsisi
Suriyeli işçi	Narenciye Sebze Antep fıstığı	24 – 40 TL	

2015 yılında Gürcü mevsimlik tarım işçisi çay toplamada ilave ödemeler hariç 90-100 TL olarak ücret almaktadır. Bu araştırmada çay toplamada sadece Gürcülerin verileri verilmiştir. Nedenini Kablay'nın (2016) çalışmasıyla açıklamak mümkündür. Yerli bahçe sahiplerinin Kürt kökenli işçilerden ziyade Gürcü işçileri tercih etmektedirler. Türkiye'ye Suriyelilerin gelişleriyle beraber onların da mevsimlik işlere dahil olmadığı halde bölgede Gürcüler yine en kalabalık işgücü olarak kabul edilmektedir (Kablay, 2016, s. 290-291). Dolayısıyla çay toplamada rekabetçi olmaksızın yabancı göçmen işçiler arasında en fazla ücreti Gürcüler almaktadır. Aynı şekilde fındık toplamada Urfa, Mardin, Adıyaman gibi şehirlerden gelen yerli mevsimlik gezici tarım işçisi yevmiye olarak 42 TL alırken Gürcü işçiler 45-50 TL aralığında almaktadır. Dedeoğlu'nun dile getirdiği yoksulların rekabeti farklı araştırmalarla beraber ve aynı zamanda yapılan mevcut çalışmada da benzer şekilde mevsimlik tarım işçiliğinde açıkça görülmektedir. Gürcülerin yoksulluğa karşı mücadelesi ile minimum geçimini sağlamak için gelişleri, Doğu/ Güneydoğu'dan gelen yerli mevsimlik tarım işçileri, savaştan dolayı Türkiye'ye gelen Suriyelilerin, son yıllarda Afganların da

mevsimlik tarım işçiliğinin zincirine dahil olmaları ve bölgede yaşayan yerli işçileri arasında rekabet yaşanmaktadır. Bu grupların hem çalışma hem de yaşam koşullarında farklılık görülmektedir. Gürcüler ayrı evlerde kalırken Doğu'dan gelen işçiler çadırda kalmaktadır. Günlük Gürcüler 8 saat çalışırken diğer göçmen işçiler daha fazla çalışmaktadır. Bölgede Gürcü işçileri istenilen işçiler olarak algılanırken Kürt ve Arap kökenli işçileri etnik kökenden dolayı çalıştırılmaktadır. Yerli işçilere göre gezici ve yabancı göçmen işçiler ücret olarak daha az para almakta bu ise yerli işçilerin istihdam edilmemelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla Dedeoğlu tarafından ifade edilen 'yoksulların rekabeti' hem çalışma ve yaşam koşullarından hem de etnik ayrımcılıktan kaynaklanmaktadır.

Gürcülerin de son zamanlarda pazarlık güçlerinin arttığının altını çizilmelidir. Bir işçi, çalışmadan önce işverenle ücret konusunda anlaştığını ve ücret beğenmediğinde rahatça vazgeçip daha fazla para veren üreticiye gideceğini belirtmektedir. Bu, daha yüksek ücret pazarlığı için bir strateji olarak düşünülebilir. Karadeniz Bölgesi'nde çeşitli ve daha az ücretli işçiler de bulunmakta ancak işi bilmekte zorlanmaktadırlar. Dolayısıyla bazen üreticinin bahçesinde çaylar toplanması geç kaldığı ve işin birkaç saat içerisinde halledilmesi için tecrübeli ve deneyimli işçilere ihtiyaçları var. O yüzden Gürcüler bu konuda gerçekten diğerlerden fazla potansiyeline sahip oldukları için üreticiler tarafından tercih edilmektedirler. Buna ek olarak iş bilmeyen Gürcüler bile bazen işe alınıp çalıştırılmaktadır. Bir Çay üreticisine göre bunca yıldır bu sektörde çalıştığı Gürcü işçileriyle sorun hiç yaşamamışken, Afganlarla sorun yaşadığını belirtmiştir.

“Başka uyruklu işçilerle ufak tefek sorun yaşıyoruz ama genel olarak Gürcülerde sorun yaşamadım. Gürcülerin gerçekten paraya ihtiyacı var, çalışmaya geliyorlar, para kazanmak istiyorlar... Afganlarda, bazıları inat oluyor, iş yapmıyor, yapacağı işi yapmıyor, yarım bırakıyor falan” (Ü8, Çay üreticisi, Rize).

“İşçi olarak Afganlar gelmeye başladı. Eskiden çay makasla toplanıyordu şimdi motor çıktı ya, motorla iyi toplayanlar da var ama onlar genelde evlerde barındıramıyorlar. Onlar köyde genelde evler boş olduğu için orada kalıyorlar. Kiralar falan yok. Ben şu an Afganı evinde barındırmanı görmedim. Afganlara, tanınmadığı için nasıl bir insan tip oldukları için çekimser davranıyorlar” (Ü2, Çay üreticisi, Trabzon).

“Yerli işçi tamamen kalktı 2008 yılından sonra ta ki pandemiye kadar. Pandemide geçen yıl Gürcü işçiler neredeyse yoktu. Giriş çıkış yasaklanmıştı ama bu sefer Giresun'lu işçi değil, Afgan, Afrika'lı,

Doğu'dan gelen işte Kürtler, Mersin'den, Akdeniz'den gelen bu insanlar gelmeye başladı ama çayı mahvettiler çünkü hayatlar boyunca toplamamışlar ama çok pahalı topladılar... Gürcü işçi kültürü haline geldi. Ucuz işçi olarak değil yani, Gürcüler artık çay toplamayı bilen insanlardır. Profesyonel işçi aslında. Küçüklüğümde beri Gürcüler var burada. Yıllardır çalıştığımız Gürcüler de var. Onları tercih etmek bizim için daha avantajlı çünkü topraklarımızı biliyor, çayımızı biliyor, bizi tanıyor, biz de onu tanıyoruz. Tamamen güven alışverişi oluşuyor burada" (Ü1, Çay üreticisi, Rize).

"Bazen Türklerin konuştuklarına rastlanmıştım. Buraya gelen başka yabancılar bu işleri bilmiyorlar dediler. Gürcüler daha içten yapıyorlar bu işleri diye söylediler" (İ2, Çay işçisi, Martvili).

Mülakatlara katkıda olan üreticilerine göre Gürcüler yerli halka kıyasladığında işler yaparken sorumlulukları da almaktadırlar. O yüzden Gürcü mevsimlik tarım işçileriyle bu konuda sıkıntı yaşamadıkları bulgulanmıştır.

"Yerli işçilerde şöyle bir sorun var: mesai saatlerine göre çalışıyorlar. Saat akşam 5 olduğu zaman giderler. Gürcüler böyle değil. Kendi işi gibi bakıyorlar olaya. Yerli olmadıkları için eve gitmiyorlar. Aynı evde yaşıyoruz o yüzden bu açıdan sorum yaşamıyoruz" (Ü2, Çay üreticisi, Trabzon).

"İlk başlamanın sebebi o zaman da Türk parası daha değerliydi Gürcüler için 50-100 TL çok değerliydi. O yüzden hem bizim hem de onlar için karlı bir işti. Daha sonra baktığımız zaman Gürcülerin daha saygılı olduğunu, sana senin tarlana baktığını, seninle daha güzel iletişim kurduğunu görüyorsun aslında. Bir nevi de aslında onlarla daha samimiyet kuruyoruz bir yerden de. Türk işçilerle samimiyet kurduğu zaman bunu suistimal edebiliyorlar. Gürcüler her zaman bizim favori çalışanlar oldu" (Ü1, Çay üreticisi, Rize).

Gürcistan'ın Samegrelo bölgesinde yaşayan mevsimlik tarım işçileriyle yapılan mülâkatlarda çoğunlukla Türkiye'nin Ordu ilinde istihdam edildikleri tespit edilmiştir. Yukarıda bahsedilen katılımcıların aksine, Samegrelo'dan gelen işçiler haftanın altı günü çalışıyorlar ve pazar günleri izinli oluyorlar. Tatil günlerinde ücret ödenmemektedir. Gürcü mevsimlik tarım işçileri turist vizesi ile seyahat ettikleri ve sözleşmesiz çalıştıkları için, istedikleri zaman işi reddedip Gürcistan'a dönebilirler. Ayrıca her gün izin alıp çıkabilir ve dinlenebilirler. Tek şart, bu çalışmadıkları günlerde ödeme yapılmamasıdır. Ancak, katılımcıların daha çok insani ve kişisel niteliklere bağlı olduğunu söylediği istisnalar vardır. Görüşülen kişilerden biri, bir işi yaparken aciz kaldığı bir olayı dile getirmiştir. İşveren hem hastanenin parasını hem işçinin çalışmadığı halde o günün ücretini ödemiştir:

“Bir kere kötüleştım tarlada. Bahçe sahibi beni hastaneye götürdü. Orada iğne yaptılar bana ve onun parasını kendisi karşıladı. Bir kere arkadaşımın da tansyonu düştü. Sahibi gelip gölgeye falan oturttu ve bugünün parasını vereceğim, merak etme diye dedi. şehire gidip ilaçları getirdi arkadaşıma. O gün alıştırmadı ama yevmiyesini verdi yine” (İ9, ay işçisi, Batum).

Mevsimlik Gürcü tarım işçilerinin Türkiye’de çalıştıkları esnada sigortalı olmamalarının iki temel neden vardır. Birincisi turist vizesi ile geldikleri için yani çalışma izinleri olmadığı için yasal zeminde sigortalı olamamaları; ikincisi ise işveren ek maliyet getirdiğ  için herhangi bir güvencenin söz konusu olamamasıdır. Görüşülen işçilerin anlatımında genel olarak Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerinin gerektiğinde sağlık sigortası kullanma imk n  bulunmamaktadır. Böyle bir durumda ya işçi tıbbi masrafları kendisi karşılar ya da bahçe sahibi tarafından bu masraflar yüklenilir. Bir fındık üreticisine göre,

“şöyle sorumluluğumuz daha var, bize herhangi bir yerden gelen grubun içince hasta olabilir. Sonuçta insan değişik hava şartlarından dolayı hasta olabilir. Bu durumlarda, kimse maliyetlerine bakm yor. Sonuç olarak, sağlık çok önemlidir. Aracı varsa aracılar, yoksa da tarla sahibi hastaneye götürür, gerekli tedavisi yapılır, geri getirir ve işçi çalışmaya devam edebilir” ( 7, Fındık  reticisi, Düzce).

“Onların zaten sigorta yaptığımızda sorun oluyor o yüzden sigortaları yok. Zaten Karadeniz’de valilikler izin veriyor. Valilikten izin alıyoruz ondan sonra çalıştırmalar serbest oluyor. Sigorta masrafları falan biz karşılıyoruz. Onlar turist olarak geliyorlar ya zaten hasta olur falan acilde gereken tedavi yapılıyor. Sağlık tedavi ücretsiz olduğu için Türkiye’de. Onun dışında ilaçlar biz karşılıyoruz. Tabii ki de yaparız, bize para kazandırıyorlar, biz de kıymetlerinin biliyoruz, dışlanm yoruz” ( 8, çay  reticisi, Rize).

“Yerli de gelse, yabancı da gelse hastane parası kendi karşılar” ( 4, Fındık  reticisi, Samsun).

“Bu çok vicdani şey açıkçası. Böyle bir şey olursa tabii ki de biz karşılıyoruz” ( 1, çay  reticisi, Rize).

Toparlanacak olursa görüşmelerden ortaya çıktığı gibi sağlık ve güvenlik konusu daha çok işverenin kişisel kararına ve inisiyatifine bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Üreticilerin anlattıklarına göre mevsimlik tarım işçileri için sigorta yapılmaması herkesçe bilinen bir gerçekliktir. Mevsimlik tarım işçilerinin sosyal ve sağlık güvenliğine, uzun vadeli sigortalarına ya da bu tarz haklarına dair herhangi bir sistem bulunmamaktadır (MSG, 2010, s. 2; Kablay, 2018, s. 224). Dolayısıyla işverenlern tarlalarında çalıştırdıkları işçilerin

sağlığını elinden geldiği kadarıyla karşılamaktadırlar. Bu biraz enformel bir biçimde aralarındaki ilişkilere ve insani hallerine dayanmaktadır. Buna ilaveten Karadeniz’li işverenler ve Gürcü mevsimlik tarım işçileri arasında paylaşılan tecrübelerinden sadece bir kişinin ücret ödenmesi ile ilgili sorun yaşamıştır ancak bu sorun bahçe sahibini değiştirerek çözülmüştür. Deneyimler açısından bu araştırma kapsamında başka türlü sorunlar ortaya çıkmamıştır.

4.4. Kültürel Benzerlikler ve Farklılıklar

Mevcut çalışmanın amaçlarından biri de Gürcü mevsimlik tarım işçileri ve yerli üreticiler arasındaki tutumları incelemektir. Aralarında ne tür ilişkilerin var olduğunu anlamak ve kültürler arası farklılıkları ve benzerlikleri anlamak amaçlanmıştır.

Gürcü mevsimlik tarım işçileri, Karadeniz bölgesinde ikamet eden üreticilerin ve Gürcülerin farklı ve benzer kültürel özelliklerini karakterize etmiştir. Bu durumda analiz sonuçları iki bölüme ayrılmıştır. İlk bölüm, yerel işverenleri olumlu bir bağlamda karakterize eden çoğunluğu içermektedir.

“Nasıl davranacakları sana bağlıdır. Biz çalıştığımız yerde çok iyi davranıyorlardı. Çok insanla çalışmışım ama kimse bana kötü laf atmamıştır ya da kötü bakmamıştır. Ne bizim tarafımızdan vardı böyle bir şey ne de onlar tarafından” (Ü8, Çay üreticisi, Chiatura).

“Benzer özelliklerimiz var bence. Din açısından farklılar ancak günde birkaç kere dua ediyorlar. Ben hiç biz zaman sıkıntı yaşamadım onlarla. Hatta oralı arkadaşlarım da var ve hep haberleşiyoruz, halini hatrını soruyoruz” (Ü2, Çay üreticisi, Martvili).

“İlişkımız normal, ben hiçbir zaman sorun yaşamamışım. Eskiden daha duymuştum öyle şeyleri ama bayağıdır üreticisinden memnun olmayanı görmedim” (İ9, Çay işçisi, Batum).

“Biz hiç kimse ile sorun yaşamadık. Hem grubumuzda tanıdıklarımız olduğu için hem de genel olarak da çatışmayan insanlar olmadığımız için hehrangi bir gerilim olmamıştır” (İ3, Çay/ fındık işçisi, Martvili).

Gürcü işçiler ağırlıklı olarak yerli çalıştıranlar özenli ve misafirperver insanlar olarak nitelendirmektedir. Herhangi bir zorluk durumunda, yardım için arazi sahibine başvurabilmektedirler. Onların görüşüne göre bu, aynı işverenle uzun vadeli işbirliğinden

kaynaklanmaktadır. Ayrıca Türkiye'ye uyum sağlamada daha az sorun yaşamaktadırlar. Bunun iki nedeni var: Birincisi, mevsimsel olarak Türkiye'ye giden grubun üyeleri tamamen tanıdık ve akrabalarından oluşmaktadır. Hiçbiri yabancı üye değildir. Gürcü işçilerin anlatısına dayanan ikinci neden ise, Türkiye'li ve Gürcü halkının kişisel karakterinin uyumlu olarak değerlendirilmesidir. Bu, Gürcülerin yerli halkında kültürleri ve karakterleri için kabul edilebilir ve değerli olan nitelikleri görmelerine yansımaktadır. Bu nedenle, ilişkileri çatışmalara değil, karşılıklı anlayışa bağlıdır.

Gürcü işçilerin Türkiye'de uyum sağlamada sorun yaşamadıkları Türkiye ve Gürcistan arasındaki kültürel ve coğrafi bağların güçlü ve kuvvetli olmasından kaynaklanmaktadır (Ari, 2018, s. 127). Buna ek olarak Ari'nin (2018) belirttiği gibi göçmenler sürekli toplumsal ağlar içinde hareket etmektedirler. Toplumsal ağlar teorisi tarihsel süreçler içinde şekillenmekte ve göçmenler, onlardan önceki akrabalarının ve tanıdıklarının deneyimlerine dayanarak sosyal sermayelerini yettiği sınırlar içerisinde göç etmektedirler (Ari, 2018, s. 133- 134). Toplumsal ağlar teorisi, Gürcülerin Türkiye'deki hareketliliği ve akrabalarının deneyimlerine dayanarak emek göçüne başlama kararı ile açıklamak mümkündür. Mevsimlik tarım işçilerinin çevresindeki akraba, tanıdık, arkadaş ve komşular, tarım işçilerinin istihdamında ve tarımsal hareketliliğinde önemli rol oynamaktadır. Kısacası, işçiler onların tecrübelerine bağımlıdır. Bu araştırmadaki bulgulardan biri, görüşmelere katılanların hepsi mevsimlik işe komşu, akraba, tanıdık ve arkadaş vasıtasıyla başlamalarıdır. Bu noktadan hareketle Ari'nin (2018) belirttiği toplumsal ağlar teorisi bu bulguyla benzeşmektedir.

Görüşmecilerin belirttiği üzere uyum sağlamakta katkıda bulunan diğer bir sebep karakterlerin yakın olmasıdır. İki ülkenin toplumların yakınlığını kültürel, etnik ve dilsel açıdan da yorumlanmak mümkündür. Gürcistan'da Acara bölgesi ile Türkiye'nin Artvin bölgesi birbirine benzemektedir. Tek ayırt edici işaret, bir sınırın varlığıdır. Ayrıca, coğrafi yakınlığın kültürlerin yakınlaşmasına büyük ölçüde katkıda bulunması da dikkate değerdir. Ayrıca hem Artvin Borçka hem de Murguli'de yaşayan ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde bölgede kalan etnik olarak Gürcü Türklerin bir kesimi dili korumaya çalışarak Gürcülerle anlaşma konusunda zorluk yaşamamaktadırlar. Bir diğer örnek ise Lazların ve Megrellerin etnik kökenleri ve dillerin yakın olmasıdır (Aslan, 2018, s. 90-91). Buna göre, kültürel, etnik

ve dilsel faktörler Gürcüler ve Türklerin yakınlığını belirlemekte ve bu da barış içinde bir arada yaşamalarına katkıda bulunmaktadır. Tam bu faktörlerin etkisiyle Gürcülerin yıllar boyunca Türkiye'nin işgücü piyasasına katılmalarını, istihdam edilmelerini, para kazanmalarını büyük ölçüde sağlamıştır.

Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin diğer bölümü mevsimlik işlerde çalıştıran kişileri olumsuz açıdan değerlendirmektedirler:

“Bana göre biz hiç benzemiyoruz. Kötü karakterleri var. Bütün gün çalışsan bile yine laf atarlar” (İ1, Çay işçisi, Martvili).

“Ben memnun bir Türk görmedim. Bir saray bie koyarsan, yine de tatmin olamaz” (İ7, Çay/ fındık işçisi, Martvili).

“İşi ne kadar iyi yapsak da beğenmiyorlar. Çalıştığımızı beğenmiyorlar. Hep daha fazla ve fazla istiyorlar. Bence Türkler Gürcüleri sevmiyorlar” (İ6, Fındık işçisi, Martvili).

Güzel (2019) de mevsimlik tarım işçilerinin üzerine düzenlenen bir araştırmada benzer şekilde işverenlere şikâyetle bulunmaktadırlar. Yerli işverenlerin Gürcülerle sadece iş zamanında irtibata geçtikleri ve iş dışında onlarla herhangi bir ilişki kurmadıkları bulgulanmıştır. Bir işçi, telefon numarası sadece bahçe sahibi tarafından alındığı ve bir sene boyunca hiç iletişime geçmediği ancak hasat başlayınca aradığını ifade etmiştir. Diğer bir işçi ise yerli işverenlerin tavırlarından şikâyet etmiştir. Sözgelim bir iş yaptırırken gülümsüyor ve gülerek iş yaptırıyor; işçiye ancak bunu kaba şekilde yansıtmamasına altını çizmiştir. Bazılarının bağırdıkları ve tehdit ettikleri de bu araştırma kapsamında ortaya konmuştur (Güzel, 2018, s. 119-120). Diğer bir araştırmadaki sonuçlara göre ise işçiler tarafından işverenlere karşı şikayetler bahçelerin bakımsız yani otlanmış olmasını, yük taşınması ve işverenlerden alınan düşük ücretleri kapsamaktadır. İşçilere yönelik herhangi bir şiddete başvurulması ya da tehdit görülmemektedir. Tersine işverenler çayda çalışan işçilerin yağmurlu ve dayanılmaz sıcaklığında çalıştırmaması da vurgulanmıştır (Aslan, 2018, s. 164-165).

Karadeniz’li üreticilere göre Gürcüler ve yerliler arasında elbette kültürel farklılıklar var ama çok ortak noktalar bulunmaktadır. Bunun temel nedeni Gürcistan ile Türkiye'nin yakınlığı, sık sık seyahatler ve tarihi geçmişiştir. Fındık üreticilerinden birine göre Gürcüler

çok temiz, titiz ve düzenli insanlardır. Bahçelerden döndüklerinde mutlaka duşa girip temiz ortamda yaşamaktadırlar. Hatta Gürcüler tek tabaktan yemek yemezler. Yerel halk, Gürcü işçileri işçi olarak algılamamakta ve onları aile üyeleri olarak görmektedir. Başlangıçta bir dil engeli ve sorunu vardı, ancak her iki taraf da temel iletişim dilini öğrenerek yıllar içinde bu problemi aşmıştır.

“Hepsi çok iyi okumuş kültürlü insanlardı. Gürcü halkı çok sosyal, çok iyi duygusal çalıştığı insanlar, içinde alının terinde vererek gerçekten hak hukuki çok iyi bilen insanlar. Abartmıyorum ben yaşadıklarımı söylüyorum. Yanımda çok gürcü kaldı, evimde, köyümde. Çok temiz insanlar, her gün illa duşunu yaparlar, hiçbir zaman aynı tabaktan yemek yemezler. Birisi doktor, birisi öğretmen, hep böyle insanlar geldi ve çok üzülüyordum. İşçi olarak biz Gürcüleri görmedik yani onlar bizim kardeşimiz gibi insanlardır. Onlarla çalışırken mutluyduk çünkü gerçekten çalışan insanlar. Biz de duygusal onlar da duygusal, hızlı şekilde iletişimde kalabiliyoruz” (Ü3, Fındık üreticisi, Samsun).

“Yabancıları seven bir ülkeyiz. Biraz da kendi ailemden bahsediyorum. Mesela Gürcüler gelince kendi bir yemek yapsın isteriz. Zaten bazı yemekler çok benziyor. Lobio⁶ var mesela, biz de Lobio yapıyoruz. Kültürümüz çok uzak değil bu açıdan. Çatışma olmuyor. Samimi geliyorlar, şehirden şehire tabi fark ediyor. Batum’ludan Kutaisi’li daha tercih ederim mesela. Batum’lu daha yozlaşmış geliyor mesela” (Ü1, Çay üreticisi, Rize).

Kablay (2018) kendi çalışmasında fındık tarım işçilerin yaşam koşullarının incelemesini amaçlamıştır. Bu amaçların doğrultusunda Ağustos 2013 – Eylül 2015 aralığında fındık üretimin en yoğun Ordu ve Giresun illerinde yaklaşık beş bin kişinin yaşam ve çalışma koşullarına gözlem tekniği ile incelemiştir. Araştırmaya katılan ve Gürcü mevsimlik işçileri çalıştıran bir bahçe sahibi Gürcüleri tercih etmesinin en önemli faktör olarak hijyen ve temiz oldukları belirtmiştir. Hatta onların yaşam tarzlarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Fındığı topladıktan sonra eve geliyorlar, duş alıyorlar ve kıyafetlerini değiştiriyorlar. Sonra yemek hazırlayıp geniş bie sofrada şarap eşliğinde bazen şarkılarla yemekleri yiyorlar. Çalışmayı da eğlenmeyi da biliyorlar. Bazen bizden iyi yaşadıklarını düşünüyorum” (Kablay, 2018, s. 219).

Gürcüler Türkiye’deki yerel toplumun gözünde iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Genel olarak Gürcülerin geleneklerinden bahsedilirse düğünlerde, çocuk dünyaya gelince, cenazelerde fazla alkol içilmektedir. Bu durum da iki taraftan algılanmaktadır. Bir yandan

⁶Lobio Gürcüce fasulye demektir.

yerel toplumun bunu eğenceli bulması, kendilerinin şarap yapması, hep beraber sofrada oturup içmesine yönelik olumlu bir tutumdur; ikincisi, Müslümanlar için Gürcülerin alkol tükettikleri ve bazı cenaze gibi adetlerde şarap içilmesi olumsuz yorumlara sebep olmuştur. Bu sebeplerden dolayı yerel toplumun bir kesim Gürcülerin yaşam tarzlarını eğenceli bulmakla birlikte kendi yaşam düzenine özdeşleştirmeyerek farklılığı görmektedir (Güzel, 2019, s. 192-193).

Gürcü işçilerden Gürcüler ile Türkiye’liler arasındaki farklılıkları listelemeleri istendiğinde, herkesin dile getirdiği ilk fark dindi. Bununla birlikte, dini geleneklerinin çalışmalarına hiçbir zaman müdahale engel olmadığını belirtmişlerdir. Örneğin bir işçiye göre Ramazan orucu boyunca yemek yemedikleri zaman yine de Gürcü işçilere yiyecek ve su getiriyorlardı. Ancak Gürcüler onların yanında yemek yemekten kaçınmaktadırlar. Kablay’ın (2018) çalışmasında bu durum farklılık göstermiştir. Hatta araştırmacı dinin ayrımcılıkla bağladığını da belirtmiştir. Başka deyişle, fındık hasadı ve Ramazan ayı denk geldiğinde ara sıra işçiler ve bahçe sahipleri arasında anlaşmazlıklar yaşandığı öğrenilmiştir. En büyük sorun olarak bu durumda öğle yemeği ön sıraya gelmektedir (Kablay, 2018, s. 226). Kültürel farklılıklara bakıldığında dil ve din öne çıkmaktadır. Literatürde Gürcülerin kültürü birkaç yönden değerlendirilmektedir. Adetler, yaşam tarzları, dil, dinsel inanışları ve bazen de muhafazakârlığın Türkiye’deki toplum için iki farklı şekilde olumsuz ve olumlu olarak algılanmasıdır. Bu noktada bazı konular öne sürülmektedir. Din açısından bakılacak olursa eskiden farklı din olarak algılanan Gürcüler Karadeniz’deki üreticiler arasında gerilim yaşamıştır ancak bu yerel insanlar Gürcülerin sürekli o taraflara gittikleri için alışıp yakın davranmaya başlamıştır. Eskiden Gürcülerle evlenilmesi Müslüman bir aile için epey sıkıntılar yaratmıştır. Eski yargılar kırılmış durumdadır. Bunun sebebi ise Türkiye’nin sınırında olan Gürcü vatandaşlarının Müslüman olması, Türkçe konuşmaya başlamaları yavaş yavaş bu iki toplumun yakınlaşmasına yardımcı olmuştur. Dil konusunda Gürcülerin Türkçe okumaya daha yatkın olduklarını söylemek mümkündür ve iletişimdeki problemleri tek taraftan çözüme kavuşmaktadır (Özcan, 2020, s. 191-197). Başka bir çalışmada Gürcülerin ve Karadeniz’de ikamet eden Türkiye vatandaşların din ve kültürel olarak yakınlaşması SSCB’nin dağılmasıyla ilişkilendirilmiştir. Sovyetler Birliği’nin dağılmasından önce göç eden Gürcüler, Türkiye’deki toplumu ile tam anlamıyla bütünleşmeyi

başarmışlardır. Çoğu Artvin ve Hopa'da yaşayıp kendilerini Türk vatandaşlığına sahip Gürcü Müslümanları olarak tanımlamaktadır. Dinleri İslam, ilk dilleri Türkçedir. Gürcü ve yerel halk arasındaki davranış ve kültür kodlarının çok benzer olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Bunun aracılığıyla ise her iki ulustan insanlar arasında, bir yandan entegrasyon sürecini kolaylaştırılmaktadır (Sadunashvili, 2016, s. 53-54).

Gürcü işçiler farklılıklar hakkında konuştuklarında yerel halkının özelliği olan yemek kültürünü de dile getirmiştir. Türk yemekleri bazı Gürcü işçiler için tamamen kabul edilebilir. Ancak Gürcülerin kendi mutfaklarını tercih ettikleri durumlar da vardır. Buna göre kendi başlarına yemek hazırlarlar ama bu konuda herhangi bir sorun tespit edilmemiştir.

Türkiye'lilerin Gürcülere karşı tavrı ise oldukça ilginçtir. Bilindiği gibi Karadeniz Bölgesi'nde fındık ve çay, ağırlıklı olarak Gürcüler tarafından toplanmaktadır ancak Doğu'dan gelen ve Azerbaycan'lı işçiler de görülmektedir. Gürcü işçilerden birisi:

“Duyduğum kadarıyla, Türkler daha fazla ücret istiyor. Azerbaycanlı işçilerin kültürü Türkler tarafından beğenilmiyor. Biz çok iyi bir ailedeydik ve ev sahibi hep bir şeyler anlatıyordu. Çok Türkçe bilmiyorum ama biraz anladım. İşten eve döndüklerinde el yıkamayı bilmiyorlar, koku da sorun oluyor ve kadınlar da kadına benzemiyor diye söylüyordu. Ancak bizi çaya davet etti ve mesela işçi olduğumu hissetmedim ve bize farklı bakmadılar... Bildiğim kadarıyla Azerbaycanlılar ve diğer çalışanlar ucuza çalıştırıyorlar ama onların ailede kalmalarını istemiyorlar” (İ11, Çay işçisi, Batum).

Bunun dışında Trabzon'da ikamet eden bir çay üreticisi Gürcülerini farklı bir açıdan değerlendirmiştir. Ona Gürcülerin genellikle nasıl bir insan olduklarını sorulmuştur:

“Gürcüler, mesela içiyorsunuz orada, Gaumarcos⁷ işte Gürcistan böyle, Gürcistan şöyle. Ya sarhoşken çok iyi adamlar, ayıldıkları zaman birbirlerine giriyorlar. Sarhoşken iyiler, sarhoş kafalarıyla Gürcüler iyiler (gülüyor)” (Ü2, Çay üreticisi, Trabzon).

Ayrıca kültürel konularda farklılıklara rağmen sorun yaşanmamaktadır. Eskiden dil sorunu olmuştur ancak bu sorun yıllar içinde kendi aralarında çözülmüştür. Gürcü işçilerin bir kısmı işverenlere karşı olumlu tutumlarla beraber olumsuz tutumları da ortaya

⁷*Gaumarcos* Gürcü bir kelimedir. Birkaç tane anlamı taşımaktadır. *Gaumarcos* Gürcüce'de merhaba (*Gamarcoba*) dendiğinde karşılık verecek bir kelimedir. Ayrıca Gürcü sofrasında içki kadehleri tokuşturulurken de *Gaumarcos* diyerek şerefe anlamına gelmektedir.

koymaktadırlar. Yerel halkın karakterinden şikâyet eden ve aralarında benzerlik olmadığını belirten işçilerle birlikte Karadeniz’li insanları çok saygılı, yardımsever ve konuksever bir halk olarak anlatan işçiler de bulunmaktadır. Ayrıca Gürcü mevsimlik işçilerinden farklılık olarak algıladıkları şey din olmuştur ancak bu açıdan kimse sorun yaşamamıştır. Yerli işverenlere bakıldığında bir Gürcü işçiyi işe almak daha avantajlı görülmektedir. Gürcülerin diğer mevsimlik işçilerden daha fazla maaş aldıkları doğrudur, ancak onların uzun yıllara dayanan deneyimleri, çalışma biçimleri ve yaşam tarzları yerli işverenlerin tarlalarında mevsimlik olarak Gürcü işçileri çalıştırmaları için yeterli nedenlerdir.

4.5. Gelecekteki Beklentiler ve Almanya’daki İstihdam

Gürcistan ve Almanya arasında yasal bir mevsimlik çalışma projesinin başlatılmasını ve Gürcülerin oldukça büyük rakamda bu projeye kaydoldukları tartışılırken, mevsimlik işçilerin kendilerini gelecekte nerede gördüklerini görmek ilginç olmuştur. Buna göre, derinlemesine görüşmelerin verileri işlendikten sonra, katılımcılara gelecekteki hedefleri yani Türkiye’de mevsimlik çalışmaya tekrar devam edip etmeyecekleri veya bir Alman projesine katılmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Türkiye’nin Karadeniz Bölgesi’ndeki çay ve fındık hasadı büyük ölçüde mevsimlik göçmen işgücüne bağlıdır. Almanya’da yasal mevsimlik istihdam şartlarından biri de tarımsal faaliyetlerde tecrübeli işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Adjara bölgesi, nüfusunun mevsimlik olarak Türkiye’ye göç etme ve çalışma konusunda uzun yıllara dayanan deneyime sahip olması nedeniyle Gürcü mevsimlik tarım işçilerin bu konu hakkında ne düşündükleri ve bu projeye katılmak isteyip istemedikleri merak konusudur.

Bulguların çözümleme sürecinde mülakata katılanların hepsini Almanya’daki yasal mevsimlik istihdam konusunda olumlu bir görüşe sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. İşçilerden her katılımcının Gürcistan ile Almanya arasındaki anlaşma hakkında bilgileri var, ancak mevcut başvuruyu doldurmamadıkları tespit edilmiştir. Görüşülen kişiler bu projeye katılmadıklarının bir kaç sebebi belirtmektedirler. Birinci sebep olarak Almanya’da istihdamın uygun olmayan koşulları, diğer nedeni olarak ise aşılacak olmuştur. Araştırmaya katılanlardan birine göre, Almanya’ya giden işçilere yerel olarak değil, işten sonra yani Gürcistan’a geldiklerinde ödeme yapıldığını vurgulamıştır:

“Almanya’daki istihdam projesi ile ilgili haberim var. İnternette de görmüştüm. Bu insanları oraya götürüp orada para vermiyorlarmış. Ta Gürcistan’a döndüğünde ödeme yapılıyormuş. Ben böyle duydum ama bence buraya geldiğinde de onlara para vermeyecekleri düşünüyorum. Ben yıllardır Türkiye’de çalışıyorum ve artık orada çalışmak istemiyorum. Herhangi bir sıkıntı ya da problemim var diye çalışmak istemiyorum değil ama artık istemiyorum. Belki Gürcistan’da bir iş çıkar orada çalışırım” (İ3, Çay/ fındık işçisi, Martvili).

Bunun ikinci nedeni korona virüs zorunlu aşılama değildir. Korona virüs aşılıyla ilişkili karamsar durum Gürcistan’da oldukça hissedilmektedir. Bunun nedeni, toplumda dünyaca aşılama vasıtasıyla çip yapıldığına dair yaygın görüştür. Bir diğer sebep ise bir kadının ölümü ve başka bir vatandaşın komaya girmesidir. Sonuç olarak aşılama faktörü insanlar arasında büyük bir güvensizliğe yol açmıştır. Bu, Almanya’ya gitmeme nedenlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu konu ile ilgili çay hasadında çalışan bir işçinin görüşü şu şekildedir:

“Çevremdeki insanların çoğunu bu programda kaydoldu. Ancak ben istemiyorum. Oraya gidince aşılaman lazım. Ben gitmemeyi ve burada bir yerde çalışmayı tercih ediyorum çünkü aşı olmak istemiyorum. Aşılar olmasaydı ben de kaydolacaktım. Bana kalırsa ben yine Türkiye’yi seçerim çünkü Almanya uzaktır, Türkiye ise hemen buarada, gidip geliyorum. Türkiye’deki koşulları beğenmezsem memleketime kolayca dönerim ama Almanya’da beğenmezsem bu kadar rahat ve kolay bir şekilde nasıl dönebilirim?... Tabii ki de Gürcistan’da çalışmayı tercih ederim. Burada iş olsa niye yurtdışına gideyim ki?” (İ8, Çay işçisi, Chiatura).

Farklı bir neden de, Almanya’da istihdam edilen işçilerin işleri hakkında bilgi sahibi olmalarıdır. İşleri çok ağır ve zordur. Buna göre, zaten bildiği ve yaptığı işlerine devam etmek istedikleri ortaya çıkmaktadır. Mesafe de çok önemli bir faktördür. Türkiye ile Gürcistan arasındaki komşuluk bağları nedeniyle ulaşım oldukça basitleştirilmiştir ve herkes tarafından erişilebilir durumdadır. Acil bir durumda ülkeye dönmek daha kolaydır. Almanya’da *"giderseniz, o zaman kalmanız gerekir"* diye kabul edilebilir bir seçim olduğunu düşünen katılımcılar var. Katılımcılar, Almanya ve Türkiye arasında seçim yaparlarsa, Türkiye’yi yine daha elverişli buluyorlar. Çünkü hem işe hem de insanlara ve şartlara alışkın durumdalar. Onlar için, yıllar içinde kazanılan tanıdık çevresi ve Türkiye’li arkadaşları, hedef ülke olarak Almanya’dan ziyade Türkiye’yi seçmeleri için yeterli bir neden olarak belirmektedir.

“Bu projeye kaydolmamıştım. Ben Gürcistan’ı seçerdim çalışmak için. Burada keşke çay ve fındık gibi işler olsa da çalışsak. Düşünmeden kabul ederdim” (İ5, Çay/fındık işçisi, Martvili).

“İnternette duymuştum ama katılmak istemiyorum. Beğenmezsem falan nasıl geri döneceğim. Buna yine Türkiye’yi tercih ederim ama burada da çalışmak istiyorum dersem yalan olur. Çalışıyorum çünkü başka çarem yok” (İ17, Çay işçisi, Chiatura).

“Kaydolmamıştım ve kaydolmak da istemiyorum. Benim Gürcistan’ında çalışmak istiyorum. Ne Almanya istiyorum ne Türkiye” (İ6, Fındık işçisi, Martvili).

“Almanya’da çalışmak istemiyorum. Gürcistan’da çalışmak istiyorum” (İ7, Çay/fındık işçisi, Martvili).

“Kaydolmak istemiyorum. Zaten Facebook’ta bir şeyler paylaşmışlar koşullar falan. Söylüyorlar Euro ile para veriliyor diye ama aslında koşullar o para için bile çok kötü. Bu açıdan Türkiye’yi tercih ederim. Tabi kendi memleketimde iş olsa en iyi olurdu ama işte yok normal işyerler” (İ13, Çay işçisi, Kutaisi).

Bu araştırmanın bulgularına göre, Gürcü mevsimlik tarım işçileri Almanya’daki mevsimlik istihdam programına şüpheyile bakmaktadırlar. Tüm katılımcıların bu konudaki görüşü aynıdır. Yani mevcut program hakkında internet ve medya aracılığıyla bilgi sahibi olmuşlardır. Ancak Türkiye ile Almanya arasında bir tercihle karşı karşıya kalırsalar yine de Türkiye’de çalışmayı tercih etmektedirler. Bildikleri koşullarda çalışmaları onlar için daha uygundur. Gürcülerin Türkiye’yi iş yeri olarak Gürcistan’daki işsizlikten dolayı tercih ettikleri gerçeğinin vurgulanması gerektiğine dair ikinci bir görüş daha vardır. Bu çalışmada Gürcü işçilerin tümü, Gürcistan’da iş ve normal ücretler olsaydı, kendi ülkelerinde çalışmayı tercih edeceklerini vurgulamaktadır. Ancak bu koşulların olmaması nedeniyle Türkiye’de mevsimlik çalışma için istihdam kararı almak zorunda kalmaktadırlar.

Almanya’daki istihdam projesinin Türkiye’deki Gürcü işçilerin gelecekte azalmasına katkıda bulunup bulunmayacağı sorulduğunda yerel işverenlerin cevapları aynı olmuştur. Hepsi şimdiye kadar bu projenin üretimleri için bir tehdit oluşturmadığına inanıp böyle bir şeyde bir sorun görmemektedirler.

“Göçmenlerin geleceğe ilişkin planları, onların bazı özellikleriyle birlikte düşünüldüğünde, göçün devamlılığı ve göçmenlerin oluşturduğu topluluğun büyümesi açısından önemli ipuçları içerir” (Özgür & Deniz, 2014, s. 10-11; Özbey, 2016, s. 352). Göçmen işçilerin gelecekteki düşünceleri ve planları konusu Özbey’in (2016) doktora tezinde de yer almaktadır. Nitel olarak tasarlanmış bu çalışmada Gürcistan’dan Türkiye’ye,

özellikle Hopa'ya günübirlik işlere gelip farklı sektörlerde istihdam edilen Gürcü işçileri temel araştırma konusu olmuştur.

 zbey (2016) tarafından yapılan araştırmada farklı sektörlerde çalışan göçmen işçilerin ve işverenlerin ticaret piyasasındaki iş ilişkilerinde işçilerin geleceğini nasıl gördüğünü görmek ilginç olmuştur. Görüşülen katılımcılardan tarım, inşaat, orman ve nakliyecilik sektörlerinde çalışanlardan aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır. Gürcü göçmen işçiler Gürcistan'daki gelişmelere bağlı kalmaktadır. Başka bir deyişle, oradaki ekonominin iyileşmesine ve pekiştirmesine yönelik beklentileri bulunmaktadır. Ülkede bu konuda bir gelişme olduğunda kendi ülkelerine dönüp orada iş aramayı tercih etmektedirler. O zamana kadar Gürcistan'da iş kurmak ve para kazanmak için Türkiye'de çalışmaya devam edeceklerdir. Unutulmamalıdır ki Gürcistan'da çalışma imkânı olsa orada kalıp çalışırlardı. Ancak bu aşamada onlara göre Türkiye'de istihdam kararı vermek zorunda kalmaktadırlar. Ekonomik sorunların çözümünü hükümet değişikliğinde görüp ellerinden geldiğince ve dayanabileceklerine kadar çalışacaklardır. şimdiye kadar, gelecek beklentileri ve planları soru işaretinin altındadır. Aynı konuda sorulan soruları işverenler de yanıtlamıştır. Göçmen işçiler olarak, Gürcistan'da sosyo-ekonomik büyüme başlar başlamaz ve istihdam fırsatları ortaya çıkar çıkmaz Gürcülerin artık işe gelmeyeceklerine inanmaktadırlar. Ayrıca, bazı işverenler gelecekte Türkiye vatandaşlarının Gürcistan'da hareket etmeye ve aktif olarak çalışmaya başlamalarının mümkün olduğuna inanmaktadır. Bunun nedeni Türk lirasının değer kaybetmesidir. şverenlerden birine göre, Gürcistan'daki ekonomi büyümeye başlarsa, Gürcülerin Türkiye'de çalışmayı seçme olasılıkları daha az olacak ve Avrupa  lkeleri arasında seçim yapacaklar ( zbey, 2016, s. 352-365).

Bu görüşün aksine, katılımcıların Gürcistan'daki ekonominin iyileşmesine ilişkin varsayımlarının yaklaşık 5-10 yıllık bir zaman aralığını kapsadığını belirtmek gerekir.  zbey'nin çalışmasının 2016 yılında yayınlandığı göz önüne alındığında, bu yıllarda sadece Gürcü ekonomisinin gelişimi değil, tersine, giderek daha fazla Gürcü işçinin doğrudan Türk işgücü piyasasına bağımlı hale gelmesine yol açan bir düşüş yaşanmıştır. Ancak bu mevcut araştırmada çay ve fındık toplayıcılarının dediği gibi Türkiye'de değer kaybeden paraya rağmen Alman istihdam programına katılmak istemiyorlar. Gürcistan ekonomisinin daha da

gerilemesi, mevsimlik işçilerin gelecekteki planlarını belirlemektedir. Coğrafi konum ve yakınlık, Gürcü işçilerin Türkiye’deki işgücü piyasasına girmesine yardımcı olmaktadır.

Özbey’in (2016) araştırmasına katılanlar, çalışmada dile getirilen konulara ilişkin genel görüşlerini belirtme veya ekleme fırsatı bulmuştur. Gürcü işçilerden biri, Gürcistan’da ailesiyle birlikte olmak ve orada çalışmak istediğini dile getirmiştir. İleride Türkiye’ye işçi olarak değil turist olarak gelmek, orada edindiği arkadaşlarını bir süreliğine ziyaret edip eve dönmek istemektedir. Yerlilerden birine göre Gürcüler gelmeseydi çay ve temizlik işlerinde çalışanlar olmazdı çünkü yerel işçiler tembel olmaya başlayıp işlerini düzgün yapmamaktadırlar. Gürcülere yerel halk gibi sigorta ve asgari ücret sağlanmadığı için istihdamları daha elverişlidir, çünkü Gürcüler küçük bir maaşla çalışabilmektedirler. Ayrıca Gürcü katılımcılardan biri, Hopa’da çalışarak tüm aileyi geçindirebildiği, onlara yardım edebilecek tek yerin Türkiye olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla ona göre Türkiye güçlü olmasını, Gürcistan’ın gücü anlamına gelmektedir (Özbey, 2016, s. 352-365).

Katılımcıların bu tutumu, Gürcü işçi göçmenlerinin büyük çoğunluğunun Türkiye’ye bağımlı olduğunu bir kez daha göstermektedir. Türkiye ekonomisi ne kadar güçlüyse ve ne kadar çok insan istihdam edilirse, Gürcü işçiler o kadar geçindirebilecekler kendilerini. Gürcülerin Türkiye’de çalışma izinleri olmadığı, sigortaları ve asgari ücretleri olmadığı düşünüldüğünde, bu nedenlere rağmen hala Türkiye’ye güvenerek çalışmaya gitmektedirler. Gürcüler bu bölgede ucuz ama tecrübeli işçiler olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, sadece bir işçinin geçindirmesi söz konusu değildir. Bu işçilerin arkasında aileleri, çocukları, borçları ve kredileri kalmaktadır ve bütün bunlar Türkiye’de kazanılan parayla karşılamaktadırlar. Bu noktadan hareketle, Türkiye’nin ekonomik durumunun işçilerin refahı ile doğru orantılı olduğu varsayımı, tam da bu argümanın kullanılmasıyla doğrulanmaktadır. Gürcü ekonomisindeki gerileme sırasında Gürcü göçmen işçilerin refahı, önemli ölçüde Gürcülerin göç ettiği ülkelerin ekonomik durumuna göre belirlenmektedir.

Özetlemek gerekirse, Gürcü işçiler kendilerini gelecekte büyük ihtimalle Türkiye’de görecektirler çünkü belirtildiği gibi şartlara alışkındırlar ve yabancı ve denetlenmemiş bir yerde çalışmaktan kaçınmaktadırlar. Ayrıca Gürcistan’ın ve Türkiye’nin sınır komşusu olması seyahat masraflarını önemli ölçüde düşürmektedir. İhtiyaçları oldukları zaman işçiler

rahat ve kolay şekilde memleketlerine istedikleri zaman dönebilmektedir. Almanya ise bu imkanları sağlanmamaktadır. Salgın esnasında ise Gürcü toplum için aşılama konusu hala tereddüt yaratmaktadır. İlaveten yıllar boyunca kurduğu ilişkiler, Gürcü göçmen işçilerin kendilerini gelecekte yine Türkiye’de gördükleri düşüncesini teşvik etmektedir. Başka deyişle bütün bunlar, Gürcü işçilerin topluma başarılı bir şekilde entegrasyonuna katkıda bulunan, Gürcüler ve Karadeniz’lilerin uzun yıllara dayanan deneyimleri, çalıştıkları, akrabalık veya yakın bağlarla da kolaylaştırılmaktadır.

4.6. Mevsimlik İşçiliğinde Aşçı Kadın

Bu çalışmanın veri analizi sürecinde ortaya çıkan ilginç konulardan biri Karadeniz Bölgesi’nde mevsimsel olarak istihdam edilen işçilerle çalışan aşçılık yapan kadındır. Bu tür istihdam tarzının Gürcü mevsimlik tarım işçiliğine dair kaynaklarda belirtilmemesine altına çizilmelidir.

Mevsimlik tarım işçilerin ilişkileri tamamen akrabalık bağlantılarının üzerine inşa edilmektedir. Bu, çok fazla argümanla doğrulanır. Türkiye'deki bu tarz işlerin varlığının anlaşılmasıyla başlayıp, memleketlerine dönüşlerine kadar bu süreç bir uçtan öteki uca akrabalık ilişkilerine dayalıdır. Gürcü işçilerin birçoğu yıllardır Türkiye’de farklı türden işler yapmaktadır. 9-10 yıldır aynı şeyi yapan insanlar bulunmaktadır. Türkiye’de iş yerleri hakkında bilgi alışverişi ise geleneksel olarak akraba ve tanıdıklar tarafından yapılmaktadır. Bilginin yayılması, bu zincir süreci aracılığıyla gerçekleşir. Akrabalık bağlarında oldukça yüksek olan güven, bu verili durumda da kendini göstermiştir. Aynı etnik grubundaki işçiler tanıdıklarından edindikleri bilgi veya deneyime oldukça güvenirlere. Mevsimlik işçilerin iş için Türkiye’ye göçünün temeli de budur. Bu süreçte birlikte yaşama, birlikte iş yapma, Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin karakteristik bir özelliğidir.

Bu çalışmaya göre, aşçılık gibi farklı iş fırsatlarının ortaya çıkmasının nedeni yakın akrabalık bağlantılarından üretilen ilişkilerin olmasından kaynaklanmaktadır. Yapılan mülakatlardan bazılarının bu pozisyonu duymasına ve bazılarının ise pratikte görmesine rağmen, bunun çok yaygın olmadığı ortaya koyulmaktadır.

Bu araştırmaya Gürcistan'ın Martvili şehrinden katılan bir kadın katılımcısı çay ve fındık hasadına geldiğinde aşçı olarak çalışmaktadır. Türkiye'yi mevsimsel işleriyle para kazanmak için ziyaret eden Gürcü kökenli bireydir. Gelmenin nedeni para kazanmanın yanı sıra yakınları, tanıdıkları veya komşuları ile yakın olması ile güvendir. Bu, kolektif çalışmalarının dayandığı ilişki türüdür. Bu kadının faaliyetleri anlatılacak olursa: işçilerin kaç öğün yediğine bağlı olarak işçilere yemek hazırlamaktan sorumludur. Bulaşıkları yıkamak, sofrayı kurmak ve toparlamak da onun görevidir. İşveren ona günde 50 TL ödemektedir. Bu pozisyonda çalışan sadece bir kadınla iletişime geçilebildiğinden, bu faaliyet için ücretler ve çalışma koşullarının tam olarak ne olduğunu belli değil. Mülakata katılan kadın Türkiye'yi sadece iki kez ziyaret ettiğini, önceden İstanbul'daki fabrikalardan birinde, ikinci kez ise Ordu'da aşçılık pozisyonunda çalıştığını belirtmiştir. Aşçı olarak çalışırken çalışma saatlerinin günde 9 saat olduğunu, dinlenmeye 1 saat ayırdığından da söz etmiştir. Aşçı kadın günde 30 kişilik bir grup için yemek hazırlıyordu. Bu dönemde işçiler daha yorgun ve aç oldukları için akşam yemeği hazırlamanın daha çok zaman aldığını dile getirmiştir. Kahvaltıya gelince, bu özellikle bir hazırlık gerektirmiyor, çünkü çoğunlukla hafif bir şekilde, çay veya kahve ile sınırlıdır. Bu kadın, bütün gün mutfakta olması gerektiği için oldukça zaman alıcı bir iş olduğunu altını çizmekte. Sofrayı kurmak, bulaşıkları yıkamak ve 30 kişilik bir gruba yemek pişirmek oldukça emek ve çaba gerektiriyor ancak yukarıda da bahsedildiği gibi günde ücret olarak sadece 50 TL ödenmektedir.

Bu konu ile ilgili taranılan literatürde sadece Ciğerci Ulukan ve Ulukan (2011) tarafından gerçekleştirilen araştırmasında benzer bir örneğe rastlanmaktadır. Doğu/Güneydoğu'dan fındık toplamaya gelen Kürt kökenli mevsimlik tarım işçileri genel olarak 10-15 kişilik gruplar halinde çalışmaktadırlar. Bu ekipte bir dayıbaşı yani bu ekibin başı ve bir tane aşçı bulunmaktadır. Aşçı fındık hasadına katılmamaktadır ve onun yerinde barındırıldığı yerlerde yani çadırlarda yemek yapmaktadır. Günlük yevmiyesi olarak ise bir buçuk almaktadır. Ayrıca belirtildiği gibi aşçılara bu ekipteki kadınlar da yardım etmektedir. Bulaşıklar, temizlik vs. işler kadınlar üstlenmektedir (Ciğerci Ulukan & Ulukan , 2011, s. 16-17). Aşçının çalışma saatlerini hesaplanmak için işçilerin bir günlük takvimine bakılmakta fayda vardır. Aşağıdaki görsele göre işçiler 3 öğün yemek yemektedirler. Aşçıların görevi ise sadece yemek yapmakla kapsamaktadır.

Gürcü kadın aşçı farklı şekilde çalışmaktadır. Yemek yapmak, bulaşık yıkamak, sofrakurmak ve toplamak gibi işler üstlenmektedir, günde ise 9 saat çalışmaktadır. Mevsimlik tarım işçileriyle beraber Gürcistan'dan gelip ancak çay/findık toplamaya gitmemektedir. Gürcü mevsimlik işçilerinde bu tür işin varolmasına bu araştırma için tarandığı alanyazında rastlanmamıştır. Ancak aşçılık işi Doğu/Güneydoğu'dan gelen Kürt mevsimlik tarım işçilerinde rastlanabilecek bir durum olarak görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma, Gürcistan'dan Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'ne gelen mevsimlik tarım işlerinde çalışan etnik olarak Gürcü işçilerin yaşam, çalışma, konaklama, çalışma saatleri ve ücretleri, beslenme ve genel durumlarını nitel araştırma yöntemine uygun olarak incelenmesini içermektedir. Araştırmanın amaçlarından biri de yerli işverenler ile Gürcü işçilerin tutumları, birlikte yaşama/çalışma sürecinde oluşan ilişkilerin ortaya konmasıdır. Buradan hareketle yerli işverenler ile Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin karşılıklı tutumları, kültürel farklılıklar veya benzerliklerin incelenmesi de çalışmanın temel amaçlarından birini

oluşturmaktadır. Ayrıca Gürcistan'daki Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin Almanya'daki yasal istihdamına ilişkin Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin tutumlarıyla beraber nerede istihdam edileceklerine dair gelecekteki beklentilerinin analizini sunulmaktadır. Araştırma, alanyazındaki diğer çalışmalardan farklı olarak mevsimlik işçilikte aşçı olarak çalışan bir kadının Türkiye’de istihdam edilmesine dair bilgiler de içerip bu konu ile ilgili yeni tartışmalara yol açmaktadır.

Gürcistan yıllardır sürekli göç veren ülke olarak göze çarpmaktadır. Tarihsel süreçleriyle beraber sosyo-ekonomik çöküşler, krizler ve gerilim ülkedeki vatandaşları göç etmek zorunda bırakmıştır. 1990’larda Gürcistan’dan Türkiye’ye doğru yoğunlaşan göç hareketleri günümüzdeki Türkiye’de istihdam edilen Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin varolmalarını büyük ölçüde etkilemiştir. Mevsimlik tarım işçiliğinde akrabalık, arkadaşlık ve komşuluk ağlarının önemli yer tuttuğu bu araştırma kapsamında yapılan görüşmelerin analizinde bir kere daha ortaya konmuştur.

Gürcü işgücü akımının yoğunlaşmasının bir diğer faktörü ise Türkiye ve Gürcistan’ın sınır komşusu olmasıdır. Yıllar boyunca derinleşen siyasi ilişkilerin sonucu 2006 yılında vizelerin kaldırılmasıyla yeni bir aşamaya geçilmiştir. Hükümetler tarafından alınan kararların ardından Türkiye’nin kapısına binlerce Gürcü göçmenin gelişi ve tarım, orman, nakliyecilik, bakım ve temizlik gibi farklı sektörlerde istihdam edildiği bir gerçekliktir. Gürcistan’ın nüfusunun 3,7 milyon civarında olması göz önünde bulundurularak ve göçün gittikçe yaygınlaşması farklı sorunları doğurmaktadır. İlk önce Gürcistan için bu durumu çalışabilen işgücünün kaybı olarak görmek gerekmektedir. Ülkede yaşanan sosyo-ekonomik sorunlar yoksulluğa yol açmaktadır. Yetersiz iş olanakları, istihdam politikası, ekonominin yeterince iş sahası yaratamaması, terk edilen tarım arazileri ve kırsal yoksulluk, tarım sektörünün önemsenmemesi ve tarım politikalarının yetersizliği, düşük ücretler çalışabilen nüfusu göç etmeye ve başka ülkedeki işgücü piyasasına itmeye mecbur bırakmaktadır.

Araştırmanın bulgularına göre, Gürcü mevsimlik tarım işçileri Türkiye’de menşei ülkedeki sosyo-ekonomik durumlarından dolayı göç edip mevsimsel işlere katılmaktadır. Türkiye’nin coğrafi olarak yakın olması avantajlı bir durum olmaktadır. Seyahatin ve sınır geçmenin kolaylığı, seyahat masraflarının görece olarak ucuz olması işçilere mevsimlik tarım

işçiliğine katılmaya yardımcı olmaktadır. İşçiler Türkiye'ye genel olarak Gürcistan'ın Samegrelo, İmereti ve Adjara bölgesinden göç edip ağırlıklı olarak Karadeniz Bölgesi'nin Ordu ve Rize illerinde istihdam edilmektedir. Karadeniz Bölgesi'nde genel olarak çay ve fındık üretiminin yaygın olması göçmen işçileri istihdam edilmeye teşvik etmektedir. Çay ve fındık hasadında çalışma ağır işler kategorisinde nitelendirildiği için bu sektörde ağırlıklı erkekler çalışmaktadır. Bu da bu sektörü cinsiyete dayalı bir sektör olarak şekillendirmektedir. Bu açıdan cinsiyetin dağılımına bakılırsa araştırma kapsamında görüşülen 18 işçiden sadece 4'ü kadın olmuştur. Göçmen işçilerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu ve genel olarak kırsal bölgelerden göç ettikleri de anlaşılmıştır. Gürcü işçilerin eğitim düzeyinin düşük olması sebebiyle ve büyük şehirlerde de istihdam olanaklarının az olmasıyla beraber işçiler vasıfsız olarak enformel sektörde çalışmak zorunda kalmaktadır. Enformel işyerlerinde işin ağırlığıyla ters orantılı olarak alınan ücrette dengesizlik bulunmaktadır. Başka deyişle göçmen işçiler ağır işlerde ve koşullarda çalışmakla birlikte az miktarda para almaktadır. Kısacası Gürcü mevsimlik tarım işçileri, Türkiye'de olan emek piyasasında ucuz işgücü olarak karakterize edilen bir grubu oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan işçilerin başkent Tiflis'te yaşamadıkları için kırsal kesimlerde tarım arazilerine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Günümüzde Gürcistan'da tarımsal politikalar ihmal edilmektedir ve devlet desteği bulunmamaktadır. Bu yüzden köylerde yaşayan insanların tek gelirinin sadece işleyebildiği tarım arazisinden sınırlı miktarda yaşamını idame ettirebilecek düzeyde olmadığını söylemek mümkündür. Bir işçi aile ekonomisini bir şekilde dengelemesi için kendine yetecek kadar arazileri işlese bile kırsal alanlar terk edildiği için oradaki yerli köy pazarları gibi tarım piyasası oluşturan unsurlar işlevsel ve güçlü değildir. Dolayısıyla kırsal bölgelerde kalan köylüler kendilerini geçindirebilmesi için yeni iş arayışına yönelmektedir ve bu da ülkeden göç eden çalışan nüfus anlamına gelmektedir. Gürcistan'da tarım sektöründe atılan yetersiz adımlar kırsal kesimlerde yaşayan köylüye kendi topraklarında çalışabilmek için yeterli motivasyonu ve imkânları sağlayamamaktadır. Bundan dolayı ise Gürcüler yeni iş imkânları aramaktadır ve tek çözüm olarak sınırötesi göçü görmektedir.

Menşei olmayan bir ülkede göçmen işçilerin ucuz işgücü olmaları onların çalışma ve yaşam koşullarını ve tarzlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Türkiye'de yabancı işgücü

kullanılması birkaç yönden avantajlıdır. Yabancı ve yerli mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşullarında farklılık görülmektedir. Bu unsurların farklılaşması hem yabancıların ucuz işgücü olmalarından hem de etnik ve kültürel sebeplerden kaynaklanmaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar itibariyle işçilerin yaşam ve çalışma koşulları anlaşılmaya çalışılmıştır. Mevsimlik tarım işçiliğinde barınma ve konaklama, ücretler ve çalışma saatleri, beslenme önemli konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuçlara göre Gürcü işçiler Türkiye'ye gelmeden önce bahçe sahipleriyle hukuki olmayan sözel anlaşma yapmaktadır. Anlaşma kendileri tarafından belirtilen konuları içermektedir. Ön sırada ücret gelmektedir. Sözel anlaşmaya bağlı olarak işçiler ya ev sahibinin ayarladığı yerlerde ya da işçiler tarafından kiralanen evlerde konaklamaktadır. Kaldıkları evlerini asgari hijyen koşullarını sağlaması ve sıcak suya erişimi olması şarttır. Araştırma kapsamında barındıkları yere ilişkin sıkıntı aktaran olmamıştır.

Çalışma saatleri ve ücretler anlaşmanın en önemli kısmını oluşturmaktadır. Bu iki önemli husus tamamen işverenler ve işçi arasında gerçekleşen pazarlığa ve sonucunda varılan anlaşmaya bağlıdır. Çay ve fındık hasadında ücretler seneden seneye farklılık göstermektedir. Her geçen sene artış göstermektedir. Çay hasadında ödeme şeklinde iki farklı yöntemle rastlanmaktadır. Birincisi, işçiler belirlenen saatler arasında çalışmaktadır. Genel olarak sabah saat 8'den akşam saat 5-6'ya kadar ve günde toplam 8-10 saat, ya da hasat edilen kiloya göre hesaplama üzerinden çalışmaktadırlar. Çayın kilo başına göre toplanmasının mantığı daha fazla çalışma anlamına gelmektedir ve saatler olarak hesaplanmamaktadır. Ancak işçilerin kaç saat çalıştıkları tamamen işçilere kaldığını belirtmek gerekmektedir. Bu durumda tutarsızlık olduğu ve bu açıdan işverenle sorun yaşandığını anlaşılmaktadır. Genel olarak işçiler çalışma saatlerinin kendilere ait bir karara bırakıldığı ve işverenler tarafından herhangi bir baskı yapılmadığı için bu konuda şikayetler dile getirilmemiştir.

Bu çalışmada yaşam ve çalışma koşullarıyla ilgili bütün unsurlar işçi ve işveren arasındaki anlaşmaya bağlı olarak oluşmaktadır ve sürekli değişkenlik göstermektedir. İşçilerin beslenmesine ilişkin ulaşılan sonuçlara bakıldığında yemek verildiğine dair sabit bir yöntemin bulunmadığı görülmektedir. Bazen ev sahibi işçilere sadece kahvaltı ya da sadece öğle yemeğini vermektedir, bazen ikisini de vermekte ancak akşam yemeğini işçiler

karşılamaktadır. Bulgulara göre ağırlıkla akşam yemeği genel olarak işçilere düşmektedir. Kahvaltılarında işçiler hafif bir şekilde kahve ya da çay ile beslenmektedir ya da atıştırmalık gıdalar kullanmaktadırlar. İşçilerin ev sahibinin evinde kaldıkları zamanlarda yemeklerin ne olacağına işveren karar vermektedir. Ancak Gürcüler ayrı bir ev tutarken bunu kendileri belirlemektedirler. Öğle yemeklerinde iki çeşit yöntemle rastlanmaktadır. Ya ev sahibi hazırladığı yemekleri tarlaya göndermekte ya da öğle arasında işçiler marketlere gidip hazır gıdalar almaktadır. Akşam yemeğini ise genel olarak işçiler barındıkları yerlerde pişirmektedir. Ayrıca Gürcü işçiler Türk yemeklerine kültürel olarak açık olduklarını ancak ara sıra Gürcü yemeklerini özlediklerini ifade etmişlerdir.

Beslenme ile ilgili konuya ilişkin araştırma esnasında bir diğer sonuca ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlardan biri, mevsimlik tarım işçiliğinde aşçı olarak istihdam edilen bir kadının tespitleri olmuştur. Gürcistan'dan gelen mevsimlik tarım işçilerinin yanı sıra sadece yemek yapan ve işçilerle yakın aile ilişkileri olan bu kadın da yer almaktadır. Yemek yapmakla, bulaşıkları yıkaması, sofrayı kurması ve toplaması gibi işler üstlenmektedir, günde ise 9 saat çalışmaktadır. Mevsimlik tarım işçileriyle beraber Gürcistan'dan gelip ancak çay/fındık toplamaya gitmemektedir. Gürcü mevsimlik işçilerinde bu tür işin varlığına bu araştırma için taranan alanyazında rastlanmamıştır. Ancak aşçılık işi Doğu/Güneydoğu'dan gelen Kürt mevsimlik tarım işçilerinde rastlanabilecek bir durum olarak görülmektedir.

İşçilerin sağlığı mevsimlik tarım işçiliğinde önemli yer tutmaktadır. Gürcülerin Karadeniz Bölgesi'nde çay ve fındık hasadında sağlık açısından zaman zaman sorun yaşadığı ancak bahçe sahipleri tarafından yardım aldıkları öğrenilmiştir. Bu konuda iki görüş ortaya çıkmaktadır. Birinci görüşe göre işçiler herhangi bir hastane ya da ilaç masrafı söz konusu olduğunda bu ihtiyaçlarını kendileri karşılamaktadır. Diğer görüşe göre mevsimlik tarım işçileri Türkiye'de sigortaya ya da sosyal güvenceye sahip olmamasından dolayı işçinin sağlığı işverenin sorumluluk ve inisiyatif almasına bağlıdır.

Gürcüler Türkiye'deki çay ve fındık hasadında tercih edilmektedir. Gürcülerin artık mevsimlik işlerde vasıflı ve denetimli oldukları ve yaptıkları işlerde sorumluluklarından kaçınmadıkları görülmüştür. Yerli işçiler mesai saatleri içinde çalıştıkları için kalan işlerde

sorumluluk almamaktadırlar. Bu ise işveren için özellikle çay hasadında sorunlar yaratmaktadır. Gürcüler, mesai saatler dışında çalışmayı kabul ederek, çay ve fındık toplamak dışında, taşıma-yükleme işleri ve başladıkları işi yarıda bırakmamasıyla karakterize edilen bir grup olarak tanınmaktadır. Yerel toplum ve Gürcü işçiler arasında eskiden anlaşmazlıklar olmuştur ancak zaman geçtikçe ve artık iletişimlerini de kolaylaştırdıkça bu sorunun üstesinden geldikleri ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, işverenler ve işçiler arasında bazı sorunlar çıkabilmekte ancak bunun çözümü bulunup büyük anlaşmazlıklar yaratılmamaktadır.

Karadeniz Bölgesi'nde Gürcü mevsimlik tarım işçileriyle beraber Azerbaycanlılar, Suriyeliler, Afganlar, Türk, Kürt ve Arap kökenli yerli işçiler de bulunmaktadır. Bölgede olan istihdam olanakları işçiler arasında rekabete yol açmaktadır ve dolayısıyla yabancı işçiler arasında da tabakalar oluşmaktadır. Araştırmada da ortaya konduğu gibi yerli mevsimlik tarım işçileri en avantajlı durumda olmaktadır. Asgari ücreti ve sigortasıyla çalışması ve ayrıca vasıflı olmaları bölgedeki yaşanan rekabette ilk ve ayrıcalıklı yer kazandırmaktadır. İkinci sırada Gürcü mevsimlik tarım işçileri bulunmaktadır ve bu durum yerli toplumdaki tutumlarından kaynaklanmaktadır. Arap ve Kürt kökenli işçilerin tercih edilememeleri tam da bu bağlamda anlam kazanmaktadır. Bir diğer deyişle, yerli toplumda Doğu ve Güneydoğu tarafından gelen ve Gürcü işçilerin yaşam koşulları kıyaslandığı zaman bu fark hissedilmektedir. Gürcüler kültürel olarak yakın, kardeş gibi sayılırken ve ev sahibinin ya da ayrı evde kalmaları için kolaylaştırıcı rol üstlenilirken, Kürt kökenli mevsimlik tarım işçileri çadırlarda, tarlalarda ya da evden ayrı konutlarda kalmaktadırlar. Gürcülerin yaşam alanlarında temiz ve sıcak suya erişim olurken diğer işçilerde bu sorun yaşanmaktadır. Bölgede Gürcistan uyruklu ve yerel işçiler arasında büyük rekabet gerçekleşmektedir. Yerliler vasıflı olsa bile Gürcülerin daha ucuza ve sigortasız çalışmaları işveren için avantajlı durum oluşturmaktadır. Ayrıca Gürcüler, yıllardır bu işi yaptıklarından dolayı artık vasıfsız olarak sayılmamaktadır ve bölgede olan rekabette tercih sebebi olabilmektedirler.

Kültürel açıdan Karadeniz Bölgesi'nde Gürcülerin tercih edilmesi yıllara dayanan deneyimlerinden kaynaklanmaktadır. Sınırların yakın olmasıyla beraber, Karadeniz Bölgesi'nde ağırlıklı olarak Lazların yaşamaları, son yıllarda da Türkiye Gürcistan arasında derinleşen siyasi aktiviteleri iki ülke vatandaşlarının yakınlaşmasına neden olmaktadır.

Dolayısıyla birbirlerinin kültürel unsurlarını, adetlerini paylaştıkça birbirlerine yakınlaşmakta ve dışlamanın önüne geçilmektedir. Din ve dil farklılığına rağmen bunlar Gürcülerin Türkiye’deki insanlara entegre olmasını engellememektedir. Eskiden dil sorun olmuşsa da şimdilik iletişim konusunda sıkıntı yaşanmamaktadır. Din açısından ise kendi inanışlarına bağlı olarak birbirlerine saygı duymaktadırlar. Araştırmadaki bulgulara göre dil ya da din açısından herhangi bir sorun yaşanmamaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgular değerlendirildiğinde mevsimlik tarım işçileri arasında katmanlar ortaya çıkmaktadır. Yabancı göçmen işçiler alt kategoride yer almaktadır. Başka deyişe “sınıfın sınıfı” olarak adlandırmak mümkündür. Yabancı göçmen işçilerin sigortasız ve ağır koşullarda çalışmaları ve ucuz işgücü oldukları yerel işçilerinden daha avantajsız yerde kalmaktadır. Ancak yabancı işgücünün içinde de çalışma ve yaşam koşullarına göre sınıflandırılma görülmektedir. Gürcü işçiler yabancı işçiler arasında en üst tabakada yer almaktadır. Bu araştırmada da ortaya çıktığı gibi Doğu’dan gelen işçiler ise sınıf piramitlerinde Afganlardan da üst yere sahip olmaktadır. Bu noktadan hareketle mevsimlik tarım işçiliğinde sınıflar içinde yeni sınıfların oluşması söz konusudur.

Mevsimlik tarım işçilerinin gelecekteki planlarına dair beklentileri araştırmada da görüldüğü gibi tek tiptir. Almanya’daki istihdamı alternatif olarak görüp görmedikleri ve Türkiye’de çalışmaya devam etmek isteyip istemediklerine dair düşünceler bu şekilde sonuçlanmıştır: Gürcü işçiler Almanya’daki mevsimlik programı hakkında bildikleri ancak uygunsuz ve belirsiz koşullardan uygun görmedikleri, ayrıca Gürcistan’da istihdam yerleri olsa Türkiye’ye gelmeyecekleri ve Türkiye’de mecburen çalıştıkları anlaşılmıştır. Almanya ve Türkiye arasında seçmek zorunda kalırlarsa yine Türkiye’yi tercih edecekleri de ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni ise ülkelerin birbirine yakın olmasıyla beraber mevcut şartlara alışmış olmalarıdır. Yeni ve denetlenmemiş bir topluma dahil olmaktan kaçınmaktadırlar. Bunun nedeni aslında Alman istihdamının genel özellikleridir. Bu istihdam programı Gürcistan’da ilk kez uygulandığı için, konaklama yerleri, yiyecekleri vb. belirsiz olduğu için en başından beri birçok soruyu gündeme getirmiştir. Genel olarak, Almanya’daki Gürcü göçünün doğası esas olarak organize edilmiş ve düzenlenmiştir. Gürcistan’dan genç profesyoneller ağırlıklı olarak eğitim programları, istihdam programları, resmi eğitim programlarına katılan nüfus vb. için Almanya’ya gelmektedir. Buna göre, Gürcistan-

Almanya ilişkilerinde tarımsal istihdam yeni bir olgudur. Ne yazık ki bu duruma ve birçok Gürcü mevsimlik işçinin anavatanlarına planlanandan daha erken dönmesine rağmen, bu programa kaydolmak ve katılmak isteyenlerin sayısı hala yüksektir. Bu programa dahil olan her iki ülkedeki iş bulma kurumlarının sorumsuz tutumu nedeniyle, işçiler sözleşme şartlarını ihlal etmeye ve kendileri iş bulmaya zorlanmışlardır; bu da büyük olasılıkla ülkede yasadışı göçmen olma olasılığını artırmaktadır.

Bu programın varlığının Türkiye'deki Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin akışının dinamiklerini nasıl etkileyeceği sorusunu, birkaç açıdan değerlendirilmesi mümkündür: Birincisi: Mevcut programa kayıtlı kişi sayısı oldukça yüksek ve 100.000'den fazla başvuru olmasına rağmen, bu yıl Almanya'da çalışmaya sadece 54 işçi gönderilmiştir. Bu program için belirlenen kota çok azdır. İkincisi: Resmi düzeyde bir sözleşme olmasına rağmen, içindeki maddelerin neredeyse çoğu gerçekte uygulanmamıştır, bu da çalışanlar arasında iş ajansları ve mevcut program hakkında güvensizliğin artmasına neden olmuştur. Üçüncüsü: Gürcü mevsimlik işçilere sunulan yaşam ve çalışma koşulları oldukça düşüktür. Ücret, sözleşmede belirtilenden çok daha azdır.

Yukarıdaki nedenlerden dolayı, 2021 yılında Gürcistan ve Almanya arasında başlayan ve gelecekte de devam etme ihtimali bulunan mevcut programın, bu aşamada Türk tarım sektöründeki Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin akışı için bir sorun oluşturması olası görünmemektedir. Ayrıca, istihdam programına kayıt sırasında Adjara ve Tiflis bölgesinin lider olmasına rağmen, Türkiye şu ana kadar Gürcistan nüfusu arasında mevsimlik çalışma avantajına sahiptir.

Modern kölelik teorisi ve Almanya'da Gürcülerin istihdam edilme olasılığı, dünya çapında köleliğin kaldırılmasına rağmen, çeşitli sektörlerde yeni bir şekil aldığını bir kez daha vurgulamaktadır. Günümüzde insanlar herhangi bir sektörde gönüllü olarak köleliği seçip mağdur kalmaktadırlar. Mevsimlik tarım işçileri bağlamında düşünülürse, tarım alanında sunulan koşullar, modern köleliğin en taze örneğinden başka bir şey değildir. Modern kölelik literatürde en çok insan ticareti belirtmek için kullanılmıştır (ILO, WFF & IOM, 2017, s. 9). Ancak mevsimlik tarım işçilerinin durumu sadece belirli bir ülkede değil, bir bütün olarak dünyada küresel olduğu için ayrıca modern köleliğin teorisine dahil

olunması mümkündür. Bunun nedeni ise küreselleşmiş dünyada gittikçe artan göçmenlerin ve yabancı işçilerinin sayısı istihdam edilmekte büyük bir rekabete yol açıp işçilere kendi emeklerini satıp ucuz işgücü olarak çalışmaya zorlamasıdır. Dolayısıyla bu durum onların daha fazla mağdur kaldıklarını, sömürüldüklerini ve köle gibi çalıştıklarını vurgulamaktadır.

İlerleyen dönemlerde Gürcistan’da Gürcü mevsimlik tarım işçilerin durumlarını iyileştirebilme potansiyeli olan şu önerilerde bulunmak mümkündür:

- Gürcü mevsimlik tarım işçileri üzerine hem nitel hem de nicel olarak planlanan kapsamlı bir araştırma yapmakta fayda vardır. Gürcistan’dan Türkiye vb. ülkelere mevsimlik tarım işçisi olarak giden işçi sayısına dair veri bulunmamaktadır. Bu temel istatistiki bilgi bundan sonraki çalışmalar için başlangıç noktası oluşturabilir ve bir toplumsal olgu olarak Gürcü mevsimlik tarım işçiliğinin anlaşılması için elzemdir.
- Gürcü mevsimlik tarım işçilerine yönelik sonraki araştırmalarda sosyo-ekonomik durumlarının ölçülmesi yararlı olacaktır.
- Tarım sektörü daha fazla dikkate alınmalıdır. Hükümet tarafından yapılması gereken projelerin uygulanması, kırsal kesimlerde istihdam olanaklarının çeşitlendirilmesi ve terk edilen köyler için yeni imkânların sağlanması tarım sektörünün güçlenmesine yardımcı olacaktır. Dolayısıyla tarımsal ve kırsal kesimlerin kalkınma projeleri planlayıp uygulanmasında fayda olacaktır. Böylelikle küçük toprak sahibi olan Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin kendi topraklarında üretim yaparak yıl boyu geçimlerini sağlayacak ürün yetiştirmeleri sağlanabilir ve geçici de olsa başka ülkelerde tarım işçisi olarak zor koşullarda çalışmalarının önüne geçilmiş olur.
- STK’lar ve sosyologlar tarafından mevsimlik tarım işçiliğine dair daha fazla araştırma ve katılım, hatta Gürcü ve Türk araştırmacıların ortak araştırma projeleri iki boyutlu olarak meselenin ele alınarak, Gürcü işçilerin sorunlarının daha iyi anlaşılmasına, çalışma, barınma, beslenme, güvence gibi koşulların iyileştirilmesine, araştırmaların topluma ve ilgili makamlara bildirilmesine ve sosyal politika oluşturulmasına yardımcı olabilir.

- Gürcistan’da tarım işçiliği ve göç hakkında araştırmaların ve literatürün çeşitlendirilmesi, sosyoloji bilim dalında bu konu ile ilgili projeler, konferanslar ve farklı çalışmalar yapılmasında fayda bulunmaktadır.

Türkiye’de istihdam edilen mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik şu öneriler faydalı olacaktır:

- Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliğinde sosyal güvence bulunmamaktadır. Yabancı işçilerin sağlığı ve haklarını savunmak amacıyla mevzuatın geliştirilmesi ve iyileştirilmesi, sigorta konusuna ve hukuki düzeyde sözleşmeli anlaşmaların tekrardan gözden geçirilmesi faydalı olacaktır.
- Barınma koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmaların gerçekleşmesi mevsimlik tarım işçilerinin temiz, güvenli ve uygun yaşam koşullarına erişim anlamına gelecektir. Dolayısıyla denetlenmiş METİP kamplarının artık mevsimlik tarım işçileri için uygun olmaması yeni bir barınma projesi üzerine çalışmaya başlanmasına teşvik edecektir.
- Mevsimlik tarım işçilerinin barınma olanaklarının yurt şeklinde planlamasında ve yemeklerin sorumluluğunun yurt tarafından alınmasında yarar olacaktır. Bu durumda işverenler ve işçiler beslenme ile ilgili sorumlulukları üstlenmeyecektir.
- Gürcistan ve Türkiye tarafından Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik projeler uygulanmalıdır. Türkiye’de çalıştıkları süre boyunca temel haklarını korumak her iki ülkenin sorumluluğu olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akkuzu, İ. (2015). Göç ve Kapitalizm. *DİSKAR*, 20-29.
- Akpınar, T. (2020). *Sermayenin Yeni Hafif Piyadeleri*. İstanbul: Kor Kitap.
- Androff, D. K. (2010). The Problem of Contemporary Slavery: An International Human Rights Challenge for Social Work. *International Social Work*, 209-222.
- Archvadze, J., & Sulaberidze, V. (2019). *The main factors of the migration of population and the migrants structure in the Post-communist Georgia*. Tbilisi: Institute of Demography and Sociology Ilia State University.
- Ari, Y. O. (2018). Döngüsel Göç Hareketinin Ekonomik Belirleyicileri, Gürcistan - Türkiye Örneği. (Doktora Tezi), *Karadeniz Teknik Üniversitesi*.
- Aslan, H. (2018). Uluslararası Mevsimlik Tarım Göçü: Artvin Örneği . (Yüksek Lisans Tezi), *Pamukkale Üniversitesi*.
- Aydın, Z. (2016). Çağdaş Tarım Sorunu ve Yenş Köylülük. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 43-63.
- Aydın, Z. (2018). *Çağdaş Tarım Sorunu*. Ankara : İMGE Kitabevi.
- Bakır, Z. Z. (2016). *Modern Kölelik* . İstanbul: İNSAMER.
- Bauman, Z. (2016). *Kapımızdaki Yabancılar* . (E. Barca, Çev.) İstanbul : Ayrıntı Yayınları.
- Benek , S., & Ökten, Ş. (2011). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşam Koşullarına İlişkin Bir Araştırma: Hilvan İlçesi (Şanlıurfa) Örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 653-676.
- Beridze, J. (2019). Sakartvelo Turketis Sotsialur-Politikuri da Kulturul- Ekonomikri Urtiertobebi Tanamedrove Etapze, 1992-2012 (Gürcistan Türkiye Arasındaki Sosyo-Politik ve Kültürel- Ekonomik İlişkileri Modern Çağında, 1992- 2012). (Doktora Tezi) *Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesi*.
- Boratav, K. (1980). *Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm*. Ankara : Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Buğra, A. (2010a). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*. İstanbul : İletişim Yayınları.
- Buğra, A. (2010b). *Sınıftan Sınıfa - Fabrika Dışında Çalışma Manzaraları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buz, S., Canlı, M., & Aygüler, E. (2021). *Trabzon'da Yaşayan Afgan Sığınmacıların Profili ve Gereksinimleri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Göç ve Siyaset ve Uygulama Araştırma Merkezi.
- Çelik , H., Başer Baykal, N., & Kılıç Memur, H. (2020). Nitel Veri Analizi ve Temel İlkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - ENAD*, 379-406.
- Ciğerci Ulukan , N., & Ulukan, U. (2012). Kriz ve Göç: Türkiye Gürcistan Nüfus Hareketleri Üzerinde bir Tartışma. *Türkiye Ekonomik Kurumu*, 1-11.
- Ciğerci Ulukan, N., & Ulukan , U. (2011). Fındık Üretiminde Çalışma İlişkileri ve Mevsimlik İşçiler: Perşembe Örneği. Ö. Birler, S. Coşar, H. Mıhçı, & G. Yücesan Özdemir içinde, *2000'li Yıllarda Türkiye'de İktisat ve Siyaset Rüzgarları* (s. 159-175). Ankara: Efil Yayınevi.
- Ciğerci Ulukan, N., & Ulukan, U. (2018). Çay Tarımı ve Göçmen Emeği: Doğu Karadeniz'de Gürcü İşçiler. Ç. E. Şahin, & A. Özsoy Özmen içinde, *Current Debates in Labour Economics And Industrial Relations* (s. 101-111). İstanbul: IJOPEG Publication.
- Çınar, S. (2014). *Öteki Proletarya - De-proletarizasyon ve Mevsimlik Tarım İşçileri*. Ankara : NotaBene Yayınları.
- Çini Şimşek, D. (2018). Milli Mücadele Dönemi Türk- Gürcü İlişkileri. *Researcher: Social Science Studies*, 318-331.
- Crane, A. (2013). Modern Slavery as a Management Practice: Exploring of Conditions and Capabilities for Human Exploitation . *Academy of Management*, 49-69.
- Davidson, J. O. (2013). Troubling freedom: Migration, Debt and Modern Slavery . *Migration studies*, 176-195.

- Dedeoğlu, S. (2018). Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbetinde Yoksulların Rekabetine. *Çalışma ve Toplum* 2018/1, 37-68.
- Dedeoğlu, S. (2020). Prekarya Hasatı: Türkiye'de Tarımsal İşgücü Üiyasında Suriyeli Mülteciler. S. S. Gül, S. Dedeoğlu, & Ö. K. Nizam içinde, *Türkiye'de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum: Geri Dönüş mü, Birlikte Yaşam mı?* (s. 207-230). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- DEİK. (2012). *Gürcistan Ülke Bülteni*. DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu).
- Demirağ, Y. (2005). Bağımsızlıktan Kadife Devrime Türkiye- Gürcistan İlişkileri. *Uluslararası İlişkiler*, 125-155.
- Dernek, Z. (2006). Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Tarımsal Gelişmeler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1-12.
- Dinçer, C. G. (2015). Türkiye-Gürcistan Bağlamında Göçmen Kadın Emeği: Güvencesizliğin ve Belgesizliğin Mekanı Olarak Ev İçi Alan. K. Lülüfer, & S. İlkay içinde, *Göçler Ülkesi* (s. 95-115). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dragan, I.-M., & Isaic-Maniu, A. (2013). Snowball Sampling Completion. *Journal of Studies in Social Sciences*, 160-177.
- Duymaz, E. (2013). Modern Kölelik - Avrupa Konseyi Hukukunda Kölelik, Kulluk ve Zorla Çalıştırma Yasakları Üzerine Bir İnceleme. *Legal Hukuk Dergisi*, 67-104.
- Engin, F. (2017). Doğu Karadeniz'de Çay Tarımında Çalışan Gürcü İşçilerin Çalışma Koşulları Üzerine Gözlemler. *Fiscaoeconomia*, 1-13.
- ETF. (2013). *Migration and Skills In Georgia* . European Training Foundation.
- ETF. (2013). *Migration and Skills In Georgia* . Tbilisi : European Training Foundation.
- FAO. (2016). *National Gender Profile of Agricultural and Rural Livelihoods Turkey*. Ankara : Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- FAO. (2018). *The Linkages Between Migration, Agriculture, Food Security and Rural Development*. the Food and Agriculture Organization of the United Nations, the

International Fund for Agricultural Development, the International Organization for Migration, the World Food Programme.

- FAO. (2021). *Digital Agriculture Profile: Turkey*. Turkey: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- Gedik, E. (2010). Almanya'da "Öteki" Olmak, "Öteki" Kalmak. *Folklor/edebiyat, cilt:16, sayı:62, 2010/2*, 41-68.
- Gönç Şavran, T. (2017). Örneklem Seçimi ve Ölçüm. *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri* (s. 144-180). içinde Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Güler, M. A. (2018). Modern kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri. *İş ve Hayat*, 23-46.
- Güneş, F. (2017). ‘Görsel Sosyoloji’ Üzerinden Mevsimlik Tarım İşçiliğini Anlamak: Eskişehir Alpu Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 135-154.
- Gürcistan Maliye Bakanlığı. (2021). *Ekonomik Eğilimlerin Üç Aylık Raporu*. Tiflis: Gürcistan Maliye Bakanlığı.
- Güreşçi, E. (2014). *Kırsal Göç, Tarım ve Toplum Üzerine Köşede Kalan Yazılar*. İstanbul : Semerci Yayınları.
- Gürsoy, Ö. B. (2010). Bir Yaşam Biçimi Olarak Dışlanma: Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçileri. A. Buğra içinde, *Sınıftan Sınıfa - Fabrika Dışında Çalışma Manzarları* (s. 7-33). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Güzel, B. (2019). Türkiye-Gürcistan Sınırında Düzensiz Göç Hareketleri: Doğu Karadeniz Örneğinde Göçmen Deneyimleri. (*Doktora Tezi*), *Hacettepe Üniversitesi*.
- Hofmann, E. T. (2014). Choosing Your Country: Networks, Perceptions and Destination Selection among Georgian Labour Migrants. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 813-834.
- Hofmann, E. T., & Buckley, C. J. (2013). Global Changes and Gendered Responses: The Feminization of Migration from Georgia. *International Migration Review*, 508-538.

- Iashvili, I., & Gvenetadze, T. (2016). "For the Sake of the Family": Contemporary Georgian In the USA. *International Journal of Arts & Sciences*, 623–638.
- ICMPD. (2014). *Sakartvelos Diaspora da Migrantta Gertianebebi Germaniashi, Saberdznetisa da Turketshi (Almanya, Yunanistan ve Türkiye'deki Gürcü Diasporası ve Göçmen Dernekleri)*. Viyana: Migratsiis Politikis Gaertianebis Saertashirosi Tsentri (Uluslararası Göç Politikası Geliştirme Merkezi).
- ILO, FAO, & IUW. (2007). *Agricultural Workers and Their Contribution to Sustainable Agriculture and Rural Development*. Geneva: International Labour Organization, Food and Agriculture Organization, International Union of Food, Agricultural, Hotel, Restaurant, Catering, Tobacco and Allied Workers' Associations.
- ILO, WFF, & IOM. (2017). *Global Estimates of Modern Slavery*. Geneva: International Labour Organization and Walk Free Foundation.
- Intellect. (2017). *Turketis Respublikis Shavi Zghvis Regionis Provintsiebis Shromis Bazris Kvleva, (Türkiye Cumhuriyeti Karadeniz Bölgesi İllerinin İşgücü Piyasası Araştırması)*. Batumi: Intellect.
- IOM. (2003). *Labour Migration From Georgia*. Tbilisi: IOM (International Organization For Migration).
- IOM. (2011). *International Migration Law N° 25 - Glossary on Migration*. Geneva: IOM.
- Kablay, S. (2016). Fındık Bahçesinde İşçi Olmak: Ordu ve Giresun İllerinde Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma Koşulları. D. Yıldırım, & E. Haspolat içinde, *Değişen Karadeniz'i Anlamak* (s. 281-308). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Kablay, S. (2018). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşam Koşulları: Fındık İşçileri Örneği. Ö. Şendeniz, & E. Yıldırım içinde, *Sırtında Sepet: Bafra'dan Hopa'ya Karadeniz'de Kadınlık Halleri* (s. 209-231). Ankara : Phoenix Yayınevi.
- Kakabadze, M. (2019). Dasakmebis Problemebi da Misi Dadzlevis gzebi Sakartveloshi (Gürcistan'da İstihdam Sorunları ve Üstesinden Gelmenin Yolları). *(Yüksek Lisans Tezi)*, Tiflis Devlet Üniversitesi.

- Kalkınma Atölyesi. (2014). *Fındık Hasadının Oyuncuları*. Ankara: Altan Matbaası.
- Kalkınma Atölyesi. (2016). *Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçilerin Mevcut Durumu Raporu*. Ankara: Kalkınma Atölyesi.
- Kalkınma Atölyesi. (2019). *Yoksulun Umudu Çocuk: Mevsimlik Tarım İşçisi Hanelerin Sosyo Ekonomik Profili ve Çocuk İşçiliği Araştırması*. Ankara : Kalkınma Atölyesi.
- Kalkınma Atölyesi. (2020a). *Salgında Ötelenenler*. Ankara: Kalkınma Atölyesi.
- Kalkınma Atölyesi. (2020b). *Fındık Dalda Kalmaz*. Ankara: Kalkınma Atölyesi.
- Kansu Karadağ, A. (2018). Göç, Yoksulluk ve İnsan Hakları. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , 485-498.
- Karaçimen , E., & Değirmenci , E. (2019). Doğu Karadeniz'de Çay Tarımının Çelişkili Sürekliliği. *Toplum Ve bilim*, 63-93.
- Karadoğan Donuk, S., & Karadoğan Donuk, E. (2010). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi*, 1-267.
- Kaya, M., & Özgülnar, N. (2015). Mevsimlik (Gezici/ Geçici) Tarım İşçilerinin İki Yerşelim Birimindeki Yaşam Koşulları ve Sağlık Durumlarına Niteliksel Bakış. *Turk J Public Health* 2015;13(2), 115-126.
- Khashimov, M. (2020). *Dış Göç ve Nüfus Bağlamında Gürcistan Vatandaşlarının Türkiye'ye Göçü*. Ankara: Göç Araştırmaları Vakfı.
- Köymen, O. (2008). *Kapitalizm ve Köylülük: Ağalar, Üretenler ve Patronlar*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Küçükırca, İ. A. (2012). Etnisite, Toplumsal Cinsiyet ve Sınıf Ekseninde Mevsimlik Kürt Tarım İşçileri. *Toplum ve Kuram, Sayı: 6-7* , 198-218.
- Kümbetoğlu, B. (2020). *Niteliksel Araştırmalarda Analiz*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kurumu, G. M. (2021). *2021 İstihdam ve İşsizlik Raporu*. Tbilisi: Geostat.

- Labadze, L., & Tukhashvili, M. (2013). *Costs and Benefits of Labour Mobility between the EU and the Eastern Partnership Partner Countries*. European Commission .
- Lenin, V. İ. (1901). *Nereden Başlamalı: İskra Yazıları- 1*. (F. Aydar, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Lenin, V. İ. (1989). *5. Defter: Tarım ve Köylü Sorunu*. (İ. Yarkın, Çev.) İstanbul: İnter Yayınları.
- Lordoğlu, K. (2015). Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göç ve İşgücü Piyasalarına Bazı Yansımalar. *Çalışma ve Toplum* , 29-44.
- Marouf, M. (2017). The Role of Social Networks in Georgian Migration To Greece. *European Journal of Migration* , 34-56.
- Marx, K. (1979). *Grundrisse*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Miers, S. (2000). Contemporary Forms of Slavery. *Taylor & Francis*, 714-747.
- Migratsiis Komisia . (2015). *Sakartvelos 2016-2020 Tslebis Migratsiis Strategia (Gürcistan 2016-2020 Göç Stratejisi)*. Tbilisi: Migratsiis Komisia (Göç Sorunları Hükümet Komisyonu).
- Migratsiis Komisia . (2019). *Sakartvelos 2019 Tslis Migratsiis Priofili (Gürcistan 2019 Göç Profili)*. Tbilisi: Migratsiis Komisia (Göç Sorunları Hükümet Komisyonu).
- Montes, C., & Linder, A. (2007). *Labour Legislation and Waged Agricultural Workers*. Cambridge : Development Strategies.
- MSG. (2010). *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yasal Durumu* . Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi.
- Naderifar, M., Goli, H., & Ghaljaie, F. (2017). Snowball Sampling: A Purposeful Method of Sampling in Qualitative Research. *Strides in Development of Medical Education*, 1-6.
- Niray, N. (2002). Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu ve Muğla Örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 1-27.

- Omay, U. (2011). Yedek İşgücü Ordusu Olarak Kadınlar. *Çalışma ve Toplum*, 2011/3, 137-166.
- Otiashvili, İ. (2019). Sakartvelo-Turketis Savachro Urtiertobebis Shedegebi (Gürcistan-Türkiye Arasındaki Ticaret İlişkilerin Sonuçları). (Yüksek Lisans Tezi) Guram Tavartkiladze Tiflis Eğitim Üniversitesi.
- Özbey, K. (2016). Sınır Kapitalizmi: Gürcistan'dan Türkiye'ye Günübirlük İşgücü Göçü: "Hopa Örneği". (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, İzmir.
- Özbey, K. (2017). Göç, Çalışma Hayatı ve Toplumsal Cinsiyet: Karşılaştırmalı Perspektiften Hopa'da Yerli ve Kayıtdışı Kadın İşgücü. *Karadeniz Araştırmaları*, 105-121.
- Özcan, E. B. (2020). Doğu Karadeniz Bölgesinde Uluslararası Göçün Toplumsal Etkileri. *Doktora Tezi*.
- Özgür, E. M., & Deniz, A. (2014). A Migration System Formation Based on Tourism Between Russia and Turkey (Antalya). *Aegean Geographical Journal*, 23/2, 1-18.
- Özkaya, T. (2016). Yeni Köylülük Tarımsal Sorunlara Çözüm Olabilir mi? *XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*, 869-876.
- Patnaik, U. (1976). Class Differentiation within the Peasantry: An Approach to Analysis of Indian. *Economic and Political Weekly*, A-82 - A-101.
- Pelek, D. (2020). Kırsal Dönüşüm Sürecinde "Yeni Köylülük" mü Yoksa "Yeni İşçilik" mi doğuyor? *Toplum ve Bilim*, 105-125.
- Petrzelka, P. (2014). New Migration and New Communities: Social Changes Born From Agricultural Changes. J. Gertel, & S. R. Sippel içinde, *Seasonal Workers in Mediterranean Agriculture* (s. 232-236). London: Routledge.
- Sadunashvili, T. (2016). Georgian Migration to Turkey between 1990 and 2012. *Master Thesis*.

- Saka, B. (2010). Devlet- Köylü İlişkisinde Değişim-Dönüşüm Süreçleri. (*Yüksek Lisans Tezi*), Ankara Üniversitesi.
- Sevgur, S. B. (2021). Transnational Dimensions of Social Reproduction: Georgian Migrant Women in Turkey. (*Doktora Tezi*).
- Shamugia, E. (2019). *Umushevropa da Dasakmeba Sakartveloshi 1997-2017 (Gürcistan'da İşsizlik ve İstihdam)*. Tbilisi : Georgia's Reforms Associates (GRASS).
- STL. (2014). *Seasonal Agricultural Work In Turkey*. Support To Life .
- Sunata, U. (2013). Göçmen İşçinin Sıla Hasreti: Bir Yabancılaşma Hikâyesi. *Sosyoloji Dergisi* , 197-218.
- Taşkın, M. (2006). Bağımsızlığından Sonra Gürcistan Türkiye İlişkileri. (*Yüksek Lisans Tezi*) T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- TBMM. (2015). *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacı ile Kurulan Meclis Araştırması Komisyon Raporu*. TBMM.
- TEPGE. (2021). *Ürün Raporu FINDIK* . Ankara: TEPGE .
- Toktaş, Ş., & Çelik, N. (2016). Border Crossings between Georgia and Turkey: The Sarp Land Border Gate. *Geopolitics*, 383-406.
- Tsuladze, L. (2020). *Sosyolojik Nitel Araştırma Yöntemleri (Sotsiologiuri Kvlevis Tvisebrivi Metodebi)*. Tbilisi: İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi Yayınları.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 543-559.
- Uzun, E. (2015). Kürt Fındık İşçileri: Bir Etnik Karşılaşma Mekani Olarak Akçakoça. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 100-135.
- Wolf, E. R. (2000). *Köylüler*. (A. Sönmez, Çev.) Ankara: İmge kitabevi.

World Bank Group. (2018). *FY19-FY22 Country Partnership Framework for Georgia*.

World Bank Group.

Yiğit, B., Çiçek, Ö., & Öztürk, M. (2017). Gezici Mevsimlik Tarım İşçileri İle Yerli Mevsimlik Tarım İşçilerinin Karşılaştırmalı Analizi: Isparta İli Örneği. *Ünye İİBF Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2*, 1-25.

Yıldırak, N., Gülçubuk, B., Gün, S., Olhan, E., & Kılıç, M. (2003). *Türkiye'de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları* . Ankara: Tarım-İş Sendikası.

Yıldırımaz, S. (2014). Köylüler, İşçiler ve Köylü-İşçiler. *Toplumsal Tarih* , 46-50.

İnternet Kaynakça

- http-1. (01.02.2021). Gürcistan'daki işgücü göçü. <https://geoeconomics.ge/?p=13032>
- http-2. (Tarih yok). International migrant stock 2019: Graphs. (Son erişim: 03.12.2021). <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimatesgraphs.asp?2g2>
- http-3. (03.04.2020). Koronavirüs nedeniyle kapılar kapatılınca 40 bin yabancı çay işçisi gelemiyor! 100 milyon dolar Türkiye'ye kalacak. (Son erişim: 03.12.2021). <https://www.haberler.com/40-bin-cay-iscisi-gelemiyor-100-milyon-dolar-13082373-haberi/>
- http-4. (Tarih yok). C184 - Safety and Health in Agriculture Convention, 2001 (No. 184). https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C184
- http-5. (27.04.2021). Calls to review practice of transporting workers in lorries after 2 accidents. <https://www.channelnewsasia.com/news/singapore/transporting-workers-in-lorries-accident-calls-for-review-14701920>
- http-6. (27.04.2021). Feds: Company violated laws in Salem crash that killed 3 migrant farm workers. <https://www.statesmanjournal.com/story/news/2021/04/27/feds-company-violated-laws-salem-crash-killed-3-migrant-workers/4854134001/>
- http-7. (26.06.2020). Konya'da tarım işçilerini taşıyan minibüs ile tır çarpıştı: 7 ölü, 11 yaralı. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/konyada-tarim-iscilerini-tasiyan-minibus-ile-tir-carpisti-7-olu-11-yarali-/1891007>
- http-8. (26.07.2015). Manisa'da hayatını kaybeden 15 mevsimlik tarım işçisinin ardından... <https://haber.sol.org.tr/emek-sermaye/manisada-hayatini-kaybeden-15-mevsimlik-tarim-iscisinin-ardindan-121795>

http-9. (14.05.2020). 7 kişi taşınması gereken minibüste 35 tarım işçisi taşıdı, para cezası kesildi.

<https://www.evrensel.net/haber/404728/7-kisi-tasinmasi-gereken-minibuste-35-tarim-iscisi-tasidi-para-cezasi-kesildi>

http-10. (Tarih yok). 1 Euro to Georgian Lari.

<https://www.xe.com/currencyconverter/convert/?Amount=1&From=EUR&To=GEL>

http-11. (01.04.2021). Erstmals Erntehelfer aus Georgien zur Spargel- und Erdbeerernte.

<https://www.topagrar.com/acker/news/erstmal-erntehelfer-aus-georgien-12520940.html>

http-12. (11.02.2021). Germany to Allow Georgian Seasonal Workers.

<https://civil.ge/archives/396943>

http-13. (26.03.2021). Almanya’da istihdam ile ilgili gelişmeler (Dil: Gürcüce).

<https://www.radiotavisupleba.ge/a/31170827.html>

http-14. (18.05.2021). Beklentilerin karşılanıp karşılanmadığı - Almanya’da çalışan Gürcü vatandaşları ne diyor? (Dil: Gürcüce).

<https://www.radiotavisupleba.ge/a/31261845.html>

http-15. (Tarih yok). Gürcistan’daki Göç (Dil: Gürcüce).

<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/322/migratsia>

http-16. (Tarih yok). Gürcistan ile ilgili Atatürk’ün sözleri.

<http://www.turkgurcuvakfi.com/index.asp> (Son erişim: 23.05.2021).

http-17. (29.01.2021). Employment in agriculture (% of total employment) (modeled ILO estimate) – Turkey

<https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS?end=2019&locations=TR&start=1991>

http-18. (Tarih yok). Barin Drain.

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/brain-drain>

http-19. (Aralık, 2015). TÜRKİYE’DE MEVSİMLİK TARIMSAL ÜRETİMDE ÇALIŞAN GÖÇMEN İŞÇİLERİN MEVCUT DURUMU.

https://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Cocuk-Haklari/Haritalar/GOCMEN-ISCILER-MEVCUT-DURUM-HARITASI_2010-2015.pdf

http-20. (Tarih yok). Georgia – population. <https://www.worldometers.info/world-population/georgia-population/>

http- 21. Fındık Fiyatları Serbest Piyasa. <https://www.tb.org.tr/tr/findik-fiyatlari>

http- 22. (Tarih yok). Türkiye Cumhuriyeti’ne seyahat etmek isteyen Gürcistan vatandaşları için vize bilgileri. (Dil. Gürcüce).

<https://mfa.gov.ge/MainNav/ConsularInformation/VisaInfoGeorgian/%E1%83%97%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%A5%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%9E%E1%83%A3%E1%83%91%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%99%E1%83%90.aspx>

http- 23. (Tarih yok). İstihdam ve İşsizlik (Dil: Gürcüce). <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevroba>

http- 24. (28.05.2021). Geostat - Gürcistan'daki nüfusun yüzde 21,3'ü 2020'de mutlak yoksulluk sınırının altındaydı. (Dil. Gürcüce).

<https://1tv.ge/news/saqstati-2020-wels-saqartveloshi-sigharibis-absolutur-zghvars-qvemot-mosakhleobis-21-3-procenti-imyofeboda/>

http- 25. (Tarih yok). İstihdam ve İşsizlik (Dil: Gürcüce).

<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevroba>

http- 26. (Tarih yok). Gürcistan’daki Göç. (Dil Gürcüce).

<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/322/migratsia>

EKLER

EK-1: GÜRCÜ MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN PROFİLLERİ

Gürcü mevsimlik Tarım İşçiler	Oturduğu Yer	Oturduğu yerde Çalışma durumu	Türkiye’de istihad edildiği bölge	Türkiye’de ne iş yapıyor	Türkiye’de hala çalışıyor mu
Katılımcı İ1	Martvili, Gürcistan	Çalışmıyor	Rize	Çay	Evet
Katılımcı İ2	Martvili, Gürcistan	Çalışıyor (Tarım)	Ordu	Çay	Hayır
Katılımcı İ3	Martvili, Gürcistan	Çalışmıyor	Ordu	Çay/ Fındık	Evet
Katılımcı İ4	Martvili, Gürcistan	Çalışmıyor	Ordu	Fındık	Evet
Katılımcı İ5	Martvili, Gürcistan	Çalışmıyor	Rize, Ordu	Çay/ Fındık	Evet
Katılımcı İ6	Martvili, Gürcistan	Çalışıyor (Tarım)	Ordu	Fındık	Evet
Katılımcı İ7	Martvili, Gürcistan	Çalışıyor (Tarım)	Rize, Ordu	Çay/ Fındık	Hayır
Katılımcı İ8	Chiatura, Gürcistan	Çalışıyor (Oriflame)	Rize	Çay	Hayır
Katılımcı İ9	Batum, Gürcistan	Çalışmıyor	Rize	Çay	Hayır
Katılımcı İ10	Martvili, Gürcistan	Çalışmıyor	Ordu	Aşçı	Hayır
Katılımcı İ11	Batum, Gürcistan	Çalışıyor (Tarım)	Rize	Çay	Evet
Katılımcı İ12	Kutaisi, Gürcistan	Çalışıyor	Ordu	Çay/ Fındık	Evet
Katılımcı İ13	Kutaisi, Gürcistan	Çalışıyor	Rize	Çay	Hayır
Katılımcı İ14	Chiatura, Gürcistan	Çalışıyor (Tarım)	Ordu	Çay	Evet
Katılımcı İ15	Chiatura, Gürcistan	Çalışıyor (Oriflame)	Rize	Çay	Hayır
Katılımcı İ16	Chiatura, Gürcistan	Çalışmıyor	Ordu	Çay	Evet
Katılımcı İ17	Chiatura, Gürcistan	Çalışmıyor	Ordu	Çay	Evet
Katılımcı İ18	Chiatura, Gürcistan	Çalışıyor (Tarım)	Ordu	Çay	Evet

EK-2. GÜRCÜ MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİYLE GÖRÜŞME SORULARI⁸

1. Yaş _____
2. Cinsiyet _____
3. Evli misiniz?
4. Çocuğunuz var mı?
5. Mesleğiniz nedir? Mesleğinizle çalıştınız mı hiç?
6. Nerelisiniz? (Bölge, Şehir, Köy)
7. Sürekli yaşadığınız yerde istihdam ediliyor musunuz? Ne iş yapıyorsunuz?
8. Düzenli geliriniz var mı? Ne kadar?
9. Sağlık güvenceniz var mı?
10. Memlekette oturduğunuz ev size mi ait?
11. Arabanız var mı?
12. Borcunuz var mı? Varsa ne kadar? Kime borcunuz var? Akraba, banka, vb.)
13. Sürekli yaşadığınız yerde herhangi bir arazi, tarla, bahçeniz var mı? Kullanıyor musunuz?
14. Türkiye’de çalışmaya başlama nedenleriniz nelerdir? Türkiye’yi neden seçtiniz?
15. Başka bir ülkede geçici ya da sürekli olarak çalıştınız mı?
16. Kaç senedir Türkiye’de çalışıyorsunuz?
17. Türkiye’de çalışabilme imkanlarının olduğunu dair ilk defa kimden/nereden öğrendiniz?
18. Türkiye’de akrabalarınız ya da tanıdıklarınız var mı ?
19. Türkiye’deki hangi illerde istihdam ediliyorsunuz ?
20. Türkiye’de ne iş yapıyorsunuz biraz anlatır mısınız?
21. Yaptığınız işin zorlukları nelerdir?
22. Yaptığınız iş için Türkiye’ye hangi mevsimlerde gidiyorsunuz?

⁸Araştırmacı tarafından hem Gürcü hem de Türk dilinde oluşturulmuştur.

23. Türkiye'ye nasıl gidiyorsunuz?
24. Türkiye'ye çalışmak için ilk gidişinizi anlatabilir misiniz? Kaç kişi ile ya da ne ile gitmişsiniz?
25. Sınırı nasıl geçtiğinizi anlatabilir misiniz? Herhangi bir sıkıntı çıkıyor mu? Hangi belgeler hazırladınız?
26. Türkiye'de kaç gün kalıyorsunuz? Vize uzatabiliyor musunuz?
27. Aracılar genel olarak ne iş yapıyorlar ve nereliler?
28. Türkiye'ye ilk geldiğinizde aracıardan yardım istediniz mi? Bunun için para aldılar mı?
29. Aracı olan kişilerle herhangi bir sorun yaşadığınız oldu mu?
30. Hep aynı işverenlerle mi çalışıyorsunuz? Nasıl buluyorsunuz onları? Olumsuz herhangi bir deneyiminiz oldu mu?
31. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışırken sağlık vb. güvenceniz var mı? İşveren böyle bir sigorta yaptırıyor mu?
32. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışırken sizin ya da ailenizden birilerinin, beraberinizdekilerin başına iş kazası geldi mi? Neler yaşandı?
33. Sizce neden Gürcistan'dan gelenler bu tür işlerde tercih ediliyor?
34. Gürcü işçilere karşı işverenler ya da aracılar nasıl davranıyorlar?
35. Tarlalarda kimlerle birlikte çalışıyorsunuz?
36. İşteyken bir gün nasıl geçiyorsunuz anlatır mısınız?
37. Günde kaç saat çalışıp kaç saat mola veriyorsunuz? Günlük iş rutininizi anlatır mısınız?
38. Haftada kaç gün çalışıyorsunuz? (Gerekirse: Hafta sonlarını anlatır mısınız)?
39. Herhangi bir ihtiyacınız olunca izinler alabiliyor musunuz?
40. İzinli günlerde para veriliyor mu işçilere?
41. Ücretinizi nasıl alıyorsunuz?
42. Ücretle ilgili herhangi bir sorun olunca kimden yardım alabiliyorsunuz?
43. Mola verince yemek ve içecekler kim karşılıyor?
44. Bir mevsimde aldığınız para nasıl harcanıyor?

45. Türkiye’den Gürcistan’a dönünce aldığınız para ile sınır kapısında alışveriş yapıyor musunuz? Alışveriş ne amaçla yapıyorsunuz, kendi ihtiyaçlarınıza göre mi yoksa Gürcistan’da satmak için mi?
46. Sigortanız var mı?
47. Herhangi bir sebepten sağlık sorunu yaşadınız mı? İlaçları kim karşılıyor?
48. Yaptığınız işte sağlığınıza zarar verebilecek hangi faktörler var?
49. Nerede oturuyorsunuz? (Ev, çadır, tarla).
50. Barınma imkânlarını siz kendiniz mi yoksa işverenin mi sağlıyor?
51. Temel ihtiyaçlarınız (kişisel bakım) nasıl karşılıyorsunuz, yaşadığınız yerde herhangi bir eksiklik var mı hijiyen açısından?
52. Gün içerisinde kaç öğün yemek yiyorsunuz? Kısaca ne tür yemekleri yediğinizi anlatır mısınız?
53. Dil engeli var mı? Nasıl anlaşıyorsunuz işverenlerle, araçlarla?
54. Çocuklarınız sizinle birlikte çalışıyor mu? Çocuklarınız gün içerisinde nasıl zaman geçiriyor?
55. Sizce Gürcüler ve Türkler arasında ne gibi kültürel benzerlikler var? Bu benzerlikler ilişkilerinizi nasıl etkiliyor?
56. Kültür ve gelenekler açısından herhangi bir sorun yaşıyor musunuz?
57. Yıllar geçtikçe herhangi bir şey (çalışma koşulları, ücret, çalışma saatleri) değişti mi ya olumsuz ya da olumlu anlamda ?
58. Gelecekte bu işe devam edecek misiniz? Neden?
59. Corona salgının yüzünden geçen sene (2020 sene) Türkiye’ye çalışmak amacıyla gelebildiniz mi? ne problemlere karşı karşıya kaldınız? Ailenizi nasıl etkilendi ?
60. Eklemek istediğiniz herhangi bir şeyiniz var mı?

EK-3. TÜRKİYE'Lİ ÜRETİCİLER İLE GÖRÜŞME SORULARI

1. Yaş _____
2. Cinsiyet _____
3. Nerelisiniz (Bölge, Şehir, Köy) _____
4. Ne iş yapıyorsunuz?
5. Tarlalarınızda neler üretiyorsunuz?
6. Geçen senedeki üretiminiz nasıldı? Memnun musunuz?
7. Destek alıyor musunuz? Ya da corona salgınında oldu mu hiç?
8. Gürcistan'dan gelen mevsimlik tarım işçileri çalıştırıyor musunuz?
9. Neden yabancı işçileri tercih ediyorsunuz? Ucuz olduğu için mi yoksa tarımdaki işleri daha iyi yaptıkları için mi?
10. Türk işçileri çalıştırdınız mı hiç? Ne tür zorluklarla karşılaştınız?
11. Gürcü işçileri ilk geldikleri zamanı anlatır mısınız? Nasıl karşıladınız?
12. İşe geldiklerinde nerede yaşıyorlar? Barınma sorunları var mıdır?
13. Ortalama kaç kişi geliyor? Kimler geliyor? Aileler mi, akrabalar mı... ?
14. Aranızda herhangi bir anlaşma yapılıyor mu?
15. Ücreti nasıl veriyorsunuz? Günlük mü, aylık mı?
16. Tarlada işçileri saatlere göre mi çalıştırıyorsunuz, yoksa miktarlara göre?
17. Çalışma sürecinde izinler veriliyor mu? İzinli gün için ücret veriyor musunuz?
18. Gün boyu gereken içecekleri ve yiyecekleri kim karşılıyor?
19. İşçilere sigorta yapılıyor mu? İlaç gerektiğinde kim karşılıyor?
20. Aracılar nasıl bir rol oynuyorlar sizin ve işçilerin arasında? Ücretleri kimden alıyorlar? Nereliler?
21. Corona virüs döneminde işçiler gelemadiler. Sizi nasıl etkiledi bu durum? Bahçelerde kimler çalıştı?

22. Corona salgının yüzünden ne gibi tebirler alınıyor? Gürcü mevsimlik tarım işçiler gelirlerse neler yapmaları lazım?
23. Bu yıl da yabancı işçiler gelemezlerse yerli Türk işçileri çalıştıracak mısınız? Neden?
24. Dil sorunu yaşıyor musunuz? Nasıl çözüyorsunuz bu problemi?
25. Şubat ayında Almanya ve Gürcistan arasında bir anlaşma yapıldı. Almanya her sene mevsimlik tarım işçiler götürecektir. Bu programı başvuranlardan en çok Tiflis ve Adjara bölgesindeki insanlar olmuş. Haberinizi var mı? Sizce bu size gelen işçileri etkilenecek mi?
26. Gürcü işçilerle nasıl bir ilişkiniz var? Kùltürleriniz arasında benzerlikler ya da farklılıklarını değerlendirebilir misiniz?
27. Eklemek istediğiniz bir şey var mı bu konuda?

EK-4. ARAŞTIRMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu çalışma, ‘‘Karadeniz Bölgesi’nde Gürcü Mevsimlik Tarım İşçileri’’ başlıklı bir araştırma çalışması olup Gürcistan'dan Türkiye'ye, özellikle Batı Karadeniz Bölgesi’ne, çay ve fındık hasadı sürecinde gelen mevsimlik tarım işçilerini incelemek amacını taşımaktadır. Çalışma, Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Erhan Akarçay danışmanlığında ve yüksek lisans eğitimini sürdüren araştırmacı Mari Tsutskiridze tarafından tez çalışması kapsamında yürütülmekte ve sonuçları ile Gürcü mevsimlik tarım işçilerinin çay ve fındık hasadı sürecinde Türkiye’ye geliş nedenleri ve hedefleri ortaya konacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, sizinle yüz yüze görüşmeler yapılarak sizden veriler toplanacaktır.
- Araştırma kapsamında, izin vermeniz halinde alınacak olan ses kaydı sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir; danışman ve araştırmacı dışında 3. kişilerle kesinlikle paylaşılmayacaktır. Elde edilecek bilgiler bilimsel yayınlarda kullanılacaktır.
- İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler araştırmacının şahsi bilgisayarında elektronik olarak, şifreli klasör yöntemi ile korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık

hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabileceksiniz. Çalışmadan ayrıılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Anadolu Üniversitesi Sosyoloji bölümünden **Dr.ÖĞr.Üyesi Erhan AKARÇAY**'ya yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı : **Mari Tsutskiridze**

Tel:

Mail:

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih: